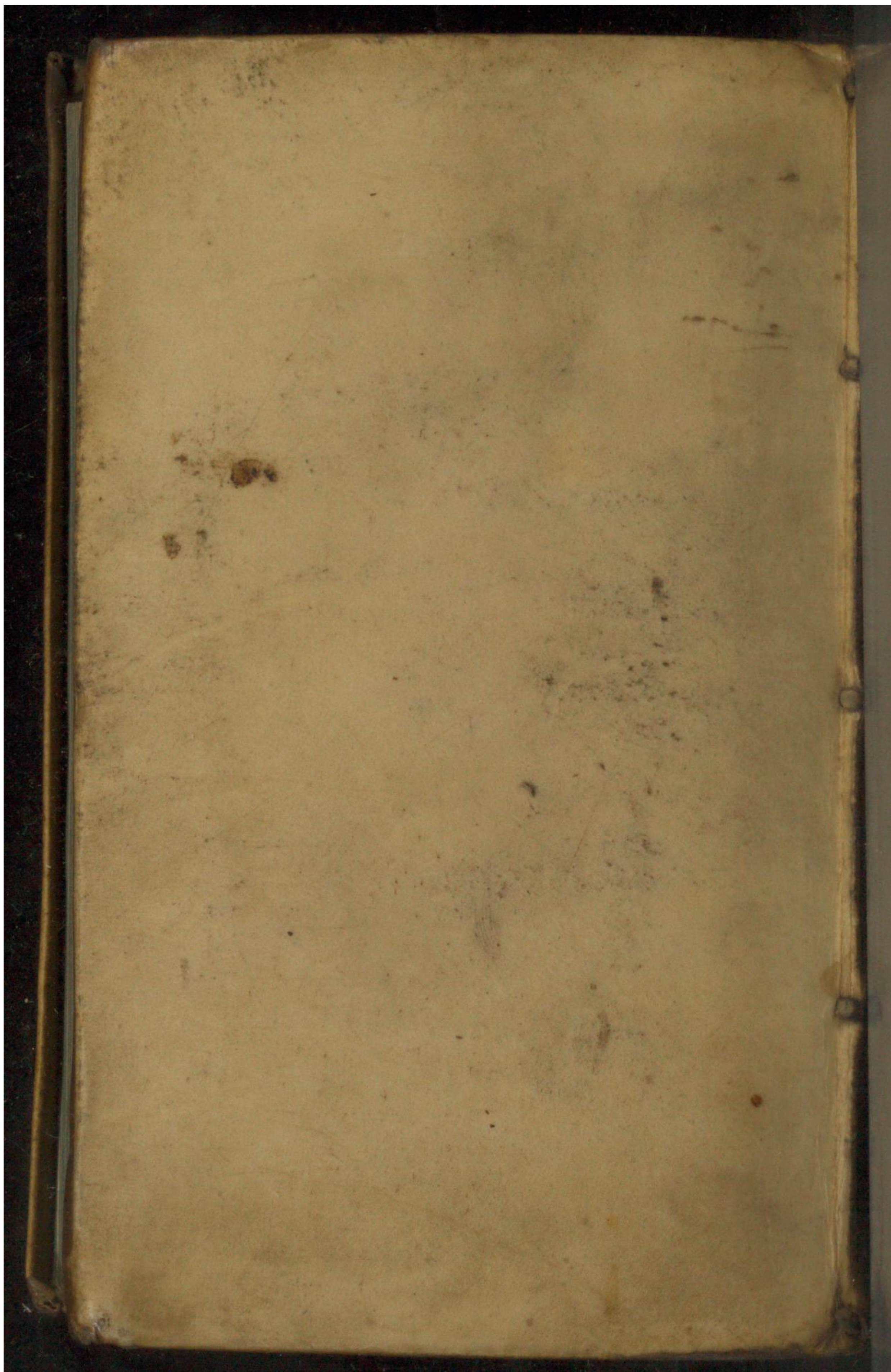

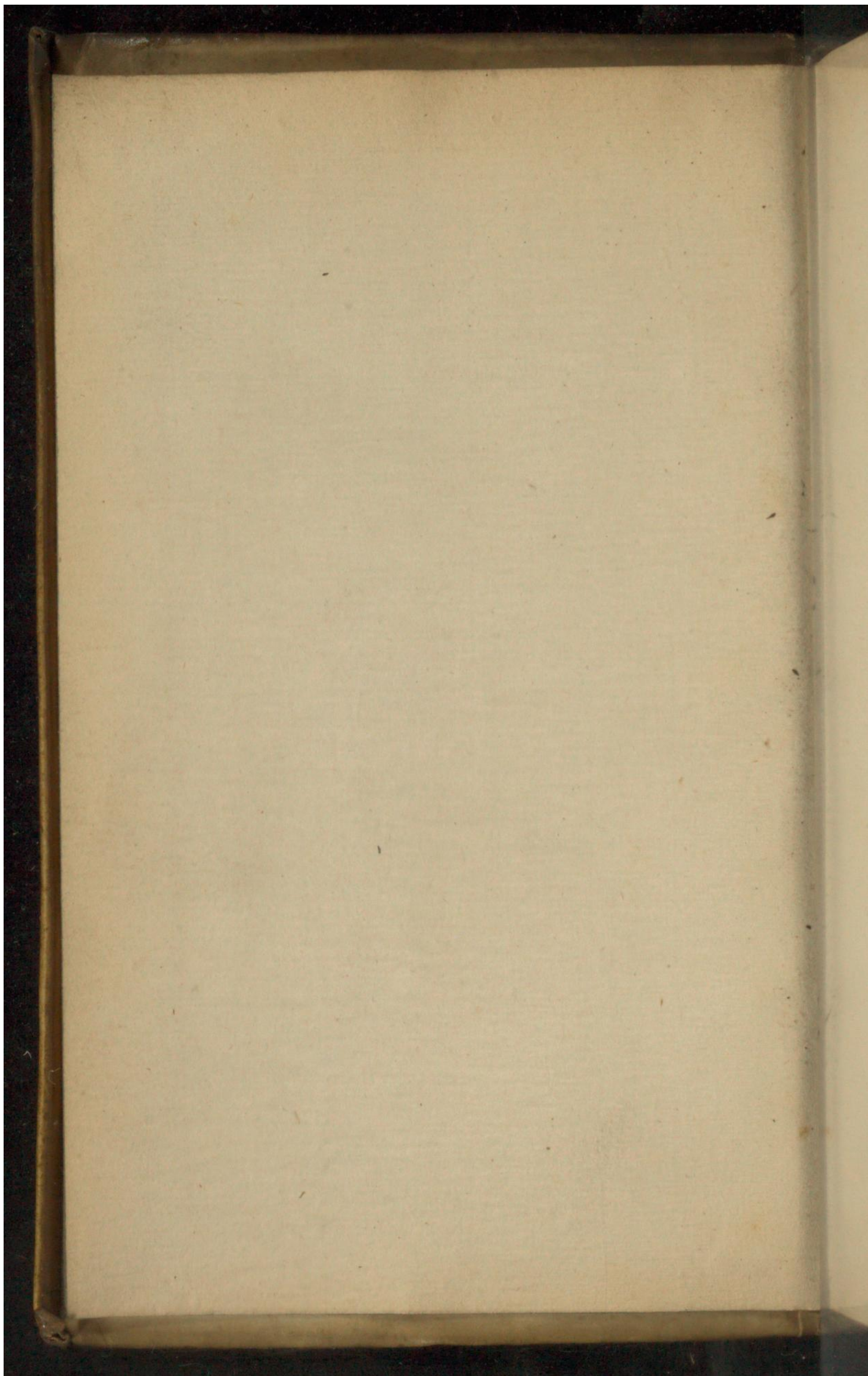

Christie 8/9/10

2

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

IDEA

MEDICINÆ VETERVM.

IOH. BEVEROVICIVS concinnavit.

Davidis Stollij. P. M. D.

LVGD. BATAV.
Ex officina Elseviriorum.

---

cIↃ IↃC XXXVII.

1637

Clarissimo, & Amplissimo viro,

ADOLFO VORSTIO,
Medicinæ Doctori ac Professori,
Lugdunensis Academiæ Rectori Magnifico,

IOH. BEVEROVICIVS S. D.

HErculem [1] Prodicus dicit, cum primum pubesceret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quisq; viam vivendi sit ingressurus, datum est) exisse in solitudinem: atque ibi sedentem, diu secum multumque dubitasse, quum duas cerneret vias, alteram voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. *Mihi, cum adolescens olim è disciplina summi & clarissimi Vossii ad capiendum uberiorem ingenii cultum me contulissem in Academiam vestram, serio deliberandum fuit, quem potissimum studiorum cursum sequi vellem; quodque è duobus, quæ proponebantur,*

[1] *Xenophon 2. Memorab. Cicero 1. Officior.*

altero Iuris, altero Medicinæ, eligere præstaret. Illud probabat optimus parens ὁ μακαρίτης, majorum exemplo atque fortuna. Hoc præferebat animi formator, & tantum non alter parens, quem dixi, Vossius, rationibus tempori accommodatis. Quibus motus, medicæ arti me addico, publicas lectiones clarissimorum virorum Pavii, Vorstii, Heurnii frequento, privatis exercitationibus intersum, & jam Italiam spirans, præside parente tuo, vate Heinsio nostro, profectus specimen publica disputatione edo. Neq; tamen amore omni literarum abjecto, & in Medicinam transfuso, castra Musarum desero. Sed præcipuos earum sacerdotes, Heinsium Taciti, & Cunæum Suetonii interpretes audio. Quinetiam animum assidua Medicorum lectione lassum, literarum delitiis ex intervallo regustatis, subinde recreo, ut ad priora mox studia rediret alacrior. [1] Alit lectio ingenium, & studio fatigatum, non sine studio tamen reficit. Nec scribere tantum, nec tantum legere debemus.

Apes

[1] *Seneca Epist.* 84.

Apes (ut ajunt) debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde quicquid attulere diſponunt, ac per favos digerunt. *Itaque*

> [1] *Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,*
> *Omnia nos itidem depaſcimur aurea (dicta.*

Quare[2] ne opera & oleum philologiæ noſtræ periret, *quæcunq; apud utriusque linguæ poëtas, philoſophos, hiſtoricos, oratores, philologos, artem medendi tangere videbantur, inter legendum noto, congero, & diſpono,*[3] non ut aliquid iis novi adjicerem, ſed ut ea, quæ in re diſperſa atque infinita viderentur eſſe, ratione & diſtributione ſub uno aſpectu ponerentur. *Ne autem alicubi malè cohærerent variorum authorum verba, eſſetq;, quod dicebat Caligula,*[4] arena ſine calce, *glutinum hic illic, ſed quam potui parcè, de meo admiſcui,*[5] quo in unum diverſa coaleſcerẽt. *Rarò ex Hippocrate Galeno, vel Celſo quid adduxi; nec niſi cũ reliquis affine eſſet, aut iis illuſtrãdis*

[1] *Lucretius lib. 3.*

[2] *Cicero 2. ad Atticum.*

[3] *Q. Cicero de petit. Conſul.*

[4] *Suetonius in vita.*

[5] *Senec. cit.*

magnopere faceret. Quod & de recentioribus dictum ſit. Ita nata ex non medicis Idea Medicinæ veterum; quam hoc nomine donavi, quod nulla artis parte omiſſa, referat quicquid de ſingulis antiquitus creditum ſit. [1] Summæ *enim* authoritatis eſſe debet, in quod uno ore plurimæ conſentiunt gentes, *& qui in iis ingenio & doctrina maximè excellunt.* [2] Nam perſequi, quod quiſq; unquam, vel contemptiſſimorum hominum dixerit, aut nimiæ miſeriæ, aut inanis jactantiæ eſt; & detinet atque obruit ingenia, melius aliis vacatura. *Græcorum verba Latinè tantum poſui: tum ne libellus ultra enchiridii molem excreſceret, tum ne tardarent lectorem, cui Græca non leguntur. Verſibus tamen, quod verſi fere genio ſuo defraudentur, propriam linguam ſervavi. Hæc cum tibi, Vir clariſſime, & ingenii atque doctrinæ principi Heinſio, non improbari viderentur, mihi quoque jam minus diſplicebant. Certe repugnare equidem auſus non fui, quin flagitantibus mitteren-*

[1] *Cicero.*

[2] *Plinius 7. Nat. hiſt. 37.*

terentur, typographo tradenda. Quandoquidem igitur vestro impulsu, quicquid hoc opellæ, in lucem dederim; æquum est, ut in vestram quoq; recipiatur clientelam. Alter mihi doctor, alter doctoris filius. Alterius meritis cultum filii debeo: alteri, ex Hippocratis juramento, ob paterna merita, fraternum amorem. Qualis cum inter vos quoque sit, licet uni inscribam, utriusque patrocinium mihi polliceor. Vale ordinis nostri decus, diuque vive ad Academiæ gloriam

[1] Laus Asclepia, duplicisque Phœbi,
Qui plectrum ferit, & potens medendi
Fatorũ dominas ministrat herbas.

[1] *D. Heinsius in albo Vorstii Patris.*

Dordrechti v. Cal. Febr.
cIↃ IↃc XXXVII.

In Ideam Medicinæ, ex auctoribus non Medicis, ab Ampliss. viro Iohanne Beverovicio, Senatore ac Medico Dordrechtano, elegantissime concinnatam.

E Medicis certam Medicinæ ponere legem,
Antehac ars Medicis omnibus una fuit.
Certam è non Medicis Medicinæ ponere legem,
Vnius, posthac non imitanda, fuit.

ALIVD.

Ἰητρὸς μὲν ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων,
Εἶπεν Ὁμηρείη νητρεκέως σοφίη·
Πάντων δ' ἰητὴρ ἀντάξιος, ὃς ἐς ἀπείρους
Τὸ πρὶν ἀκεστορίης, ἤρμοσ' ἀκεστορίη.
Ὥστ' Ἀσκληπιάδας τε Μαχαονίδας τε γενέσθαι,
Οὔτ' Ἀσκληπιάδας οὔτε Μαχαονίδας.

Εἰνσιάδης.

IOH. BEVEROVICII
IN
MEDICINAM VETERUM
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ
DE
Medicæ Artis constitutione.

Medicinæ origo, definitio, subjectum, finis, divisio, Medici officium.

Morborum, & Mortis caussa remota.

[1] *Lactant. 2. de orig. err. 13.*

DEus [1] hominem ad suam similitudinem fictum, posuit in Paradiso, id est, horto fœcundissimo & amœnissimo, quem in partibus Orientis omni genere ligni arborumq; consevit, ut ex earum variis fructibus aleretur; expersque omnium laborum Deo patri summa devotione serviret. Tum dedit ei certa mandata, quæ si observasset, immortalis maneret: si transcendisset, morte afficeretur. Id autem præceptum fuit, ut ex arbore una, quæ fuit in medio Paradisi, non gustaret, in qua posuerat intelligentiam boni ac mali. Tum criminator ille invidens operibus Dei, omnes fallacias & calliditates suas ad dejiciendum hominem intendit, ut ei adimeret immortalitatem. Et primo mulierem dolo illexit, ut vetitum cibum sumeret: & per eam ipsi quoque homini persuasit, ut transcenderet Dei legem. Tum Deus sententiâ in peccatores datâ, ejecit hominem de Paradiso, &

mors eum secuta est secundum Dei sententiam. Sic
2 *Paulus 1. ad Rom. 5.* facta est vita hominis temporalis, & [2] per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors: & sic in omnes homines mors pertransiit, eo quod omnes peccaverunt.

3 *Augustin. de prædest. & grat. 3.* [3] Mors *igitur* non naturæ conditio est, sed pœna peccati.

Quod Poëtæ sub fabularum involucris furto Promethei adscribunt.

4 *Horat. 1. od. 3.*
[4] *Post ignem ætherea domo*
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

5 *Hesiod. lib. opera & dies.*
[5] Πρὶν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων
Νόσφιν ἄτερ τε κακῶν, καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνοιο,
Νούσων τ' ἀργαλέων, αἵ τ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκαν.
Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι.
Ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
Ἐσκέδασ'· ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά.
Ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται.
Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα.
Νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ, ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ
Αὐτόματοι φοιτῶσι κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
Σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς.
Prius namq; in terra vivebant familiæ hominum
Seorsim a malis & absq; iis, & sine difficili labore,
Morbisq; molestis, qui hominibus senectã afferunt.
Statim enim in afflictione homines consenescunt.
Sed Pandora manibus vasis magnum operculum
cum dimovisset
Dispersit, hominibus autem machinata est curas
graves.
Alia verò innumera mala inter homines errant.
Plena enim terra est malis, plenumque mare.
Morbi autẽ hominibus tam interdiu, quam noctu

Ultro errant, mala mortalibus ferentes
Tacite: nam vocem exemit prudens Jupiter.

Mors certa.

Rectè itaque [1] Vita dicitur fatale esse debitum, quod contraxerunt majores nostri, sitque à nobis persolvendum.

[1] *Plutarch. Consf. ad Apoll.*

[2] *Longius aut propius mors sua quemque manet.*

[2] *Propert. 2. Eleg. 28.*

Vita brevis.

[3] Præsens tempus brevissimum est, adeo quidem ut quibusdam nullum videatur: in cursu enim semper est. Fluit & præcipitatur: ante desinit esse, quam venit: nec magis moram patitur, quam mundus, aut sidera, quorum irrequieta semper agitatio nunquam in eodem vestigio manet. [4] Tam angustis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur, ut mihi non venia solum dignæ, verumetiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt Xerxem, quum immensum exercitum oculis obiisset, illacrymasse quod tot millibus tam brevis immineret occasus, [5] & intra centum annos nemo ex tanta juventute superfuturus esset. At illis erat admoturus fatum ille ipse, qui flebat, perditurusque alios in terra, alios in mari, alios in prœlio, alios in fuga; & intra exiguum tempus consumpturus illos, quibus centesimum annum timebat.

[3] *Senec. de brev. vit. 10.*

[4] *Plinius 3. Epist. 7.*

[5] *Senec. de brev. vit. 16.*

[6] *Ille quoq; ipse, viam qui quondã per mare magnũ*
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit superare lacunas,
Et contempsit equis insultans murmura ponti;
Lumine adempto animã moribundo corpore fudit.

[6] *Lucret. 4.*

[7] Præternavigamus vitam; & quemadmodum in mari, ut ait Virgilius,

[7] *Senec. Ep. 70.*

[8] *—terraque urbesque recedunt;*

[8] *3 Æneid.*

sic [9] *—properat cursu*
Vita citato,

[9] *Senec. Herc. Fur.*

& [10] in hoc cursu rapidissimi temporis, primum pueritiam abscondimus, deinde adolescentiam, deinde quidquid est illud inter juvenem & senem me-

[10] *Senec. Ep. cit.*

dium, in utriusque confinio positum, deinde ipsius senectutis primos annos, novissime incipit ostendi publicus finis generis humani.

1 *Iuvenal. Sat. 3.*

[1] —*Festinat enim decurrere velox*
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio, dum bibimus; dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

2 *Quintil. decl. 4.*

[2] Si cuncta gaudia nostra, si voluptates, & quæcunque ex hac universitate mundi vel sollicitant aspectu, vel blandiuntur usu, diligenter excutias, tota vita hominis est dies.

3 *Simonides.*

[3] Πολλὸς γὰρ ἡμῖν εἰς τὸ τεθνάναι χρόνος·
ζῶμεν δ' ἀριθμῷ
παῦρα κακῶς ἔτεα.

4 *Grotius vertit.*

[4] *Mors quippe longos temporum tractus habet:*
At illud, heic quod occupat
Vita, breve est spatium.

5 *Senec. de brev. vit. 1.*

Hinc [5] major pars mortalium, de naturæ malignitate conqueritur, quod in exiguum ævi gignimur, quod hæc tam velociter, tam rapide dati nobis temporis spatia decurrant: adeo, ut exceptis admodum paucis, ceteros in ipso vitæ apparatu vita destituat. Nec huic publico, ut opinantur, malo, turba tantum & imprudens vulgus ingemuit: clarorum quoque virorum hic affectus querelas evocavit. Inde illa maximi medicorum exclamatio est, [6] Vitam brevem esse, longam artem. Inde [7] Theophrastus moriens accusasse naturam dicitur, quod cervis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset: hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset.

6 *Hippocr. 1. Aph. 1.*
7 *Cicero 3. Tusc.*

8 *Pedo Albinovanus.*

[8] *Vivere cornices multos dicuntur in annos,*
Cur nos angusta conditione sumus?

9 *Senec. Ep. 72.*

Quandoquidem igitur [9] omne humanum genus, quodcunque est, quodcunque erit, morte damnatum est,

[1] *Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu:* [1] *Lucret.3.*
non possum satis mirari [2] Ptolomæum secundum [2] *Athenæus 12. Deipn. 9.*
Ægypti regem, omnium suo seculo gravissimum, &, si quis alius, humanioribus disciplinis tinctum, sic dementatum ac perditum importuno luxu, ut sempiternam vitam sibi futuram somniaret, stultè jactitans à se solo repertam fuisse immortalitatem. *Nec minus miror* [3] philosophum illum, qui edito libro modum ostenderat, quo quis posset senii expers perpetuo permanere, & immortalitatem vitam agere. [3] *Gal. 1. de san. t. 12. de marasm. 2.*

[4] *O curas hominum! ô quantũ est in rebus inane!* [4] *Persius Sat. 1*
Quidquid enim feceris,
[5] *Non mortis laqueis expedies caput.* [5] *Horat. 3. od. 23.*
[6] *—— Sed omnes una manet nox,* [6] *Idem 1. od. 28.*
Et calcanda semel via leti.

Morborum Mortisque caussa interna, & proxima.

[7] *Nam, quæcunq; vides hilari grandescere adauctu,* [7] *Lucret. 2.*
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ;
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt;
Dum facile in venas simul omnis diditur; & dum
Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant:
Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætas.
Nam certè fluere, atque recedere corpora rebus
Multimodis, dandum est: sed plura accedere debent,
Donicum alescendi summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vires, & robur adultum
Frangit & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior, augmine dempto,
Et quo latior est; in cunctas undique partes
Pluria eo dispergit, & à se corpora mittit.
Nec facile in venas cibus omnis diditur eii:
Nec satis est, proquam largos exæstuat artus,
Vnde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est, & quod satis est natura novare.
Iure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo

Sunt; & cum externis ſuccumbunt omnia plagis.
Non mirum igitur, ſi

[1] Virgil. 3. Georg.

[1] *Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi*
Prima fugit, ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus,
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.

[2] Propert. 2. El. 22.
[3] Polybius 6. Hiſt.

Vis proximam & continentem cauſſam?[2] Unicuiq; dedit vitium natura creato. [3] Sicut enim rubigo ferro, coſſi & teredines ligno congenitæ peſtes inſunt, adeò ut quamvis nihil extrinſecus illa læſerit, per ea tamen, quæ cum ipſis ſunt nata, intereant: ſic etiam [4] mali quædam fatalis portio omnibus noſtris rebus jam tum admiſcetur, cum naſcimur. ipſa ſemina mortalia quum ſint, partem hujus cauſſæ ſuſtinent, unde morbi, aliaque fatalia incommoda mortales conſequuntur, *& hinc*

[4] Plutarch. Conſ. ad Apollon.

[5] Manil. 4.

[5] *Naſcentes morimur, finisque ab origine pendet.*
Communi hac moriendi neceſſitate nihil validius,

[6] Eurip. Alceſt.

[6] — Οὐδέ τι φάρμακον
Θρῄσσαις ἐν σανίσι, τὰς
Ὀρφεία κατέγραψε
Γῆρυς. οὐδ' ὅσα Φοῖβος
Ἀσκληπιάδαισιν παρέδωκε
Φάρμακα πολυπόνοις
Ἀντιτεμὼν βροτοῖσι.

[7] Grotius vertit.

[7] *Nil contra medicamina*
Proſunt, quæ Rhodopeius
Inſcripſit tabulis ſagax
Facundi manus Orphei.
Nil contra auxilii ferunt
Herbæ, quas docuit ſuum
Phœbi cura Machaonem,
Germanumque Machaonis,
Humanum miſerans genus.

[8] Senec. 2. Nat. ult.
[9] Bion. Idyll. 7.

Quamvis autem [8] mortem nulla diligentia evitat, nulla fœlicitas domat, nulla potentia vincit, &

[9] Μοίρῃσιν ἀναλθέα φάρμακα πάντα,

Parcis omnia remedia vana sunt.

[1] *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito;*
& quo certior interitus, breviorque vita,
[2] *—hoc acrius omnes*
Incumbant generis lapsi sarcire ruinas,

non destituti auxilio Dei Opt. Max. qui [3] quæ in terris gignuntur, ad usus hominum omnia creavit.

[1] *Virgil. 6. Æn.*
[2] *Idem 4. Georg.*

Hominis caussâ omnia creata.

[3] *Cicero 1. offic.*
[4] *Idem 2. de nat. Deor.*

[4] Terra enim fœta frugibus, & vario leguminum genere, quæ maxima largitate fundit, ea ferarumne an hominum caussa gignere videtur? Quid de vitibus olivetisque dicam? Quarum uberrimi lætissimique fructus, nihil omnino ad bestias pertinent. Neque enim serendi, neque colendi, nec tempestivè demetendi percipiendique fructus, neque condendi ac reponendi ulla pecudum scientia est: earumque omnium rerum hominum est & usus & cura. Hominum igitur caussa earum rerum copias comparatas, fatendum est. Nisi forte tanta ubertas & varietas pomorum, eorumque jucundus non gustatus solum, sed adoratus etiam & aspectus, dubitationem affert, quin hominibus solis ea natura donaverit. Tantumque abest ut hæc bestiarum etiam caussa parata sint, ut ipsas bestias hominum gratia generatas esse videamus. Quid enim oves aliud afferunt, nisi ut earum villis confertis, atque contextis homines vestiantur? quæ quidem neque ali, neque sustentari, neque ullum fructum edere ex se sine cultu hominum & curatione potuissent. Canum verò tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio, tantumque odium in externos, & tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud nisi se ad hominum commoditates esse generatos? Quid de bobus loquar? quorum ipsa terga declarant non esse se ad onus accipiendum figurata: cervices autem natæ ad jugum, tum vires hu-

merorum & latitudines ad aratra extrahenda; quibus cum terræ ſubigerentur fiſſione glebarum, ab illo aureo genere, ut poëtæ loquuntur, vis unquam nulla afferebatur.

Ferrea tum verò proles exorta repente eſt,
Auſaque funeſtum prima eſt fabricarier enſem,
Et guſtare manu victum domitumq; juvencum.

Tanta putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorum viſceribus veſci ſcelus haberetur. Longum eſt mulorum perſequi utilitates & aſinorum: quæ certè ad hominum uſum paratæ ſunt. Sus verò quid habet præter eſcam? cui quidem ne putreſceret, animam ipſam pro ſale datam dicit eſſe Chryſippus. Qua pecude, quod erat ad veſcendum hominibus apta, nihil genuit natura fœcundius. Quid multitudinem ſuavitatemque piſcium dicam? quid avium? ex quibus tanta percipitur voluptas, ut interdum Pronœa noſtra Epicurea fuiſſe videatur. Atque hæ ne caperentur quidem, niſi hominum ratione atque ſolertia. Jam verò immanes & feras belluas nanciſcimur venando, ut & veſcamur iis, & exerceamur in venando ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ, & utamur domitis, & condocefactis, ut elephantis, multaque ex eorum corporibus remedia morbis & vulneribus eligamus, ſicut ex quibuſdam ſtirpibus & herbis, quarum utilitates longinqui temporis uſu & periclitatione percipimus.

[1] *Plin.* 24.1.

[1] Ne Sylvæ quidem, horridiorque naturæ facies medicinis carent, ſacra illa parente rerum omnium nuſquam non remedia diſponente homini, ut medicina etiam fieret ſolitudo ipſa.

Medicinæ origo.
[2] *Cicero* 3. *Tuſc.*

Ars igitur inventa, [2] cujus utilitas Deorum immortalium inventioni conſecrata. *Vnde rectè Imperator:* Artem medicam hominibus ſalutarem eſſe uſus demonſtrat. Quare eam cœlo delapſam non immeritò Philoſophi prædicant.

[1] *Quis*

[1] *Quis Deus hanc, Musæ, quis nobis extudit artẽ?* [1] *Virgil. 4. Georg.*
Vnde nova ingressus hominum experientia cœpit?
Græci ejus inventionem Apollini tribuunt, quam & ipse sibi vendicat his versibus: Apollo Medicinæ inventor.
[2] *Inventum medicina meum est, opiferq; per orbem* [2] *Ovidius 1. Met.*
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.
Hic tantum arte valuisse dicitur, ut etiam mortuos ad vitam revocaret,
[3] — ἐκ δέ νυ Φοίβου [3] *Callimach. in hymn.*
Ἰητροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο.
— *medicique*
A Phœbo didicere moras innectere morti.

[4] Ferunt Tragici, & [5] Pindarus, Æsculapium Apollinis filium fuisse, atque auro inductum, ut hominem pecuniosum, cum extrema ægritudine ad mortem ferente opprimeretur, curaret. Unde & fulmine percussum. Sed nos illis hæc utraque non concedimus. Imo si Dei filius fuit, lucri turpis avidum fuisse negabimus: sin turpis avidus lucri, dei fuisse filium rejiciemus. [4] *Plato 3. de rep.* [5] *Pythia od. 3.*

Æsculapius hic [6] quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc scientiam paulo subtilius excoluit, in Deorum numerum receptus est. Æsculapius Medicinæ illustrator. [6] *Celsus præf.*
[7] *Et Deus extinctum Cressis Epidaurius herbis,* [7] *Propert. 2. Eleg. 1.*
Restituit patriis Androgeona foris.

[8] Et quod Tyndariden revocavisset ad vitam, ictum fulmine eum *alii scripsere, ne scilicet fatalis rerum ordo interrumperetur.* [8] *Plin. 29. 1.*
[9] *Iupiter exemplum veritus, direxit in illum* [9] *Ovidius 6. Fast.*
Fulmina, qui nimiam noverat artis opem.

[10] Hujus deinde duo filii Podalirius & Machaon bello Trojano ducem Agamemnonem sequuti, non mediocrem opem commilitonibus suis attulerunt. *Quo nomine & à poëta celebrari meruerunt.* [10] *Celsus cit.*
— [11] Ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε, [11] *Homer. Il. 2.*
Ἰητῆρ' ἀγαθώ, Ποδαλείριος ἠδὲ Μαχάων.

— Medicorum principe nati,
Præstantes Medici, Podalirius atque Machaon.

Hi artem à majoribus traditam promiscuè in vulgus non extulerunt, sed velut in censu reponentes, ad liberos hæreditario jure transmiserunt. unde Medici ἰατρῶν παῖδες, Medicorum filii, *nuncupati.*

[1] *Silius* 5.

[1] Ipse olim antiquo primũ Garamantius Hammon
Scire pater dederat Synalo, morsusque ferarum
Telorumque graves ictus sedare medendo.
Atque is deinde suo moriens cœlestia dona
Monstrarat nato, natusque hæredis honori
Transmisit patrias artes: quem deinde sequutus
Haud levior fama Synalus.

[2] *Celsus cit.*

[2] Ergo etiam post eos (de quibus retuli) nonnulli clari viri medicinam exercuerunt, donec majore studio literarum disciplina agitari cœpit, quæ ut animo præcipuè omnium necessaria, sic corpori inimica est. Primoque medendi scientia sapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit. Scilicet his hanc maximè requirentibus, qui corporum suorum robora inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex sapientiæ professoribus, peritos ejus fuisse accepimus. Clarissimos verò ex his Pythagoram, & Empedoclem, & Democritum. Hujus autem (ut quidam crediderunt) discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis ab studio sapientiæ disciplinam hanc separavit, vir & arte & facundia insignis. Post quem Diocles Carystius, deinde Praxagoras & Chrysippus, tum Herophilus, & Erasistratus, sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias, *de quibus statim,* processerint. Et per hos quidem maxime viros salutaris nobis ista professio increvit: *quæ, ut diximus,* [3] Diis primum inventores suos assignavit, & cœlo dicavit.

Medicina cœlo dicata.
[3] *Plin.* 29.1.

dicavit. [1] Quicquid enim magnam utilitatem generi afferret humano, id non ſine divina bonitate erga homines fieri arbitrabantur. Suſcepit autem vita hominum conſuetudoque communis ut beneficiis excellentes viros in cœlum fama ac voluntate tollerent. Utilitatum igitur magnitudine conſtituti ſunt ii dii, qui utilitates quaſque gignebant.

[1] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

[2] Nec non & hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. [3] Inter multa dona, quæ Divinatio erga homines efficit, pręcipuum eſſe ſtatuit Iarchas Medicinæ donum. Non enim, inquit, ii qui ſapientes in hac arte habiti ſunt, Æſculapii filii, tam multum profeciſſent, niſi Apollinis filius Æſculapius, juxta patris vaticinia morbis proficua remedia compoſuiſſet, quæ ille deinceps filios docens, atque illi nepotibus poſteriſque tradentes, amicis tandem familiaribusque eadem demonſtrarunt. Hinc itaque Medicinæ orta eſt diſciplina, inventumque quales humidis ulceribus, qualeſque ſiccis aridiſque oporteat adhibere: potiones inſuper medicamentorum miſcere: quibus hydropici ſanentur, ſanguinis fluxus ſiſtatur, quo pacto varia apoſtemata curentur, & illati à ſerpentibus veneni dolor ſedetur. quin venenis ipſis ad multas ægritudines ſalubriter uti didicêre: quam peritiam qui divinationi auferat, neſcio. Neque enim rationi conſentaneum videtur, ſine præcognitione quadam auſos unquam aliquos fuiſſe tam pernicioſa venena proficuis medicamentis admiſcere.

[2] *Plin. cit.*
Medicina à divinatione orta.
[3] *Philoſtr. 3. de vita Apollon.* 14.

[4] Veteres in explicando hemiſtichio, *quo conſultans de peſte depellenda utitur Achilles,*

Ἀλλ᾽ ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν,

Sed age aliquem vatem conſulamus,

dicunt quod communes quodam modo, & affines ſunt Medicina, & Divinatrix. Melampus igitur & Polyidus ambo in utriſque præclari extitere: & Æſchy-

[4] *Euſtath. in Homer. Il.* 1.

Æſchylus Medicum vocat divinatorem: & Achilles ex medica ſcientia intelligens peſtis naturam vatem conſulendum monet.

[1] Strabo Geogr. 15.

[1] Apud Indos magno in pretio medici, & inter hos divinatores & incantatores.

Et Pindarus ubi de Æſculapio loquitur, quem dicit [2] omnigenis morbis mederi ſolitum, *inter methodos curandi ab illo adhibitas, recenſet primum* incantationem.

[2] Pythia od. 3.

Medicinæ initia.

[3] Plin. 19. 1.

[3] Hippocrates, cum fuiſſet mos, liberatos morbo ſcribere in templo Æſculapii quid auxiliatum eſſet,

[4] Tibull. 1. Eleg. 13.

([4] Nunc Dea, nunc ſuccurre mihi. nã poſſe mederi
Picta docet templis multa tabella tuis)

ut poſtea ſimilitudo proficeret, exſcripſiſſe ea traditur, atque (ut Varro credit) jam templo cremato, inſtituiſſe medicinam Clinicen.

[5] Plutarch. lat. vivend.

Quinetiam [5] priſci ægrotos ſuos in publico proponebant, ut prætereuntium quivis, ſi quid vel ipſe eodem morbo conflictatus, vel ſimiliter laboranti opitulatus medelæ noſſet, id ægrotanti ſignificaret. ajuntque artem hoc modo experientia adjuvante creviſſe.

[6] Manil. 1.

[6] Per varios uſus artem experientia fecit,
Exemplo monſtrante viam.

[7] Senec. Epiſt. 95.

[7] Medicina paucarum fuit quondam ſcientia herbarum, quibus ſiſteretur fluens ſanguis, vulnera coirent paullatim. Deinde in hanc pervenit multiplicem varietatem. Nec eſt mirum, tunc illam minus negotij habuiſſe, firmis adhuc ſolidisque corporibus, & facili cibo, nec per artem voluptatemque corrupto.

[8] Quintil. 2. Orat. 17.

[8] Illud admonere ſatis eſt, omnia quæ ars conſummaverit, à natura initia duxiſſe: aut tollatur Medicina, quæ ex obſervatione ſalubrium atque his contrariorum reperta eſt, &, ut quibuſdam placet, tota conſtat experimentis. Nam & vulnus deligavit

ligavit aliquis, antequam hæc ars esset: & febrem quiete & abstinentia, non quia rationem videbat, sed quia id valetudo ipsa coëgerat, mitigavit.

[1] Nihil est enim simul inventum & perfectum. *Ac* [2] omnia fere, quæ dispersa & dissipata quondam fuerunt, nunc conclusa sunt artibus. ut in Musicis numeri, & voces & modi, &c. In hac denique ipsa *medendi* ignota quondam omnibus & diffusa latè videbantur. Adhibita est igitur ars quædam, quæ rem dissolutam divulsamque conglutinaret, & ratione quadam constringeret.

[1] *Cicero Oratore.*
[2] *Idem 1. de Oratore.*

[3] *Sic unum quicquid paullatim protulit ætas*
In medium, ratioque in luminis edidit oras.
Nam aliud ex alio clarescere corde videbant
Artibus, ad summum donec venere cacumen.

[3] *Lucret. 5.*

Quandoquidem igitur
— [4] *Finis vitæ mortalibus adstat,*
Nec devitari letum pote, quin obeamus:
[5] *Sed rigidum jus est, & inevitabile mortis,*
Stant rata non ulla fila tenenda manu:

[4] *Idem 3.*
[5] *Ovid. cons. ad Liviam.*

arte tamen Medica, quem [6] unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit, *aliquantum differre licet; & sæpe Medici*

[6] *Sallust. 1. Hist.*

[7] — *mitibus herbis*
Parcarum exorant pensa brevesque colos.

[7] *Martial. 9. Epigr.*

Quoniam verò [8] Medici alios à morbis intactos servant, alios ægrotantes ad sanitatem redigunt: *rectè definitur Medicina,* [9] ars corporis curandi, tuendique caussa quæsita.

[8] *Philostrat. 1. de vita Apollon. 5.*
Medicinæ definitio.
[9] *Cicera 3. Tusc.*

Artis nomine eam donamus potius, quam scientia, quod ars opus suum perficiat [10] στοχασμῷ μελέτης, seu ἐμπειρίᾳ seu τριβῇ: quam licet multa fallant, ars tamen putanda est. Nonnunquam ea, quæ prædicta sunt, minus eveniunt. quæ tandem id ars non habet? earum dico artium [11] quæ conjectura continentur, & sunt opinabiles. *Vt est* [12] Medicina, *quæ* nobis

Medicina est ars inconjecturalis.
[10] *Plato Philebo.*
[11] *Cicere 1. de Divin.*
[12] *Plato 13. de Leg.*

nobis opitulatur contra immoderati caloris & frigoris impetum, cæterorumque hujuſmodi, quibus natura animalium læditur: ſed incertis conjecturis opinionibusque procedit.

Medicorum ſectæ.

Hinc ſtatim in ſectas diviſa:

[1] *— triplex quoque forma medendi,*

Quæ logos, aut methodos, cuiq; experientia nomen.

[1] *Auſon. Idyll. 12.*

[2] Artes pleræque, imò ex omnibus liberaliſſimæ, habent decreta ſua, non tantum præcepta; ſicut Medicina. Itaque alia eſt Hippocratis ſecta, alia Aſclepiadis, alia Themiſonis.

[2] *Senec. Epiſt. 95.*

— [3] *tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis*

Vocabula.

[3] *Terent. Eunucho.*

[4] Hippocrates genitus in inſula Coo, in primis clara ac valida, & Æſculapio dicata, Medicinam, quæ à Trojanis temporibus in nocte denſiſſima latuerat uſque ad Peloponneſiacum bellum, revocavit in lucem, & inſtituit hanc, quæ Clinice vocatur. Nec fuit poſtea quæſtus modus, quoniam Prodicus Selymbria natus, diſcipulus ejus, inſtituens quam vocant Iatralipticen, reunctoribus quoque Medicorum ac mediaſtinis vectigal invenit. Horum placita Chryſippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque etiam ex Chryſippo diſcipulus ejus Eraſiſtratus, Ariſtotelis filia genitus. Alia factio ab experimentis ſe cognominans Empiricen, cœpit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis Phyſici authoritate commendato. Diſſederuntque eæ ſcholæ: & omnes eas damnavit Herophilus, in muſicos pedes venarum pulſu deſcripto per ætatum gradus. Deſerta deinde & hæc ſecta eſt, quoniam neceſſe erat in ea literas ſcire. Mutata & quam poſtea Aſclepiades invenerat. Auditor ejus Themiſon fuit, ſeque inter initia adſcripſit illi, mox procedente (*ita legendum cenſeo, pro eo quod in MS. eſt* præcedente

[4] *Plinius 29. Nat. 1.*

vitia

vitia sua,) vita, sua & placita mutavit. *Qualis fuerit, vel ex hisce versibus patere potest:*

[1] *Præterea minimus gelido jam corpore sanguis*
Febre caret sola. circumsilit agmine facto
Morborum omne genus, quorũ si nomina quæras,
Prõptius expediã, quot amaverit Hippia mœchos,
Quot Themison ægros autumno occiderit uno.

[1] *Iuvenal. Sat. 10.*

[2] Sed & illa Antonius Musa autoritate Divi Augusti, quem contraria medicina gravi periculo exemerat. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus, pariterque eloquentiæ assectator. Is eam potentiam nactus, novam instituit sectam. Eadem ætas Neronis principatum ad Thessalum transilivit, delentem cuncta majorum placita, & rabie quadam in omnis ævi medicos perorantem: quali prudentia ingenioque, æstimari vel uno argumento abundè potest, cum monumento suo, quod est Appia via, Iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum equarumque trigarii comitatior egressus in publico erat: cum Crinas Massiliensis arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus ex ephemeride Mathematica cibos dando, horasque observando, autoritate eum præcessit. Hi regebant fata, cum repente civitatem Charmis ex eadem Massilia invasit, damnatis non solum prioribus Medicis, verum & balineis: frigidaque etiam hybernis algoribus lavari persuasit. Nec dubium est, omnes istos famam novitate aliqua aucupantes, animas statim nostras negotiari. Hinc illa circa ægros miseræ sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. Hinc illæ infœlicis monumenti inscriptio, turba se medicorum periisse. *Adriani nempe Cæsaris,*

[2] *Plin. cit.*

[3] Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδός μ' ἀπώλεσεν·
Me multitudo perdidit medentium.

Medicinæ proëmia.

[1] *Mi-*

[1] *Plin. cit.*

[1] Mirum & indignum, nullam artium inconstantiorem fuisse, & etiamnum sæpius mutari, cum sit fructuosior nulla. Ut itaque incipiamus & proëmia artis ostendere, Erasistratus Antiocho rege sanato c. talentis donatus est à rege Ptolomæo filio ejus.

[2] *Herodot. 3. Hist. 132.*

[2] Democedes captivus, Dario sanato Susis, maximas ædes obtinuit, & cum rege ad mensam sedit, omnibus rebus affluens. Quinetiam Ægyptios medicos regem curare solitos, quum essent patibulis suffigendi, quod à Græco medico superati forent, impetrata ab rege venia, liberavit.

[3] *Plin. 7. 37.*

[3] Hippocrati honores, quos Herculi, decrevit Græcia.

[4] *Sueton. in vita.*
[5] *Tacitus.*

[4] Julius Cæsar omnes medicinam Romæ professos, quo lubentius & ipsi urbem incolerent, & cæteri appeterent, civitate donavit. [5] quod rarum erat, nec nisi virtuti pretium.

[6] *Sueton. in Octavio.*
[7] *Dion. 5. Hist. 53.*

[6] Medico Antonio Musæ, cujus opera ex ancipiti morbo Augustus convaluerat, statuam, ære collato, juxta signum Æsculapii statuerunt. [7] & pecunia ei ab Augusto & senatu multa, ususque annuli aurei (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modo, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoq; tempus concessa.

[8] *Plin. 29. 1.*

[8] Multos prætereo Medicos, celeberrimosque ex iis Cassios, Calpitanos, Aruntios, Albutios, Rubrios. CCL. H-S. annua mercede iis fuere apud principes. Q. verò Stertinius imputavit principibus, quod H-S quingenis annuis contentus esset: sexcena enim sibi quæstu urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par & fratri ejus merces à Claudio Cæsare infusa est: censusque, quanquam exhausti operis Neapoli exornata, hæredi H-S. CCC. reliquere, quantum ad eam ætatem Aruntius solus. *Tanta olim Medicorum veneratio apud Locros, ut lege Zaleuci cautum fuerit,* [9] Si quis Locrensium Epi-

[9] *Ælian. 2. var. hist. 37.*

Epizephyriorum ægrotans vinum merum bibiſſet, niſi jubente medico, etiamſi ad priſtinam valetudinem rediiſſet, mortis ei ſupplicium erat conſtitutum, quoniam non juſſus biberat.

[1] Tanti etiam Medici apud Ægyptios, ut publici cõſtituantur, & ex publico vivant, & nulla impenſa. *[1] Diodor. 1. Bibl. 6.*

Et profectò [2] ſicut Medicinæ apud ægros uſus, etiam apud ſanos honor eſt. *[2] Senec. 1. de Clem. 2.*

Medicinæ ſubjectum.

[3] Medicinæ ſubjectum *non dicimus cum Tullio* morbos ac vulnera, *ſed corpus humanum. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs verò materia, quam variè tractat: ita & dum medicus ex ægro corpore ſanum facit, unum idemque corpus manet, quod ſubjectum eſt, & materia.* *[3] Cicero 1. de Invent.*

Hominis præſtantia.

[4] Animal hoc providum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & conſilii, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum eſſe à ſupremo deo *agnoſcimus*: ſolum eſt enim ex tot animantium generibus, atque naturis particeps rationis & cogitationis, cum cætera ſint omnia expertia. Quid eſt autem non dicam in homine, ſed in omni cœlo, atque terra, ratione divinius? quæ cum adolevit, atque perfecta eſt, nominatur ritè ſapientia. Eſt igitur, quoniam nihil eſt ratione melius, ea in homine & in deo, prima homini cum deo rationis ſocietas. Inter quos autem ratio, inter eoſdem etiam recta ratio communis eſt. Quod cum ita ſit, quæ tandem poteſt eſſe propior certiorve cognatio? Itaque ad hominum commoditates & uſus tantam rerum ubertatem natura largita eſt, ut ea, quæ gignuntur, donata conſulto nobis, non fortuitò nata videantur. Artes verò innumerabiles repertæ ſunt docente natura, quam imitata ratio res ad vitam neceſſarias ſolerter *[4] Cicer. 1. de Leg.*

consequuta est. Ipsum autem hominem eadem natura, non solum celeritate mentis ornavit, sed etiam sensus tanquam satellites attribuit ac nuncios, & rerum plurimarum obscuras & necessarias intelligentias enudavit, quasi fundamenta quædam scientiæ: figuramque corporis habilem & aptam ingenio humano dedit. nam cum cæteras animantes abjecisset ad pastum, solum hominem erexit, ad cœlique quasi cognationis domiciliique pristini conspectum excitavit.

[1] *Arist. 2. de hist. an. 10.*
[2] *Idem 3. de part. an. 6.*

[1] Solus animalium rectus incedit, *quia calore & sanguine abundat.* [2] Calor enim est, quod vim obtineat augendi. Sanguinis autem copia caloris indicium est: corpora etiam melius erigit, quamobrem cæteris erectior omnibus est.

[3] *Ovidius 1. Metam.*

[3] *Pronaque cum spectent animalia cætera terram,*
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Jussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Hinc & ἄνθρωπον Græcis dictum volunt παρὰ τὸ ἄνω θεωρεῖν, *seu* ἄνω τρέπειν ὦπα: *quod* homo, *ut dicebat Anaxagoras*, natus sit ad contemplandum cœlum.

[4] *Boëtius 5. de Cons. Philos. 5.*

[4] *Vnica gens hominũ celsum levat altius cacumen,*
Atque levis recto stat corpore, despicitque terras.
Heu nisi terrenus male desipis, admonet figura,
Qui recto vultu cœlum petis, exerisque frontem,
In sublime feras animã quoq;, ne gravata pessum
Inferior sidat, mens corpore celsius levato.

[5] *Basil. homil. 11. Hexaë. Augustin. 22. de civit. Dei 24. Lactant. 2. divin. Inst. 1.*
[6] *Fernel. Laur. &c.*
[7] *Gal. 3. de usu part. 7.*

Quamvis in hac sententia sint poëtæ, philosophi, [5] *theologi, & plerique* [6] *medici: tamen* [7] opinari ob id rectè stare hominem, ut ad cœlum promptè suspiciat, hominum est, qui nunquam viderunt piscem οὐρανόσκοπον: hic namque vel invitus cœlum semper aspicit: homo autem nisi collum reflexerit, cœlum nunquam videre potest: hic verò reflexus non soli inest homini, sed nihilominus & asinis, ut omittam

aves

aves longum collum habentes, quibus non solum facile est sursum, si voluerint, aspicere, sed quoquo versum etiam circumferre promptè oculos. Quod verò ne Platonem quidem intellexerint, dicentem id non esse sursum aspicere, cum quis supinus seipsum reclinarit oscitans, sed quando mente naturam rerum considerat, turpissimum est. *Hinc magis credibile* [1] ἄνθρωπον dictum, quasi ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε, quod solus, quæ videt, contempletur, considerет ac intelligat. *Multa præterea animalia celsiorem obtinuerunt figuram, ut cameli, struthiocameli, elephanti, quibus rectior in cœlum aspectus, quam hominibus. Quod autem ad poëtas, quantum eorum testimonia in ejusmodi rebus valeant, docet nos Philosophus, cum monet* [2] ad poëmata admittendum juvenem, edoctum nihil æquè in promptu habere, atque illud

—πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί.

confingunt plurima vates.

Cæteri conquisiverunt argumentum probabile ad persuadendum: quod in physicis, aut medicis tolerari non potest, à quibus ipsa rei veritas requiritur.

Non opus verò falsa prærogativa corpus humanum ornemus: cum & absq; hac [3] omnium animantium formam vincit hominis figura.

Nam ut [4] Dei organum anima, *ita* animæ corpus. [5] Atque ut mens formarum est præstantissima, & ratio artium omnium ars vel officina, [6] quod una omnes omnium animantium vires potestate in se contineat: *ita & illius organum instructissimum est, & conformationem pulcherrimam consequutum, non tamen ita firmum, quin facilè lædatur.*

Et certè [7] corporis nostri infirmitas multos subit casus per se; denique ipsum corpus tenuissima sæpe de caussa conficitur.

[8] Et propter hoc ars Medicinæ nunc inventa est,

[1] *Plato Cratylo.*

[2] *Plutarch. quomodo juv. audiend. poëm.*

[3] *Cicero 1. de nat. Deor.*

[4] *Plutarch. 7. Sapp. Symp.*

[5] *Arist. de anim.*

[6] *Plutarch. de fortuna.*

[7] *Cicero de harusp. resp.*

[8] *Plato 1. de rep.*

quoniam corpus debile & infirmum eſt: neq; ipſum tale eſſe ſatis eſt. Ut ergò huic utilitatem afferat, ipſa ars eſt inventa. *Quare* [1] ex Medicina nihil oportet putare proficiſci, niſi quod ad corporis utilitatem ſpectet, quoniam ejus cauſſa eſt conſtituta. [2] Ideoque Medicinæ ſcientiam non ipſius artis, ſed bonæ valetudinis cauſſa probamus.

[1] *Cicero* 1. *de Invent.*

[2] *Idem* 1. *de finib.*

Medicinæ finis.

Namque [3] Medicinæ finis eſt ſanitas, ſive bona valetudo. Inter [4] Officium & Finem hoc intereſt; quod in Officio, quid fieri; in fine, quid officio conveniat, conſideratur. Medici officium dicimus eſſe curare ad ſanandum appoſitè: finem curare ſanatione.

[3] *Ariſt.* 1. *Eth.* 1.

Medici officium.

[4] *Cicer.* 1. *de Invent.*

Semper itaque [5] Medicus ſanitatem ægri petit: ſi tamen aut valetudinis vi, aut intemperantia ægri, aliove quo caſu ſumma non contingit, dum ipſe omnia ſecundum naturam fecerit, Medicinæ fine non excedit. Nam eſt ars ea in actu poſita, non in affectu.

[5] *Quintil.* 2. *Orat.* 18.

Ideoque [6] Medicus, ſi omnia fecit, ut ſanaret, peregit partes ſuas.

[6] *Seneca* 7. *de Benef.* 13.

[7] Principio generi animantium omni eſt à natura tributum, ut ſe, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura videantur: omniaque quæ ſint ad vivendum neceſſaria, inquirat & paret. [8] Beſtiis autem ſenſum & motum dedit, & cum quodam appetitu acceſſum ad res ſalutares, à peſtiferis receſſum: homini hoc amplius quod addidit rationem, qua regerentur animi appetitus: qui tum remitterentur, tum continerentur.

[7] *Idem* 1. *Offic.*

[8] *Idem* 2. *de nat. Deor.*

Sanitatis dignitas.

Quandoquidem verò

[9] Οὐκ ἔσθ᾽ ὑγείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ,

Nil ſanitate vita habet præſtantius,

[10] homo, qui recte curriculum vitæ à natura datum conficere *cupit*, *non debet* [11] ſibi indulgere, atque omnia, quæ ſequatur in vita, quæque fugiat, voluptatibus

[9] *Menander.*

[10] *Cicero de Univerſ.*

[11] *Idem* 1. *de Leg.*

ptatibus ponderare, *sed ante omnia sanitatis rationẽ habere. Namque* [1] sanum esse corpore & firma valetudine præditum, natura primum est homini bonum.

[1] *Dion. Hist. 38.*

Hinc [2] Pyrrhus Epirota, qui post Alexandrum secundas tenuit in re militari, variasque fortunæ vices pertulit, cum Deos precando, sacrificando, & donaria consecrando semper veneraretur, nunquam tamen ab illis vel victoriam vel regni majestatem ampliorem, vel gloriam, vel divitiarum abundantiam postulavit, sed unum hoc, ut bene valeret precabatur, utpote cui hoc fruenti cætera facillimè suppeterent.

[2] *Lucian. pro lapsu inter salut.*

[3] *Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis, nil*
Divitiæ poterunt regales addere majus.

[3] *Horat. 1. Epist. 12.*

Et certè [4] sani ægris sunt ditiores: siquidem sanitas pluris est, quam ægri pecuniæ. Nullus enim est, qui non malit parum quid argenti habens, rectè valere, quam regis magni pecunias, ægrotare: manifesto videlicet indicans, sanitatem sibi pluris æstimari. neque enim præponeret, nisi majoris esse illam pretii, quam pecunias existimaret.

[4] *Plato Eryxia.*

[5] *Non domus, aut fundus, nõ æris acervus & auri,*
Ægroto domini deduxit corpore febres.

[5] *Horat. 1. Epist. 2.*

[6] Nihil refert, utrum ægrum in ligneo lecto, an in aureo colloces. Quocunque illum transtuleris, morbum suum secum transferet.

[6] *Senec. Ep. 17.*

[7] *Nec calidæ citius decedunt corpore febres,*
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Iacteris, quam si plebeia in veste cubandum est.

[7] *Lucr. 2.*

Et certe reliquorum, quæ bona vocamus, nullus absque sanitate fructus, voluptas nulla.

[8] *—— valeat possessor oportet,*
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Sincerum est nisi vas, quodcunq; infundis acescit.

[8] *Horat. cit.*

[9] *Ipsis quoque* voluptatibus Sanitas, veluti serenitas

[9] *Plutarch. in præc. san.*

halcyonibus, commodum tutumque ortum præbet. Eleganter quidem dictum est à Prodico, omnium condimentorum suavissimum esse ignem. Sed verissimè dixeris sanitatem, condimentum esse divinissimum & jucundissimum. Elixa quippe, assata, & cocta, nullam voluptatem afferunt, neque grata sunt ægrotantibus, aut crapula nauseave laborantibus: sano corpori sincerus & integer appetitus omnia facit dulcia & desiderabilia.

[1] *Scalig. 1. Poët. 44.*

Sed omnes sanitatis laudes comprehendit [1] Pæan Ariphronis Sicyonii jucundissimus & plenissimus gratiarum:

Ὑγίεια πρεσβύστα μακάρων,
Μετὰ σοῦ ναίοιμι
Τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.
Σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.
Εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων·
Τᾶς εὐδαίμονός τ' ἀνθρώποις
Βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
Οὓς κρυφίας Ἀφροδίτης ἄρκυσι θηρεύομεν·
Ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
Ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται·
Μετὰ σεῖο μάκαιρα Ὑγίεια,
Τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ·
Σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.

[2] *Calcaguinus imitatus est.*

[2] O qua nec altera vetustior est Cœlitum,
O una cunctis expetita Sanitas.
Quodcunque reliquum est vitæ, tecum utinam
Agam, & una omnium contubernalis sis mihi;
Quicunque enim fortunis fruitur, aut liberis,
Aut est aliter obnoxius Voluptiæ,
Te una favente cuncta habet propria:
Afflant & illum Charites; etsi media hyems
Rigeat, tamen ver illi flosculos parit.
Absente te sunt cuncta dura & aspera,
Nec grata prorsus cætera est fœlicitas,
Quum esse planè desinit fœlicitas.

Tam

Tam igitur à fine, quam à subjecto, [1] Medicina artium omnium præclarissima, *&* [2] majorum institutis digna judicata, quæ Deo adscriberetur. [3] Una artium imperatoribus quoque imperat. [4] Hæc quidem nusquam non est. Siquidem etiam imperitissimæ gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum, morborumque noverunt; *& quamvis, quod artis necessitatem demonstrat,* [5] sine medicis degant, non tamen sine medicina.

[1] *Hippocr. de arte.*
[2] *Idem de prisc. Med.*
[3] *Plin. 24.1.*
[4] *Celsus præf.*
[5] *Plin. 29.1.*

[6] Omnis *nempe* natura vult esse conservatrix sui, ut & salva sit, & in genere conservetur suo. Ad hanc rem ajunt artes quoque exquisitas, quæ naturam adjuvarent: in quibus ea numeratur inprimis, quæ est vivendi ars, ut tueatur, quod à natura datum sit: quod desit, acquirat.

[6] *Cicero 4. de finib.*

Medicinæ divisio.

Neutrum planè præstare potest Medicus, nisi jam ante perspectam habeat corporis nostri constitutionem, morborum item, quibus id corripitur, differentias, caussas, & signa. Quocirca quinque fere statuuntur Medicinæ partes. Φυσιολογικὴ, *quæ hominis integrè sani naturam, omnes illius vires functionesque persequitur.* Ὑγιεινὴ, *sive* Διαιτητικὴ, *quæ firmam corporis constitutionem bona vivendi lege conservat, & imminentia mala arcet, simul ægrotis propriam & accommodatam victus rationem decernit.* Παθολογικὴ, *quæ morborum genera, & caussas demonstrat.* Σημειωτικὴ, *quæ signa explicat, quibus dignoscuntur, & quem exitum habituri sint.* Θεραπευτικὴ, *quæ morbos salutarium usu & admotione propulsat, sanitatemque restituit. Hæc divisio longè commodior ea, quam attulit Plato, cum itidem* [7] statueret quinque Medicinæ species: aliam quippe dici Φαρμακευτικὴν, quæ nobis medicata potione subveniat: aliam Χειρουργικὴν, quæ sectione & ustione curet: tertiam, quæ sola victus ratione & ordine arceat ægritudines, appellarique Διαιτητικὴν: quar-

[7] *Laërt. 3.*

tam, quæ ex celeri diſcretione morborum ſuccurrat ægris, vocarique Νοσογνωμονικὴν: quintam Βοηθητικὴν dici, quod ſtrenuo auxilio doloribus continuo liberet.

Artes autem à prima parte, qua exerceri cœpit, nomen aſſumere conſueverunt: nec tamen mutant, accedentibus poſtea & aliis. Ita Medicina ſive [1] τῆς Ἰατρικῆς nomen παρὰ τὸ ἰᾶσθαι, à medendo impoſitum, propriè θεραπευτικὴν, ſive medicatricem artis partem ſolum notat: *ſub qua & reliquas comprehendit.* [2] Medicus quoque inde videtur dictus, quia temperantia medium eſt inæqualitatis, quæ ſolet fieri ex contrariis elementis. *nempe Medicus eſt, qui excuperantem intemperiem reducit ad medium ſtatum, in quo bona valetudo conſiſtit. Nam* [3] in exceſſu, vel defectu morbum conſiſtere certum eſt. *Et* [4] in corporibus Medicina ſanitatem non internecione caloris aut frigoris, ſed proportione contemperationis quærit atque conficit.

Medicinæ etymologia.
[1] *Gal. an ars t. ſan. pert. ad med.*
[2] *Priſcian. 5.*
[3] *Ariſtotel. 1. Probl. 1.*
[4] *Plutarch. de virt. moral.*

IOH. BEVEROVICII

MEDICINÆ VETERVM

PARS I.

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ.

DE

Natura, constitutione, & partibus corporis humani.

CAP. I.

Hominis constitutio ex anima, & corpore. Hujus partes, materia, compositio.

Homo ex quibus constet.

PErspicuum [1] est hominem è corpore animoque constare, cum primæ sint animi partes, secundæ corporis. Deinde id quoque videmus, & ita figuratum corpus ut excellat aliis, animumque ita constitutum, ut & sensibus instructus sit, & habeat prestantiam mentis, cui tota hominis natura pareat, in qua sit mirabilis quædam vis rationis, & cognitionis & scientiæ, virtutumque omnium. nam quæ corporis sunt, ea nec autoritatem cum animi partibus comparandam, & cognitionem habent faciliorem.

[1] *Cicer. 5. de Finib.*

Animæ præstantia.

Animæ natura incognita.

[2] Sed partem illam æternam & proinde nobilem ac divinam minus contemplari propterea possumus, quod admodum pauca illius modo sensui patent, quorum beneficio tum de ea ipsa parte divina, tum de iis, quæ nosse cupimus, facultas nobis cogitandi indagandique suppeditetur. Mortalem atq; caducam, quod eam sociam familiaremque habemus, nosse uberius possumus.

[2] *Aristot. 1. de part. an. 5.*

 [3] He-

[3] Laërt. 9.

[3] Heraclitus id dicitur sensisse de Animæ natura, nunquam illam reperiri posse, quantalibet quis viæ conficiat spatia, adeò profundam ejus esse rationem.

[4] Plato 10. de Leg.

Quare [4] qualis anima sit, & quam habeat vim, omnes fere ignorasse videntur, tum quoad alia, tum quoad ejus generationem, quod ante omnia corpora nata sit, & transmutationis decorisque corporum ipsa sit maximè omnium princeps.

[5] Lucret. 1.

[5] Ignoratur enim, quæ sit natura animaï:
Nata sit an contra nascentibus insinuetur:
Et simul intereat nobiscum morte dirempta;
An tenebras Orci visat, vastasq; lacunas;
An pecudes alias divinitus insinuet se.

[6] 1 Tusc. quæstion.

Hinc & Cicero ingenuè, [6] Anima sit animus, *inquit*, ignisve, nescio: nec me pudet nescire, quod nesciam.

[7] Senec. 7. Nat. q. 24.

[7] Multa autem sunt, quæ esse concedimus: qualia sint, ignoramus. Habere nos animùm, cujus imperio & impellimur & revocamur, omnes fatebuntur: quid tamen sit animus ille rector dominusque nostri, non magis tibi quisquam expediet, quam ubi sit. Alius tibi dicet esse spiritum, alius tenuissimum aërem, alius incorporalem potentiam. Non deerit, [*Critias*] qui sanguinem dicat, qui calorem. *Hippo* aquam *esse vult*, *Heraclitus* vaporem, *Zeno* ignem, *Pythagoras* numerum, *Democritus* atomos, *Aristoteles* entelechiam. Adeo animo non potest liquere de cæteris rebus, ut adhuc ipse se quærat.

[8] Apuleius de mundo.

[8] Anima in homine non videtur, *sed ex functionibus deprehenditur. unde* fateantur omnes necesse est hujus opera omnia, quæ per hominem præclara fiunt, provenire: neque animæ ipsius qualitatem ac figuram oculis occurrere, sed momentis rerum ab eo gestarum intelligi qualis & quanta sit.

Animæ origo.

[9] Macrob. 1. Somn. Scip. 9.

[9] Indubitatæ *verò* inter rectè philosophantes constat

constat esse sententiæ, animæ originem manare de cœlo, [1] eamque immortalem esse & ab interitu liberam.

[1] *Plato 10. de Rep.*

[2] *Morte carent animæ.*

[2] *Ovidius 15. Metam.*

Animæ sedes.

[3] Anima aut juxta cerebrum secundum Pythagoram & Platonem considet, aut juxta cerebri inferiorem partem, ut meningem, ut multis medicorum [*inter eos Erasistrato*] videtur: *aut in ventriculis cerebri, ut Herophilus vult, aut in toto capite, ut Democritus:* aut juxta superciliorum medium, ut Straton dixit: vel circa sanguinem, juxta Empedoclem & Aristotelem: vel circa cor, ut Stoici sentiunt. *In corde enim Zeno, in pectore eam ponit Parmenides.*

[3] *Pollux 2. 4.*

[4] Si extremam pedis partem offendas, momento temporis, ab unguibus, ut vulgo dicitur, ad caput usque dolor diffunditur. Putasne hoc futurum nisi corpus undique complexa esset anima, nisi toti corpori, non aliter quam lux aëri, permixta esset anima?

[4] *Max. Tyrius Dissert. 17.*

De animæ natura plura addere supersedeo, cum è cœlo profecta, ut diximus, & planè divina sit. De divinis *autem, ut dicebat olim Simonides,* possumus tantum dicere, quid non sint.

[5] Corporis igitur nostri partes, totaque figura, & forma, & statura, quam apta ad naturam sit apparet; neque est dubium, quin frons, oculi, aures, & reliquæ partes, quales propriæ sunt hominis, intelligatur. Sed certè opus est ea valere & vigere, & naturales motus ususque habere, ut nec absit quid eorum, nec ægrum debilitatumve sit. id enim natura desiderat.

[5] *Cicero 5. de finib.*

[6] Valetudo sustentatur notitia sui corporis, & observatione earum rerum, quæ res aut prodesse soleant aut obesse: & continentia in victu omni atque cultu, corporis tuendi caussa, & prætermittendis volu-

Valetudo quib. sustentetur.

[6] *Idem 2. Offic.*

voluptatibus: postremo arte eorum, quorum ad ſcientiam hæc pertinent.

[1] Idem 1. de Oratore.

Quare [1] Medico diligenti priuſquam conetur ægro adhibere medicinam, non ſolum morbus ejus, cui mederi ſolet; ſed etiam conſuetudo valentis, & natura corporis cognoſcenda eſt. [2] Nam fieri non poteſt, ut aliquid uni corpori accommodetur, quod non idem aliis prodeſſe, aliis obeſſe videatur.

Conſuetudo. [2] Plato 1. de Leg.

[3] Idem 4. de Leg.

Itaque [3] Medicus communiter cum ægrotante, atque ejus amicis verſetur.

[4] Cicer. 2. Acad. qu.

Præterea, [4] qui ſint ſitus partium, quam vim quæque pars habeat, ignorare non debemus. Itaque Medici ipſi, quorum intererat ea noſſe, aperuerunt, ut ea viderent.

Anatomia. [5] Senec. 5. contr. 33.

Legimus eos [5] ſemper, ut vim ignoratam morbi cognoſcerent, viſcera reſcidiſſe: hodie cadaverum artus reſcindi *videmus*, ut nervorum, articulorumque poſitio cognoſci poſſit.

Corporis fabrica. [6] Senec. 2. Nat. qu. 3. [7] Cicer. 2. de nat. Deor.

Corpus ex diverſis conſtat. [6] Ex his quædam ſunt partes, quædam materiæ loco relicta. Pars eſt noſtri, manus, oſſa, nervi, oculi. materia ſuccus recenti cibi iturus in partes. [7] Enumerare poſſum ad eum capeſſendum conficiendumque, quæ ſit in figuris animantium, & quam ſolers ſubtiliſque deſcriptio partium, quamq; admirabilis fabrica membrorum. Omnia enim quæ quidem intus incluſa ſunt, ita nata atque ita locata ſunt, ut nihil eorum ſupervacaneum ſit, nihil ad vitam retinendam non neceſſarium. [8] Rurſus quaſi pars noſtri eſt ſanguis: qui tamen & materia eſt. Præparat enim & alia: & nihilominus in numero eſt eorum, quibus totum corpus afficitur.

[8] Senec. cit.

[9] Idem 3. Nat. 10.

[9] Placet natura regi terram, & quidem ad corporum noſtrorum exemplar, in quibus & venæ ſunt & arteriæ. Illæ ſanguinis, illæ ſpiritus receptacula.

In

In terra quoque alia sunt itinera, per quæ aqua, alia per quæ spiritus currit: adeoque illam ad similitudinem corporum humanorum natura formavit, ut majores quoq; nostri aquarum appellaverint venas.

[1] Stirpes enim, sive plantæ suis radicibus alimentum jam confectum ex terra hauriunt: quocirca ne excrementum quidem contrahi in stirpibus solet: terra enim, caloreque, perinde ac ventre, utuntur. At animalium genus omne fere, sed apertè quæ incedunt, quasi terram intra se continent sinum ventris, ex quo, ut illæ radicibus, ita hæc aliquo intercedente, cibum assumere debent, donec finem sequentis concoctionis faciant. Cibus enim ab oris officio ventri mandatur: hinc membrum aliud capiat, necesse est, & quidem ita natura constituit. Venæ enim per totum mesenterium ad ventrem tendunt usque, exorsæ inferius. Sed hæc ex animalium confectione & naturali historia petenda.

[1] *Arist. 2. de part. anim. 3.*

Sanguis.

[2] Cum autem omnis alimenti, omnisque excrementi conceptaculum aliquod haberi necesse sit, venæque quasi vasa sint sanguinis, patet sanguinem esse animalibus sanguineis ultimum alimentum. Quamobrem quoties cibus non ingeritur, sanguis deficit: quoties ingeritur, augetur. Et si *alimenta* bona assumuntur, sanguis integer est, si prava, vitiosus.

[2] *Arist. 2. de part. an. 1.*

[3] Corpus *verò* nostrum *non modo* sanguine irrigatur, *sed* & spiritu, qui per sua itinera discurrit. Habemus autem quædam angustiora animæ receptacula, per quæ nihil amplius, quam meat: quædam patentiora, in quibus colligitur, & unde dividitur in partes.

[3] *Idem. 6. Nat. 24.*

[4] Igitur quasi fæx aquæ profluentis, viscera veluti profusionis sanguinis per venas fluentis, consistunt.

[4] *Arist. 2. de part. an. 1.*

[5] Vaporem enim prodire, eumque sanguineum necesse est: ex quo consistente concrescenteque, visce-

[5] *Idem 3. de part. an. 10.*

viſcerum corpus contrahatur, atque coagmentetur.

Non omnes verò partes ſimul natura perficit. Nam [1] in corpore noſtro oſſa, nervi, & articuli firmamenta totius, & alia minus ſpecioſa viſu prius ordinantur, deinde hæc ex quibus omnis in faciem aſpectumque decor eſt; poſt hæc omnia, qui maximè oculos rapit, color, ultimus perfecto jam corpore affunditur.

[1] *Senec. 2. de ira. 1.*

[2] Cum itaque triplex ſit compoſitio, prima ſtatui poteſt, ea quæ ex primordiis conficitur iis, quæ nonnulli elementa appellant, terram dico, aërem, aquam, ignem: ſed melius fortaſſe dici poteſt, ex virtutibus confici elementorum, iisque non omnibus: humiditas enim & ſiccitas, & caliditas & frigiditas, materia corporum ſunt compoſitorum. Secunda conſtitutio ex primis illis natura ſimilarium partium, ut oſſis, ut carnis, & reliquorum generis ejuſdem. Tertia partium diſſimilarium eſt, ut faciei, manus, & reliquorum ejusmodi membrorum.

[2] *Ariſt. 2. de part. an. 1.*

CAP. II.

Partium humani corporis deſcriptio.

NUnc [3] per ſingulas corporis partes, membratim tractetur hiſtoria, *& à capite capiatur initium.*

[3] *Plin. 11. 37.*

Caput habent cuncta, quæ ſanguinem. *Hominibus id globoſum, quæ figura pulcherrima & perfectiſſima.* [4] Quid enim pulchrius ea figura, quæ ſola omnes alias figuras complexa continet, quæque nihil aſperitatis haberet, nihil eminens, nihil lacunoſum?

Capitis figura.
[4] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

[5] Homo animalium maximè omnium piloſo capite eſt. cujus rei cauſſa tum ad neceſſitatem, tum

[5] *Ariſt. 2. de part. anim. 14.*
Capilli.

tum ad præsidii rationem referenda est: necessarium enim propter cerebri humiditatem, & suturas. Nam ubi plurimum humoris calorisque est, ibidem ortum pilorum esse copiosum necesse est: adjumenti autem ratio, ut frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Cum enim cerebrum hominis proportione maximum & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res namque humidissima quæque, & refervescere, & refrigescere maximè idonea est: quæ autem contra se habet, hæc minus affici potest.

[1] Cerebrum *quoque* omnia habent animalia, quæ sanguinem: etiam in mari, quæ mollia appellavimus, quamvis careant sanguine, ut polypi. Sed homo portione maximum & humidissimum, omniumque viscerum frigidissimum, duabus supra subterque membranis velatum, quarum alterutram rumpi mortiferum est. Cæterò viri, quam fœminæ, majus. Aliud esse, quam medullam, eruditi docent, quoniam coquendo durescat. Uni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum sermonis exordium. Hoc est viscerum excelsissimum, proximumque cælo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus. Hanc habent sensus arcem: huc venarum omnis à corde vis tendit, hic desinit. hic culmen altissimum, hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum: quia & sensus ante nos tendunt. Ab eo proficiscitur somnus: hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. [2] Cum enim sanguinis alentis affluentia refrigeretur à cerebro, aut etiam ob alias caussas similes, caput aggravatur. Et quidem somno sopiti, ea corporis parte solent tentari: atque efficitur, ut calor ad ima cum sanguine subterfugiat, collectaque copia caloris in loco inferiorem somnum facit, & facultatem erigendi corporis aufert

Cerebrum. [1] *Plin.* 11.37.

Ejus temperamentum.

Substantia.

Mentis & sensuum arx.

Somni caussa. [2] *Arist.* 2. *de part. anim.* 7.

fert ab iis animalibus, quæ erecta incedere Natura voluit: cæteris caput erigi prohibet.

Aures. [1] *Plin. cit.*

[1] Aures homini tantum immobiles. Ab iis Flaccorum cognomen.

Facies. [2] *Plin. cit.*

[2] Facies homini tantum: cæteris os, aut rostra.

Frons.

Frons & aliis: sed homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis index.

Hinc hilares frontē exporrigere & explicare dicūtur.

[3] *Horat. 3. od. 29.*

[3] *Sollicitam explicuere frontem.*

& tristes obducere, contrahere, corugare.

[4] *Plaut. Epid.*

Ita quoque, [4] Frons caperat severitudine.

Supercilia.

In ascensu ejus supercilia homini, & pariter, & alternè mobilia, & in iis pars animi. Hinc νέφος ὀφρύων, Supercilii nubes.

Tragicus de Phædra animo admodum turbata:

[5] *Eurip. Hippol.*

[5] Στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφος αὔξει.

[6] *Horat. 1. Ep. 18.*

& Latinus poëta: [6] Deme supercilio nubem.

[7] *Claudian. de rapt. Pros.*

[7] —— *sublime caput mœstissima nubes*
Asperat, & diræ riget inclementia formæ.

[8] *Plin. cit.*

Superciliis [8] negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia aliubi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset. *Hinc arrogantes Græcis dicuntur* αἴρειν, ἐπαίρειν, ἀνατείνεσθαι, ἀνασπᾶν τὰς ὀφρῦς, allevare supercilia, *ut Quintilianus loquitur.*

[9] *Diphilus.*

[9] Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε, καὶ σοφώτατε, ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῇς μόνος,
Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθῃς γελᾶν,
Τὸν δ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν.

[10] *Grotius vertit.*

[10] *O verè sapiens ac meritò sapientibus*
Amicum Liber nomen, quàm multum juvas!
Tu namque solus cornua addis pauperi:
Ingenio duro bene tormentum admoves,
Suppeditas arma inermi, timido audaciam.

Super-

Supercilia salire, & palpitare veteres bonum omen crediderunt, quasi pollicerentur ex animi sententia successura, quæ optamus.

[1] *Atque id futurum unde, unde dicam nescio,*
Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.

[1] *Plautus Pseudolo.*

Oculi.

[2] Subjacent oculi pars corporis pretiosissima, & qui lucis usu vitam distinguant à morte. *Hinc veteres carissima quæque cum oculis contulere.*

[2] *Plin.* 11.37.

[3] *Ni te plus oculis meis amarem.* *(quibus*
[4] *Vbi isti sunt, quibus vos oculi estis, quibus vitæ,*
Deliciæ estis, quibus suavia mellita.

[3] *Catull.* 14.
[4] *Plautus Pseud.*

Diversitas.

[5] Oculi homini tantum diverso colore: cæteris in suo cuique genere similes. Et equorum quibusdam glauci, sed in homine numerosissimæ varietatis atque differentiæ, grandiores, modici, parvi, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clarissime cernere, sicut in colore caprinos. Præterea alii contuentur longinqua, alii nisi prope admota, non cernunt. Multorum visus fulgore solis constat, nubilo die non cernentium, nec post occasus. Alii interdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. Cæsii in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæsari, nec alii genitorum mortalium, fuisse naturam, ut expergefactus paulisper, haud alio modo quam luce clara, contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Divo Augusto equorum modo glauci fuere, supraque hominem albicantis magnitudinis. Claudio Cæsari ab angulis candore carnoso, sanguineis venis subinde suffusi: Caio principi rigentes, Neroni, nisi cum conniveret, ad prope admota hebetes. Neque ulla ex parte majora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maximè. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intenduntur, humectant, connivent. Hinc illæ misericordiæ lacrymæ. Hos cum osculamur, animum ipsum videmur osculari.

[5] *Plin. cit.*

[1] *Catull. 49.*

[1] Mellitos oculos tuos, Iuventi,
Si quis me ſinat uſque baſiare,
Vſque ad millia baſiem trecenta.

[2] *Plin. cit.*

[2] Hinc fletus & rigantes ora rivi. Quis ille humor eſt, in dolore tam fœcundus & paratus? aut ubi reliquo tempore?

Compoſitio. Tenuibus multisq; membranis eos natura compoſuit, callosis contra frigora caloresq; in extremo tunicis, quas ſubinde purificant lacrymationum ſalivis, lubricos propter incurſantia & mobiles. Pupilla. Media eorum cornea feneſtravit pupilla, cujus anguſtiæ non ſinunt vagari incertam aciem, & velut canali dirigunt, obiterque incidentia facile declinant. Palpebræ. Palpebræ in genis homini utrimque: ceu vallum quoddam viſus, & prominens munimentum contra occurſantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas, haud immerito, Venere abundantibus tradunt. Cilia. Extremum ambitum genæ ſuperioris, Antiqui cilium vocavere: unde & ſupercilia.

Malæ. [3] *Plin. cit.* [3] Infra oculos malæ, quas priſci genas vocabant, XII. tabularum interdicto radi fœminis eas vetantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maximè oſtenditur rubor. Buccæ. Infra eas hilaritatem, riſumque indicantes, buccæ. Naſus. Et altior homini tantum, quem novi mores ſubdolæ irriſioni dicavere, naſus.

[4] *Horat. 1. Sat. 6.*

[4] — naſo ſuſpendit acuto.

Solet enim irriſor

[5] *Perſius Sat. 1.*

[5] Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

[6] *Voßius 2. Orat. Inſt. 4. 13. 5.* [7] *Lucian.* [8] *Suaſor. 1.*

[6] Id enim eſt μυκτηρίζειν, à μυκτὴρ, qua voce nares ſignificantur: unde quod Græci [7] Ἀττικὸν μυκτῆρα, id [8] M. Seneca naſum Atticum vocat. Nempe διὰ τὴν Ἀττικὴν δριμύτητα τῶν σκωμμάτων, ob Atticam illam mordendi acerbitatem. Unde Plinius Lucilium, quia ſatyram invenit, ait ſtili naſum condiſſe. [9] *12. Epigr. 9.* Et [9] Martialis ridet Tongilianum nihil habentem præter naſum, quia pauper erat, at acris aliorum

aliorum censor. Atque inde Nasuti dicuntur: unde idem Martialis:

[1] *Nasutus sis usque licet, sis denique nasus,* [1] *13. Epigr. 2.*
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas,
Et possis ipsum tu deridere Latinum;
Non potes in nugas dicere plura meas.

[2] Dentium qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui discriminant eos, canini appellantur. Cæteris animalibus cum ipsis nascuntur: homini, postquam natus est, septimo mense. Reliquis perpetuò manent: mutantur homini, septimo ferè anno. Dentes. [2] *Plin. cit. Arist. 3. de part. anim. 1.*

[3] *Quot eras annos natus, &c.* (*primulum.* [3] *Plautus Menæch.*
M. *Septuennis. nam tum dentes mihi cadebant*

[4] Novissimi, qui genuini vocantur, [5] circiter vigesimum annum gignuntur, multis [6] & octogesimo. *Hinc Serotini Latinis, Hippocrati* [7] σωφρονιστῆρες, [8] eo quod dum nascuntur, quod illi est quarto septenario, homo σωφρονίζειν, sapere incipiat. *Vnde &* Dentes sensus ac intellectus *Avicennæ dicuntur. Et Aristoteli* κραντῆρες, ἀπὸ τοῦ κραίνειν, καὶ ἀπὸ τοῦ πληροῦν τὴν ἡλικίαν, *quod ætatem perficiant compleantq;. Et sic* Genuini, *quod his apparentibus ad genuinam ætatem pervenerit homo.* Genuini. [4] *Plin. cit.* [5] *Varro.* [6] *Arist. 2. hist. an. 4.* [7] *de Carnib.* [8] *Ruffus 1. 8.*

[9] Sed quibus in juventa non fuere nati, decidere in senecta & mox renasci certum est. Zanclem Samothracenum civem, cui renati essent post centum & quatuor annos, Mutianus visum à se prodidit. Timarchus Nicoclis filius Paphii, duos ordines habuit maxillarum. *Similiter* [10] Mithridatis regis filia duplici ordine dentium deformis admodum fuit. At Prusiæ regis Bithyniæ filius pro superiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciem deforme, neque ad usum ulla ex parte incommodum. [11] Hic μονόδους ideo dictus. [9] *Plin. cit.* [10] *Valer. Max. 1. 8.* [11] *Festus.*

Dentium numerus. Triceni bini viris attribuuntur: nec fœminis minor numerus. Quibus plures fuere, longiora promitti vitæ ſpatia putant [1] *Hippocrates &* [2] *Ariſtoteles. Legimus tamen* [3] Auguſtum dentes raros & exiguos habuiſſe: & vixiſſe ad annos LXXVI. *Quo exemplo Cardanus (quod oſcitanter* [4] *quidam Scaligero tribuit) contra Ariſtotelem inſurgit.* [5] Sed hoc cum dicat ſummus omnium Philoſophorum imperator, æquum erat Cardane, te cauſſam inveſtigare: non autem uno exemplo tanti numinis elevare authoritatem. Hujusmodi namque ſententiæ nequaquam ſunt neceſſariæ. Maxima ex parte veras eſſe ſatis eſt. Qua lege admittuntur ad aſſenſionem noſtram etiam plerique Hippocratis Aphoriſmi. Rari dentes aut materiæ paucitatem, aut imbecillitatem ſignificant. Iis ideo vita longa non deſtinatur. Eſt, quando adeo dura ſunt oſſa mandibularum, ut & aperiri facile, & ſubeunti cedere materiæ nolint. Iis vita longa deſtinatur.

[1] 2. *Epid.* 6.
[2] 1. *Hiſt. anim.* 7.
[3] *Sueton. in vita.*
[4] 2 *Anat.* 27.
[5] *Scaliger exerc.* 271.

[6] Hominum dentibus quoddam ineſt virus. nam & ſpeculi nitorem ex adverſo nudati hebetant, & columbarum fœtus implumes necant.

[6] *Plin.* 11. 37.

Lingua. [7] Lingua animalibus reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta; homini tantum ita ſæpe conſtricta venis, ut interdici (*lego* intercidi) eas neceſſe ſit. Metellum pontificem adeò inexplanatæ fuiſſe accepimus, ut multis menſibus tortus credatur, dum meditatur in dedicanda æde Opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo anno *cum tardiſſimè* ſermonem exprimit. Multis verò talis ejus ars contingit, ut avium & animalium vocis indiſcretè edatur imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua, homini & in palato. Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ. Quod inter eas uvæ nomine, ultimo dependet palato, homini tantum eſt. Sub ea minor lingua, epigloſſis appellata. Opera ejus gemina, duabus interpo-

[7] *Plin. cit.*

Guſtus inſtr. Tonſillæ. Vva. Epiglottis.

terposita fistulis. Interior (*lege* Exterior. *nam* [1] ex- Arteria aspera.
terior ante gulam arteria posita est) earum appel- [1] *Arist. 3. de part. an. 3.*
latur Arteria, ad pulmonem adque cor pertinens.
[2] Hanc operit in epulando, ne spiritu ac voce illac [2] *Plin. cit.*
meante, si potus cibusve in alienum deerraverit tra-
mitem, torqueat. [3] Nam si quid vel cibi vel potus [3] *Arist. cit.*
in arteriam delabitur, strangulationes, tormina, &
tusses gravissimæ incitantur. Quam ob rem non An potus in pulmones feratur.
audiendi sunt, qui hac potum meare dicant: *hoc est,*
veteres fere omnes, tam philosophi, quam poëta.

[4] Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ. τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. [4] *Alcæus inter odas Anacreontis.*
Ἁ δ' ὥρα χαλεπὰ, πάντα δὲ δίψα ὑπὸ καύματος.

id est, Irriga pulmones vino. nam caniculę astrũ exo-
ritur: hora difficilis, qua cuncta sitiunt præ ardore.

[5] Καὶ βαθὺν ἀκράτῳ πνεύμονα τεγγόμενος. [5] *Eratosthenes.*
Et profundum mero pulmonem tingens.

Homerus de Cyclope eadem loquitur: &, ut narrat
Eupolis, potare Protagoras jubebat, ut ante adven-
tum caniculæ, pulmonem madidum haberet.

Sed Aristoteles, & ante eum [6] *Hippocrates contra-* [6] *4. de morb.*
rium docuit.

[7] Et Plutarchus & alii quidam docti viri, repre- [7] *Agell. 17. 11.*
hensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem
scripsere, quod potum dixit defluere ad pulmonem:
eoque satis humectato, dimanare per eum, quia sit
rimosior, & confluere inde in vesicam. Ipsum au-
tem Erasistratum dicere, duas esse quasi caniculas
quasdam, vel fistulas: easque ab oris faucibus pro-
ficisci deorsum: per earumque alteram deduci de-
labique in stomachum esculenta omnia & poculen- Oesophagus.
ta: ex eoque ferri in ventriculum, qui Græcè ap- Stomachus.
pellatur ἡ κάτω κοιλία: atque ibi subigi digerique:
ac deinde aridiora ex iis recrementa in alvum con-
venire, quod Græcè κῶλον dicitur, humidiora au-
tem per renes in vesicam. Per alteram autem fistu- Arteria aspera.
lam, quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiri-

tum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os, & in nareis commeare: perq; eandem viam vocis quoque fieri meatum. Ac nihil humoris influere in pulmonem, ore ipſo arteriæ, *ut diximus*, communito. Hæc Eraſiſtratus medicus adverſum Platonem. Sed Plutarchus in libro Sympoſiacorum, autorem Platonis ſententiæ Hippocratem dicit fuiſſe; idemq; eſſe opinatos & Philiſtiona Locrum, & Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles. Atque

Epiglottidis uſus.

ἐπιγλωττίδα non idcirco in eo loco conſtitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo, rigandoq; neceſſarios humores videri) ſed appoſitam quaſi moderatricem quandam, arbitramque prohibendi admittendive, quos ex ſalutis uſu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in ſtomachum: potum autem partiretur inter ſtomachum & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque univerſum, ſed quadam quaſi obice ſuſtentatum ac repreſſum, ſenſim paullatimque tranſmitteret, atque omnem reliquum in alteram ſtomachi fiſtulam derivaret.

[1] *Gal. 8. de plac. Hipp. & Plat.*

Quare [1] ſi potum omnem in pulmonem ferri exiſtimat Plato, meritò accuſandus eſt: quippe qui apertiſſimam rem ignoret: ſi verò portionem aliquam potus per aſperam arteriam in pulmonem deerrare arbitratur, probabile quidpiam dicit.

Gula.
[2] *Plin. cit.*

[2] Altera fiſtularum exterior (*legendum*, interior) appelletur ſane Gula, qua cibus atque potus devoratur. Tendit hæc ad ſtomachum, is ad ventrem.

[3] *Ariſt. 3. de part. an. 3.*

[3] Attrahitur & redditur aër per arteriam, itaque cum in parte priori cor primum collocari neceſſe ſit, arteriam quoque ſeu guttur conſtitui ante gulam neceſſe eſt: hæc enim ad pulmonem & cor tendunt, gula ad ventrem.

[4] *Plin. cit.*
[5] *Ariſt. cit.*

[4] Ex cartilagine & carne arteria conſtat. [5] non ſolum

ſolum enim ſpirandi cauſſa eſt, ſed etiam vocis: quod autem ſonet, læve ac ſolidum eſſe oportet. Gula nervo & carne conſtat. Ex nervo, ut extendi poſſit, cum cibus ingeritur: ex carne, ut mollis ſit, & cedat, nec lædatur aſperitate cibi deſcendentis.

[1] Cervix à multis vertebratisque orbiculatim oſſibus, flexilis ad circumſpectum, articulorum nodis jungitur. Spinæ annectitur, ſpina lumbis, oſſea: ſed tereti ſtructura, per media foramina à cerebro medulla deſcendente. Eandem eſſe ei naturam quam cerebro colligunt, quoniam prætenui ejus membrana modo inciſa, ſtatim expiretur. Summum gulæ fauces vocantur, extremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria jam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. [2] Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt: homini tantum infra lævam papillam, turbinato mucrone in priora eminẽs. [3] Etenim partem priorem verſus, tum ſenſus, tum etiam motus agitur. [4] Præterea ne pars prior refrigeretur. Pectus enim minus carnoſum, quam tergum eſt: quam ob rem à tergo perquam tutè calor opertus eſt. Ad lævam etiam paullum vergit, ut ejus partis refrigerationem moderetur & compenſet. Omnium enim animalium maximè homo refrigeratam habet partem ſiniſtram. [5] Hoc primum naſcentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, ſicut tardiſſimè oculos. Sed hos primum emori, cor noviſſumè. Hinc præcipuus calor. Palpitat certè, & quaſi alterum movetur animal, intro præmolli firmeque opertum membranæ involucro, munitum coſtarum & pectoris muro, ut pariat præcipuam vitæ cauſſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ gran-

Cervix. [1] *Plin. cit.*

Medulla ſpinalis.

Fauces.

Stomachus.

Cor. [2] *Plin. cit.*

[3] *Ariſt. cit.*

[4] *Idem 3. de part. an. 4.*

[5] *Plin. cit.*

des venæ in priora & terga discurrunt, sparsæque ramorum serie, per alias minores omnibus membris vitalem sanguinem rigant. Hirsuto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortioris esse industriæ; sicut Aristomenem Messenium, qui ccc. occidit Lacedæmonios. [1] Hujus cor exectum pilis refertum invenerunt: cum eum aliquoties captum, & astutia elapsum cepissent.

Cor hirsutum.

[1] *Val. Max.* 1.8.

[2] Sub corde Pulmo est, spirandi officina, attrahens ac reddens animam, idcirco spongiosus ac fistulis inanibus cavus.

Pulmo.

[2] *Plin. cit.*

[3] *Grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus*
Situs in medio pectore. (*anhelet.*

[3] *Persius Sat.* 1.

[4] Μεσσηγὺς δ' ἔβαλον στηθέων, ὅθι πνεύμονος ἕδρα.

In medium verò jeci pectus, ubi pulmonis sedes.

[4] *Theocr. Idyll.* 25.

[5] Jecur in dextra parte est *abdominis*. In eodem est fel, non omnibus datum animalibus. Hominum paucis non est, quorum valetudo firmior, & vita longior. Est autem nihil aliud, quam purgamentum pessimi sanguinis, & ideò in materia ejus est. Certe jecur nulli est, nisi sanguinem habentibus.

Jecur.
[5] *Plin. cit.*
Fel.

[6] Exta homini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellaverunt phrenas. Omnia quidem principalia viscera, membranis propriis, ac velut vaginis inclusit providens natura: in hac fuit & peculiaris caussa vicinitas alvi, ne cibo supprimeretur animus. Huic certe fertur accepta subtilitas mentis: ideo nulla [*non multa*] est ei caro, sed nervosa exilitas. In eadem præcipua hilaritatis sedes, quod titillatu maximè intelligitur alarum, ad quas subit, non alibi tenuiore cute humana, ideò scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in prœliis gladiatorumque spectaculis mortem cum risu trajecta præcordia attulerunt.

Præcordia.
[6] *Plin. cit.*
Arist. 3. *de part. an.* 10.

[7] Subest

[1] Subest venter adnexus infimo stomacho homini, similis canino. His solis animalium inferiore parte angustior: itaque & sola vomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus, quod accidere non potest iis, quorum spatiosa laxitas eum in inferiora transmittit. Ab hoc ventriculo lactes, à quibus capaciora intestina ad alvum, homini flexuosissimis orbibus. idcirco magis avidi ciborum, quibus ab alvo longius spatium. Iidem minus solertes, quibus obesissimus venter. Media hæc umbilico annexa in omnibus, in homine suillæ infima parte similis, à Græcis appellatur colon, ubi dolorum magna caussa est.

Ventriculus. [1] Plin. cit. Colon. Dolor colicus.

[2] Pectus, hoc est, ossa, præcordiis & vitalibus natura circumdedit; at ademit ventri, quem necesse erat increscere [3] ingesto cibo, & ne in fœminis incremento partuum obstet. [4] Nulli animalium circa ventrem ossa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum. Costæ homini octonæ. [*duodenæ.*] [5] Protophani Magnesio costæ, ut in aliis hominibus discretæ non fuerunt, sed os unum continuum à jugulo ad situm usq; postremæ nothæ costæ. [6] Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento integuntur, [7] ad cibi meliorem concoctionem. Calor enim vim habet concoquendi. pingue autem calidum est, & omentum pingue.

[2] *Plin. cit.* [3] *Arist. 2. de part. an. 10.* [4] *Plin. cit.* Costæ. [5] *Pausan. 1.* Omentum. [6] *Plin. cit.* [7] *Arist. 4. de part. an. 3.*

[8] Huic adnectitur lien in sinistra parte adversus jecori, cum quo locum aliquando permutat, sed prodigiosè. Per vulnus ademto liene vivere animalia tradunt. Sunt qui putent adimi simul risum homini: intemperantiamque ejus constare lienis magnitudinè.

Lien. [8] *Plin. cit.*

[9] *—petulanti splene cachinno.*

[9] *Persius Sat. 1.*

[10] Proximè jecori locatus, ut purum hoc semper clarumque reddat, & modo speculi nitens atque perspicuum, ad imagines exprimendas accommodatum.

[10] *Plato Timæo.*

Renes. [1] Plin. cit. Arist. 3. de part. an 9.

datum. [1] Renes adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior [depressior *ob jecoris magnitudinem*] & minus pinguis, ficciorque. Utrique pinguedo è medio exit. Homo bubulis similes habet, velut è multis renibus compositos. [2] Meatus, qui ex vena *cava* pertendit, non cavum subit renum, sed in eorum corpus absumitur: quam ob rem in cavis eorum nihil sanguinis continetur, neque concrescit mortuis.

Venæ emulgentes. [2] Arist. 3. de part. an. 9. Vreteres.

Meatus verò de cavis renum exangues duo insignes ad vesicam feruntur, singuli ex singulis: atque etiam alii ex vena aorta validi frequentesque eodem deveniunt. Quæ ita natura instituit, ut ex vena humoris excrementum ad renes veniret: in renibus autem sedimen, humoribus per corpus renum colatis, in medium conflueret, ubi plurimi cavum continent. Quo fit, ut renes omnium maximè viscerum fœdum reddant odorem. [3] Infra alvum est à priore parte vesica. Inter eam & alvum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur.

Vesica. [3] Plin. cit. Ilia.

Vterus.

Fœminis eadem omnia, præterque vesicæ junctus utriculus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vulvam, *forte à bulga, quasi folliculo.*

[4] Lucil. 21.

[4] *Ita ut quisque nostrum è bulga est matris in lucem editus.*

[5] Plin. cit. Vterisuffocatio.

[5] In muliere geminos sinus ab utraque parte laterum habet, funebris quoties versa spiritum includit.

Nervi. Articuli. Vincula.

Nervi orsi à corde, bubuloque etiam circumvoluti, in omnibus lubricis applicati ossibus: nodosque corporum, qui vocantur articuli, aliubi interventu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poscit figuratio. Interiores conducunt membra, superiores revocant. Inter hos latent arteriæ, id est, spiritus semitæ. His innatant venæ, id est sanguinis rivi. Hæc in prætenues postremò fibras subter totam cutem dispersæ,

Arteriæ. Venæ.

ſperſæ, adeò in anguſtam ſubtilitatem tenuantur, ut penetrare ſanguis non poſſit, aliudve quam exilis humor ab illo, qui cacuminibus innumeris ſudor appellatur. Venarum in umbilico nodus ac coitus.

Sudor.
Vmbilicus.

CAP. II.

De uſu partium fuſior demonſtratio.

Procreandi neceſſitas.

Cum [1] rerum aliæ ſint ſempiternæ, ſummeque divinæ, aliæ quæ poſſint, & eſſe, & non eſſe: pulchrum autem, divinumque illud cauſſa ſemper ſua natura melioris conditionis in rebus contingentibus ſit: quod verò ſempiternum non eſt, id & eſſe, & particeps tum deterioris, tum melioris eſſe poſſit: cumque anima ſit corpore melior, animatumque inanimato præſtet propter animam: & eſſe, quam non eſſe; & vivere, quam non vivere, melius ſit: efficitur his de cauſſis, ut generatio ſit animalium.

[1] *Ariſt. 2. de gener. animal. 1.*

Ergo ipſa

[2] — excipiat quamvis anguſti terminus ævi:
At genus immortale manet: multosque per annos
Stat fortuna domus, & avi numerãtur avorum.

[2] *Virgil. 4. Georg.*

[3] Οἵη περ φύλλων γενεή, τοιήδε καὶ ἀνδρῶν.
Φύλλα τὰ μέν τ' ἄνεμος χαμάδις ῥέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη
Τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὥρη.
Ὣς ἀνδρῶν γενεὴ ἡ μὲν φύει, ἡ δ' ἀπολήγει.

[3] *Homer. Il. 7.*

Nil ortus noſter foliorum diſtat ab ortu,
Quæ ventus modo fundit humi, modo tẽpore verno
Plurima naſcuntur in ſilvis rurſus opacis.
Sic hominum pars orta viget, pars deſinit eſſe.

Hinc [4] commune animantium omnium eſt conjunctionis appetitus procreandi cauſſa, & cura quædam eorum, quæ procreata ſunt. [5] Nam primum aliæ mares, aliæ fœminæ ſunt. Deinde partes cor-

[4] *Cicero 1. offic.*
[5] *Idem 2. de nat. Deor.*

poris & ad procreandum & ad concipiendum aptiſſimæ, & in mari & in fœmina commiſcendorum corporum miræ libidines.

[1] Lucret. 2.

[1] *Ipſaque deducit dux vitæ dia voluptas,*
Vt res per Veneris blanditum ſecla propagent;
Ne genus occidat humanum.

[2] Laërt. 8.

[2] Semen autem eſſe dicebat Pythagoras cerebri ſtillam, quæ in ſe calidum contineat vaporem. Hæc verò dum infunditur vulvæ, ex cerebro ſaniem & humorem ſanguinemque profluere. Ex quibus caro, nervi, oſſa, pili, totumque conſiſtat corpus: ex eo autem vapore ſenſum atque animam conſtare. Formari autem primo quidem concretum & compactum intra dies quadraginta: juxta verò rationem harmoniæ, intra ſeptem, aut novem, aut decem ut plurimum menſes conſummatum atque perfectum infantem gigni. Habere autem in ſe omnis vitæ rationes, quibus ſua ſerie connexis contineri juxta congruentiæ rationem, quum ſingula ſtatutis temporibus accedunt.

[3] Cicer. cit.

[3] Cum autem in locis ſemen inſedit, rapit omnem fere cibum ad ſeſe, eoque ſeptum fingit animal: quod cum ex utero elapſum excidit in iis animantibus, quæ lacte aluntur, omnis ferè cibus matrum lacteſcere incipit: eaque, quæ paulo ante nata ſunt, ſine magiſtro duce natura mammas appetunt, earumque ubertate ſaturantur.

[4] Gal. 3. de uſu. part. 10.

Non eſt, quod hic de Momo, [4] aliiſque pecudibus verba faciamus, ne polluere videamur ſacrum ſermonem, quem ego Conditoris noſtri verum hymnum compono: exiſtimoque in eo veram eſſe pietatem, non taurorum hecatombas ei plurimas ſacrificari, & caſias, aliaque ſexcenta odoramenta ac unguenta ſuffumigari: ſed ſi noverim ipſe primus, deinde & aliis expoſuerim, quænam ſit ipſius ſapientia, quæ virtus, quæ bonitas. Quod enim cultu

cultu conveniente exornare omnia, nihilque suis beneficiis privatum esse voluerit, id perfectissimæ bonitatis specimen esse statuo: & hac quidem ratione ejus bonitas hymnis nobis est celebranda: hoc autem omne invenisse, quo pacto omnia potissimum adornarentur, summæ sapientiæ est: effecisse autem omninò, quæ voluit, virtutis est invictæ ac insuperabilis.

[1] Faciliusque intelligetur, à diis immortalibus hominibus esse provisum, si erit tota hominis fabricatio perspecta, omnisque humanæ naturæ figura atque perfectio. Nam cum [2] tribus rebus animantium vita teneatur, cibo, potione, spiritu: ad hæc omnia percipienda os est aptissimum, quod adjunctis naribus spiritu augetur. Dentibus autem in ore constructis manditur, atque ab his attenuatur, & molitur cibus. Eorum adversi acuti morsu dividunt escas, intimi autem conficiunt, qui genuini vocantur: quæ confectio etiam à lingua adjuvari videtur. Linguam autem ad radices ejus hærens excipit stomachus, quo primum illabuntur ea, quæ accepta sunt ore. is utraque ex parte tonsillas attingens, palato extremo atque intimo terminatur. atque is agitatione & motibus linguæ, cum depulsum & quasi detrusum cibum accepit, depellit. Ipsius autem partes eæ, quæ sunt infra id, quod devoratur, dilatantur: quæ autem supra, contrahuntur. Sed cum aspera arteria (sic enim à medicis appellatur) ostium habeat adjunctum linguæ radicibus, paulo supra quam ad linguam stomachus annectitur, eaq; ad pulmones usque pertineat, excipiatque animam eam, quæ ducta sit spiritu, eandemque à pulmonibus respiret & reddat: tegitur quasi quodam operculo. quod ob eam caussam datum est, ne si quid in eam cibi fortè incidisset, spiritus impediretur. Sed cum alvi natura subjecta stomacho, cibi & potionis sit

[1] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

Vita tenetur tribus rebus.

[2] *Hipp. de flat.*

Dentium usus.

Linguæ usus.

Stomachi usus.

Paristhmia.

Tonsillæ.

Epiglottidis usus.

Ventriculi usus.

ſit receptaculum, pulmones autem & cor extrinſecus ſpiritum adducant: in alvo multa ſunt mirabiliter effecta, quæ conſtant fere è nervis. Eſt autem multiplex & tortuoſa, arcetque & continet, ſive illud aridum eſt ſive humidum quod recipit, ut id mutari & concoqui facile poſſit: eaque tum aſtringitur, tum relaxatur, atque omne, quod accepit, cogit & confundit: ut facile & calore, quem multum habet exterendo cibo, & præterea ſpiritu omnia cocta atque confecta in reliquum corpus dividantur. In pulmonibus autem ineſt raritas quædam & aſſimilis ſpongiis mollitudo, ad hauriendum ſpiritum aptiſſima: qui tum ſe contrahunt aſpirantes, tum reſpiratu dilatant, ut frequenter ducatur cibus animalis, quo maximè aluntur animantes. Ex inteſtinis autem & alvo ſecretus à reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad jecur per quaſdam à medio inteſtino (meſenterio, id eſt, *medio inter inteſtina*) uſque ad portas jecoris ductas & directas vias, quæ pertinent ad jecur, eique adhærent. Atque inde aliæ ad renes pertinentes ſunt, per quas cadit cibus à jecore dilapſus. Ab eo cibo cum eſt ſecreta bilis, iique humores, qui ex renibus profunduntur, reliqua ſe in ſanguinem vertunt, ad eaſdemque portas jecoris confluunt, ad quas omnes ejus viæ pertinent: per quas lapſus cibus in hoc ipſo loco in eam venam, quæ cava appellatur, confunditur, perq; eam, ad cor, confectus jam coactusq; perlabitur. [1] A corde autem in totũ corpus diſtribuitur, per venas admodũ multas, in omnes partes corporis pertinentes. Quemadmodum autem reliquiæ cibi depellantur, tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxantibus, haud ſane difficile dictu eſt. Sed illa potius explicetur incredibilis fabrica naturæ. Nam quæ ſpiritu in pulmones anima ducitur, ea caleſcit primum ab ipſo ſpiritu, deinde coagitatione pulmonum:

Vena cava. Sanguinis per corpus diſtributio.

[1] *Ariſt. 3. de part. anim. 4.*

Spiritus vitalis generatio.

monum: ex eaque pars redditur reſpirando, pars concipitur cordis parte quadam, quam ventriculum cordis appellant: cui ſimilis alter adjunctus eſt, in quem ſanguis à jecore per venam illam cavam influit, eoque modo ex his partibus & ſanguis per venas in omne corpus diffunditur, & ſpiritus per arterias. Utræque autem crebræ multæque toto corpore intextæ vim quandam incredibilem artificioſi operis divinique teſtantur. Quid dicam de Oſſibus? quæ ſubjecta corpori mirabiles commiſſuras habent, & ad ſtabilitatem aptas, & ad artus finiendos accõmodatas, & ad motum, & ad omnem corporis actionem. Huc adde nervos, à quibus artus continentur: eorumque implicationem toto corpore pertinentem; qui ſicut venæ & arteriæ à corde tractæ & profectæ in corpus omne ducuntur. Ad hanc providentiam naturæ tam diligentem, tamque ſolertem adjungi multa poſſunt, è quibus intelligatur, quantæ res hominibus à Deo, quamque eximiæ tributæ ſint: qui primò eos humo (*fortè reſpexit Varronis etymon, quod repugnante* [1] *Fabro probat* [2] *Lactantius*) excitatos, celſos & erectos conſtituit, ut deorum cognitionem, cœlum intuentes, capere poſſent. Sunt enim in terra homines, non ut incolæ atque habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atque cœleſtium: quarum ſpectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Senſus autem interpretes ac nuntii rerum, in capite tanquam in arce mirificè ad uſus neceſſarios & facti & collocati ſunt. Nam oculi tanquam ſpeculatores, altiſſimum locum obtinent; ex quo plurima conſpicientes, fungantur ſuo munere. *Præterea* [3] Viſus parti priori mandatus eſt: cernitur enim per directum. Motus enim ante fit. Proſpiciendum etiam eſt eodem, quo motus agitur. Aures orbem capitis æquis portionibus ſecant, tenentque

Cordis ventriculi.

Oſſa.

Nervi.

Homo ab humo.

[1] *1. Orat. Inſt. 6.*

[2] *lib. de Ira.*

Homo erectus.

Senſus.

Oculi.

Viſus.

[3] *Ariſt. 2. de part. anim. 10.*

Auditus.

nentque medium. Auditur enim non modo per directum, verum etiam undique. [a] Et aures cum sonum recipere debeant, qui natura in sublime fertur, rectè in altis corporum partibus collocatæ sunt. Itemque nares, quod omnis odor ad superiora fertur, rectè sursum sunt: & quod cibi & potionis judicium magnum earum est, non sine caussa vicinitatem oris sequutæ sunt. Jam gustatus, qui sentire eorum, quibus vescimur, genera debet, habitat in ea parte oris, qua esculentis ac poculentis iter natura patefecit. Tactus autem toto corpore æquabiliter fusus est, ut omnes ictus omnesque nimios & frigoris & caloris appulsus sentire possimus. Atque ut in ædificiis architecti avertunt ab oculis & naribus dominorum ea, quæ profluentia necessario tetri essent aliquid habitura: sic natura res similes procul amandavit à sensibus. Quis verò opifex præter naturam, qua nihil potest esse callidius, tantam solertiam persequi potuisset in sensibus? quæ primum oculos membranis tenuissimis vestivit & sepsit: quas primum perlucidas fecit, ut per eas cerni posset: firmas autem, ut continerentur. Sed lubricos oculos fecit & mobiles, ut & declinarent, si quid noceret; & aspectum, quo vellent, facilè converterent. aciesque ipsa qua cernimus, quæ pupilla vocatur, adeo parva est, ut ea quæ nocere possint, facile vitet. palpebræque, quæ sunt tegumenta oculorum, mollissimæ tactu, ne læderent aciem aptissimè factæ, & ad claudendas pupillas, nequid incideret, & ad aperiendas: idque providit, ut identidem fieri posset cum maxima celeritate. Munitæque sunt palpebræ tanquam vallo pilorum: quibus & apertis oculis, siquid incideret, repelleretur, & somno conniventibus, cum oculis ad cernendum non egeremus, ut qui tanquam involuti quiescerēt. Latent præterea utiliter, & excelsis undiquē partibus

[a] *Cicer. cit.*

Odoratus. Nares.

Gustatus.

Tactus.

Oculorum membranæ.

Pupilla.

Palpebræ.

Palpebrarum pili.

tibus

tibus sepiuntur. Primum enim superiora superciliis obducta sudorem à capite & fronte defluentem repellunt. Genæ deinde ab inferiore parte tutantur subjectæ, leviterque eminentes. Nasus ita locatus est, ut quasi murus oculis interjectus esse videatur. Auditus autem semper patet. ejus enim sensu etiam dormientes egemus. à quo cum sonus est acceptus, etiam è somno excitamur. Flexuosum iter habet, nequid intrare possit, si simplex & directum, pateret. Provisum etiam, ut si qua minima bestiola conaretur irrumpere, in sordibus aurium tanquam in visco inhæresceret. Extra aurem eminent, quæ appellantur aures, & tegendi caussa factæ, tutandique sensus, & ne adjectæ voces laberentur atque errarent, priusquam sensus ab his pulsus esset. Sed duros & quasi corneolos habent introitus, multisque cum flexibus, quod his naturis relatus amplificatur sonus. Quocirca & in fidibus testudine resonatur, aut cornu, & ex tortuosis locis & inclusis referuntur ampliores. Similiter nares, quæ semper propter necessarias utilitates patent, contractiores habent introitus, nequid in eas, quod noceat, possit pervadere: humoremque semper habent ad pulverem, multaque alia repellenda non inutilem. Gustatus præclarè septus est. ore enim continetur, & ad usum aptè, & ad incolumitatis custodiam. Omnisque sensus hominum multò antecellit sensibus bestiarum. Primum enim oculi in iis artibus, quarum judicium est oculorum, in pictis, fictis, cælatisque formis, in corporum etiam motione atque gestu multa cernunt subtilius: colorum etiam & figurarum tum venustatem atque ordinem, &, ut ita dicam, decentiam oculi judicant: atque etiam alia majora. nam & virtutes & vitia cognoscunt: iratum, propitium, lætantem, dolentem, fortem, ignavum, audacem, timidumque

Genæ.

Nasus.

Auditus organum.

Aurium situs, & structura.

Gustatus organum.

Oculorum judicium.

Aurium judicium.

cognoſcunt. Aurium item eſt admirabile quoddam artificioſumque judicium, quo judicatur & in vocis & in tibiarum nervorumque cantibus varietas ſonorum, intervalla, diſtinctio; & vocis genera permulta, canorum, fuſcum, leve, aſperum, grave, acutum, flexibile, durum: quæ hominum ſolum auribus judicantur. Nariumque item & guſtandi & apertè tangendi magna judicia ſunt: ad quos ſenſus capiendos & perfruendos plures etiam quam vellem artes repertæ ſunt. Perſpicuum eſt enim, quò compoſitiones unguentorum, quò ciborum conditiones, quò corporum lenocinia proceſſerint. Jam verò animum ipſum, mentemque hominis, rationem, conſilium, prudentiam; qui non divina cura perfecta eſſe perſpicit, is ipſis rebus mihi videtur carere. Ad uſum autem orationis incredibile eſt, niſi diligenter attenderis, quanta opera machinata natura ſit. Primum enim à pulmonibus arteria uſque ad os intimum pertinet: per quam vox principium à mente ducens, percipitur & funditur. Deinde in ore ſita lingua eſt finita dentibus, ea vocem immoderatè profuſam fingit & terminat: quæ ſonos vocis diſtinctos & preſſos efficit, cum & ad dentes & ad alias partes pellit oris. Itaque plectri ſimilem linguam noſtri ſolent dicere, chordarum dentes, nares cornibus iis, qui ad nervos reſonent in cantibus. [1] Quod ſi lingua talis, & labra humida atque agilia non eſſent, maxima literarum pars exprimi non poſſet: quippe cum literæ partim lingua producantur, partim labris comprimantur. [2] Quam verò aptas, quamque multarum artium miniſtras manus natura homini dedit? Digitorum enim contractio facilis, facilisque porrectio, propter molles commiſſuras & artus nullo in motu laborat. Itaque ad pingendum, ad fingendum, ad ſculpendum, ad nervorum eliciendos ſonos, ac tibiarum,

Vocis genera. Narium, Guſtandi, Tangendi judicium. Animus. Orationis organa. Arteria aſpera. Linguæ uſus. Sermonis organa. [1] *Ariſt. 2. de part. anim. 16.* Manuum, Digitorum uſus. [2] *Cicer. cit.*

biarum, apta manus est admotione digitorum. Atque hæc oblectationis, illa necessitatis, cultus dico agrorum, extructionesque tectorum, tegumenta corporum vel texta vel suta, omnemque fabricam æris & ferri. Ex quo intelligitur, ad inventa animo, percepta sensibus, adhibitis opificum manibus, omnia nos consecutos, ut tecti, ut vestiti, ut salvi esse possimus: urbes, muros, domicilia, delubra haberemus.

CAP. III.

Corporis constitutio ex elementis. Quibus id conservetur, aut destruatur.

HVmanum corpus unum efficit continuatio seriesquè partium, quas enumeravimus. Quæ cum simplices non sint, rursum minutius concidunhttur, donec ad [1] id perventum erit, quod in diversas species partiri nequit. Elementum *vocant.* [2] Quod unum multi è veteribus, sed perperam constituunt.

[1] *Arist. 5. Metaph. 4.*

Elementum non unum.

[2] *Hippocr. de nat. hum.*

[3] *Lucret. 2.*

[3] *Quapropter qui materiem rerum esse putarunt*
Ignem; atque ex igni summam consistere posse:
Et qui principium gignundis aëra rebus
Constituere: aut humorem quicunque putarunt
Fingere res ipsum per se: terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omnis;
Magnopere à vero, longeque errasse videntur.
Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terramque liquori.
Sed *qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,*
Ex igni, terra, atque anima procrescere, & imbri:
Quorum Agrigentinus cumprimis Empedocles est,

Elementa quatuor.

rem acu tetigisse videntur. Et [4] Empedocles fortasse Trismegistum sequutus est, qui corpora nostra ex quatuor elementis constituta esse dixit à Deo: habere namque in se aliquid ignis, aliquid

Elementorum mixtio.

[4] *Lactant. 2. de orig. err. 13.*

 aëris,

aëris, aliquid aquæ, aliquid terræ: & neque ignem esse, neque aërem, neque aquam, neque terram. quæ quidem falsa non sunt. Nam terræ ratio in carne est: humoris in sanguine: aëris in spiritu: ignis in calore vitali.

[1] *Ovidius 1. Met.*

[1] *Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque;*
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit ignis aquæ pugnax; vapor humidus omnes
Res creat, & discors concordia fœtibus apta est.

Temperamentum.

Hæc discors elementorum concordia, Physicis Temperamentum est, concentus scilicet quidam quatuor principum qualitatum.

Qualitates.
[2] *Cicer. 1. Acad. qu.*

[2] Qualitatum sunt aliæ principes, aliæ ex his ortæ. Principes sunt uniusmodi & simplices. Ex his autem ortæ variæ sunt, & multiformes. Itaque aër quoque, ignis, & aqua, & terra, prima sunt. Ex iis autem ortæ animantium formæ, earumque rerum, quæ gignuntur à terra. Ergo illa initia, Elementa dicuntur: è quibus aër & ignis movendi vim habent & efficiendi, reliquæ partes accipiendi & quasi patiendi, aquam dico & terram.

[3] *Idem 2. de nat. Deor.*

[3] Quin & humorem & calorem, qui est fusus in corpore, & terrenam ipsam viscerum soliditatem, animum denique illum spirabilem si quis quærat unde habemus: apparet quod aliud à terra sumpsimus, aliud ab humore, aliud ab igne, aliud ab aëre eo quem spiritu ducimus.

[4] *Senec. 2. de Ira 18.*

[4] Et locorum itaque & animalium, & corporum, & morum varietates, mixtura Elementorum facit, & proinde in aliquos magis incumbunt ingenia, prout alicujus elementi vis major abundavit. Inde quasdam humidas vocamus aridasque regiones, & calidas & frigidas. Eadem animalium & hominum discrimina sunt. Refert quantum quisque humidi

in se calidique contineat. cujus in illo elementi portio prævalebit, inde mores erunt. Iracundos fervidi mistura faciet: est enim actuosus & pertinax ignis. Frigidi mistura frigidos facit: pigrum est enim contractumque frigus.

[1] *Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,*
Iracundaque mens facile effervi∫cit in ira.

[1] *Lucret.* 3.

Sed major adhuc in corporis, quam animi sanitatem, vis est tẽperamenti elementorum. Et ipsa [2] Sanitas nihil aliud est, quam dispositio quædam, quæ ex humido & sicco, frigido & calido, vel naturæ vel artis beneficio apte composito constat. quod si tantillum naturæ demas vel artis, dispositionem illam turbas, ipsam sanitatem evertis.

Sanitas in quo cõsistat. [2] *Max. Tyr.* 10 *Dissert.* 10.

Vnde patet [3] Sanitatem esse temperiem qualitatum concinnam, hoc est certa invicem proportione respondentium.

Sanitas quid. [3] *Plutarch.* 5. *de plac. Phil.* 30.

[4] Licet *autem* vita absque primarum qualitatum permixtione neutiquam possit consistere, peculiariter tamen in calore sita esse perhibetur.

[4] *Arist. de long. & brev. vita & 14. Probl.* 10.

[5] Sic enim res se habet, ut omnia, quæ alantur, & crescant, contineant in se vim caloris: sine qua neque ali possent, neque crescere. Nam omne quod est calidum & igneum, cietur & agitatur motu suo. quod autem alitur & crescit, motu quodam utitur certo & æquabili: qui quamdiu remanet in nobis, tamdiu sensus & vita remanet: refrigerato autem & extincto calore, occidimus ipsi & extinguimur. Quod quidem Cleanthes his etiam argumentis docet, quanta vis insit caloris in omni corpore. Negat enim ullum cibum esse tam gravem, quin is die & nocte concoquatur: cujus etiam in reliquiis inest calor, iis, quas natura respuerit. Jam verò venæ & arteriæ micare non desinunt, quasi quodam igneo motu: animadversumque sæpe est, cum cor animantis alicujus evulsum, ita mobiliter palpitaret, ut

[5] *Cicero* 2. *de nat. Deor.* Caloris vis.

imitaretur igneam celeritatem. Omne igitur quod vivit, id vivit propter inclusum in eo calorem.

[1] *Lucret.* 3.

[1] Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.

Morimur paullatim.

Hic cum continuo in humidum, alterum vitæ principium, agat, & id indesinenter depascatur, [2] non repente in mortem incidimus, sed minutatim procedimus. Quotidie morimur, quotidie demitur aliqua pars vitæ, & tum quoque cum crescimus, vita decrescit.

[2] *Senec. Epist.* 24.

[3] *Ovidius* 15. *Met.*

[3] Nostra quoque ipsorum semper, requieq; sine ulla
Corpora vertuntur: nec quod fuimusve sumusve,
Cras erimus.

Et quia quod è corpore continuò effluit, non eadem bonitate instauratur;

[4] *Idem de rem. amor.*

[4] — cito pede labitur ætas.
Nec bona tam sequitur, quam bona, prima fuit.

Siquidem

[5] *Horat.* 2. *Epist.* 2.

[5] Singula de nobis anni prædantur euntes.

Mors inevitabilis.

[6] *Cicer.* 1. *de invent.*

Quamvis verò [6] corpus mortale aliquo tempore interire necesse est: atque ita necesse est, ut vis ea postulat, quam modo describebamus, necessitudinis: cui nulla vi resisti potest, quæ neque mutari, neque leniri potest: *tamen ne id ante tempus fiat, procurandum est.*

[7] *Xenophon Memorab.*

[7] Socrates vehementer familiares suos hortabatur, ut valetudinis curam haberent: ac partim à peritis, quæ possent, discerent, partim singuli per omnem vitam seipsos observarent, quinam cibus, qui potus, qui labor eis conduceret, & quo pacto his utendo, quam optima frui valetudine possent. Nam si quis ita sui rationem haberet, difficile ajebat esse, ut medicum aliquis inveniret, qui ad valetudinem conducentia magis ipso dijudicaret.

Rerum non-naturalium necessitas.

Vt igitur quod absumptum est, quantum fieri potest, resarciatur, cibo, potu, aërisque inspiratione opus

opus est. Cum verò cibus & potus corporis nostri alimentum fieri nequeant, nisi coctione immutentur; & coctio, calidi innati spirituumque beneficio in primis perficiatur: omnia quæ calorem nativum spiritusque seu conservare, seu augere possunt, ad sanitatem tuendam faciunt, quæ verò illa dissipant aut impensè consumunt, sanitati & vitæ obsunt. Talia sunt, Somnus & Vigilia, Animi corporisque motus, &c. Quia porrò cibus, quem assumimus, ob dissimilitudinem, in corporis nostri substantiam totus verti non potest: necessariò in coctione, aliqua excrementa secernuntur, quæ cum inutilia sint, ne corpus nostrum offendant, excernenda sunt.

Hinc rectè dictum à Cicerone, [1] Valetudinem postulare πέψιν, ἀλυπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας; concoctionem, jucunditatem, deambulationem moderatam, delectationem, purgationem ventris. [1] *Epist. ad fam.* 16.

[2] Et hæc ægri sanique communia habent, ne avide cibos appetant, ut lassitudinem vitent, *& reliquis quatuor, quas Res non-naturales vocant Medici, ritè utantur. Sunt enim istæ pro usu aut abusu, vel sanitatis vel morborum caussæ, uti sigillatim deinceps monstrabimus.* [2] *Senec. Ep* 94.

IOH. BEVEROVICII
MEDICINÆ VETERVM
PARS II.
ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΗ.
DE
Sex rebus non-naturalibus, quatenus Sanitatis, vel morborum caussæ.

LIB. I.
DE AERE.
CAP. I.
Aëris neceßitas, temperies, materia, ſubſtantia, facultates.

Aëris neceſſitas.
[1] *Plin.* 2.38.

Nter [1] *res non naturales primus Aëri debetur locus. Siquidem* tot animalium hauſtus ſpiritum è ſublimi trahit, *quo vix momento carere poſſunt.*

[2] *Cicero* 2. *de nat. Deor.*
Temperies.
Materia.

[2] Terra ſita in media parte mundi, circumfuſa undique eſt hac animabili ſpirabilique natura, cui nomen eſt Aër, Græcum illud quidem, ſed receptum tamen uſu à noſtris: tritum eſt enim pro Latino.

[3] *Cicer. ibid.*

[3] Ipſe verò aër, qui natura eſt maximè frigidus, minimè eſt expers caloris: ipſe enim oritur ex reſpiratione aquarum. earum enim quaſi vapor quidam aër habendus eſt. Is autem exiſtit motu ejus caloris, qui aquis continetur. quam ſimilitudinem cernere poſſumus in iis aquis, quæ effervescunt ſubditis ignibus.

[1] Aër

[1] Aër die & nocte distinguitur: isque tum fusus & extenuatus in sublimi fertur, tum autem concretus in nubeis cogitur, humoremque colligens terram auget imbribus, tum effluens huc & illuc ventos efficit. Idem annuas frigorum & calorum facit varietates: idemque & spiritu ductus alit, & sustentat animantes, *fumosaque spiritus & caloris nativi supervacanea excipit. Quare tam si eo destituatur, quam si nimium retineat, moritur homo.*

[1] Cic. ibid.

Facultates.

[2] Hector diu flumini obluctatus in ripam semianimis evasit, & ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, nullo adjuvante exanimatus est. *Et* [3] qui intemperantius aquam hauserant, intercluso spiritu extincti sunt.

[2] Curtius 4. Hist.

[3] Idem lib. 6.

[4] Fertur ille quidem levitate sublimi, sed tamen in omnes partes se ipse fundit. itaque & mari continuatus & junctus est, & natura fertur ad cœlum. cujus tenuitate & calore temperatus, vitalem & salutarem spiritum præbet animantibus. *Quacunque is vel substantia, vel qualitate præditus est, ea ipsa primum spiritus, deinde humores, postremo partium substantiam afficit. Serenus, tenuis, temperatus omnibus convenit. Nam* [5]

[4] Cicer. cit.

Aër temperatus & tenuis.

Temperie cœli corpusque animusque juvatur.

[5] Ovid. 2. de Ponto 7.

Et, ut hic spiritus nostros collustrat, sanguinem attenuat, corpus omne pervadens raritate diffundit, suscitatoque calore appetentiam, concoctionem, supervacuorum dissolutionem, expurgationemque procurat: ita crassus, densus, caliginosus, & aliena permistione inquinatus, spiritus obscurat, sanguinem & humores densat atque labefactat, corpus degravat & calorem opprimit. [6] Q. Catulus Cos. Romanus à C. Mario propter civiles dissensiones mori jussus; recenti calce illito, multoque igni percalfacto cubiculo, se inclusum peremit.

Aër crassus.

[6] Valer. Max. 9.12.

CAP. II.

Corporis & animi sanitas ex aëre dependens: ejusque à cœlo, & terra mutatio.

Aër salubris.

TAnta aëris vis & facultas, ut optime servetur
—mens sana in corpore sano.

[1] Polybius 14. Hist.

[1] In Lusitania ob aëris temperiem & homines fœcundi sunt, & animantia reliqua, & fructus, qui nascuntur in ea provincia, minimè corrumpuntur.

[2] Iustin. 44. Hist.

Quin & [2] salubritas cœli per omnem Hispaniam æqualis, quia aëris spiritus nulla paludum gravi nebula inficitur.

[3] Phyllidius Com.

[3] Ὅπερ μέγιστόν ἐστιν ὑγιείας μέρος,
Τὸ τὸν ἀέρ' ἕλκειν καθαρὸν, οὐ τεθολωμένον.
Hinc sanitatis pars hæc est potissima,
Haurire purum spiritum, non turbidum.

[4] Iustin. 2. Hist.

[5] Appinian. de bell. Punico.

Referunt [4] Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut nec hyberna frigora, nec æstivi solis ardores incolas ejus premerent. [5] Sunt Numidæ in tota Africa valentissimi, & inter longævos annosissimi: ea caussa fortasse, quod hyems ibi habet parum noxii frigoris, & æstas non est tam ardens, quam apud Indos ac Æthiopas.

Aëris mutatio.

[6] Herodot. 2. Hist. 77.

[7] Livius 5. Hist.

Quinetiam [6] ex aëris mutationibus præcipuè existunt in hominibus morbi.

Ita sæpè [7] tristem hyemem, ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, gravis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit.

[8] Idem lib. 4.

Sic aliquando [8] siccitate plurimum laboratum est, quæ stragem siti morientium pecudum dedit: scabie alia absumpta, vulgarique contactu in homines morbi. Nec corpora modo affecta tabo, sed animos quoque multiplex religio invasit.

Aëris qualitas anim. & corpus afficit.

[9] Cicero 2. de Divin.

[9] Cum tempore anni tempestatumque cœli conversiones commutationesque tantæ fiant accessu stella-

ſtellarum & receſſu, cumque ea vi Solis efficiantur, quæ videmus: non veriſimile ſolum, ſed etiam verum eſſe cenſent Chaldæi, proinde ut temperatus ſit aër, ita pueros orienteis animari atque formari, ex eoque ingenia, mores, animum, corpus, actiones vitæ, caſus cujusque eventusque fingi.

[1] Auſteritatem morum Arcadibus conciliat aëris qualitas, quo in pleriſque locis utuntur frigidiore & triſtiore: quum ita ſit natura comparatum, ut cœlo habitationis conſimiles neceſſariò omnes evadamus. Hæc namque non alia cauſſa ulla eſt, cur pro varietate nationum, & ut quæque invicem longiſſimis diſtent intervallis, ita plurimum invicem moribus, formis, caloribus, maxima denique parte inſtitutorum mortales differamus. Ut igitur naturæ rigorem hunc, torvitatemque ac duritiem aliquo temperamento emollirent, non ſine ratione in Rep. ſua formanda Muſicæ tantum tribuerunt, ut quum cæteris vitæ inſtitutis uterentur ſeveriſſimis, in Muſica tamen erudiri non ſolum pueros juberent, verum etiam adoleſcentes ac juvenes ad annum uſque trigeſimum. Præterea communibus conventibus ſacris quamplurimis viros pariter ac mulieres aſſuefecerunt: puerorum inſuper ac puellarum una ſaltantium choros inſtituerunt; & ut verbo expediam, quo poſſent durum illud atque ingratum animi robur, cultura morum manſuefacere ac mitigare, quidvis ſunt moliti.

[1] *Polybius 4. Hiſt.*

[2] Gallogræcorum gens, ſicut ipſum nomen indicio eſt, mixta, & adulteratæ reliquiæ Gallorum, qui Brenno duce vaſtaverant Græciam; mox Orientem ſequuti, in media parte Aſiæ ſederunt. Itaque ut frugum ſemina mutato ſolo degenerant, ſic illa genuina feritas eorum, Aſiatica amœnitate mollita eſt. *Nam*

[2] *Florus 2. Hiſt. 11.*

[3] *Quicquid ad Eoos tractus, mundique teporem*

[3] *Lucan. 8.*

Labi-

Labitur, emollit gentes clementia cœli.
Omnis in Arctois populus quodcunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis & mortis amator.

[1] Iuvenal. Sat. 10.

Quamvis verò
[1] *Democriti sapientia monstrat,*
Summos posse viros, & magna exempla daturos,
Vervecum in patria, crassoque sub aëre nasci:
tamen [2] *una hirundo non facit ver.*

[2] Aristot. 1. Eth. 1.
Aër tenuis ingeniosos facit.
[3] Cicer. 2. de nat. Deor.
[4] Idem de Fato.
[5] Horat. 2. Epist. 2.
[6] Cicer. 1. de Divin.
Aër inficitur à vaporibus terræ, &c.
[7] Plinius 2. Nat. 93.

[3] Etenim licet videre acutiora ingenia, & ad intelligendum aptiora, eorum qui terras incolant eas, in quibus aër sit purus ac tenuis, quam illorum, qui utantur crasso cælo, atq; concreto. [4] Athenis tenue cœlum, ex quo etiam acutiores putantur Attici; crassum Thebis; itaq; pingues Thebani ac valentes.

[5] *Bœotum in crasso jurares aëre natum.*

[6] *Et ut* partes agrorum, aliæ quæ acuta ingenia gignunt, aliæ quæ retusa, *sic etiam* aliæ pestilentes, aliæ salubres. quæ omnia fiunt & ex cœli varietate, & ex disparili aspiratione terrarum. [7] Spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi volucribus tantum, ut Soracte vicino urbi tractu, alibi præter hominem cæteris animantibus, nonnunquam & homini, ut in Sinuessano agro & Puteolano: Spiracula vocant; alii Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes.

In Puteolano propè Baias

[8] Virgil. 6. Æn.

[8] *Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,*
Scrupea tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
Quam super haud ulla poterant impunè volantes
Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad convexa ferebat:
Vnde locum Graii dixerunt nomine Aornon.

Averni duplex etymon.
[9] Servius in Com.
[10] Ep. in Balsac.

[9] Sanè hic locus sylvarum densitate sic ambiebatur ante, ut exhalans inde per angustias aquæ sulphureæ odor gravissimus supervolantes aves necaret. Vnde & Avernus dictus est, quasi ἄορνος. ([10] *Eruditionis*

tionis principi videtur potius esse ex Hebræo lo aor, *quasi* sine lumine aut luce.) Quam rem Augustus Cæsar intelligens, dejectis sylvis, ex pestilentibus amœna reddidit. *Ab eo tempore, quod & ipse vidi,*

[1] *—pacatum limen Averni*
Innocuæ transistis aves.

[1] *Claudian. 2. de rapt. Proserp.*

Itaque cœli & loci in habitationibus maxima habenda ratio, & [2] quod inchoatur ædificium, sicut salubri regione, ita saluberrima parte regionis debet constitui: nam circumfusus aër atque corruptus plurimas affert corporibus nostris caussas offensarum. Sunt quædam loca, quæ solstitiis minus concalescunt, sed frigoribus hyemis intolerabiliter horrent, sicut Thebas ferunt Bœotias. Sunt quæ tepent hyeme, sed æstate sævissimè candent, ut affirmant Euboicam Chalcidem. Petatur igitur aër calore & frigore temperatus, quem fere medius obtinet collis, quod neque depressus hyeme pruinis torpet, aut torret vaporibus, neque elatus in summa montium perexiguis ventorum motibus, aut pluviis omni tempore anni sævit.

Habitatio ubi eligenda.
[2] *Columell. 1. R.R. 4.*
Aëris salubris locus.

[3] Aëris igitur salubritatem declarant loca ab infimis vallibus libera, & nebularum noctibus absoluta, & habitatorum considerata corpuscula, si eis color sanus, capitis firma sinceritas, inoffensum lumen oculorum, purus auditus, & si fauces commeatum liquidæ vocis exercent. Hoc genere benignitas aëris approbatur. His autem contraria, noxium cœli illius spiritum confitentur.

Signa.
[3] *Pallad. 1. R.R. 3.*

CAP. III.

Aëris mutatio à ventis: horumque essentia & vires.

PRæter illas qualitates, quas terra, vel cœlum aëri invehunt, magnas etiam mutationes patitur à ventis. *Tran-*

Aër tranquillus noxius.

Tranquillus aër nulla ventorum vi impulsus, quique [1] vel terrarum culpa, vel pigritia, & æterna nocte torpeſcit, gravis haurientibus eſt.

[1] *Senec. 6. Nat. 27.*

[2] Nam ut profluens amnis aut vix, aut nullo modo, concluſa autem aqua facile corrumpitur: ſic *ſalubrium ventorum* flumine *aëris* vitia diluuntur, anguſtia autem concluſus non facile ſeipſum tutatur.

[2] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

Meritò itaque divina [3] providentia, ventos per diverſa diſpoſuit, ut aëra non ſinerent pigreſcere, ſed aſſidua vexatione utilem redderent, vitalemque tracturis.

[3] *Senec. cit.*

Quapropter incenſa ſub Nerone Roma, largiores mox vicos, & non tantum [4] decorem novæ urbi attulere; *ſed & ſalubritatẽ, patulo ſcilicet aëre; quanquam eſſent*, qui crederent veterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde Solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defenſam, graviore æſtu ardeſcere.

[4] *Tacitus 15. Annal.*

Itaque [5] domum, quæ non perfletur, aut tenebricoſa ſit, vel hyemi tempeſtatibusque obnoxiam deſerere fortaſſis optimum eſt. Si quis tamen ob conſuetudinem loco eo delectetur, poteſt ex feneſtris tranſpoſitis, ſcalis mutatis, & januis aliquibus apertis, aliis clauſis, ſplendidior, perſpicabilior, ac ſalubrior redigi. Quo genere mutationis quidam urbibus magnam utilitatem conciliaverunt. Sicut Chæroneam ad favonium ventum inclinatam, Soliſque radios ſub veſperam Parnaſſo incumbentis excipientem, verſus ortum converſam à Chærone ferunt.

[5] *Plutarch. de Curioſit.*

Ædium ſitus ſalubris.

Vrbium ſitus ſalubris.

[6] Quæ enim in auroram inclinant urbes, & ad eos ventos, qui ab oriente ſpirant, ſalubriores ſunt. Proximè ab his, quæ in aquilonem vergunt.

[6] *Ariſtot. 7. Polit. 11.*

Quare

Quare de Ventorum natura plenius agere operæ pretium est. [1] Ventus est fluens aër. Quidam ita definierunt: Ventus est aër fluens in unam partem: aut, Ventus aër est fluens impetu, aut vis aëris in unam partem euntis, aut cursus aëris aliquo concitatior. Hæc definitio videtur diligentior: quia nunquam aër tam immobilis est, ut non in aliqua sit agitatione. *Quamvis autem & vetusta sit, &* [2] *Hippocratica, refutatur tamen ab Aristotele, qui* [3] Ventum, sicci halitus, quem terra profundit, copiam circum terram currentem esse *voluit:* [4] Anaximander ventum esse fluxionem aëris, motis in eo à Sole aut colliquatis partibus tenuissimis humidissimisque. Metrodorus aqueæ exhalationis incendium à Sole factum, excitare divinos flatus. [5] Quomodo ergo talis flatus concipitur? Quicquid ex se paludes, & flumina, *& mare* emittunt (id autem & multum est, & assiduum) per diem solis alimentum est: nocte non exhauritur, sed montibus inclusum, in unam regionem colligitur. Cum illam implevit, & jam se non capit, sed exprimitur aliquo, & in unam partem procedit: hic ventus est. Itaque eo incumbit, quo liberior exitus invitat, & loci laxitas, in quam coacervata incurrant.

Ventus quid.
[1] *Seneca 5. Nat. q. 1.*
[2] *de Flatib.*
[3] *Meteor. 4.*
[4] *Plutarch. 3. de placit. Philos. 7.*
Ventorum generatio.
[5] *Senec. 1. Nat. q. 8.*

[6] In universum de Ventis diximus: nunc viritim incipiemus illos excutere. [7] Satis notum est, limites regionesque esse cœli quatuor, exortum, occasum, meridiem, septentrionem. *Hinc* [8] veteres juxta positionem cardinum, tantum quatuor principales à singulis cœli partibus flare credebant, [9] Eurum, Austrum, Aquilonem, Favonium.

[6] *Ibid. 7.*
Ventorum numerus.
[7] *Agell. 2. 22.*
[8] *Veget. 3. de re milit. 28.*
[9] *Agell. cit.*

[10] *Asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu,*
Auster amat medium cœlum, Zephyrusque profundum.

[10] *Manil.*

Quatuor etiam enumerat Homerus:

[11] Ξὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαὴς, [11] *Odyss. 5.*

Καὶ

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Cumque Euro incubuit Zephyrusque, Notusque
furentes,
Sudificusque ſimul Boreas mala plurima volvens.
Nec plures agnovit Ovidius:

[1] 1. Metam. & 1 Triſt. 2. Item Lucan. 1.

[1] Eurus ad auroram, Nabathæaque regna receſſit,
Perſidaque & radiis juga ſubdita matutinis.
Veſper, & occiduo quæ littora ſole tepeſcunt,
Proxima ſunt Zephyro: Scythiam ſeptemq; Triones
Horrifer invaſit Boreas: contraria tellus
Nubibus aſſiduis, pluvioque madeſcit ab Auſtro.

[2] Veget. 3. 28. Agell. cit.

[2] Sed experimento poſterior ætas duodecim cõprehendit. Horum vocabula ad ſubmovendam dubitationem, non ſolum Græca, ſed etiam Latina protulimus, ita ut ventis principalibus declaratis, eos qui ipſis dextra lævaque juncti ſunt, indicemus. A verno itaque ſolſtitio, id eſt, ab orientali cardine, ſumimus exordium, ex quo ventus oritur ἀπηλιώτης, id eſt, ſubſolanus. Huic à dextra jungitur καικίας, ſeu erobinus. A ſiniſtra εὖρος, ſive vulturnus. Meridianum autem cardinem poſſidet νότος, id eſt, auſter. Huic à dextra jungitur λευκονότος, id eſt, albus notus. A ſiniſtra λιβονότος, id eſt, corus. Occidentalem verò cardinem tenet ζέφυρος, id eſt, ſubveſpertinus. Huic à dextra jungitur λὶψ, ſive Africus. A ſiniſtra ἰάπυξ, ſive favonius. Septentrionalem verò cardinem ſortitus eſt ἀπαρκτίας ſive ſeptentrio, cui adhæret à dextra θρασκίας ſive circius, à ſiniſtra βορέας, id eſt, aquilo. Hi ſæpe ſinguli, interdum duo, magnis autem tempeſtatibus etiam tres pariter flare conſueverunt.

[3] Muſæus

[3] Μαρναμένων ἀνέμων, ζεφύρῳ δ' ἀντέπνεεν εὖρος,
Καὶ νότος ἐς βορέην μεγάλας ἀφέηκεν ἀπειλάς.

[4] Virg. 1. Æn.

[4] Incubuere mari, totumque à ſedibus imis
Vna Eurusq; Notusq; ruunt, creberq; procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad littora fluctus.

Merito

Merito itaque [1] si duodecim aër discrimina facit, totidem facit & ventos. Quidam sunt quorundam locorum proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt, *quandoque morborum endemiorum autores.*

[1] *Senec. 5. Nat. 17.*

Ventorum qualitates.

[2] Venti igitur principalissimi definitique hi sunt, atque hoc digeri ordine assolent. Ab ortu autem flantes calidiores sunt ab occasu flantibus. quia Sol diutius supra illos fertur, hos verò diutius deserit, tardiusque eum locum accedit.

[2] *Aristot. 2. Meteor. 6.*

Ventorum Septentr. natura.

[3] Ventorum frigidissimi sunt, quos à Septentrione diximus spirare, & vicinus his Corus. ii & reliquos compescunt, & nubes abigunt, [4] propterea quod è propinquo veniunt. Quinetiam hi omnium maximè crebri ac validi spirare solent, ac proinde inter reliquos maximè liquidi & illustres existunt. Nunc cum de prope maxime spirent, vi sua reliquos flatus sternunt, & discussis nubibus, quæ coalescere cœperant, cœlum sudum apertumque reddunt. *Hinc &* [5] βοῤῥῆς dicitur αἰθρηγενέτης, serenitatem inducens. [6] At Cæcias serenus non est, quod in se reflectatur, [7] & in se trahat nubes, [8] unde & illud proverbium dici solet:

[3] *Plin. 2. 47.*
[4] *Arist. cit.*

Boreas.
[5] *Homer. Odyss. 5.*
Cæcias.
[6] *Arist. cit.*
[7] *Plin. cit.*
[8] *Arist. cit. Agell. cit.*
[9] *Ita legit Muret. 2. Ep. 6.*

[9] Ἕλκων ἐφ' αὑτὸν, ὡς ὁ καικίας νέφος.
Vt Cæcias nubem, perinde ad se trahens.

[10] Humidi Africus, & præcipue Auster Italiæ. Sicci Corus & Vulturnus, præterquam desinentes. Nivales Aquilo & Septentrio: Æstuosus Auster: tepidi Vulturnus & Favonius. [11] Saluberrimus autem omnium Aquilo: *& de Zephyri salubritate hunc versum citat* [12] *Philosophus:*

Aquilo.
Zephyrus.
[10] *Arist. 26. Probl. 33.*
[11] *Plin. cit.*
[12] *Homer. Odyss. 4.*

Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας.
Sed Zephyri assiduè spirant, ventique salubres.

Etesiæ.
[13] *Plin. 18. 6.*

[13] Quam tempestivos autem dedit natura: quam salutares, non modo hominum, sed etiam pecudum generi, iis denique omnibus, quæ oriuntur è terra,

ventos Eteſias? quorum flatu nimii temperantur calores.

Auſter. [1] Plin. 2.47.

[1] Noxius Auſter, & magis ſiccus, fortaſſis quia humidus frigidior eſt. Minus eſurire eo ſpirante creduntur animantes. *Quinetiam*

[2] Virgil. 1. Georg.

[2] — ubi tempeſtas, & cœli mobilis humor
Mutavere vices, & Iupiter humidus Auſtris
Denſat, erant quæ rara modo, & quæ dēſa relaxat:
Vertuntur ſpecies animorum, & pectore motus
Concipiunt alios.—

[3] Plin. 18.6.

[3] Homerus omnino è flumine ſemper antelucanas auras inſalubres veriſſimè tradidit. *Sed ille frigidas modo dixit:*

[4] Od. 5. [5] Rover. vert.

[4] Ἄυρη δ' ἐκ ποταμοῦ ψυχρὴ πνέει ἠῶθι πρό.
[5] Aura ſub auroram è fluvio nam frigida ſpirat.

LIB. II.

DE CIBO ET POTV.

CAP. I.

Alimentorum neceſſitas.

INter illa, quorum recto uſu ſanitas & vita conſervatur, abuſu mors & morbi accerſuntur, Alimenta locum obtinent ſecundum.

[6] Lucret. 2. [7] Ariſt. Polit. 5.

[6] Omnia debet enim cibus integrare novando.
Quandoquidem igitur [7] non eſt poſſibile, vivere abſque alimento, *Homines urgente fame ac ſiti neceſſariò*

[8] Valer. Flacc. 2. Argon. [9] Homer. Odyſſ. 7.

[8] — Cereris tum munere feſſas
Reſtituunt vires, & parco corpora Baccho.
[9] Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο
Ἔπλετο. ἥτ' ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκη.
Nihil enim querulo ventre moleſtius eſt.
Iubet is neceſſitate quadam ſui meminiſſe.

[1] Cum aliquando plebem Romanam importunè annonam & largitiones flagitantem, revocaturus esset Cato major, sumpsit hujusmodi exordium: Arduum, Quirites, ad ventrem verba facere, qui careat auribus. [1] *Plutarch. in vita.*

Et certè

[2] *Deficient inopem venæ te, ni cibus, atque*
Ingens accedat stomacho fultura ruenti. [2] *Horat. 2. Sat. 3.*

[3] Cum enim alimentum non recipiunt animalia, interire solent. idem enim seipsum emacerat. nam quemadmodum flamma parva magnam exurit corrumpitque, propterea quod alimentum ejus absumat: sic calor naturalis, cui primaria concoquendi vis inest, materiam in qua sit, consumit. [3] *Aristot. de long. & brev. vita 5.*

[4] *Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur;* [4] *Lucret. 4.*
Multa per os exhalantur, cum languida anhelant.
His igitur rebus rarescit corpus, & omnis
Subruitur natura; dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,
Et recreet vires interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.

[5] Posse *itaque* hominem absque victu vivere, nemo sibimet ipsi persuadeat. [5] *Xenophon in Oecon.*

[6] Certe enim cibus ut remedium famis sumitur, & curare seipsos dicuntur, qui victus ratione utuntur certa, *aliàs* molestias quam voluptates plures enumerare licet à cibo ortas. Equidem Homerum arbitror eò respexisse, cum Deos immortales esse eo argumento demonstraret, quod alimento nullo uterentur. [6] *Plutarch. in Conv. VII. Sapp.*

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον·
Τοὔνεκ' ἀναίμονές εἰσι· καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

Nam neque edunt Cereris, neque Bacchi munera potant,
Hinc immortales, & cassi sanguine habentur.

Innuit enim non vivendi modo, sed & moriendi

viaticum esse nutrimentum. Hinc enim morbi corporibus adhærescunt, quibus repletio sæpius, quam inedia caussam præbet: ac plerumque majoris est laboris ingestum consumere & dissipare alimentum, quam comparare.

[1] *Isocrat. de pace.*

Quoniam verò [1] in humana vita cernitur, multos iis & cibis & exercitationibus delectari, quibus & corpus & animum lædunt: contraque ab iis, quibus utraque hæc juvarentur, tanquam laboriosis & molestis abhorrere:

[2] *Ovid. 2. de rem. amor.*

[2] *Ecce cibos etiam, Medicinæ fungar ut omni*
Munere, quos fugias, quosque sequare, dabo.

[3] *Plin. in proœm. lib. 20.*

[3] Maximum hinc opus ordimur, & cibos suos homini narrabimus, faterique cogemur, ignota esse per quæ vivit: neque id parvum existimaverit, nominum vilitate deceptus.

Sumuntur autem cibi vel è plantis, vel ex animalibus. de quibus separatim nunc agemus.

CAP. II.

Cibi è plantis.

Cibus prisci ævi.

[4] *Lucian. Amorib.*

PRimi [4] homines, ut primum creati fuere, contra famem quotidianam remedium quærebant. Tum præsenti indigentia compulsi, cum per inopiam consilii, quod melius erat, eligere non liceret, trita herba vescebantur, mox molliores radices effodiendo, modo plerumque quercus fructum comedendo.

[5] *Ovid. 1. Met.*

[5] *Ipsa quoque immunis, rastroq; intacta, nec ullis*
Saucia vulneribus, per se dabat omnia tellus:
Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iovis arbore glandes.

[6] *Luc. cit.*

[6] At posterior ætas hæc brutis animantibus edenda abjecit.

abjecit. Sationem autem frumenti & hordei agricolarum diligentia invenit, reperta ratione, qua quotannis illa renascerentur.

Sic, ut jam diximus,

[1] *Panis erant primis virides mortalibus herbæ,*
Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivax è cespite gramen;
Nunc epulæ tenera fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est. bene erat, jam glande repertæ:
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.

[1] Ovidius 4. Fast.

Glans.

Frumento scilicet. Quod [2] Cereris semen *dixit poëta, quia ejus*

Frumentum.

[2] Virgil. Culice.

[3] *—— munere tellus*
Chaoniam pingui glandem mutavit arista.

[3] Idem 1. Georg.

Investigandi caussa non deliciæ, sed inopia. Siquidem

[4] *Prima Ceres, ferro mortaleis vertere terram*
Instituit, cum jam glandes, atque arbuta sacræ
Deficerent sylvæ, & victum Dodona negaret.

[4] Ibid.

Sed facilis jactura, inventis melioribus.

[5] Quæ est *enim* in homine tanta perversitas, ut inventis frugibus glande vescantur?

[5] Cicero Oratore.

Tempore famis tamen quibusdam in cibum cessit, [6] nec non & inopia frugum, arefactis glandibus molitur farina, spissaturque in panis usum. Quin & hodie per Hispanias, secundis mensis glans inseritur. [7] Hujusmodi nimirum tragemata conveniebant iis, quibus dentifricii loco lotium esset.

[6] Plin. 16. 5.

[7] Erasm. Chil. 1. Cent. 4. Adag. 2.

Quemadmodum verò Frumentum inter ea, quæ terra edit, optimum præbet alimentum, ita & inter edulia, quæ ex frumento fiunt, Panis; [8] & de omnibus, quæ esui apta sunt, apprimè panis reficit, non homines modo, sed jumenta quoque, ut vel minimo panis frustulo vescendo confirmentur atque pro-

Panis.

[8] Plutarch. 6. Symp. 8.

Puls. [1] *Plin.* 18.8.

progrediantur. [1] Pulte autem, non pane vixisse longo tempore manifestum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.

Sed invento panis conficiendi modo pultis usus evanuit. Ideò Theocritus;

[2] *in Cynisca.*

[2] Ἤρατο μὰν καὶ τῆνος (ἐμῖν δοκεῖ) ὀπτῶ ἀλεύρω.
Nam puto & hic assæ correptus amore farinæ.

[3] *Erasm. Chil.* 2. *Cent.* 1. *Adag.* 91.

[3] Farinam assam, novam & lautiorem victus rationem vocat, propterea quod priscos illos pulte duntaxat victitasse legimus, videlicet clibano coquendi panis nondum invento.

Hordeum. [4] *Plin.* 18.7.

Conficitur autem panis potissimum ex farina hordei vel tritici. [4] Antiquissimum in cibis Hordeum: *apud Romanos verò ignominiæ caussa militibus pro tritico dabatur.*

[5] *Sueton. in vita.*

[5] Augustus cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pavit. *Et ob exiguum alimentum*

[6] *Plin. cit.*

[6] Panem ex hordeo antiquis usitatum, vita damnavit, quadrupedumque tradidit refectibus.

Melior fit ex tritico, optimus ex ejus flore, quem similam, sive similaginem vocant.

[7] *Martial. in Xen.*

[7] *Nec poteris Similæ dotes numerare, nec usus,*
Pistori toties cum sit & apta coquo.
Sed tener & niveus, mollique siligine factus
Servatur domino.

Placentæ. [8] *Athen.* 14.

Quamvis verò Placentæ veteribus adeò placuerint, ut Bioni expresserint, [8] non posse aliquem omnibus placere, nisi placenta fieret, aut vinum Thasium, *tamen*

[9] *Philo de Victim.*

[9] Placentæ, cupedia, bellaria, condimentaque alia curiosa pistorum & coquorum gustui servientium, conciliant morbos tum corpori, tum animo insanabiles.

Milium. [10] *Plin.* 18.10.

[10] Milio Campania maximè gaudet, pultemque candidam ex eo facit; fit & panis prædulcis.

Legumina. [11] *Plin.* 18.12.

[11] Sequitur natura Leguminum, inter quæ maximus

mus honos fabæ: quippe ex qua tentatus sit etiam panis. Faba.

[1] Pythagoricis interdictum putatur ne faba vescerentur, quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis vera quærenti contrariam: [2] quasi verò eo cibo mens, non venter inflетur!

[1] *Cicer. 1. de Divin. Laërt. 8.*

[2] *Idem 2. de Divin.*

[3] Ægyptii fabas in sua terra nec admodum ferunt, nec eas, quæ provenerint, aut crudas, aut in aqua coctas edunt. Sacerdotes verò ne aspicere eas sustinent, arbitrantes haud mundum illud legumen esse. *Et certè* [4] faba fabrorum, *& opificum cibus.*

[3] *Herodot. 2. Hist. 37.*

[4] *Martial. 10. Ep. 48.*

Cicer.

[5] *Diphilus autor est Cicer ægrè concoqui, abstergere, ciere lotium, esse flatuosum. Diocles addidit, esu ciceris turgere, veluti fermento quodam, molem carnis.*

[5] *Athen. 2. 14.*

Lupinus.

[6] Diphilus refert Lupinos abstergere, multum alere, præsertim si aqua diutius macerati dulces evaserint.

[6] *Athen. 2. 15.*

Lactula.

Inter olera excellit Lactuca, quam prisci somno conciliando à cœnâ sumere solent. Hinc & [7] Tacitus Imp. præ omnibus oleribus affatim ministratis, lactucis impatienter indulsit. somnum enim se mercari illa sumptus effusione dicebat.

[7] *Vopiscus in vita.*

Postera ætas reliquis eam cibis ad appetentiam excitandam præmittit. Quibus caussis solvitur hoc problema:

[8] *Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,*
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

[8] *Martial. 13. 14.*

[9] In universum Lactuca ventriculo confert, refrigerat, per alvum facile secedit, conciliat somnum, veneris impetum cohibet. Callimachus refert Venerem Adonin in lactucis occuluisse, ea quidem allegoria poëtis innuentibus, qui assidue lactuca vescuntur ad venerem esse invalidos. Eubulus in Astytis:

[9] *Athen. 2. 28.*

Μὴ παράθῃς μοι θριδακίνας, ὦ γύναι,
Ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ἢ σεαυτὴν αἰτιῶ·
Ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ γὰρ, ὡς ὁ λόγος, ποτὲ
Τὸν Ἄδωνιν ἀποθανόντα προὔθηκε Κύπρις.
Ὥστ᾽ ἐστὶ νεκύων βρῶμα.

[1] Grotius vertit. *[1] Ah, mulier, ne tu quæso lactucas mihi*
Ad mensam appone, aut tu te accusa postea.
Namque ad olus illud, vetus ut narrat fabula,
Adonim deposivit exanimem Venus:
Cibus inde est mortualis.

Excessum ejus in frigore & humiditate calidioribus temperare solemus:

[2] Martial. 11. 53. *[2] Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo*
Vtilis, & porris fila resecta suis.

[3] Plin. 19. 7. [3] Peculiares ejus vires partim jam dictæ sunt, somnũ faciendi, veneremque inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi. Non paucæ restant; quoniam & inflationes discutit, ructusque lenes facit, sanguinem auget.

Brassica. [4] Plin. 20. 9. [4] Brassicæ laudes longum est exequi. Biles detrahere non percoctam putant. Item alvum solvere, eandemque bis coctam sistere. *Quare*

[5] Martial. 13. 17. *[5] Ne tibi pallentes moveant fastidia caules,*
Nitrata viridis brassica fiat aqua.

[6] Plin. cit. [6] Vino adversari, ut inimicam vitibus. [7] Athen. 1. 25. [7] (Quin & in qua vite nascitur, inde vinum exilius.) Antecedente in cibis caveri ebrietatem: postea sumpta crapulam discuti.

[8] Eubul. apud Stob. & Ath. [8] — Γύναι
Ῥάφανόν γε κομίσασ᾽ εἰς ἐμὲ σὺ, τὴν κραιπάλην
Μέλλεις ἀφεῖναι πᾶσαν.
Mulier si attuleris ad vomendum brassicam,
Hanc crapulam è vestigio discusseris.

[9] Plin. cit. [9] Brassicam facillimè concoqui putant, ciboque eo sensus purgari. Erasistrati schola clamat nihil esse utilius stomacho nervisque.

[1] Apud Athenienſes puerperis braſſica parabatur, velut idoneum medicamentum quoddam, & apta nutriendo corpori. [1] *Athen.8.2.*

Diphilus Betam meliorem ait, quam braſſicam, ſuccum gignere, magis alere, & id tamen modice. Beta.

Eam ſaporis gratia condire ſolemus.

[2] Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia Betæ, [2] *Martial.13.*
O quam ſæpè petit vina piperque coquus! 13.

Ac quamvis fabri, quibus, quod perpetuò igni adſint, alvus plerumque conſtipata eſt, rectè adhibeant malvas, lactucas, [3] pigroque ventri non inutiles betas: *& bonum ſit poëtæ conſilium,* Malva. [3] *Mart.3.47.*

[4] Vtere lactucis, & mollibus utere malvis, [4] *Idem 3.87.*
Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes:

aliis tamen, creber earum eſus noxius. De Senis obſeſsis narrat [5] *Thuanus:* Jam carnes omnes, etiam equorum ac mulorum conſumptæ erant, & quotidie militum numerus ac civium decreſcebat, multique inter ambulandum ſine morbo lapſantibus ſubitò membris per vias concidere conſpiciebantur; quod Malvarum eſui à Medicis cauſſam inquirentibus tributum, quas alvum plus nimium ſolvere, & concoctionem impedire dicebant. [5] *Hiſt.48.*

Quæ incommoda nec lauta præparatione corrigi, Cicero in ſeipſo expertus eſt. [6] Lex ſumptuaria, *inquit*, quæ videtur λιτότητα attuliſſe, ea mihi fraudi fuit: nam dum volunt iſti lauti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuavius: in eas cum incidiſſem in cœna Augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodiè primum videatur cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui me oſtreis, & murænis facile abſtinebam, à Beta etiam & Malva deceptus ſum. Poſthac igitur erimus cautiores. [6] *7.Epiſt.26.*

Quare

[1] Horat. 2. Sat. 4. Olerum facultates.

[1] si dura morabitur alvus,
Lactucæ, *& viles pellent obstantia* betæ,
Et lapathi brevis herba.

sintque potius medicamenta, quam alimenta. Nec bene poëta,

[2] Idem 1. Carm. 31.

[2] — me pascunt olivæ,
Me cichorea, levesque malvæ.

Melius parasitus seni multis oleribus cœnam apparanti, respondit,

[3] Plaut. Capt.

[3] Curato ægrotos domi.

Et alibi coquus olerum esui brevitatem vitæ imputat:

[4] Idem.

[4] Hoc hic quidẽ homines tam brevẽ vitam colunt,
Cum hasce herbas hujusmodi in alvũ congerunt,
Formidolosas dictu, non esu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt:

[5] 6. Epid. 5. [6] Cels. 2. 18.

Satis medicè. Nam ex [5] Hipp. notum, imbecilles cibos, brevem vitam præstare: [6] imbecillissimam verò materiam esse omne olus, & quicquid cauliculo oritur, qualis est cucurbita, & cucumis, &c. *Ita &* [7] Diphilus medicus Olera omnia citra exceptionem nihil alere scripsit, attenuare præterea, pravum succum gignere, innatare ventriculo, difficulter digeri.

Cucurbita. Cucumis. [7] Athen. 2. 28.

[8] Cels. 2. 18.

[8] In media materia numerari ex oleribus debent ea, quorum radices, aut bulbos assumimus.

Rapum. [9] Athen. 8. 2. Napus.

[9] Rapum, inquit Diphilus, extenuat, acre est, ægrè coquitur, flatusque gignit. Melior eo Napus est, dulcior enim, concoctu facilior, ventriculo gratior, alimentique multum præbet. Assum rapum, facilius coquitur, & valentius extenuat.

[10] Idem 10. 2.

[10] Manius Curius, Romanus Imperator, toto vitæ cursu raporum esu delectatus est; cui cum auri magnum pondus Sabini publicè misissent, auro se non egere dixit, quamdiu cœnaret eas epulas.

Pastinaca. [1] Idem 8. 2.

[1] Pastinacam Diphilus esse tradit acrem, satis alere,

alere, mediocriter juvare ſtomachum, alvum pellere, inflare, ægrè coqui, ciere lotium, ſatis ad venerem ſtimulare, ideoque à nonnullis Philtron vocari.

[2] Diphilus ſcripſit, Tuberum naturam illam eſſe, ut ægrè coquantur, bonum ſuccum gignant, leniant, facile egerantur: quædam verò ex iis, ut & fungos, ſtrangulare. Tubera. [2] *Athen.* 2.21.

[3] De tuberibus hæc traduntur peculiariter: Cum fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc naſci, & maximè è tonitribus: nec ultra annum durare: tenerrima autem verno eſſe. [3] *Plin.* 19.3.

Nemo verò, tanquam boni ſucci cibum, niſi habeat

[4] — dura meſſorum ilia, Allium. [4] *Horat. Epod.*
Edit cicutis Allium nocentius.

Nec non,

[5] Fila Tarentini graviter redolentia Porri Porrum. [5] *Martial.*
Ediſti quoties, oſcula clauſa dato.

[6] Porri genus capitatum eſt melioris ſucci, quam tonſile, flatuoſum, nutrit & attenuat mediocriter. [6] *Athen.* 8.3.

[7] Cartilaginei generis extraque terram eſt Cucumis, mira voluptate Tiberio Principi expetitus. Cucumis. [7] *Plin.* 19.5.

[8] Diphilus ſcribit Peponem meliorem ſuccum gignere, & humorum acrimoniam obtundere: Cucumerem deteriorem ſuccum præbere, parum nutrire, corrumpi facile, celeriter excerni: [9] Cucurbitam parum nutrire, facile corrumpi, habitum corporis humectare, egeri celeriter, bonum ſuccum generare, ſi ex aqua & aceto ſumatur, juvare magis ventriculum: meliorem ſuccum nobis ſuppeditare conditam in ſalgamum. Mneſitheus cenſet quę natura facile ab igni vincuntur, & coquuntur, ut cucumerem, cucurbitam, corpori alimentum ſubminiſtrare, non multum ſanè, ſed humidius, & nihil moleſtum: mala verò cydonia, & ſtruthia, & alia hujuſ- Pepo. [8] *Athen.* 2.27. Cucurbita. [9] *Idem* 2.18.

hujuſmodi, cum igni toſta in cibum veniunt, alvum cohibere: itaque ſatius eſſe elixis veſci.

[1] Plin. 22. 22.
Boletus.

[1] Inter ea, quæ temere manduntur, Boletos meritò poſuerim, optimi quidem hos cibi, ſed immenſo exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio Claudio principi per hanc occaſionem à conjuge Agrippina dato: *unde Nero* [2] Boletos, quaſi Deorum cibum (βρῶμα θεῶν [3] *Dioni*) proverbio Græco collaudare ſolitus. *Martialis huc reſpexit:* [4]

[2] Sueton.
[3] Hiſt. 58.
[4] 1 Epiſt. 21.

Solos boletos, Cæciliane, voras.
Quid dignum tanto tibi ventre gulaq; precabor?
Boletum, qualem Claudius edit, edas.

[5] Plin. cit.

[5] Quorundam ex his facile noſcuntur venena, diluto rubore, rancido aſpectu, livido intus colore, rimoſa ſtria, &c.

[6] Iuven. Sat. 5.

[6] *Vilibus ancipites fungi ponantur amicis,*
Boletus domino.

Fungi.
[7] Plin. 22. 23.

[7] Fungorum lentior natura, & numeroſa genera, ſed origo non niſi ex pituita arborum. Tutiſſimi, qui rubent callo, minus diluto rubore quam boleti. Mox candidi. Tertium genus ſuilli, venenis accommodatiſſimum. Familias interemere, & tota convivia. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi?

Poma.
[8] Plin. 15. 24.

Fructus, qui ex arboribus eſui apti proveniunt, generali nomine Poma dicuntur. [8] Quod autem vulgus Gallorum pomum vocat, id Latini malum appellant. *Ex his*

[9] Idem 23. 6.

[9] Mala verna, acerba, ſtomacho inutilia ſunt. Cocta meliora. Cotonea cocta ſuaviora. Minus utilia ſtruthia. Melimela & reliqua dulcia ſtomachum & ventrem ſolvunt. Citrea contra venena in vino bibuntur. Ex Punicis dulcia ſtomacho inutilia habentur. Quæ verò ab his ſapore proxima vinoſa dicimus, utiliora paullò intelliguntur. [10] Perſica ſucci ſunt mediocriter boni, & plus nutriunt, quam mala.

[10] Athen. 3. 7.

[1] Pirorum omnium cibus etiam valentibus onerosus, ægris quoque vini modo negatur. Ipsa adversantur boletis atque fungis, pelluntque pondere & pugnante succo. Pyra. [1] Plin. 23.7.

[2] Olivæ albæ stomacho utiliores, ventri minus. Præclarum habent, antequam condiantur, usum, recentes per se cibi modo devoratæ. Medentur enim arenosæ urinæ, item dentibus aut attritis, aut convulsis. Nigra oliva stomacho inutilior, ventri facilior, capiti & oculis non convenit. Columbades [3] alvum sistunt, & ventriculo magis conveniunt. Olivæ. [2] Idem 23.3. [3] Athen. 2.15.

[4] Fici maturæ urinam cient, alvum solvunt, sudorem movent, papulasque. Ob id autumno insalubres, quoniam sudantium hujus cibi opera corpora perfrigescunt. Nec stomacho utiles: sed ad breve tempus, & voci contrariæ intelliguntur. Novissimæ salubriores, quam primæ: medicatæ verò nunquam. Juvenum vires augent: Senibus meliorem valetudinem faciunt. Ficus. [4] Plin. cit.

[5] At quod præbent alimentum cito dissolvitur. Itaque multis ficuum esu valde aucta moles corporis, brevi post tempore gracilescit atq; extenuatur. [5] Athen. 3.5.

[6] Maturescentium uvæ vehementiores nigræ, ideoque vinum ex his minus jucundum: suaviores albæ, quoniam à translucido facilius accipitur aër. Recentes stomachum & spiritus inflant, alvumque turbant: itaque in febri damnantur utique largiores. Gravedinem enim capiti, morbumque lethargicum capiunt. Innocentiores, quæ decerptæ diu pependere: qua ventilatione etiam utiles fiunt stomacho, ægrisque. Nam & refrigerant leviter, & fastidium auferunt. Vvæ. [6] Plin. 23.1.

[7] Pruna alvum molliunt, stomacho verò utilissima, sed brevi momento. Pruna. [7] Idem. 23.3.

[8] *Pruna peregrinæ carie rugosa senectæ*
Sume. solent duri solvere ventris onus. [8] Martial. 13. Ep.

[1] *Athen.2.10.* [1] Diphilus esse pruna succi mediocriter boni scripsit, facile corrumpi & egeri, parumque alere.

[2] *Idem.2.11.* Cerasa. [3] *Plin.cit.* [2] Cerasa eodem autore stomacho grata sunt, parum nutriunt, bonum succum gignunt, [3] alvum molliunt. Eadem siccata alvum sistunt, urinã cient.

Mora. [4] *Plin. cit.* [4] Mora stomacho utilia, refrigerant, sitim faciunt. Si non superveniat alius cibus, intumescunt. *Quare minime*

[5] *Horat. 2. Sat.4.*

[5] —— ille salubres
Æstates peraget, nigris qui prandia moris
Finiet. ——

Hactenus de Pomis mollibus. Restant dura, & quæ [6] natura compactili operimento clausit, *generali nomine Nuces dictæ, à nocendo fortè,*

Nux. [6] *Plin.15.22.* [7] *Ovid.de Nuce.*

[7] —— quoniam sata lædere dicor.

Iuglans. [8] *Plin.23.8.* [8] Nuces juglandes Græci à capitis gravedine appellavere. Etenim arbor ipsarum foliorumque vires, in cerebrum penetrant: hocque minore momento, sed in cibis, nuclei faciunt. Sunt autem recentes jucundiores, siccæ unguinosiores, & stomacho inutiles.

[9] *Athen.2.13.* [9] Diphilus autor est regias nuces dolorem capitis inferre, stomacho innatare, & quæ adhuc candicant esse melioris succi; parcius nutrire, quæ in furnis friguntur.

Avellana. Nuces avellanæ capitis dolorem faciunt, inflationem stomachi, & pinguedini corporis conferunt, plus quam sit verisimile.

Castanea. [10] *Virg.Eccl. 2.* Nuces vocamus & Castaneas,

([10] *Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.*)

quanquam accommodatiores glandium generi. Carnes alunt, sed difficulter concoquuntur. [11] Elixæ verò minus inflant, nutriuntque uberius.

[11] *Athen.2.13.*

Amygdalæ. [12] *Plin. cit.* Tradit Mnesitheus Amygdalas, & alias omnes nuces Castaneis esse deteriores. [12] Ajunt amaris

quinis

quinis ferè præsumptis ebrietatem non sentire potores. [1] Medicus erat in comitatu Drusi, Tiberii Cæs. filii, qui cum quinque vel sex amygdalas amaras, ante compotationem edisset, omnes bibendo superabat; sed deprehensa fraude, prohibitus ne id faceret, facillimè à vino devictus fuit. [1] *Plutarch. 1. Symp. 6. Et ex eo Athen. cit.*

CAP. III.

Cibi ex animalibus.

H*Actenus de iis quæ*

[2] *Prodiga divitias alimentaq; mitia tellus* [2] *Ovid. 15. Met.*
Suggerit: atq; epulas sine cæde & sanguine præbet.

Quibus solis famem sedasse prisci putantur, Cibus prisci ævi.

[3] *Quæ sol atq; imbres dederant, quod terra crearet,* [3] *Lucret. 5.*
Sponte sua, satis id placabat pectora donum.

[4] Pythagoras, *qui* animatis abstinere jussit, exercens atque assuefaciens mortales ad faciliorem victum, ut cibos semper parabiles haberent, quibus igne ad coquendum opus non esset, quique aquam simplicem biberent: hinc & sanitatem corporis & ingenii acumen provenire; *& hanc victus rationem aureæ ætati attribuit;* [4] *Laërt. 8.*

[5] *At vetus illa ætas, cui fecimus aurea nomen,* [5] *Ovid. 15. Met.*
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis,
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.

[6] Apollonius Tyaneus *etiam* ab animalium esu abstinuit, quod carnium comestio cum impura esset, tum mentis aciem prospectumque hebetaret. terrestribus verò fructibus & oleribus vescebatur; pura esse dicens, quæcunq; à terra darentur hominibus. [6] *Philostr. 1. de vita 5.*

Ac quamvis Plato hujus rei rationem redditurus, scribat, [7] à carnibus majores nostros abstinuisse, tanquam pium non esset illas edere, vel Deorum aras sanguine polluere: [7] *Plato 6. de Leg.*

Sacrificia tamen primam carnes edendi, & periculum Carnium esus origo.

culum à feris, mactandi animalia occaſionem præbuiſſe legimus.

[1] *Athen.9.14.* [1] Hegeſander tradit tantam leporum in Aſtypalæa copiam extitiſſe, ut propterea cives ejus oppidi oraculum conſuluerint: quibus Pythia reſpondit, alendos canes ad venationem, & unius anni ſpatio ſexies mille, adeoque plures captos.

[2] *Plin. 9.55.* [2] Certum eſt Balearicos adverſus proventum cuniculorum auxilium militare à Divo Auguſto petiſſe.

[3] *Idem 8.29.* *Et* [3] M.Varro author eſt, à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum.

[4] *Ovid. 15. Met.*
Hinc [4] primo à cæde ferarum
Incaluiſſe putes maculatum ſanguine ferrum.

Mox & religio Deorum aras animalium ſanguine tinxit. Audi Pythagoram:

[5] *Idem ibid.*
[5] *Nec ſatis eſt, quod tale nefas committitur, ipſos*
Inſcripsêre Deos ſceleri, numenque ſupernum
Cæde laboriferi credunt gaudere juvenci.

[6] *Porphyr.4. de non nec. anim.* [6] Priſci enim cum fructuum primitias tantum Diis offerrent, tandem etiam ad fœturæ primitias & mactandas victimas devenerunt. Primum verò animal immolatum ab iis, qui pœna talionis animam pro anima poſtularunt, ac ex victima nihil remanſit ad uſum hominis, ſed univerſa flammis abſumpta. Verum ardente hoſtia aliquando contigit, ut carnes in terram deciderent: has autem manibus ſuſtulit ſacrificus; digitosque uſtulatos per imprudentiam ori admovit, tanquam inde remedium peteret. Guſtato deinde pinguedinis nidore cupiditas ejus accenſa: nec ipſe modo abſtinere potuit, ſed etiam uxorem fecit participem. Quo intellecto Pygmalion ipſi ſacrifico ejusque uxori mortis ſupplicium irrogavit, atque utrosque de ſaxo præcipites dedit. Alteri dein ſacerdotium contulit. hic etiam ſpatio exigui temporis interpoſito, cum idem ſacrificium perageret,

carnes edit, eodemque ſupplicio multatus periit. Sed gliſcens edendæ carnis libido non potuit ulla legum ſeveritate refrænari.

[1] & prima putatur [1] *Ovid. 15. Met.*
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque interceperit anni.

[2] Sus græcè dicitur ὗς, olim θῦς Sus dictus, ab illo verbo, quod dicitur θύειν, quod eſt immolare. Ab ſuillo enim genere pecoris immolandi initium primum ſumptum videtur, cujus veſtigia, quod initiis Cereris porci immolantur, & quod initiis pacis, fœdus cum feritur, porcus occiditur, & quod nuptiarum initio antiqui reges ac ſublimes viri in Hetruria in conjunctione nuptiali nova nupta & novus maritus primum porcum immolant. Priſci quoque Latini, & etiam Græci in Italia idem factitaſſe videntur. Nam & noſtræ mulieres maximè nutrices, naturam, qua fœminæ ſunt, in virginibus appellant porcum, & Græcæ χοῖρον, ſignificantes eſſe dignum inſigni nuptiarum. Sus prima hoſtia. [2] *Varro 2. de R.R. 4.*

Et quemadmodum ab aris ad menſas carnes tranſtulere: ita [3] nunquam ullum animal in proprios uſus mactabant, quin ejus aliquam partem Deo conſecrarent adolendam, qui ſecus facerent, proverbio notati, ἄθυτα ἱερὰ καταισθίει. quod de homine impio improboq; ſolitum dici. Factum hinc, ut quodcunque animal in cibum mactarent, ἱερεῖον vocarent. [3] *Caſaubon. in Athen. 1. Animad. 11.*

[4] Δεῖπνον δ' αἶψα συῶν ἱερεύσατε, ὅστις ἄριστος. [4] *Homer. Odyſſ. ult.*
In prandium ſtatim ſuem mactate optimum.

[5] Τὸ μὲν δεῖπνον ἱερεύσατε, ἀντὶ τοῦ, διὰ δεῖπνον σφάζετε. [5] *Euſtath. in Comm.*

Quoniam verò Caro & palato gratior eſt, & corpus magis nutriat quam ullum aliud alimentum, unde etiam κρέας dici volunt [6] παρὰ τὸ κρατύνειν τὰ σώματα, [6] *Idem.*

[7] Pythagoras, cunctis animalibus abſtinuit qui, [7] *Iuven. Sat. 15.*
Tanquam homine,

frustra veterem consuetudinem reducere conatus est,

[1] *Ovid. 15. Met.*

[1] — *Primusque animalia mensis*
Arguit imponi.

[o] *Cicero 1. de Legib.*

Et certè [o] Natura ad hominum commoditates, & usus non solum ea largita est, quæ frugibus atque baccis terræ fœtu profunduntur: sed etiam pecudes; quod perspicuum sit, partim esse ad usum hominum, partim ad fructum, partim ad vescendum procreatas.

[2] *Aristot. de Rep. 13.*

Carnium differentia.

[3] *Plin. 10. 6.*

[2] Honoratiora enim sunt hæc plantis, & plus caloris sortita sunt. *Sed magna est inter carnes differentia. Primo ratione pabuli. Ita* [3] Glans fagea suem hilarem facit, carnem coctibilem ac levem & utilem stomacho: iligna suem angustam, nitidam, strigosam: querna diffusam & gravissimam, & ipsa glande æquè dulcissimam.

[4] *Horat. 2. Sat. 4.*

[4] *Vmber & iligna nutritus carne rotundas*
Curvet aper lances carnem vitantis inertem.

Differunt secundo Carnes ratione soli.

[5] *Virg. Georg.*

[5] *Quippe solo natura subest.*

Et hinc

— *jejuna clivosi glarea ruris*
Vix humiles apibus casias, roremque ministrat.

[6] *Arist. 8. de hist. an. 10.*

[6] Omnium autem quadrupedum carnes deteriores, quæ locis palustribus pascuntur, quam quæ editioribus.

[7] *Ibid. c. 18.*

[7] Sæpe & cœli temperies caussa est. *Ita apud Hispanos,*

[8] *Iuven. Sat. 10.*

[8] — *generosi graminis ipsum*
Infecit natura pecus; sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adjuvat aër.

[9] *Arist. 8. de hist. an. 50. Columell. 7. de R. R. 9.*

[9] Castratio etiam gratiorem carni saporem conciliat. *Hinc solent*

[10] *Martial. 3. 24.*

[10] — *testiculos peracuta falce secare,*
Teter ut immundæ carnis abiret odor.

Quin & ipsa apparandi ratio varietatem inducit.

[1] Uti-

[1] Utilitatis minus esse in assatione putant: elixationem verò non solum, quod crudum est adimere, sed etiam mollire, alimentumque blandius coquere, ac minore periculo. Itaque vulgare dictum est, carnem elixam nec assari, nec elixari præterea oportere. Nam quod melius est dissipare & dissolvere videtur assatura, & assa ficciora crudioraque sunt elixis. [1] *Athen.* 14. 20.

At melior Medicus [2] Homerus ad Heroum convivia non pisces, nec elixas carnes, sed tantum assas adducit. [2] *Plato* 3. *Polit.*

[3] Μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν, [3] *Hom. Il.* 2.
Ὤπτησάν τε περιφραδέως.

Quod imitatus Virgilius,

[4] *Tergora diripiunt costis, & viscera nudant.* [4] 1. *Æneid.*
Pars in frusta secant, verubusque trementia figunt.

[5] Nam heroicis temporibus carne non vescebantur elixa. [5] *Servius in Com.*

[6] Ἰχθὺν δ' Ὅμηρος ἐσθίοντ' εἴρηκε ποῦ [6] *Tragicus apud Stob.*
Τινὰ τῶν Ἀχαιῶν; κρέα δὲ μόνον ὤπτων, ἐπεὶ
Ἕψοντά γ' οὐ πεποίηκεν αὐτῶν οὐδένα.

[7] *Vbi namque Homerus quenquam fecit piscibus* [7] *Grotii versio.*
Vescentem Achivûm? carnem torrebant modo:
Namque elixantem fecit eorum neminem.

Tandem in genere

[8] Τὸ πρὸς ὀστοῦν φασὶ κρέας εἶναι γλυκύ. [8] *Athen.*
Adhærens ossi est dulcior, ut ajunt, caro.

His præmissis ad ipsa animalia veniamus. Quandoquidem verò, ut diximus, Sus.

[9] *Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ,* [9] *Ovid.* 1. *Fast.*
Vlta suas merita cæde nocentis opes:

quæ prima Diis in victimam, prima etiam hominibus in cibum cessit. Et certè [10] Sus natura facta est, ut mactetur ac edatur. [11] Animalium hoc maximè brutum, animamque pro sale datam, non illepide existimabatur. *Quare* [12] Suillum pecus donatum à natura

Suilla caro. [10] *Carnead. apud Porphyr. cit.* [11] *Plin.* 8. 51. [12] *Varro* 2. *R.R.* 4.

natura dicunt ad epulandum. Etenim omnium rerum quas & creat natura, & tuetur, quæ aut ſine animo ſunt, aut non multo ſecus, earum ſummum bonum in corpore eſt, ut non inſcitè illud dictum videatur in ſue, Animam illi pecudi datam pro ſale, ne putreſceret.

1 Plato Com. apud St.

[1] Τῶν γὰρ τετραπόδων οὐδὲν ἀποκτείνειν ἔδει
Ἡμᾶς τὸ λοιπὸν πλὴν ὑῶν. τὰ γὰρ κρέα
Ἥδιστ' ἔχουσι, κοὐδὲν ἀφ' ὑὸς γίγνεται,
Πλὴν ὕστριχες, καὶ πηλὸς ἡμῖν καὶ βοή.
Profecto nullum nos quadrupedum occidere
Præter ſues decebat: nam ſuaviſſima
Caro eſt ſuilla: & de ſue nil ad nos redit
Præter clamorem, & cœnum, & ſetas hiſpidas.

Iudæi tamen ea abſtinebant. Quod quidam apud

2 4. Symp. 5.

Plutarchum [2] honori pecudis *tribuit, quaſi*

3 Iuven.

[3] *Iudæus porcinum numen adoret.*

Alius ibi, præ metu lepræ eos ſuillam deteſtari *exi-*

4 Tacit. 5. Hiſt.

ſtimat, [4] memoria cladis, quod ipſos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium.

5 Plutarch. de Iſid. & Oſir.

[5] Et eorum, qui lac ſuillum bibunt, corpora lepra & ſcabioſis aſperitatibus effloreſcunt.

Sunt qui abſtinentiæ Iudaicæ cauſſam referant in ſordidam victus rationem.

6 Homer. Odyſſ. 13.

[6] — μέλαν ὕδωρ
Πίνουσαι, τά θ' ὕεσσι τρέφει τεθαλυῖαν ἀλοιφήν.
— nigram aquam
Bibentes, quæ ſuibus auget florentem pinguedinem.
Apud priſcos verò Romanos Suilla in pretio, &

7 Iuven. Sat. 11.

[7] *Sicci terga ſuis rara pendentia crate*
Moris erat quondam feſtis ſervare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum.

tanta frugalitate, ut etiam

8 Horat. 2. Sat. 2.

[8] *Rancidum aprum antiqui laudarent.—*

Sed ubi,

9 Iuven. 6. v. 292.

[9] *Luxuria incubuit, victumque ulciſcitur orbem.*

relictis

relictis aliis, porcellos lacte saginatos in deliciis habere. Porcelli.

[1] *Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum* [1] *Martial.14. Ep.41.*
Ponat, & Ætolo de sue dives edat.

[2] Porculis quoque minusculis & hædis tenerioribus Pythagoram victitasse Aristoxenus refert. [2] *Agell.4.11.*

Sed illi ob nimiam humiditatem minus salubres; quod non ignorarunt

[3] *—fruges consumere nati Sponsi Penelopes.—* [3] *Hor.1.Ep.2.*

Hæc enim Eumæus Vlyssi: [4] [4] *Homer.Od.14.*

Ἔσθιε νῦν, ὦ ξεῖνε, τά τε δμώεσσι πάρεστι
Χοίρε᾽· ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι.
Comede nunc hospes, hi servis supersunt
Porcelli: cæterum pingues sues comedunt proci.

Quales tamen sint [5] Suillæ carnes, in corporis habitu vix discutiuntur: ob pinguedinem verò corrumpuntur facile. [5] *Athen.9.14.*

[6] Neque alio ex animali numerosior materia ganeæ; quinquaginta prope sapores, cum cæteris singuli. [6] *Plin.8.51.*

Expertus hoc [7] T. Quintius *Rom. Imperator* cœna apud Chalcidensem hospitem comiter exceptus, cum miraretur, unde illi eo tempore anni tam multa & varia venatio: Homo renidens, condimentis ait varietatem illam, & speciem ferinæ carnis, ex mansueta sue factam. [7] *Livius 5. Dec.4.*

Præcipuæ verò mensarum deliciæ, Vulva suis & Sumen. Vulva suis.

[8] Vulva ejecto partu melior, quam edito. Ejectitia vocatur illa, hæc porcaria; primiparæ suis optima. [8] *Plin.11.37.*

[9] *Te fortasse magis capiet de virgine porca,* [9] *Martial.13. Ep.51.*
Me materna gravi de sue vulva capit.

[10] *Nil vulva pulcrius ampla.* [10] *Horat.1. Ep.15.*

Sumen quasi sugimen, est arte præparatum Suis abdomen cum mammis lacte turgentibus, unde Martialis vocat [11] mammas suminis: *& alibi,* Sumen. [11] *2 Ep.38.*

[1] 13. Ep. 44. [1] *Esse putes nondum sumen, sic ubere largo*
Effluit, & vivo lacte papilla tumet.

Petaso. Perna. *Præter illa & Petaso in deliciis; cujus pars Perna fumo indurari solita.*

[2] Horat. 2. Sat. 2. [2] *— fumosæ cum pede pernæ.*

Menapiæ & nunc & olim celebres:

[3] Mart. 13. 53. [3] *Cæretana mihi fiet, vel missa licebit*
De Menapis; lauti de petasone vorent.

Conjungit has lautitias Plautus, ubi parasiti meminit:

[4] Captiv. [4] *Quanta pernis pestis veniet, quanta labes larido,*
Quanta sumini absumedo!

Tomaculæ. *Apud Petronium etiam commendantur*

[5] Iuven. Sat. 10. [5] *— candiduli divina tomacula porci.*

Lucanicæ. *Quæ & Lucanicas vocarunt,*

[6] Mart. 13. 35. [6] *Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,*
Pultibus hinc niveis grata corona datur.

[7] Macrob. 3. Sat. 13. Porcus Trojanus. [7] Ipsa verò edulium genera, quam dictu turpia? Nam Cincius in suasione legis Fanniæ, objicit seculo suo, quod Porcum Trojanum mensis inferat; quem illi ideo sic vocabant, quasi aliis inclusis animalibus gravidum, ut ille Trojanus equus armatis fuit. [8] Erant enim in ipso simul assi turdi, vulvæ, ficedularum copia innumerarum, vitelli ovorum affusi, & ostrea ac pectines.

[8] Athen. 4.

Bubula caro. [9] Varro 2. de R. R. 4. [10] Columell. in procem. lib. 6. de R. R. [11] Cicer. 2. de nat. Deor. [12] Varro 2. de R. R.

Quemadmodum igitur [9] Suillum pecus donatum à natura dicunt ad epulandum: *ita* [10] Bovis tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale esset bovem necasse, quam civem. [11] Tanta *siquidem* putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorum visceribus vesci scelus haberetur. [12] Est *enim* bos socius hominum in rustico opere, & Cereris ministerio. *Hinc Pythagoræ querela:*

[13] Ovid. 15. Met. [13] *Quid meruêre boves, animal sine fraude dolisq;,*
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est demum, nec frugum munere dignus,

Qui

Qui poterit curvi dempto modo pondere aratri
Ruricolam mactare suum: qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.

Inter alimenta etiam numerat poëta

[1] — βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας μήπω τετοκυίας, [1] *Hesiod. oper.*
In sylvis pastæ, nondum enixæq; juvencæ Carnem.

A Bobus ad Oves. quibus hodie in mensa nihil frequentius vel invitis Ægyptiis, apud quos Ovilla caro.

[2] — *lanatis animalibus abstinet omnis* [2] *Iuven. Sat. 15.*
Mensa. nefas illis fœtum jugulare Capellæ.

Et de his conqueritur Philosophus:

[3] *Quid meruistis oves, placidum pecus, inq; tuendos* [3] *Ovid. 15. Met.*
Natum homines, pleno quæ fertis in ubere nectar?
Mollia quæ nobis vestras velamina lanas
Præbetis: vitaque magis quam morte juvatis.

[4] Agnina caro in corpore vix discutitur: & ob pinguedinem *ac nimiam humiditatem* facile corrumpitur. Agnina caro. [4] *Athen. 9. 14.*

Quare merito in minori olim fuit pretio, quam nunc est.

[5] — *patinas cœnabit omasi,* [5] *Horat. 1. Ep. 15.*
Vilis & agninæ. —

Benè præcepit [6] vetus lex, non jugulare agnam, quæ non tonsa est, nec peperit. [6] *Athen. 1. & 9.*

Apud Homerum procorum quisque

[7] — ἐφ' ἤματι μῆλον ἀγινεῖ [7] *Odyss. 10.*
Ζατρεφέων αἰγῶν, ὅστις φαίνηται ἄριστος.
— *quotidie pecudem abducit* Caprina caro.
Abundè saginatarum caprarum, quæcunq; videretur optima.

Sed [8] Capras sanas sanus nemo promittit; nunquam enim sine febri sunt. *Quare quo seniores, eò pejores.* [8] *Varro 2. de R. R. 3.*

Elige igitur

[9] — *fœtum querulæ rudem capellæ.* [9] *Martial. 3. Epigr. 30.*

Estque

[1] Theocr. Id. 1.

[1] Χιμαίρω καλὸν κρῆς ἔς τε κ᾽ ἀμέλξῃς,
Capellæ bona caro donec mulseris.

[2] Arist. 5. de hist. an. 14.

[2] Ἀυζετεῖς sive anniculi reliquis præferri solent.

[3] Iuven. Sat. 10.

[3] *De Tiburtino veniet pinguissimus agro*
Hædulus, & toto grege mollior, inscius herbæ,
Nec dum ausus virgas humilis mordere salicti,
Qui plus lactis habet, quam sanguinis. ——

[4] Athen. 9. 14.

[4] Caprarum caro plurimum alit. Quamobrem Clitomachus athletam quendam ætatis suæ homines viribus ait superasse, quoniam caprarum vesceretur carne, ut quæ succum gignat firmum, viscidum, & in mole corporis diu permanentem. Ridebatur verò, & dicteriis incessebatur athleta ille, ob sudoris graveolentiam.

Lepus.

Leporinam carnem tanti faciebant olim, ut dictus Martiali,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

[5] Plin. 28. 19.

[5] Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitrabatur: vulgus & gratiam corpori, frigido quidem joco, cui tamen aliqua debeat subesse caussa in tanta persuasione. *Hinc jocus Martialis;*

[6] Mart. 5. 30.

[6] *Siquando leporem mittis mihi, Gellia, dicis:*
Septem formosus, Marce, diebus eris.
Si non derides, si verum, lux mea, narras,
Edisti nunquam, Gellia, tu leporem.

Et quamvis Horatius statuat,

[7] Hor. 2. Sat. 18.

[7] *Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,*
Quam si cum lumbis quis edit:

Cum tamen sicciores sint, lumbos potius, ut & hodie fieri amat, quam

[8] Hor. 2. Sat. 4.

[8] *Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.*

Cuniculus.

[9] Plin. 9. 55.

[9] Leporum generis sunt, & quos Hispani Cuniculos appellant.

[10] Polyb. 14. Hist.

[10] Cuniculum *enim* si procul intuearis, putes esse leporem parvum: ubi in manus sumpseris, magnam

gnam

gnam obſerves differentiam, & in ſpecie & in guſtu.

A greſſilibus ad volatilia tranſeamus. Generali ὀρνίθων *nomine Gallinæ intelliguntur. Eas* [1] ſaginare Deliaci cœpere: unde peſtis exorta, opimas aves & ſuopte corpore unctas devorandi. Gallina. [1] *Plin.* 10. 50.

[2] *Paſcitur & dulci facilis Gallina farina,*
Paſcitur & tenebris; ingenioſa gula eſt. [2] *Mart.* 13. 62.

Sed noxia [3] inexercitata & in tenebris ſaginata, & lucis expertia, in qua ſalubritas ducitur. [3] *Senec.* 3. *Nat.* 19.

Vis culinæ præceptum? Caro ut tenera reddatur.

[4] *Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes,*
Ne Gallina malum reſponſet dura palato,
Doctus eris vivam muſto merſare Falerno. [4] *Horat.* 2. *Sat.* 4.

[5] Idem fit ſi de ficu ſuſpendatur, aut ſi frumenti acervo imponatur, aut juxta nitrum: calore id efficiente. [5] *Plutarch.* 6. *Symp.* 10.

[6] Gallinaceos quoque paſcendi lacte madidis cibis *mos fuit. Sed,* [6] *Plin.* 10. 50.

[7] *Ne nimis exhauſto macreſceret inguine gallus,*
Amiſit teſtes: nunc mihi Gallus erit. [7] *Mart.* 13. 63.

Pavonem, carne fibroſa & pravi ſucci, veteres, Pavo.
Queis [8] *præter formam nihil in pavone placebat, menſis non adhibuerunt.* At [8] *Ovid.* 6. *Faſt.*

[9] Pavonem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius, *qui* [10] ideò in jus vocatus fuit; & *damnatus calamo Tertulliani.* [11] Præcidam, *inquit,* gulam, qua Hortenſius orator primus pavum cibi cauſſa potuit occidere. [9] *Plin.* 10. 20. [10] *Ælian.* 5. *Hiſt.* 2. [11] *de Pallio.*

[12] *Miraris quoties gemmatas explicat alas,*
Et potes hunc ſævo tradere, dure, coquo. [12] *Mart.* 13. 70.
[13] *Tanquam ad rem attineat quicquam, num veſceris illa* [13] *Hor.* 2. *Sat.* 2.
Quam laudas pluma. cocto num adeſt honor idem?
Quinetiam
[14] *— in luxum jam ventri longius itur* [14] *Manil.* 5.
Quam modo militiæ: Numidarum paſcimur oris,

Phasidos & damnis: arcessitur inde macellum,
Vnde aurata novo convecta est æquore pellis.

Phasianus. De *Phasianis loquimur, dictis & advectis à Phaside Colchidos urbe.*

[1] Mart. 13. 72. [1] *Argoa primum sum transportata carina,*
Ante mihi notum nil, nisi Phasis, erat.

[2] Lamprid. in vita. [2] Alexander Severus tantum diebus festis phasianum apposuit.

[3] Athen. 14. 20. [3] Ptolomæus rex fatetur, se nunquam gustasse phasianum, sed veluti pretiosum quendam thesaurum domi repositum aluisse. Cibum enim sumptuosum & magnificum esse judicant, *Medici etiam salubrem.*

Columba. [4] Florent. 14. Geopon. 1. [4] Columbarum pullos statuunt esse necessarios ad resumptiones ex ægritudinibus. *Ex eorum genere turturem in pretio habet Plautus.*

Turtur. [5] Mostell. [5] *Non possunt omnes tam facetis, quam tu vivis, victibus;*
Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aves.

Ex iis pinguiores, quod natura siccæ, meliores.

[6] Mart. 13. 53. [6] *Dum pinguis mihi turtur erit, lactuca valebis,*
Et cochleas tibi habe: perdere nolo famem.

Luxus verò clunes inprimis probat;

[7] Mart. 3. 9. [7] *Aureus immodicis turtur te clunibus implet.*

Modus necandi usitatus, & vetus;

[8] Plaut. Pœn. [8] *Vt quisque acciderat, eum necabam illico*
Per cerebrum pinna sua sibi tanquam turturem.

Palumbi. [9] Plin. 10. 36. [9] Palumbi *quamvis* salaces, libidinem inhibere dicuntur.

[10] Mart. 13. 67. [10] *InguinaTorquati tardant hebetantq; palumbi,*
Non edat hanc volucrem, qui cupit esse salax.

Passer. [11] Athen. 9. 10. *Contra dicebat* [11] Terphicles, eos qui Passeribus vescuntur, in venerem præcipites fieri.

Quamvis verò

Attagena. [12] Martial. 13. 61. [12] *Inter sapores fertur alitum primus*
Ionicarum gustus Attagenarum:

tamen

tamen

[1] *Nil melius turdo esse*, Martialem judicem dabo: Turdus.

[2] *Inter aves turdus, si quis, me judice, certet,* [1] *Hor.* 1. *Epist.* 15.

Inter quadrupedes gloria prima lepus. [2] *Mart.* 3.65.

[3] Cornelius Nepos, qui Divi Augusti principatu obiit, *refert* turdos paullo ante captos saginari. [3] *Plin.* 10.23.

Nobis Perdix maxime placet; sed Perdix.

[4] *Ponitur Ausoniis avis hæc rarissima mensis,* [4] *Mart.* 13. 65.

Hanc in lautorum mandere sæpe soles.

His affines sunt Merulæ, quas gula adusto pectore docuit apponere. Merula.

[5] *— tum pectore adusto* [5] *Hor.* 2. *Sat.*

Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes.

Ficedulæ cibum præbent saluberrimum, quod duobus fructuum saluberrimis vescantur, uvis & ficubus, unde ab his nomen. Ficedula.

[6] *Cum me ficus alat, cum pascar dulcibus uvis,* [6] *Mart.* 13. 49.

Cur potius nomen non dedit uva mihi?

[7] Præfecti popinæ atque luxuriæ, quibus sumptus & fastidium pro facetiis procedit, negant ullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere. [7] *Agell.* 15.8.

Pinguiores rectè comeduntur [8] piperato vitello piperatæ. [8] *Petron. cit.*

Quare

[9] *Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo,* [9] *Mart.* 13.5.

Si tibi forte datur, si sapis, adde piper.

Et ut ficedulas ab alimento commendamus, ita Coturnices improbamus. Coturnix.

[10] *— nobis veratrum est acre venenum,* [10] *Lucr.* 3.

At capreis adipes, & coturnicibus auget.

adipes quidem auget, sed non sine noxa comedentium.

[11] Coturnicibus veneni semen gratissimus cibus: quam ob caussam eas damnavere mensæ, simulque comitialem propter morbum despui suetum. [11] *Plin.* 10.23.

[12] Cuculus fit pinguis, & est carne suavi ad vescendum, eo maxime tēpore, quo à curuca curatur. Cuculus. [12] *Arist.* 6. *de hist. anim.* 6.

[1] Nulla

[1] *Plin.* 10.9. [1] Nulla tum avium suavitate carnis comparatur illi.

[2] *Cels.* 2.28. [2] Ex avibus *hisce*, quæ volatu fidunt, firmioris sunt nutrimenti, quæ grandiores, quam quæ minutæ, ut ficedula & turdus.

Tandem ad aquaticas aves accedamus.

Anser. [3] *Ælian.* 5. 29. [4] *Plin.* 29.3. [3] Anser natura calidissimus, idcirco lavationum cupidissimus existit: [4] ab æstate in autumnum morbo conflictari dicitur.

[5] *Idem* 10.22. [5] Romani eos jecoris bonitate novere, quod fartilibus in magnam amplitudinem crescit.

[6] *Iuven.* 5. [6] *Anseris ante ipsum magni jecur, anseribus par.*

Et alius,

[7] *Mart.* 13. 58. [7] *Aspice quam tumeat magno jecur ansere majus,*
Miratus dices, Hoc, rogo, crevit ubi?

Præstantissimum est

[8] *Hor.* 2. *Sat.* 8. [8] *Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi.*

Anas. [9] *Petron.* [9] *—— At albus anser,*
Et pictis anas enovata pennis,
Plebeium sapit. ——

Hinc lauti delicatiores modo partes eligunt.

[10] *Mart.* 13. 52. [10] *Tota quidem ponatur anas; sed pectore tantum,*
Et cervice sapit; cætera redde coquo.

Gulæ potius, quam sanitati tantum tribui solet; ut

Mergus. [11] *Horat.* 2. *Sat.* 2. [11] *Si quis nunc mergos suaves edixerit assos,*
Parebit pravi docilis Romana juventus.

Patet idem & ex aliis. Ita

[12] *Ibid.* [12] *Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido,*
Donec vos author docuit prætorius.——

Ciconia. [13] *Plin.* 10. 23. [13] Cornelius Nepos scribit Ciconias magis placere, quam grues; cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse.

Quippe

[14] *Iuven.* 13. [14] *—— serpente ciconia pullos*
Nutrit, & inventa per devia rura lacerta.

Nec Animalia modo carnem suam, sed & alia hominibus in cibum largiuntur:

[1] *—— nec*

[1] *— nec nobis lacteus humor* Lac. [1] *Ovid.* 15.
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore. *Met.*

[2] Omnium rerum, quas cibi cauſſa capimus, li- [2] *Varro* 2. *de*
quentium maximè eſt lac alibile. *R. R.* 11.

[3] Quare pro potu uſurpandum non eſt, ſed ut ci- [3] *Plut. in prae.*
bus vim validam, & ad nutriendum copioſam ha- *ſan.*
bens.

[4] *Lacte mero veteres uſi narrantur, & herbis* [4] *Ovid.* 4. *Faſt.*
Sponte ſua ſi quas terra ferebat.

[5] Ariſtoteles ſive Theophraſtus narrat Philinum [5] *Athen.* 2. 6.
quendam, nullo unquam alio cibo vel potu fuiſſe
uſum, ſed totam vitam ſolo lacte.

[6] Sed & integræ gentes ſolo lacte vitam tolerant, [6] *Idem c.* 7.
[7] Γλακτοφάγων τ' ἀβίων τε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων. [7] *Hom. Il.* 5.

[8] Nomades Cynocephalorum lacte viventes *citat* [8] *l.* 6. *c.* 30.
Plinius, [9] Scythas *Herodotus*. [9] *Melpom.*

[10] Arcades quidem non medicaminibus uti, ſed [10] *Plin.* 25. 8.
lacte circa ver, quoniam tunc maximè ſuccis her-
bæ turgeant, medicenturque uberius. Bibunt au-
tem vaccinum, quoniam boves omnivoræ ferè ſunt
in herbis.

Coloſtra.

[11] Coloſtra, prima à partu ſpongioſa denſitas la- [11] *Plin.* 28.
ctis, *quamvis olim in deliciis.* 10.

[12] *Surripuit paſtor, quæ nondum ſtantibus hædis,* [12] *Mart.* 13.
De primo matrum lacte, Coloſtra damus. 38.

inſalubris admodum eſt. Ita [13] pullis Aſinarum, bi- [13] *Plin.* 11.
duo à partu maternum lac guſtaſſe lethale eſt. ge- 41.
nus mali vocatur Coloſtratio.

Ex lacte fit Caſeus, craſſiori ſcilicet ejus parte. Caſeus.
Siquidem [14] plus caſei illud habere videmus, quod [14] *Ariſt.* 1. *de*
craſſius eſt. *hiſt. an.* 20.

[15] Laus Caſeo Romæ, ubi omnium gentium bo- [15] *Plin.* 11.
na cominus judicantur, è provinciis, Nemauſenſi 42.
præcipua. Tradunt Zoroaſtrem in deſertis caſeo
vixiſſe annis viginti, ita temperato, ut vetuſtatem
non ſentiret, *Miratur tamen Plinius* barbaras gen-
tes,

tes, quæ lacte vivant, ignorare aut spernere tot seculis casei dotem, densantes id alioquin in acorem jucundum, & pingue butyrum.

Butyrum.
[1] *Arist. cit.*

[1] Inest *enim* lacti pinguedo, quæ etiam concreto oleum prope trahit.

[2] *Plin. 28. 9.*

[2] *Estque* barbararum gentium laudatissimus cibus, & qui divites à plebe discernat.

Serum.

Tertia lactis pars Serum est, quo ferunt canes impinguari.

[3] *Virg. 3. Georg.*

[3] *— acremque molossum Pasce sero pingui.*

[4] *Plin. 28. 9.*
[5] *Agell. 12. 1.*

Vt de infantium lactatione aliquid addam. [4] Utilissimum cuique maternum. [5] Qua in re naturæ sollertia evidens est, quod posteaquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit; adventante jam partus tempore, in supernas se partes profert, & ad fovenda vitæ & lucis rudimenta præsto est, & recens natis notum & familiarem victum offert.

[6] *Plutarch. de educ. libb.*

[6] Quare matres ipsæ nutrire infantes atque lactare debent. Majore etiam cum affectu alunt eos, utpote intimè diligentes.

Paullatim deinde ad alia assuefaciendi alimenta. Ita olim medulla & pinguedine ovilli lactis Trojanos aluisse infantes ex Homero patet.

Medulla.
[7] *Homer. Il. 10.*

[7] Ἀστυάναξ, ὃς πρὶν μὲν ἑοῦ ἐπὶ γούνασι πατρὸς
Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν.
Astyanax, qui ante quidem sui super genua patris
Medullam solam comedebat, & ovium pinguem adipem.

Mel.

Sed utrique mel aut saccharum, ad evitandam nauseam addi debuit; ut Lacti, ne coaguletur, sal miscere solemus: quod etiam melle fieri potest. Scribunt

[8] *Instin. Hist. 13.*

[8] Aristæum in Arcadia latè regnasse, eumque primum & apium & mellis usum, & lactis ad coagula hominibus tradidisse.

[9] *Idem 2.*

[9] Scythæ *quoque* lacte & melle vescuntur.

[1] *Mel*

[1] *Mel apibus debemus. Hæ* vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde quicquid attulere, diſponunt, ac per favos digerunt: & ut Virg. noſter ait, [1] *Senec. Ep.* 84.

[2] *—liquentia mella*
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas. [2] 1. *Æn.*

De illis non ſatis conſtat, utrum ſuccum ex floribus ducant, qui protinus mel ſit: an quæ collegerunt in hunc ſaporem mixtura quadam & proprietate ſpiritus ſui mutent. Quibuſdam enim placet, non faciendi ſcientiam eſſe illis, ſed colligendi. Ajunt inveniri apud Indos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cœli, aut ipſius arundinis humor dulcis, & pinguior gignat. In noſtris quoque herbis vim eandem, ſed manifeſtam & notabilem poni: quam perſequatur & contrahat animal huic rei genitum. Quidam exiſtimant conditura & diſpoſitione in hanc qualitatem verti, quæ ex tenerrimis virentium florentiumque decerpſerint: non ſine quodam, ut ita dicam, fermẽto quo in unum diverſa coaleſcunt. Saccharum.

[3] Mel jucundo ſapore magnam cœleſtis naturæ voluptatem affert. non alia ſuavitas, viſque, mortalium malis à morte vocandis, quam divini nectaris. [3] *Plin.* 11. 12.

[4] Democritum Abderiten ob tædium ſenectutis, cum mortem ſibi conſciſcere decreviſſet, fama eſt de quotidiano cibo aliquid detrahentem, inſtantibus jam feſtis diebus Theſmophoriorum, rogantibus domeſticis mulieribus ne per id celebritatis tempus moreretur, ſibi ut liceret ſolemnes & feſtivos illos dies agere, annuiſſe, & mellis vas ſibi juſſiſſe propius admoveri, atque ſic in multos dies vitam prorogaſſe, ſolo mellis odore & halitu continuatam: interiiſſeque diebus poſt aliquot aſportato melle, quo ſemper is delectatus fuerat: adeò ut cuidam percontanti, qua ratione vitam ſanus degeret, [4] *Athen.* 2. 7.

is re-

is responderit, si corporis interiora melle rigaret, exteriora oleo.

Pythagoricorum nutrimentum panem cum melle fuisse Aristoxenus scribit, additque morbum nunquam sensuros, qui pransuri eo cibo quotidie vescantur. Lycus scripsit, ideo longævos esse Corsos, quod melle apud eos abundantissimo nunquam non utantur.

[1] Plin. 22. 24. [1] Mellis quidem ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non finat, jucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura.

Hinc & cadavera eo condire solent: & inter alia Alexandri quoque Magni corpus melle oblitum conservasse legimus.

[2] Statius in Sylvis.
[2] Duc & ad Æmathios manes, ubi belliger urbis
Conditor Hyblæo perfusus nectare durat.

[3] Macrob. 7. Sat. 4. [3] Mel, quod recentissimum, optimum.

[4] Plin. 22. 24. [4] Usus despumati semper aptior: stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, & oculis per se inutile aliqui arbitrantur.

Qualecunque nimium, in calidis præcipuè corporibus, facile in bilem vertitur:

[5] 1. Epigr. μη.
[5] Πᾶν τὸ περιττὸν, ἄκαιρον. ἐπεὶ λόγος ἐστὶ παλαιὸς,
Ὡς καὶ τοῦ μέλιτος τὸ πλέον ἐστὶ χολή.

Omne supervacuum ingratum, proverbia dicunt;
Lingere mel nimium non sine felle potes.

[6] Caßiodor. 7. Ep. 6. [6] Dulcedo mellis si assiduè sumatur, horrescit.

Hydromel.

[7] Plin. 22. 24. [7] In mellis operibus & aqua multa tractari debet. Duo genera ejus: subitæ ac recentis, alterum inveteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium levi, hoc est alicæ elutę, viribus recreandis, ore stomachoq; mulcendo, ardore refrigerando. Inveteratæ usum damnavere posteri, minus innocentem aqua, minusque vino firmum. Longa tamen vetustate transit in vinum,

num, ut constat inter omnes stomacho inutilissimum, nervisque contrarium.

Semper mulsum ex vetere vino utilissimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat; quod fere evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi. Alvum mollit frigido potu pluribus, calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu toleravere, neque ullo alio cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo. Centesimum annum excedentem eum Divus Augustus hospes interrogavit, quanam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: intus mulso, foris oleo. Mulsum.

Vt lac ex quadrupedibus, mel ex avibus, ita & Ovum.

[1] *Ova parire solet genu' pennis condecoratum.* [1] *Ennius.*

[2] Nullus est alius cibus, qui in ægritudine magis alat, neque oneret, simulq; vim potus ac cibi habeat. [2] *Plin.29.3.*

[3] Ova, bulbus, cochlea, & similia gignere semen videntur, quia prima illorum natura eandem cum genitura speciem & potestatem habeat. [3] *Athen.2.23.*

[4] Aquatilium rotunda, reliqua fere fastigio cacuminata. Quæ oblonga sint ova, gratioris saporis putat Horatius Flaccus: [4] *Plin. 10.52.*

[5] *Longa quibus facies ovis erit, illa memento,* [5] *2.Sat.4.*
Vt succi melioris, & ut magis alba rotundis,
Ponere, namq; marem cohibent callosa vitellum.

Quidam [6] Ova pavonum omnibus præferunt, deinde chenalopecum, ac tertio loco gallinarum. [6] *Athen.2.16.*

Tandem à terrestribus ad aquatilia: & cibos concludamus piscibus. Hi tanto olim Romæ apud gulosos in pretio, ut Cato Censorius publicè conquestus fuerit, Pisces.

[7] Non posse salvam esse urbem, in qua pluris piscis, quam bos veniret. [7] *Plutarch.4. Symp. 4. & in Apophth.*

[1] Plin. 7.2. *Sunt gentes, quæ* [1] nullum alium cibum novere, quam piscium, quos unguibus dissectos, Sole torrent: atque ita panem ex his faciunt.

[2] Idem 6.23. [2] Sed Ichthyophagos omnes Alexander vetuit piscibus vivere.

[3] Diphilus apud Stob. 449. [3] Διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τῶν παρ' αὐτοῖς ἰχθύων
Πάντες βληχώδεις εἰσὶ καὶ μεστοὶ λάπης.

[4] Grotius vertit. [4] *Nam quæ est apud ipsos piscium frequentia,*
Muccosos omnes, & pituitosos facit.

[5] Plutarch. 4. Symp. 4. *Quare malè quidam* [5] ægrotantes ante omnes alios cibos ad piscem ablegant, ut levissimum.

[6] Plutarch. 8. Symp. 8. [6] Pythagoræi verò à piscibus abstinuisse videntur. quod reliqua animalia utcunq; maleficio caussam necis hominibus præbent, pisces neque injuria nos afficiunt, neque afficere possunt.

Piscium differentia. *Magna autem piscium differentia. Quod enim ad locum:*

Pisces marini. *Marinos fluvialibus Medici præferunt.*

[7] Plutarch. 4. Symp. 4. [7] Nec caret ratione mare saluberrima & elaborata corporibus alimenta gignere: quando etiam nobis aërem tenuitate & puritate.

[8] Plin. 9.54. Pisces fluviatiles. *Quinetiam* [8] eadem aquatilium genera, alibi atq; alibi meliora, sicut Lupi pisces in Tyberi amne inter duos pontes.

[9] Horat. 2. Sat. 2. [9] *Vnde datum sentis, Lupus hic Tyberinus, an alto*
Captus hiet, pontesne inter jactatus, an amnis
Ostia sub Tusci?

[10] Columell. 8. de R.R. [10] Memoria avorum circumfertur M. Philippi urbanissimum, quod erat luxuriosissimum factum atque dictum: nam is fortè Cassini, cum apud hospitem cœnaret, appositumq; è vicino flumine Lupum degustasset, atque expuisset; improbum factum dicto prosequutus, Peream, inquit, nisi piscem putavi; hoc perjurium, multorum subtiliorem fecit gulam, doctaque & erudita palata fastidire docuit fluvialem Lupum, nisi quem Tyberis adverso torrente fatigasset.

[1] *Ita*

Ita ille urbis purgamentis inter duos pontes pastus pinguior quidem, & gulæ gratior, corpori tamen insalubrior. Quanquam locus ipse multum præstet.

[1] Non enim si Murænæ flutæ optimæ sunt in Sicilia, & Ellops ad Rhodum, continuò hi pisces in omni mari similes nascuntur. [1] *Varro 2. de R.R.*

[2] *Quod ad ætatem, parvi & juniores facile digeruntur. Huc* [2] *Xenocrat.*

[3] *—pertinet ergo* [3] *Hor. 2. Sat. 2.*
Proceros odisse lupos.

[4] Senectute omnes deteriores fiunt, quia tunc multum carnis absumitur. [4] *Arist. 8. hist. anim. 30.*

Nisi fortè Barbum excipias;

[5] *Liberior laxos exerces barbe natatus,* [5] *Auson. in Mosell.*
Tu melior, pejore ævo: tibi contigit uni
Spirantum ex numero non illaudata senectus.

Quivis etiam [6] piscis nequam nisi recens. *Quod notum adeò Romanis,* [7] ut nollent attingere, nisi eodem die captum piscem: qui, ut ajunt, saperet ipsum mare: ideò cursu advehebatur; ideò gerulis, cum anhelitu & clamore properantibus, dabatur via. [6] *Plaut. Asin.* [7] *Senec. 3. Nat. 18.*

Et hæc in genere.

Pisces saxatiles.

[8] Diphilus tradit, ex marinis piscibus Saxatiles facilè corrumpi, bonum succum gignere, detergere, leves esse ventriculo, parum nutrire: Pelagios autem corrumpi difficilius, multum alere, vix in corpus digeri. [8] *Athen. 8. 14.*

[9] Apud antiquos piscium nobilissimus habitus Acipenser. [9] *Plin. 9. 17.*

Acipenser.

[10] *Ad Palatinas acipensem mittito mensas,* [10] *Mart. 13. 91.*
Ambrosias ornent munera rara dapes.

Postea præcipuam authoritatem fuisse Lupo & Asellis C. Nepos & Laberius tradidere. Luporum laudatissimi, qui appellantur lanati, à candore mollitieque carnis. Lupus. Asellus.

[1] Mart. 13. 89.

[1] *Laneus Euganei lupus excipit ora Timavi,*
Æquoreo dulces cum sale pastus aquas.

[2] Athen. 7. 17.

[2] Lupi bonum succum gignunt, nec alunt multum, sed minus facilè egeruntur, at gustus suavitate primas obtinent. A voracitate huic pisci nomen dederunt.

Scarus.
[3] Plin. 9. 17. Athen. 7. 19.

[3] Nunc Scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci.

[4] Ennius apud Apul. in Apol.

[4] *—At quid*
Scarum præterii, cerebrum Iovis pene supremi!

[5] Mart.

[5] *Hic Scarus, æquoreis qui venit obesus ab undis,*
Visceribus bonus est: cætera vile sapit.

Muræna.
[6] Horat. 2. Sat. ult.

Muræna laudatur gravida:
[6] *Affertur squillas inter Muræna natantes.*
In patina porrecta: sub hoc herus, hæc gravida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.

Gobius.
[7] Athen. 7. 17.

[7] Gobii multum succi præbent, gustu eximiè placent, excernuntur facile, malum succum gignunt.

Perca.
[8] Auson. in Mosella.

[8] *Nec te delicias mensarum, Perca, silebo,*
Amnigenos inter pisces dignande marinos.

[9] Plin. 32. 11.

[9] Est marina & fluvialis. *Sed illa præstat.*

Aurata.
[10] Xenocrat.

[10] Aurata est candidæ carnis, solidæ, condensæ, boni succi, facilis distributionis, alitque, & non difficulter excernitur. *Verum*

[11] Mart. 13. 60.

[11] *Non omnis laudem pretiumq; Aurata meretur,*
Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.

Anguilla.
[12] Senec. 3. Nat. 19.
[13] apud Athen. 7. 13.

[12] Anguillæ latebrosis locis nascuntur. gravis cibus ob ignaviam, utique si altitudo illas luti penitus abscondit: *quamvis aliter sentiat* [13] Icesius.

[14] Ovid. in Halieut.

Qui præter hos in cibum veniunt,
[14] *Fulgentes soleæ candore, & concolor illis*
Passer, reliquique apud Athen. & alios fusius examinantur.

Ostrea.
[15] Senec. Ep. 108.

[15] Ostrea non cibi, sed oblectamēta sunt, ad edendum saturos cogentia, quod gratissimum est edacibus,

cibus, & se ultra quam capiunt farcientibus, facilè descensura, facilè reditura.

[1] *— Lucrinis* [1] *Petron.*
Eruta littoribus vendunt Conchylia cænis,
Vt renovent per damna famem.

Hinc in antecænio, vel promulside sumere solent.

[2] *Iunctus limicolis musculus ostreis,* [2] *Auson. 7. Epist.*
Primo composuit fercula prandio,
Gratus deliciis nobilium cibus.

[3] Ostrea stomacho prosunt, facile per alvum deferuntur. *ut & alia ejusdem generis.* [3] *Athen. 3. 12.*

Quare

[4] *— Si dura morabitur alvus,* [4] *Horat. 2. Sat. 4.*
Mitylus, & viles pellent obstantia conchæ.

Sed hæc omnia trahunt naturã alimenti sui.[5] Quid, illa ostrea, inertissimam carnem, cœno saginatam, nihil existimas limosæ gravitatis inferre? [5] *Senec. Ep. 95.*

Salsamenta.

[6] E piscibus quæ fiunt Salsamenta, Diphilus inquit, parum nutrire, exiguum succum præbere, æstuosa esse, ventriculum juvare, alvum ducere, appetentiam irritare. [6] *Athen. 3. 33.*

Sed sunt

[7] *Sine omni lepore, & sine suavitate,* [7] *Plautus Pœnul.*
Nisi multa aqua, & diu macerantur.
Olent, salsa sunt, tangere ut non velis.

Nec pisces modo, sed & carnes sale conservantur; imo cibi omnes insulsi & insuaves absque sale, ut meritò dictum sit,

Sal.

[8] Sal aliorum condimentorum condimentum esse, iisque suavitatem conciliare. [8] *Plutarch. 4. Symp. 8.*

[9] Quin & pecudes, armentáque, & jumenta, sale maxime sollicitantur ad pastum, multo largiore lacte, multoque gratiore etiam in caseo dote. [9] *Plin. 31. 7.*

Itaque

[10] *— cui lactis amor, cythisum lotosq; frequentes* [10] *Virg. 3. Georg.*
Ipse manu, salsasque ferat præsepibus herbas.

Hinc & amant fluvios magis & magis ubera tendunt,
Et salis occultum referunt in lacte saporem.

[1] Plin. cit. — [1] Ergò Hercle, Vita humanior absque sale nequit degere.

[2] Plutarch. 4. Symp. 4. — [2] Primum absque sale nihil omnino est esui, qui admixtus etiam ipsum etiam panem condit. Itaque eodem in fano Neptunus & Ceres habentur.

[3] Plin. cit. — [3] Et Varro pulmentarii vice veteres usos autor est: esitasse enim panem cum sale & caseo.

Et certe

[4] Horat. 2. Sat. 2. — [4] *— cum sale panis*
Latrantem stomachum bene leniet. —

[5] Plut. cit. — [5] Deinde reliquis obsoniis Sales dulcius sunt obsonium. Nam heroës tenui & frugali victui & exercitationi assueti, omnem ascititiam & ociosam voluptatem à mensis arcentes suis, carnes nihilominus absque sale edere non sustinuerunt: testantes id solum obsonium repudiari non posse.

[6] Plutarch. qu. nat. — *Neque modo* [6] appetitum acuit Salis acrimonia, *sed* & meatus reserando cibum facilius deducit ad digestionem. Itaque etiam graciles & qui parum nutrirentur, Apollonius dulcibus vesci & alica nolebat, sed salsamentis & salsuginem habentibus pro cibo uti jubebat: cujus tenuitas tanquam in fricationis locum succedens, alimentum per meatus corpori apponeret.

[7] Idem 5. Symp. 10. — [7] Ægyptiorum sacerdotes castissimi cum sint, sale in universum abstinent, adeo ut pane quoque insulso vescantur; vel, quia ob calorem, ad rem incitat veneream: *vel*, quia appetitu exacuendo magis bibulos & voraciores reddit.

[8] Cicero 2. de nat. Deor. — *De cibis, eorumq; condimentis hactenus.* [8] Sed illa quanta benignitas naturæ, quod tam multa ad vescendum, tam varia tamq; jucunda gignit? neque ea uno tẽpore anni: ut semper & novitate delectemur, & copia.

CAP.

CAP. IV.

Aquæ & Vini differentiæ.

SOlidiori cibo, de quo hactenus egimus, opus fuit [1] ὄχημα τροφῆς, alimenti vehiculum: potus *scilicet, qui chylum in omnes partes deferat.*

[1] *Idem 6. Symp. 3.*

Vini dotes.

[2] Vinum est & potuum utilissimus, & de obsoniis omnibus gratissimum appetitionibus nostris, si occasione magis etiam, quam aqua sit probè temperatum. Aqua & vino si misceatur, prodest: & quæ inter diluti usum bibitur, ipsum dilutum reddit minus noxium.

[2] *Plutarch. in præc. Sanit.*

Aquæ potus.

Prisci fere aquam potabant,
[3] *Ac sedare sitim fluvii fontesque vocabant.*
[4] *Vt nunc montibus è magnis decursus aquai*
Claricitat latè sitientia secla ferarum.

[3] *Lucr. 5.*
[4] *Spartian. in vit.*

Aqua quæ salubris.

[5] Et Romanis militibus vinum petentibus, dicebat Pescennius Niger Imperator: Nilum habetis, & vinum petitis.

[5] *Plin. 31. 3 1.*

Aquam salubrem aëri quam simillimam esse oportet, & ejus sapor odorve nullus esse debet. Quidam statera judicant de salubritate, frustrante diligentia, quando perrarum, ut levior sit aliqua. Certior subtilitas inter pares meliorem esse, quæ calefiat refrigereturque celerius.

Aqua stagnans.

Stagnantes pigrasque aquas Medici meritò damnant, utiliores quæ profluunt existimantes; cursu enim percussuque ipso extenuari.

Aqua cisternæ.

Cisternarum ab aliquibus maximè probatur, quoniam levissima sit imbrium aqua, ut quæ subire potuerit ac pendere in aëre.

Aqua nivalis.

[6] Aquam ex dissoluta ac colliquefacta nive pessimam esse, & jampridẽ Arist. quasi oraculo edidit, & eorũ, qui palato obsequi, quam illius authoritatem sequi malunt, quotidiana experimenta declarant.

[6] *Muret. 9. Var. Lect. 9.*

[1] Senec. Ep. 95. [1] Quid, tu illam æstivam nivem non putas callum jecinoribus obducere?

[2] Plin. 31. 31. *Ideo autem* [2] ex gelu ac nivibus insaluberrimos potus prædicant, quoniam exactum sit inde, quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur.

Aqua pluvia. Pluvias quidem aquas celerrimè putrescere convenit, minimeque durare in navigatione. Fontana. Damnantur inprimis fontes, qui cœnum faciunt, quique malum colorem bibentibus: refert & si vasa ærea inficiunt, aut si legumina tardè percoquunt.

Frigida. *Noxia & frigida continuo pota. Nam &*

[3] Sueton. [3] Vespasianus creberrimo frigidæ aquæ usu intestina vitiavit. Turbida. [4] Hist. 4. *Magis verò turbida affatim à lassis sumpta.* Sitis, *inquit* Curtius, præcipuè fatigatos exurebat, passimque omnibus viis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes. quam cum avide turbatam hausissent, tendebantur extemplo præcordia premente limo, resolutis & torpentibus membris.

Aqua salubris. [5] Plutarch. 8. Symp. 5. [5] Salubris verò est aqua, quæ non corrupta sit: hoc fit, si non misceatur, sed pura maneat. Aquæ enim montanam & lapidosam permeantes terram, quia Montana. non multum terræ secum trahunt, validiores palu- Lacustris. stribus & in plano fluentibus.

Decocta. [6] Plin. 31. 31. [6] Neronis principis inventum est, decoquere aquam, vitroque demissam in nives refrigerare.

[7] Iuven. Sat. 5. [7] *Si stomachus domini fervet vinoque ciboque,*
Frigidior Scythicis petitur decocta pruinis.

Omnem utique decoctam utiliorem esse convenit: item calefactam magis refrigerari, subtilissimo invento. Vitiosæ aquæ remedium, si decoquatur ad dimidias partes.

Aquarum sapor unde. [8] Senec. 3. Nat. 20. [8] At quare aquis sapor varius? Propter quatuor caussas. Ex solo prima est, per quod feruntur. Secunda, ex eadem simulatione ejus nascitur. Tertia

ex

ex ſpiritu, qui in aquam transfiguratus eſt. Quarta ex vitio, quod ſæpe concipiunt corruptæ per injuriam. Hæ cauſſæ ſaporem dant aquis varium: hæ medicaminum potentiam: hæ gravem ſpiritum, odoremque peſtiferum: levitatem, gravitatemque, aut calorem, aut nimium rigorem. Intereſt, utrum per loca ſulphure, an nitro, an bitumine plena tranſeant. Hac ratione corruptæ, cum vitæ periculo bibuntur. Hinc illud, de quo Ovidius ait,

[1] *Flumen habent Cicones, quod potũ ſaxea reddit* [1] 15. *Met.*
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Aliquam harum habent cauſſam illi lacus, quos quiſquis faucibus hauſit, ut idem poëta ait,

[2] *Aut furit, aut patitur nimium gravitate ſoporẽ.* [2] *Ibid.*

Similem habet vim mero, ſed vehementiorẽ. Nam quemadmodum ebrietas, donec exſiccetur, dementia eſt, & nimia gravitate defertur in ſomnum: ſic aquæ hujus ſulphurea vis habet quoddam acrius ex noxio aëre virus, quod mentem aut furore movet, aut ſopore opprimit.

Aquæ dotes.

Quamvis autem legamus [3] multos ſolius aquæ potu vixiſſe; & Eubulus dicat, eos qui ſolam aquam bibũt, inveniendis rebus ſagaces ac ingenioſos eſſe, [3] *Athen.* 2. 6.

Τὸν δ᾽ οἶνον ἡμῶν τοῦ φρονεῖν ἐπισκοτεῖν,

Vinum verò noſtram obumbrare prudentiam;
ideoq; nonnulli, [4] potum, ſi uſum reſpicias, nõ neceſſarium, ſi voluptatem, prçſtantiſſimum *eſſe ſtatuant: longè tamen aquæ præferendum, &* [5] Aſclepiades utilitatem vini æquari vix Deorum potentia poſſe exiſtimavit. [4] *Max. Tyr. Diſſert.* 11. [5] *Plin.* 23. 1.

Vini dotes.

Vino *enim* aluntur vires, ſanguis colosque hominum. modico nervi juvantur, copioſo læduntur; ſic & oculi. Stomachus recreatur: appetentia ciborum invitatur. triſtitia & cura hebetatur.

[6] *Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos,* [6] *Ovid.* 2. *Arte.*
Cura fugit multo diluiturque mero.

Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.
Ejus laudes non unica pagina claudunt poëtæ,

[1] *Idem 7. Met.*

[1] *— nec non & carmina, vino*
Ingenium faciente, canunt. —

Immeritò igitur eorum princeps

[2] *Horat. 1. Epist. 19.*

[2] *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.*

Namque

[3] *Idem ibid.*

[3] *Nulla manere diu, neq; vivere carmina possunt,*
Quæ scribuntur aquæ potoribus. —

[4] *Amphis apud Stob. 121. 139.*

[4] Ἐνῆν γὰρ ὡς ἔοικε κἀν οἴνῳ λόγος.
Ἔνιοι δ' ὕδωρ πίνοντές εἰσ' ἀβέλτεροι.

[5] *Grotius vertit.*

[5] *Nimirum & in vino aliqua vis sapientiæ est.*
Hebescit multis animus, cum potant aquam.

[6] *Plin. 23. 1.*

[6] Vinum saluberrimum omnibus liberaliter genitis. Vino urina expellitur: somnus conciliatur:

[7] *Tibull. 1. El. 7.*

[7] *Adde merum, vinoque novos compesce dolores,*
Occupet ut fessi lumina victa sopor.

Quin & fessis remedio est,

[8] *Homer. Il. 6.*

[8] Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει.
Vina viro robur fesso, viresque ministrant.

Vini commoda & incommoda.

Sed vini commoda & incommoda eleganter exprimuntur his versibus:

[9] *Mnesitheus.*

[9] Τὸν οἶνον οἱ θεοὶ
Θνητοῖς κατέδειξαν. τοῖς μὲν ὀρθῶς χρωμένοις
Ἀγαθὸν μέγιστον. τοῖς δ' ἀτάκτως, τοὔμπαλιν.
Τροφήν τε γὰρ δίδωσι τοῖσι χρωμένοις,
Ἰσχύν τε ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασιν.
Εἰς τὴν ἰατρικήν τε χρησιμώτατον.
Καὶ τοῖς ποτοῖς γὰρ φαρμάκοις κεράννυται,
Καὶ τοῖσιν ἑλκωθεῖσιν ὠφέλημ' ἔχει.
Ἐν ταῖς συνουσίαις τε ταῖς καθ' ἡμέραν,
Τοῖς μὲν μέτριον πίνουσι καὶ κεκραμένον,
Εὐθυμίαν φέρει· ἂν δ' ὑπερβάλης, ὕβριν.
Ἐὰν δ' ἴσον ἴσῳ προσφέρῃς, μανίαν ποιεῖ.
Ἂν δ' ἄκρατον, παράλυσιν τῶν γε σωμάτων.

Διὸ καὶ καλοῦσι τὸν Διόνυσον πανταχοῦ
Ἰατρόν. ἡ δὲ Πυθία εἴρηκέν τισι
Διόνυσον Ὑγιάτην καλεῖν.

[1] *Dono deûm* — [1] *Grotius vertit.*
Obvênit vinum nobis, ingens his donum
Qui rectè utuntur, aliis pestis pessima.
Alimentum namque præstat rectè utentibus,
Additque vires pariter animo & corpori.
Sed & ad medicinam maximos usus habet;
Miscetur quippe poculentis remediis,
Opemque fert vulneribus præsentissimam.
Quotidianis hominum autem in convictibus,
His qui bene temperatum, nec nimium bibunt,
Dat hilaritatem: ulterius, insolentiam:
Si par aquæ bibatur, etiam insaniam:
Si purum, siderationem corporum.
Meritò propterea Liber Medici nomine — Vinum medicus.
Passim indigetatur. atque eundem Pythia
Iussit vocari Sospitem.

[2] Mustum omne stomacho inutile, venis jucundum. Prodest (*malim* obest) renibus, jocinori, & interaneis vesicæ. *Sed* [3] vinum, quod vetustissimum, optimum, *& in eo* [4] ipsa nos amaritudo delectat. *Verum* [5] non ad voluptatem solum, sed ad bonam valetudinem conducibilius est, quoniam cibum magis coquit, & ob partium tenuitatem magis digeritur. *Quare*

Mustum. — [2] *Plin.* 23. 1. — Vinum vetus. — [3] *Macrob.* 7. *Saturn.* 4. — [4] *Senec. Ep.* 63. — [5] *Athen.* 2. 1.

[6] *Qui utuntur vino vetere, eos sapientes puto.* — [6] *Plautus Casina.*
Hinc & apud Virgilium

[7] *— victu revocant vires, fusique per herbam* — [7] 1. *Æneid.*
Implentur veteris Bacchi —

[8] Dulce minus inebriat, sed stomacho innatat: austerũ facilius concoquitur. Levissimum est, quod celerrimè inveteratur. Minus infestat nervos, quod vetustate dulcescit. Stomacho minus utile est pingue, nigrum, sed corpora magis alit. Tenue & austerum minus alit. — [8] *Plin.* 23. 1.

[1] Illud

Vinum fulmine gelatum.
[1] *Senec. 2. Nat. 53.*

[1] Illud est mirum, quod vinum fulmine gelatum, cum ad priorem habitum redit, potum aut exanimat aut dementes facit. Quare id accidat, quærenti mihi illud occurrit. Inest fulmini vis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritum in eo humore, quem coëgit gelavitque, verisimile est. Nec enim alligari potuisset, nisi aliquod illi additum esset vinculum.

Vini temperamentum.
[2] *Athen. 11. 10.*
[3] *Senec. 2. de ira 19.*
[4] *Plin. 14. 15.*

Quod ad temperamentum; [2] Vinum est calidum & humidum: [3] calorem auget pro cujusque natura & incendit.

Vinum lymphatum.
[5] *Plin. 7. 56.*
[6] *lib. 1. Anth. l.*

Quoniam itaque [4] vino natura est accendendi calore viscera: *hinc* [5] aqua eum misceri inventum.

Et vinum idcirco aqua miscendum esse venusto epigrammate docet Meleager,

[6] Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλαθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος. ἢν δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Ignivomo Bacchus saliens è fulmine, Nymphis
Abluitur liquidis pulverulentus aquis.
Propterea junctis Nymphis est gratus Iacchus,
His sine, adhuc ardens, quod bibis, ignis erit.

[7] *Athen. 15. 2.*

[7] Quapropter Græci, cum temetum inter cœnandum affertur mensæ, elato clamore bonum Deum invocant, illum venerantes, qui repperit. Cum verò post cœnam, primum aqua temperatum poculum ministratur, Jovem servatorem exultantes acclamant, pluviæ largitorem & moderatorem existimantes, jucundæque temperationis ac commixtionis authorem.

Sic Calypso Vlyssem alloquitur;

[8] *Homer. 5. Odyss.*

[8] Αὐτὰρ ἐγὼ σῖτον, καὶ ὕδωρ, καὶ οἶνον ἐρυθρὸν
Ἐνθήσω μενοεικέ', ἅ κέν τοι λιμὸν ἐρύκοι.

Sed ego panem, & aquam, & vinum rubrum,
Apponam placidè, quæ à te famem repellant.

[1] Qui-

[1] Quidam tribus aquæ partibus tres vini addebant: nonnulli æquales partes: *alii aliter: sed Hesiodo judice,* [1] *Plutarch. 3. Symp. 9.*

[2] *Tres miscebis aquæ partes, sit quarta Lyæi.* [2] *Eustath. ad Iliad. 11.*

[3] Vini etiam vitium transit in remedia. Aceto summa vis est in refrigerando, non tamen minor in discutiendo. Cibos quidem & succos non alius magis succus commendat aut excitat: in quo usu mitigatur tosto pane aut vino. [3] *Plin. 23. 1.* Acetum.

[4] *Nec cibus ipse juvat morsu fraudatus aceti.* [4] *Martial. 7. Epigr. 24.*

Quin & Pescennius Niger imperator aliquando [5] jussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto universos esse contentos. [5] *Spartian.*

[6] Dionysius eos, quorum regio à vinearum usu aliena esset, potum hordeaceum conficere docuit, paulo deteriorem vini suavitate; *qualem Cerevisiam nostram experimur.* [6] *Diodor. Sic. 4. Bibl.*

CAP. V.

Cibo & potu utendi modus.

QUod [7] comestum est, concoquitur, digeritur in corpus, inde nervi, carnes, sanguis, ossa generantur, bonus color efflorescit, spiritus sustentantur. [7] *Epictet. 2. Dissert. 9.*

Et [8] *cibus in membra atq; artus cũ diditur omnis,*
Disperit, atque aliam naturam sufficit ex se. [8] *Lucret. 3.*

[9] Alimenta *enim* quæ accepimus, quamdiu in sua qualitate perdurant, & solida innatant stomacho, onera sunt: at cum ex eo, quod erant, mutata sunt, tum demum in vires & in sanguinem transeunt. [9] *Senec. Ep. 84.*

[10] Ipsa enim cum humore permixtio comminuens cibos, & auxilio utens calido innato, atque spiritu, subtilius quam ullum instrumentum, secando dividendoque nutrimentum attenuat, ut omnis ejus pars omni parti corporis conveniens accommodataque redigatur. [10] *Plutarch. 6. Symp. 3.*

Itaque

[1] *Cicero 3. ad Heren.* [2] *Musonius ap. Stob.*

Itaque [1] esse oportet ut vivas, non vivere ut edas; [2] siquidem ad optimam Socratis sententiam te accommodare volueris, qui bonam hominum partem vivere dixit ut edant, se autem edere ut vivat.

[3] *Arist. 3. de part. an.*

[3] Duplex autem exuperantia cibi est; aut enim quantitate, aut qualitate, id est, modo & genere: quippe cum cibus non æquè concoctu facilis quisque sit.

Hic igitur consideranda alimenti qualitas & quantitas; præterea consuetudo, tempus & ordo sumendi.

Alimenti qualitas. [4] *Senec. ad Helv. 9.*

Quod ad qualitatem;

[4] Corporis exigua desideria sunt: frigus submoveri vult, alimentis famem extinguere: quicquid extra concupiscitur, vitiis, non usibus laboratur. Non est necesse omne perscrutari profundum, nec strage animalium ventrem onerare, nec conchylia ultimi maris ex ignoto litore eruere. Ultra Phasin capi volunt, quod ambitiosam popinam instruat.

[5] *Petron.*

[5] *Ales Phasiacis petita Colchis,*
Atque Afræ volucres placent palato.
Quicquid quæritur, optimum videtur.

[6] *Agellius 6. 16.*

[6] Hanc autem peragrantis gulæ & in succos insuetos inquirentis industriam, atque has undique vorsum indagines cupediarum majore detestatione dignas censebimus, si versus Euripidis recordemur, quibus utebatur sæpe Chrysippus philosophus, tanquam edendi irritationes quasdam repertas esse, non per usum vitæ necessarium, sed per luxum animi parata atque facilia fastidientis per improbam satietatis lasciviam. Versus Euripidis adscribendos putavi.

[7] *Cit. Stob. 35. Athen. 14. 15.*

[7] Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι, πλὴν δυοῖν μόνον,
Δήμητρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου;

Ἅπερ

Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν.
Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονῆς· τρυφῇ γέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

[1] *Homini quid est necesse præterquam duo,* [1] *Grotius vertit.*
Cereale germen, atque limpharum latex,
Quæ sunt parata semper, & vitæ satis?
Sed non sat illud sat placet: quippe inciti
Luxu ciborum inventa sectamur nova.

[2] Julianus imp. imitatus egregium illud Cyri veteris dictum: qui cum delatus ad hospitem interrogaretur ab eo, quid ad convivium parari juberet, Panem responderat solum: Sperare enim ajebat prope rivum cœnaturum. [2] *Ammian. Hist.* 21.

[3] *—— Satis est populis fluviusque Ceresque.* [3] *Lucan.* 4.

[4] *Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris* [4] *Lucr.* 4.
Vitigeni laticem mortalibus instituisse:
Cum tamen his posset rebus sine vita manere;
Ut fama est aliquas etiam nunc vivere gentes.

Ex frugalitate hac manavit olim matrimonii ineundi ritus, de quo Curtius, [5] Rex, *inquit*, medio cupiditatis ardore jussit afferri patrio more panem (hoc erat apud Macedonas sanctissimum coëuntium pignus) quem divisum gladio uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. [5] *Hist.* 8.

[6] Disce *igitur* parvo esse contentus, & illam vocem magnus atque animosus exclama: Habeamus aquam, habeamus polentam, Jovi ipsi de fœlicitate controversiam faciamus. [6] *Epicur. apud Senec. Ep.* 110.

Et ipsa profecto [7] natura parvo contenta. Socratem, qui voluptatem nullo loco numerat, audio dicentem: cibi condimentum esse famem, potionis sitim. [7] *Cicer.* 2. *de Finib.*

[8] Regina Cariæ Ada cibos & bellaria curiosissimo apparata à cupediariis & coquis artificio subinde ad [8] *Plutarch. in Apophth.*

de ad Alexandrum M. ſtudio quodam oſtentandi mittente: Meliores ſibi eſſe dixit coquos, iter nocturnum, quo prandium, & parcitatem prandii, qua cœnam ſibi ſuavem redderet.

[1] *Velleius 2. Hiſt.*

[1] C. Cæſar Magno illi Alexandro, ſed ſobrio neq; iracundo ſimillimus, qui ſemper & cibo & ſomno in vitam, non in voluptatem uteretur.

[2] *Cicer. 5. Tuſc.*

[2] Darius in fuga cum aquam turbidam, & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negavit unquam ſe bibiſſe jucundius, nunquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſuriens Ptolomæus ederat: cui cum peragranti Ægyptum, comitibus non conſecutis, cibarius in caſa panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundius.

[3] *Plutarch. in conv. 7. Sap.*

[3] Certè cibus ut remedium famis ſumitur, & curare ſeipſos dicuntur, qui victus ratione utuntur certa: quod non voluptatem, aut jucunditatem aliquam conſectentur, ſed naturæ neceſſitati obſequantur.

[4] *Idem de Curioſit.*

Hinc [4] Socrates hortabatur, ut caveremus à cibis, qui non eſurientes ad edendum invitant, & potu, qui non ſitientes ad bibendum pellicit.

[5] *Ælian. 8. Hiſt. an. 9.*

Namque [5] homines illecebris ciborum, quæ vel nolentes invitant, immoderatè abutuntur.

[6] *Senec. Ep. 108.*

Quare etiam ciborum varietas in eadem menſa vitanda. & rectè [6] colligebat Sextius, bonæ valetudini contraria eſſe alimenta varia, & noſtris aliena corporibus.

[7] *Idem Ep. 2.*

[8] *Idem Ep. 95.*

[9] *Ariſt. 1. Probl. 15.*

[10] *Polyb. Hiſt. 3.*

Et ſanè [7] faſtidientis ſtomachi eſt, multa deguſtare: quæ ubi varia ſunt & diverſa, inquinant, non alunt: *ita ut* [8] multos morbos multa fercula faciant. [9] Turbulenta enim, nec æqualis concoctio eorum agitur.

Itaque [10] ſingula fercula deguſtando, neque in præſentia ullam veram voluptatem è cibis capiunt: neque in poſterum utile ex eorum digeſtione alimentum

mentum ferunt: sed omnia potius contraria experiuntur.

[1] Homini *autem* cibus utilissimus simplex. Acervatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis, acria, nimia, & avidè hausta, & æstate quam hyeme difficilius, & in senecta quam in juventa. [1] *Plin.* 11.53.

[2] *Accipe nunc, victus tenuis quæ quantaq; secum*
Afferat, inprimis valeas bene: nam variæ res
Ut noceant homini credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. at, simul assis
Miscueris elixa: simul conchylia turdis:
Dulcia se in bilem vertent: stomachoq; tumultum
Lenta feret pituita. vides, ut pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque degravat una:
Atque affligit humo divinæ particulam auræ.
Contra

[2] *Horat.* 2. *Sat.*2. *Vide fusius Plutarch.* 4. *Symp.* 1. & *ex eo Macrob.* 7. *Sat.*4.

[3] Timotheus ex magnificis & imperatoriis cœnis, à Platone ad convivium in Academia, simplici quidem apparatu, sed velut musica concinnitate eleganti, acceptus, professus est, qui cœnarent apud Platonem, illos etiam postridie bene habituros. *Itaque* [3] *Athen.* 10.4.

Sit [4] *victus facilis, sine arte mensa.* [4] *Martial.*

Quod ad quantitatem: [5] Esculenta, & poculenta copiosiora & parciora valetudinem lædunt ac perdunt. At verò moderata efficiunt, augent, & tuentur. Quinetiam cibo quo utare, interesse aliquid ad mentis aciem putant. *Certè* [6] copia ciborum subtilitas animi impeditur. *Arist.* 1. *Eth.*2. Cibi quantitas. [5] *Cicer.* 2. *de nat. Deor.* [6] *Senec. Ep.* 15.

[7] Tantum igitur cibi & potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non opprimantur. [7] *Cicer.* 1. *Offic.*

[8] Est enim immoderata ciborum congestio lethifera naturaliter & venefica, utpote concoctionem præ multitudine non admittentibus quæ in- [8] *Philo de mundi opific.*

gesta sunt, quando adduntur alia super alia priusquam priora digesta sunt.

Sed hic distinguendum esse docet cibi qualitas, tempus anni, hominis ætas & exercitium.

[1] *Plutarch. in præc. Sanit.*

[1] Cum *igitur* contendere adversus ventrem auribus, ut Cato dicebat, carentem difficile sit: danda est opera, ut ciborum qualitate copiam minus molestam reddamus. Itaque eos cibos, qui solidi sunt, multumque habent nutrimenti, (carnes puta, caseos, ficus aridas, ova assa, & qui horum sunt similes) quando semper aversari vix possumus: tenues & leves arripiamus interim, cujus generis olera sunt pleraque, & aves, & pisces non pingues. Licet enim his vescentem & gratificari appetitui, & corpus non affligere. Maxime autem cruditates metuendæ sunt ab esu carnium: nam hæ & initio statim valde prægravant, & reliquias post se malas relinquunt.

Tempus comedendi.
[2] *Cels. 1. 3.*
[3] *Arist. 1. Probl. 39.*

[2] Tempus quoque anni considerare oportet. [3] Parcus cibus, & potio liberalis convenit æstate; hoc quidem omnino, illud autem magis. Potioni quidem per æstatem ob siccitatem omnino est indulgendum. parcimonia verò cibi semper, sed magis æstate convenit. incalescimus enim ob tempus à cibis. *At* [4] hyeme minus, sed meracius bibere: plus *verò* esse convenit. *Nam* [5] animalium corpora per hyemem sunt calidiora, quod calorem à foris circumstante frigore compulsum intus cohibent, *ideoque melius coquunt, & plus digerunt.*

[4] *Cels. 1. 3.*
[5] *Plutarch. de primo frigido.*

[6] *Plutarch. 2. Symp. 2.*

[6] Aristoteles unumquemque seipso edaciorem esse circa extremum autumnum asserit: cujus rei varii varias caussas afferunt. Ille, quod alvum subducens vacuando corpore novos subinde crearet appetitus. Hic, quod maturi plerique fructus acrimonia quadam & vi vellicandi præditi, stomachum quovis obsonio atque condimento magis ad cibi appetitionem provocarent. quando etiam, qui inedia

dia laborant, pomo aliquo gustato concupiscentiam cibi recuperant. Alius dixit, innatum nobis calorem, quo alimur, per æstatem dispersum imbecilliorem esse & rarum. eum autem sub autumni exitum colligi, ac viribus augeri, intus occultatum ob frigus circumdatum & densationem corporis. Quidam, Æstate nos magis siticulosos esse, plusque humoris sumere ob æstum. hoc autem tempore naturam in mutatione more suo contrarium quærentem, nos magis famelicos efficere, alimentumque siccum temperiei corporis reddere. Sed & cibos non plane caussa hujus rei vacare. nam quæ è novis & recentibus fiunt fructibus, non mazæ modo, legumina, panes, triticum, sed & carnes animalium ipso hoc anno natorum quæ eduntur, succis à veteribus differre, magisque allicere vescentes solent.

[1] Quod ad Ætates verò pertinet, inediam facillimè sustinent mediæ ætates, minus juvenes, minimè pueri, & senectute confecti. Quo minus fert facile quisque, eo sæpius debet cibum assumere, maximeque eo eget, qui increscit. [1] *Cels.* 1.3.

Hic valet & Exercitium, [2] quandoquidem laboriosis certaminibus qui exercentur, assuescunt & multa comedere, unde Athletæ voraces sunt. [3] Aniculæ sæpe inediam biduum, aut triduum ferunt: subduc cibum unum diem Athletæ, Jovem Olympium eum ipsum, cui se exercebit, implorabit: ferre non posse clamabit. Consuetudinis *quoque* magna vis est. [2] *Athen.* 10.2. [3] *Cicer.* 2. *Tusc.*

[4] Corpora quidem cùm primis cibis aliquibus & potibus laboribusque utuntur, turbantur quodammodo, deinde ex diuturno harum rerum usu concrescunt pinguiaque redduntur, atque hujusmodi victu utpote jam consueto, familiari & amico delectantur admodum, & optimè valent: at si ex probabili aliqua caussa ad aliam cogantur transire diæ- [4] *Plato* 7. *de Leg.*

tam, in morbos initio conturbata incidunt, antequam novo victui consuescant.

[1] *Sleidan. Hist.9.*

Ita [1] Clemens VII. Pontifex diuturno stomachi vitio sublatus, cum jam senex victus rationem suasore Medico Curtio mutasset.

[2] *Cels.1.3.*

Hinc [2] periclitatur & qui semel & qui bis die cibum inconvenienter, contra consuetudinē assumit.

Quod ad Tempus;

[3] *Muret.4. Var. Lect. 12.*

[3] Falsa multorum animos occupavit opinio, veteres semel tantum die cibum sumsisse, quam, ut puto conceperunt è verbis Platonis, qui in illa nobili epistola ait, displicuisse sibi, quod in Sicilia bis saturi fierent. Sed aliud est, capere cibum, aliud ἐμπιπλᾶσθαι.

[4] *Plutarch.8. Symp.6.*

[4] Fides adhibenda est iis, qui vitæ rationem, qua prisci usi sunt, memoriæ prodiderunt. Hi docent illos, cum & laboribus dediti & temperantes essent, mane panem edisse mero intinctum, aliud nihil. Itaque hoc dictum fuit ἀκράτισμα, cum ἄκρατον sit merum. Ὄψον autem dicebatur cœna, quod ad eam ὀψὲ, id est, serò, negociis jam defuncti se conferrent.

[5] *Athen.1.9.*

[5] Philemon tradit antiquis cibi sumendi tempora fuisse ἀκρατισμὸν, jentaculum, ἄριστον prandium, ἑσπέρισμα merendam, δεῖπνον cœnam sive vespernam. Jentaculum etiam διανηστισμὸν appellarunt, ut & prandium δορπιστὸν, & cœnam ἐπιδορπίδα. Harum dictionum ordo apud Æschylum extat, quo in loco Palamedes ait:

— σῖτον δ' εἰδέναι διώρισα,
Ἄριστα, δεῖπνα, δόρπα θ' αἱρεῖσθαι τρίτα.
— *& quando cibum capiant præfinivi,*
Ientaculum, cœnā, prandium sumant ut tertium.

Quarti cibi meminit Homer. Od.11. his verbis:

— σὺ δ' ἔρχεο δειελιήσας.
post merendam ipse venito.

δειλινὸν hunc cibatum quidem nominant, interpositum

tum prandio & cœnæ. Jentaculum ſumitur auroræ exortu: prandium ad meridiem, cœna veſperi.

[1] Xerxes ſemel quotidie cibum aſſumere conſuerat. *Sed præſtat* [2] bis die potius, quam ſemel cibum capere, & ſemper quamplurimum, dummodo hunc concoquat. [3] Semper *enim* ad ſanitatem proclivius eſt, quod poteſt detractione curari. illi ſuccurri non poteſt, qui deficit. [1] *Herodot. 7. Hiſt. 120.* [2] *Celſ. 1. 1.* [3] *Senec. 4. Contr. 25.*

Plerique autem [4] prandere largè, cœnare parce præcipiunt. [4] *Ariſt. 4. Probl. 32.*

Bonum à paſtu ſtomachum cydonio, vel ſimili claudere.

[5] Μετὰ γὰρ ἄριστον, ὡς ἀμυγδαλὰς ἐγὼ [5] *Menander.*
Παρέθηκα, καὶ τῶν ῥοιδίων ἐτρώγομεν.
Poſt prandium ſimul amygdalas ego
Appoſui, deque Punicis guſtavimus.

Hactenus de Cibo. Reſtat Potus, in quo conſiderabimus quantitatem, & qua ætate & tempore bibere vinum liceat. Potus.

[6] Principio legem ſanciemus, ut pueri uſque ad duodevigeſimum annum vini uſum prorſus ignorent. Nempe eos monebimus non oportere ignem igni in corpus atque animam ſuggerere, antequam viri effecti ſubire labores incipiant. Furioſum namque habitum juventutis cavere oportet. Deinde vino moderatè utantur uſque ad annum ætatis trigeſimum. Ab ebrietate verò & vini repletione juvenes omnino abſtineant. Sed cum ad quadrageſimum pervenerint, tum in conviviis liberius diſcumbentes, cum alios Deos, tum Dionyſium ad ſacra ſenum, & ludos invocent, qui hominibus vinum quaſi remedium adverſus ſenectutis duritiam eſt largitus, ut rejuveneſcere videamur, & mœſtitiæ oblivio capiat: ipſaque affectio animi, ſicuti ferrum in igne, ex duritie in mollitiem deducta flexibilior fiat. [6] *Plato 2. de Leg.* Vinum non dandum pueris. Vinum ſenibus utile.

[1] Athen. 10. 9. *Ita* [1] ex heroibus largiſſimè bibebat Neſtor ter ſenex, qui etiam inſtante ſæviſſimo prœlio à potu non abſtinuit. Itaque Homerus ait:

[2] Ibid. 14. [2] Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης.

Neſtora non latuit conflictus, quamvis interea bibentem.

Hujus ergo ſolius poculum Homerus depinxit, ut Achillis ſcutum: ſiquidem cum poculo is præliabatur, non aliter, quam Achilles cum ſcuto.

[3] Plutarch. 1. Symp. 7. [3] Quæſitum fuit de ſenibus, cur meraciore potu magis gauderent. Ii qui refrigeratam eorum corporis habitudinem & calefactu difficilem cauſabantur, cui propterea vini meraci temperies conveniret: nihil novi, ſed in promptu quod eſſet, neque ſufficienter vereque cauſſam explicaret, attulerunt. Idem enim in reliquis ſenſibus contingit. Difficulter etenim moventur, difficulter qualitatibus afficiuntur, niſi eæ nimiæ iis accidant. In cauſſa eſt laxatio ſeu remiſſio temperamenti: quod ob languorem porro non niſi ictu aliquo perculſum ſolet affici. Quod enim ferro duratio ad vim roburque confert, id corpori præbet ſpiritus. Spiritu ergo minuente & langueſcente, ocioſum ac terrenum relinquitur ſenſus inſtrumentum, requiritque aliquid, à quo vehementius percellatur. tale autem eſt merum.

[4] Plutarch. 5. Symp. 4. *Hoc nec Homerus ignoravit, apud quem* [4] Achilles Phœnicem & Vlyſſem ſciens eſſe ſenes, & diluto non delectari, ſed mero, reliquorum ſenum more, juſſit validiorem potum apparari.

[5] Hom. Il. 9. [5] Ζωρότερον δὲ κέραιρε, δέπας δ' ἔντυνον ἑκάστῳ.

Meracius infunde, & poculum præbe ſingulis.

Deinde cum eſſet Chironis diſcipulus, & non imperitus victu curandi corporis rationum, ratiocinatus nimirum eſt corporibus in ocio præter conſuetudinem degentibus temperamentum convenire remiſ-

remiſſius & languidius. Nam equis quoque inter alia pabula apium præbet, non abſque ratione: ſed quia equi præter morem ocioſi læduntur pedes, adverſus quod damnum remedio eſt, ut quod maxime, apium. itaque in Iliade non invenies aliàs equo apium exhibitum, aut aliquid ſimilis ſaporis. Sed Achilles, utpote medicus, cum equos ſolerter curavit: & corpori ſuo deſidens in ocio facillimam rationem victus ut ſaluberrimam procuravit. Viros autem qui in pugna diem exegiſſent, exiſtimans non eo victu, quo deſides eſſe tractandos, vinum præbere juſſit meracius.

Apii facultas.

Bibendi tempus.

Tempus bibendi, cum cibus ſumitur.

[1] Contra naturam vivunt, qui jejuni bibunt, qui vinum recipiunt inanibus venis, & ad cibum ebrii tranſeunt. *Verum in prandio; vel certè* [2] veſpere in cœna vino utendum eſt: Tunc eſt frigidior aër ambiens, ut introducto calore fovendus ſit tepor innatus, qui deficit. Sed hic quoque vino exiguo utendum: neque enim uſque ad contumeliæ crateras accedendum eſt. [3] Anacharſis primum poculum ſanitatis eſſe dixit, ſecundum voluptatis, tertium contumeliæ, ultimum inſaniæ. *Quod aliquantum extendit Eubulus magno Grotio interprete:*

[1] *Senec. Ep.* 123.
[2] *Clem. Alex.* 2. *Pædag.* 2.
[3] *Stobæus Serm.* 18.

Tres ego crateras ſolos his queis cor ſapit
Miſcere ſoleo. ſanitati is eſt ſacer
Qui primus bibitur: alterum ſibi vindicant
Amor & voluptas; tertium poſcit ſopor:
Quem poſtquã ebiberunt, qui eſſe ſapientes volunt
Domum recedunt: quartus contumeliæ
Non ultra noſter: quintus vociferantium:
Sextus nequitiæ: ſugillarum ſeptimus:
Octavus revocatoris: nonus bilis eſt:
Decimus furoris, tela ut mittantur quoque.
Nam Liber multus parvo infuſus vaſculo
Suos potatores facile evertit è gradu.

[1] Plato 2. de Leg.

Hine [1] multi dixerunt, Vinum ad ultionem hominibus datum esse, ut insaniant. Ut verò sermo habet noster, remedium & medicinam in contrarium, ut animus quidem pudorem, corpus autem sanitatem & vires adipiscatur. *Moderatè scilicet sumptum, alioqui* [2] nihil est ebrietas, quam voluntaria insania. Extende in plures dies illum ebrium habitum; nunquid de furore dubitabis? Nunc quoque non est minor, sed brevior. Adjice ignorationem sui, dubia & explanata parum verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, tecta ipsa mobilia velut aliquo turbine circumagente totam domum: stomachi tormenta, cum effervescit merum & viscera ipsa distendit. [3] Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus effundentes plena vasa.

Ebrietatis noxæ.

[2] Senec. Ep. 83.

[3] Plinius 14. 22.

[4] Lucret. 3.

[4] *Denique cur hominem, cum vini vis penetravit*
Acris, & in venas discessit deditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt,
Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur,
Cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?

[5] Plutarch. de ira cohib.

Quare rectè [5] Callisthenes, Alexandro convivante, cum meri poculum quod ad eum pervenerat, aspelleret, rogante quodam, cur non biberet, respondit, nolle se dum Alexandri poculum ebiberet, Æsculapio indigere. *Vnicuique igitur dictum puta,* [6] quod Androcydes sapientia clarus ad *eundem* Alexandrum Magnum scripsit, intemperantiam ejus cohibens: Vinum potaturus, rex, memento te bibere sanguinem terræ. Prorsus ut jure dici possit, neque viribus corporis utilius aliud, neque aliud voluptatibus perniciosius, si modus absit.

[6] Plin. 14. 5.

[1] Scito

[1] *Scito etenim bene longinquum mortalibus morbũ* [1] *Lucil.*
In vino esse, ubi quis invitat dapsilius se.

[2] Neque etiam noctu viro, vel mulieri, quando liberis operam dant, *multum* vini concederem. *Nam* [3] ebrii gignunt ebrios. *Quare* [4] ut solidus, stabilis, & quietus conceptus sit, non oportet corporibus ebrietate diffusis, dare operam liberis. Qui autem vino refertus est, tam animæ, quam corporis rabie concitatus, quovis & trahit & trahitur. Nempe verisimile est, eum fœtus inæquales, instabiles, obliquos tam membris, quam moribus procreare.

[2] *Plato 2. de Leg.*
[3] *Agell. 12.1.*
[4] *Plato 6. de Leg.*

[5] Quamobrem etiam Diogenes adolescentulum videns animo abalienatum, & mentis malè compotem, dixit: Adolescens pater te ebrius genuit.

[5] *Plutarch. de educ. lib.*

[6] Quare qui rem habere cum mulieribus prolis gignendæ caussa volunt, aut omnino vini vacuos, aut certè mediocriter eo usos hoc convenit facere.

[6] *Ibidem.*

Vini usus fœminis interdictus.

[7] Vini usus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit.

[7] *Val.Max. 2. 1.*

[8] Romulus hoc utrumq;, ut muliebrium delictorum gravissimum, puniri jussit: quia stuprum demẽtiæ, ebrietatem verò stupri originem esse judicabat.

[8] *Dion.Halicarn.2.Rom. Ant.*

[9] Invenimus inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, quod vinum bibisset è dolio, interfectam fuste à marito, eumque cædis à Romulo absolutum: Matronam, quod loculos, in quibus erant claves vinariæ cellæ, resignavisset, à suis inedia mori coactam. Cato ideò propinquos fœminis osculum dare, ut scirent an temetum olerent.

[9] *Plin. 14.13.*

[10] Bibere autem solitas ferunt, loream, passum, murrhinam, & quæ id genus aptant, potu dulcia.

[10] *Agell. 10. 23.*

[11] *Quod si opus est, ut dulce promat*
Indidem, ecquid habet? CHAR. *rogas?*
Murrhinam, passum, defrutum, mellinam.

[11] *Plautus Pseud.*

 [1] Qui-

[1] Polybius 3. Hist.
[2] Hipp. 5. Aph. 27.
[3] Plutarch. 6. Symp. 2.

[1] Quidam adeò vini ſunt avidi, ut ne ſomnũ quidem capere, niſi alienata ebrietate mente, queant. *Depravata conſuetudo: cum etiam* [2] ipſi, qui noctu bibere appetunt, iis admodum ſitientibus, ſi obdormierint, bonum: *nam* [3] abſque potu ſiti liberantur.

LIB. III.

DE MOTV ET QVIETE.

CAP. I.

Exercitationis neceßitas, differentiæ, tempus, modus. Exercitia virginum, militum, puerorum, adoleſcentum, ſenum, infirmorum. Laßitudinis remedia.

[4] Plutarch. de occulte vivendo.
Exercitii neceſſitas.

QUies alta [4] vitaque in otio depoſita, non corpora modo, ſed & animos tabefacit: & ſicut aquæ latẽtes ſub umbra ac non fluentes putreſcunt: ita in vita motuum expertæ facultates hominibus inſitæ conſeneſcunt & pereunt, cum quod utile adfuit, uſurpatum non eſt.

[5] Ovid. 1. de Ponto 6.
[6] Senec. Ep. 122.

[5] *Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus,*
Et vitium capiant, ni moveantur, aquæ?

[6] Aves quæ conviviis comparantur, ut immotæ facile pingueſcant, in obſcuro continentur: ita ſine ulla exercitatione jacentibus, tumor pigrum corpus invadit, & ſuper mẽbra iners ſagina ſuccreſcit. Ita iſtorum corpora, qui ſe tenebris dicaverunt, fœda viſuntur. Quippe non ſpecioſior illis, quam morbo pallentibus, color eſt: languidi & evanidi albent, & in vivis caro morticina eſt.

[7] Plato Timæo.
[8] Lucian. de Gymnaſ.

Quemadmodum autem [7] quies contabefacit, *ita* exercitium roborat. [8] Nam quod qui triticum ventilant,

tilant, hoc in corporibus exercitia nobis præstant, quæ paleas inanesque ſpicas flatu diſpellunt, purum verò fructum ſeparant & accumulant. Quo fit ut bene valeant, & diutiſſimè in laboribus perdurent. Exercitia virginum.

Hinc [1] Lycurgus corpora virginum lucta, curſu, diſcorum & telorum jactu exercuit, ut & fœtus radix validum in valentibus corporibus exordium accipiens germinaret melius, atque illæ ſtrenuæ partus excipientes, benè & facile adverſus puerperii decertarent dolores. [1] *Plutarch. in vita.*

[2] Rei militaris periti, plus quotidiana armorum exercitia ad ſanitatem militum putaverunt prodeſſe, quam medicos. Itaque pedites ſine intermiſſione imbribus vel nivibus ſub tecto, reliquis diebus in campo exerceri voluerunt. Similiter equites non ſolum in planis, ſed etiam in abruptis & foſſarum hiatu difficillimis ſemitis, ſeque & equos ſuos aſſidue exercere juſſerunt. cum laboris conſuetudo & in caſtris ſanitatem, & in conflictu poſſit præſtare victoriam. [2] *Veget.* 3.2. Exercitia militum.

Varia autem ſunt exercitationis genera, neque omnia omnibus conveniunt, aut eaſdem partes exercent. Exercitii genera.

[3] Sunt exercitationes & faciles & breves, quæ corpus & ſine mora laxent, & tempori parcant: cujus præcipua ratio habenda eſt. [4] Inprimis verò prodeſt ambulatio. Equitatio ſtomacho, & coxis utiliſſima. [5] Pilæ ludus cervicem maximè roborat. [6] Geſtatio & corpus concutit & animo non officit. Quod libet ex his elige, uſu fit facile. Quicquid facies, citò redi à corpore ad animum, illum diebus ac noctibus exerce. labore modico alitur ille. Neque ego te jubeo ſemper imminere libro, aut pugillaribus. dandum & aliquod intervallum animo: ita tamen ut reſolvatur, non remittatur. [3] *Senec. Ep.* 15. [4] *Plin.* 28.4. [5] *Athen.* 1.12. [6] *Senec. cit.*

[7] Una demum eſt ad utrumque ſalus & conſer- [7] *Plato Timæo.*

vatio,

vatio, ut neque animam ſine corpore, neque corpus abſque anima moveamus, ut in mutua contentione exæquatis invicem viribus inſurgentia, bonam totius valetudinem tueantur. Quapropter quicunque mathematicis doctrinis operam dat, aut cuivis mentis indagationi vehementius ſtudet, debet etiam motum corporis adhibere, & in gymnaſtica exercitatione verſari. Ac rurſus, qui ſumma corpus diligentia format & roborat, animæ quoque viciſſim motus adjungere, muſica & omnibus philoſophiæ ſtudiis uſus.

[1] *Plutarch. in præc. Sanit.*
Exercitia ſtudioſorum.

Quod autem ad [1] exercitationes, quæ ſtudioſis literarum conveniant, hoc dicimus. Sicut is qui ſe nihil ſcribere juxta mare habitantibus de curatione dentium ajebat, uſum marinæ aquæ hoc ipſo docuit: ita & nos profiteri poſſimus, non eſſe cur literarum ſtudioſis de exercitationibus aliquid præſcribamus. Uſus enim ſermonis voce pronuntiati quotidianus, mirum dictu, quam utile ſit genus exercitationis, non ad ſanitatem duntaxat, ſed etiam ad vires: non quidem athleticas eas, aut quæ carnes augeant, & extremas corporis tanquam ædificii partes condenſent: ſed quia principibus corporis membris, penes quæ vitæ facultas potiſſimum eſt, naturale robur, vigoremque verum ingenerat. Vox *enim* cum ſit animæ motus, non in ſuperficie, ſed intimis in viſceribus, tanquam fonte, invaleſcens, calorem auget, ſanguinem tenerum reddit, omnes expurgat venas, omnes aperit arterias, coire & concreſcere humorem nullum ſupervacaneum patitur, aut tanquam fœcem ſubſidere iis in vaſis, quæ alimentum excipiunt ac conficiunt. Itaque continenter orando debemus nobis familiarem hanc facere exercitationem: vel ſi ſuſpicio inſinuet, corpus imbecillius eſſe, aut aliquanto laſſius, legendo vel colloquendo. Quod enim geſtatio eſt, ſi cum exercitatione

tione

tione conferatur, id lectio præstat vice colloquii tanquam vehiculo orationis alienæ vocem molliter movens atque differens. Colloquium concertationem & vehementiam adjicit, animo conatum corporis adjuvante.

[1] Socrates sæpius saltabat, eam exercitationem plurimum ad tuendam bonam valetudinem [2] & robur corporis conducere existimans.

[1] *Laërt.* 2.
[2] *Xenophon. in Symp.*

[3] Domitianus Imp. assiduitatem concubitus velut exercitationis genus, Clinopalen vocabat, *quasi palæstram lecti.*

[3] *Sueton.*

Sed non omnia omnibus, & semper conveniunt.

[4] Quamobrē dum quidam æquis laboribus cunctos astringunt, paribusq; exercitationibus agitant, fit ut vel nimis incitent vel enervent, & inepta ad cursum palæstramq; & alia certamina corpora reddant.

[4] *Plato Politico.*

Exercitia puerorum.

[5] Ne corporum quidem exercitatio *in tenera ætate* prætermittenda, sed mittendi in ludum ejus rei pueri, ut in eo genere, quantum satis est, elaborent, cum propter corporis concinnam conformationem, tum roboris gratia. Nam bonæ senectuti fundamentum in juventute jacitur, firma nimirum corporis ad sanitatem constitutio.

[5] *Plutarch. de educ. libb.*

Exercitia adolescētum.

Exercendi sunt adolescentes ad militaria opera, jaculorum ac sagittarum missionibus, ac venationibus. Eorum enim, qui in prœlio succumbunt, bona, præmia victoribus sunt proposita.

[6] Sibi habeant juvenes arma, sibi equos, sibi clavam & pilam, sibi natationes atq; cursus: senibus ex lusionibus multis talos relinquant & tesseras. Sunt *enim* senibus labores corporis minuendi: *non tamen prorsus tollendi.* Nam potest *conveniens* exercitatio & temperantia etiam in senectute conservare aliquid pristini roboris.

[6] *Cicero Catone.*

Exercitia senum.

Vocem nimium intendere senibus noxium, & sæpè perni-

[1] *Plutarch. in Flaminio.*

perniciosum. [1] Attalus, quum præter ætatem majore contentione oratorem Quintio præstare vellet, & vertigine quadam vel pituita esset in media oratione correptus, collapsus est, nec multis diebus post expiravit.

Exercitia infirmorum.
[2] *Idem de educ. libe.*

Valetudinarios etiam modicè exerceri permittimus. [2] Quis *enim* fuit ita invalida natura, ut non exercitationibus & certaminum studio maxima fecerit ad robur incrementa.

Sed ne quid nimis. Nam tales pervigilando & hinc inde cursitando malè affectas corporis partes vitiumque alentes in apertum conjiciunt morbum.

Exercitii tempus.
[3] *Cels. 1. 2.*
[4] *Quintil. decl. 298.*
[5] *Odyss. ult.*

Quod ad tempus;

[3] Exercitatio semper antecedere cibum debet. [4] Juvat enim cibus post opus. *Quod nec Homerum latuit:*

[5] Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν παύσαντο πόνου, τετύκοντό τε δαῖτα.

Hi postquam finem imposuerunt labori, paraverunt convivium.

[6] *Cicer. 5. Tusc.*

[6] Socratem ferunt, cum usque ad vesperum contentius ambularet, quæsitumque esset ex eo, quare id faceret, respondisse, se quo melius cœnaret, obsonare ambulando famem.

[7] *Plutarch. in præc. sanit.*
[8] *Xenophon. lib. 1.*

[7] Post *prandium, aut* cœnam etiam movenda corpora, non cursu, aut pancratio, sed lentis ambulationibus. *Audi Cyrum:* [8] Primum operam do, ne unquam me repleam, quum id gravare soleat. Deinde, quæ ingesta sunt, laborando digero: quare fieri equidem existimo, ut & valetudine bona diutius utar, & robur etiam aliquod mihi accedat.

Exercitii modus.
[9] *Clem. Alex. 3. Pædag. 10.*
[10] *Arist. 1. Ethic. 2.*
[11] *Cels. 1. 2. Senec. Ep. 83.*

Sed [9] quemadmodum est optimum, laborem præcedere cibos: ita supra modum laborare est pessimum, & laboriosum, & morborum caussa.

[10] Nam & immoderatæ, quam par sit, exercitationes, vires minuunt, & corrumpunt.

[11] Exercitationis autem plerumque finis esse de-

bet

bet ſudor, aut certè laſſitudo, quæ citra fatigationem fit.

Sanitatis igitur curam habentibus [1] palæſtricè in foro ſpatiari liceat, non ab Olympiis coronam petant. Qui cum careant omni vitio, non ſunt contenti quaſi bona valetudine, ſed vires, lacertos, ſanguinem quærunt, quandam etiam ſuavitatem coloris: eos imitemur ſi poſſumus: ſin minus, illos potius, qui incorrupta ſanitate ſunt; quam eos, quorum vitioſa abundantia eſt.

[1] *Cicer. de opt. Orat.*

Itaque [2] eas corporis exercitationes amplectere, non quæ ad robur, ſed quæ valetudini proſint. Quod ita conſequere, ſi laborare deſinas, dum adhuc laborare queas.

[2] *Iſocrat. ad Demon.*

[3] Decoquere corpus, atque exinanire ſudoribus, inutile credimus. *Quare* [4] cavere debemus laſſitudinem corporis: conſumit enim quicquid in nobis mite placidumque eſt, & acria concitat: & adhuc magis, ne corpus *ſudore madens gelidæ exponamus auræ, aut frigidam bibamus.*

[3] *Senec. Ep.* 108.
[4] *Idem* 3. *de Ira.* 9.

[5] Tiberius languore paullum levatus, ludis interfuit, &c. ſtatimque latere convulſo, & ut exæſtuarat, afflatus aura, in graviorem cecidit morbum.

[5] *Sueton.*

[6] Pompeii exercitus æſtu ſitique vehementer afflictus ad Cambyſen fluvium porrexit: cujus aqua frigidiſſima affatim pota, multi admodum lædebantur.

[6] *Dion Hiſt.* 37.

[7] Ab exercitatione lavari, frigida quidem aqua, plus habet oſtentationis, quam ad ſanitatem utilitatis. Videtur ſanè hoc præſtare, ut minus facilè ab externis rebus corpus lædatur, duritiemque corpori aliquam conciliare. Majus tamen internis partibus damnum affert, meatibus obſiſtens, humoreſque cogens, & vapores condenſans, qui ſemper laxari & digeri ſuapte natura cupiunt.

[7] *Plutarch. in præc. ſanit.*

[8] Alexandrum Magnum pulvere ac ſudore ſimul per-

[8] *Curtius Hiſt.* 3.

perfuſum invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque veſte depoſitâ, &c. deſcendit in flumen, vixque ingreſſi, ſubito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde ſuffuſus eſt, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit.

Noxius etiam iis frigidæ potus.

Calida fomenta & lavacra laudat in feſſo & naufrago Vlyſſe Homerus his verbis:

[1] Odyſſ. 10. [1] Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ ζέσσεν ὕδωρ ἐνὶ ἤνοπι χαλκῷ,
Ἔς ῥ' ἀσάμινθον ἕσασα, λό' ἐκ τρίποδος μεγάλοιο,
Θυμῆρες κεράσασα κατὰ κρατός τε καὶ ὤμων,
Ὄφρα μοι ἐκ κάματον θυμοφθόρον εἵλετο γυίων.

At poſtquam calefacta eſt aqua in ſplendido lebete,
In balneum cũ me locaſſet, lavit in tripode magno,
Placide effundens in capiteque & humeris, (bris.
Vt mihi laſſitudinem pernicioſam eximeret à mẽ-

[2] Plutarch. cit. [2] Uſus balnei calidi multo plus veniæ meretur. Non enim tantum roboris vigorisque aufert, quantum ad ſanitatem conducit, eò quod exordia concoctioni præbet, eaque lenia: ac iis, quæ concoctionem effugiunt, niſi planè ſint cruda & in ſummo ſuſpenſa maneant, diffuſiones dolorem nullum afferentes comparat, occultasque membrorum defatigationes demitigat. Verumtamen ubi natura præbet mediocriter ſatisque commodè affecti corporis ſenſionem, omiſſo balneo ad ignem inungi præſtat, ſi tepore corpus indigeat. Sic enim conſervatur magis inſitus ac diſpenſatur calor. Sole neque magis, neque minus utendum eſt, quam temperies aëris ab eo profecta permittat.

CAP. II.

Quietis neceſſitas.

[3] Plutarch. de educ. libb. LAborem excipiat [3] Quies, laborum condimentum. *Namque*

[1] *Quod caret alterna requie, durabile non est,*
Hæc reparat vires, fessaque membra levat.
[2] *Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis,*
Immodicus contra carpit utrumque labor.

[1] *Ovid. Epist. 4.*
[2] *Idem 1. de Ponto 5.*
[3] *Senec. de Tranquill. 15.*

[3] Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publicè cogerentur: tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni viri quidam sibi menstruas certis diebus ferias dabant: quidam nullum non diem, inter & otium & curas dividebant, qualem Pollionem Asinium, oratorem magnum, meminimus: quem nulla res ultra decimam detinuit. ne epistolas quidem post eas horas legebat, ne quid novæ curæ nasceretur: sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interjunxerunt, & in postmeridianas horas aliquid levioris operæ distulerunt. Majores quoque nostri novam relationem, post horam decimam, in Senatu fieri vetabant. Miles vigilias dividit, & nox est immunis ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo; dandumque subinde otium, quod alimenti ac virium loco sit: & in ambulationibus apertis vagandum, ut cœlo libero & multo spiritu augeat attollatque se animus. Aliquando vectatio, iterque, & mutata regio, vigorem dabunt: convictusque & liberalior potio: nonnunquam & usque ad ebrietatem veniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat. Eluit enim curas, & ab imo animum movet: & ut morbis quibusdam, ita tristitiæ medetur.

Ebrietatis commoda.

LIB. IV.

DE SOMNO ET VIGILIA.

CAP. singulare.

Somni necessitas, tempus, modus. quomodo fiat.

Somnus quid.
[1] *Plin.* 10. *ult.*

His ut viribus, ita ordine connexi & affines sunt Somnus & Vigilia. [1] Estq; Somnus nihil aliud, quam animi in medium sese recessus.

[2] *Ovid.* 11. *Met.*

[2] *Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris*
Fessa ministeriis mulcet, reparatque labori.

Insomnes qui vixerint.
[3] *Plin.* 7. 51.
[4] *Philostr. de vit. Soph.*

Quamvis autẽ legamus nonnullos diu insomnes vixisse. ut [3] C. Mecœnati triennio nullo horæ momento contigit somnus. *Et* [4] Scopelianus Sophista maximè insomnis hominum factus, Nox, ajebat, tu duntaxat plurimum divinæ particeps es sapientiæ. Eam enim suarũ lucubrationum cooperatricem effecerat. Nam à vespere ad diluculum studiis intẽtus erat.

Somni necessitas.
[5] *Homer. Od.* 19.
[6] *Cicero* 6. *de finib.*

[5] Ἀλλ' οὐ γάρ πως ἐστὶν ἀΰπνους ἔμμεναι αἰὲν Ἀνθρώπους.
Impossibile tamen est homines semper insomnes esse.

[6] Somnum *siquidem* nobis nisi requietem corporibus, & medicinam quandam laboris afferret, contra naturam putaremus datum. aufert enim sensus, actionemque tollit omnem. Itaque si aut requietem natura non quæreret, aut eam posset alia quadam ratione consequi, facile pateremur, qui etiam nunc agendi aliquid discendique caussa prope contra naturam vigilias suscipere soleamus.

Somni modus.
[7] *Senec. de Tranquill.* 15.
[8] *Clem. Alex.* 2. *Pæd.* 9.

[7] Somnus *quidem* refectioni necessarius est: [8] non oportet tamen eum plenam esse corporis solutionem, sed tantum remissionem. Et assumendus est, non ad otium & socordiam, sed ad negotiorum & actionum quietem.

[9] *Ovid.* 2. *Amor.* 9.

Et certè [9] quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Imò

Imò [1] hunc si per diem, noctemque continues, *ipsa* mors erit. Multum inest remittas aliquid an solvas. [1] *Senec. cit.*

[2] Aristoteles somnum corpori cum anima facit communem. esse enim evaporationem humidi è pectore in caput, & refrigerationem caloris in corde ab elemento subjecto: mortê esse absolutam refrigerationem: *ita ut non nisi gradu & têpore distent.* [2] *Plutarch. 5. de plac. Philos. 25.*

Sit igitur moderatus. [3] Somnus enim multus, nec corporibus, nec animis, neque rebus gerendis natura conducit. Nemo quidem dum dormit, alicujus est pretii, non magis quam si non viveret. Quare quicunque vivere & sapere cupit maximè, quam longissimo tempore vigilet, sola sanitatis commoditate servata. Ad hanc verò non multo opus est somno, si bene assueveris. [3] *Plato 7. de Leg.*

Sufficiunt septê horæ. Et [4] Augustus non amplius, quum plurimum, quam septem horas dormiebat. [4] *Sueton.*

Somnus quomodo fiat.

[5] *Somnus fit, ubi est distracta per artus*
Vis animæ, partimque foras ejecta recessit;
Et partim contrusa magis concessit in altum.
Dissolvuntur enim tum demum mêbra fluuntq;. [5] *Lucr. 4.*

Hinc apud Ciceronem, [6] fessum de via, & qui ad multam noctem vigilasset, arctior, quam solebat, somnus complexus est. [6] *Somn. Scip.*

[7] Medicorum nonnulli somnum oboriri ajunt, quando alimenti vapor veluti serpens leniter circum intestina, & ea contrectans titillationem inducit, *plerique quando in caput sublatus cerebrum irrigat.* [7] *Plutarch. de Isid. & Osir.*

Hinc facile [8] cibum sequitur somnus; quia quæ facit aër, [8] *Lucr. 4.*

Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omnis,
Efficit, & multo sopor ille gravissimus extat,
Quem satur, aut lassus capias: quia plurima tũ se
Corpora conturbant magno concussa labore.

Somni tempus. *Saturi tamen non dormiamus*, [1] ne cibi nos gravent, sed allevent, ut quam maximè fieri poterit, somno minimè lædamur, ut gravantur natantes, quibus appenduntur onera.

[1] *Plutarch.*

[2] *Plin.* 11.53. [2] Somno concoquere corpulentiæ, quam firmitati, utilius. Ideò athletas malunt cibos ambulatione perficere. Pervigilio quidem præcipue vincuntur cibi.

[3] *Plaut. Most.* *Quare* [3] non bonus somnus est de prandio: *& oportet ideò*

[4] *Theocr. Id.* 10. [4] φεύγειν τὸ μεσαμβρινὸν ὕπνον,

fugere meridianum somnum.

Nisi forte senes: in quibus Gal. laudat Homericum hoc de Nestore.

[5] *Odyss. ult.* [5] ἐπεὶ λούσαιτο φάγοιτε

Εὕδει μὲν μαλακῶς. ἡ γὰρ δίκη ἐστὶ γερόντων.

Vt lavit, sumpsitque cibum, dat membra sopori:

Namque hæc justa seni. —

Ex *aliis*

[6] *Persius Sat.* 5. [6] *Qui satur irriguo mavult turgescere somno,*

caput vaporibus implet, & coctionem turbat. Nec obstat, quod [7] Augustus post cibum meridianum, ita ut vestitus calceatusque erat, retectis pedibus paullisper conquiescebat, opposita ad oculos manu.

[7] *Sueton.*

[8] *Plutarch. in Sanit. præc.* [8] Nos autem Medicis pareamus, qui monent semper inter cœnam & somnum faciendam aliquam intercapedinem: ne congestis in corpus cibis & oppresso spiritu, confestim crudo ac fervido alimento aggravemus vim concoctricem, sed respirationem & relaxationem concedamus.

Nocte quoque, non die dormiendum. [9] Non vides ut nocte appetente, & corpora gravis quidam languor invadit, & animas torpor inefficax, & cõtracta in se ipsam ratio, tanquam obscurus ignis, ob ignaviam & languorem leviter divulsis agitatur visis, hoc unum indicans vivere adhuc hominem?

[9] *Plutarch. de occultè vivendo.*

Verum ubi ſol oriens velocia ſomnia abegit,
& tanquam in unum commiſcens convertit, & excitavit una cum luce omnium cogitationes; tunc (ut ait Democritus) nova inita die homines mutuis conatibus tanquam condimento quodam refecti, alius aliunde ad res agendas ſeſe conferunt.

[1] Turpis, qui alto ſole ſemiſomnis jacet, cujus vigilia medio die incipit. [1] *Senec. Ep. 122.*

Sanius [2] ut vivas igitur vigila: *& à pueris. Nam* [2] *Horat. 2. Sat. 3.*
[3] pueros impuberes compertum eſt, ſi plurimo cibo nimioque ſomno uterentur, hebetiores fieri: advertimusque hinc elici tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusque adoleſcere. [3] *Agell. 4. 19.*

Modus tamen ſervandus. Nam aliàs
[4] *Attenuant juvenum vigilatæ corpora noctes.* [4] *Ovid. 1. de Arte.*

LIB. V.

DE IIS, QVÆ EXCERNVNTVR. ET RETINENTVR.

CAP. I.

Flatuum retentio noxia.

Cum [5] ipſa per ſe excrementa multorum ſint cauſſa morborum, tum aliis cauſſis materiam viresque ſuppeditent: *tempeſtivè evacuari debent:* [5] *Plutarch. in præc. San.*

Vnde & [6] Stoici crepitus ajunt æque liberos ac ructus eſſe oportere. Crepitus. [6] *Cicer. 9. Ep. F. 22.*

Atque licet [7] veteres per menſas, munditiarum cauſſa deflare vetabant: *tamen* [8] Claudius Cæſar dicitur meditatus edictum, quo veniam daret efflatum crepitumque ventris in convivio emittendi: cum periclitantem quendam præ pudore ex continentia reperiſſet. [7] *Plin. 28. 2.* [8] *Sueton.*

Feſtivè Nearchus:

[1] Antholog. Epigr.

[1] Πορδὴ ἀποκτείνει πολλοὺς ἀδιέξοδος οὖσα.
Πορδὴ καὶ σώζει, τραυλὸν ἱεῖσα μέλος.
Οὐκοῦν εἰ σώζει καὶ ἀποκτείνει πάλι πορδή,
Τοῖς βασιλεῦσιν ἴσην πορδὴ ἔχει δύναμιν.

[2] Roverius vertit.

[2] Interimit multos crepitus in ventre retentus,
Et ſervat, balbum quando dat ille ſonum.
Ergo ſi crepitus pariter ſervatque necatque,
Regibus hunc magnis quis neget eſſe parem?

CAP. II.

Coitus moderatio.

[3] Ariſt. 1. de gen. anim. 18.

SEmen [3] excrementum eſt alimenti utilis atque ultimi. Multum etiam atque inutile excrementum permiſcetur, ut vel morbi nonnullis contrahantur, cum non bene expurgatur, & alii evadant, alii obeant mortem. *Ita Michael Verinus,*

Veneris mod. commoda.

Ni ſe pollueret, maluit ille mori.

[4] Plin. 28. 6.

[4] Athletæ torpentes reſtituuntur venere, vox revocatur, cum è candida declinat in fuſcam. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis.

Sed hic voto Euripidis locus:
Adſis mihi, ſed mediocris, neque me deſtituas.

[5] Plin. 10. 63.

[5] Cæteris animalibus ſtati per tempora anni concubitus, homini omnibus horis dierum noctiumque. Meſſalina Claudii Cæſaris conjunx, hoc regalem exiſtimans palmam, elegit in id certamen nobiliſſimam è proſtitutis ancillam mercenariam; *quæ tamen*

[6] Iuven. Sat. 6.

[6] — adhuc ardens rigidæ tentigine vulvæ,
Et laſſata viris, nondum ſatiata receſſit.

[7] Vopiſcus in vita.

Ex meliori ſexu, hæc legitur Proculi epiſtola: [7] Proculus Metiano affini. S. D. Centum ex Sarmatia virgines cœpi. Ex his una nocte decem inivi: omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra dies quindecim reddidi. *Huic*

Huic pœne par, si qua est ea gloria, nequitiæ magister, qui ita de se gloriatur:

[1] *At nuper bis flava Chie, ter candida Pitho,* [1] *Ovid. 3. Amor. 7.*
Ter Libas officio continuata meo est.
Exigere à nobis angusta nocte Corinnam,
Et numeros memini sustinuisse novem.

Veneris immod. incommoda.

Sed [2] qui *ita* salaces sunt, & semine redundant, ocissimè senescunt. nam semen, excrementum est: & insuper cum prodit, afficcat. Ob idque mulus equo & asino, ex quibus procreatus est, plus temporis vivit, & fœminæ maribus, si mares salaces sint. Quocirca & in passerum genere, mares breviorem, quam fœminæ vitam obtinent. [2] *Arist. de long. & brev. vitæ.*

Hinc [3] Pythagoras rogatus, quando esset concumbendum, Tunc, inquit, quum teipso infirmior fieri vis. [3] *Laërt. 8.*

[4] Venerem *quoque* damnavit Democritus, ut in qua homo alius exiliret ex homine. Est hercle raritas ejus utilior. [4] *Plin. 28. 6.*

[5] Zenobiæ ea castitas fuisse dicitur, ut ne virum suum quidem sciret, nisi tentatis conceptionibus. Nam cum semel cõcubuisset, expectatis menstruis continebat se, si prægnans esset: sin minus, iterum potestatem quærendis liberis dabat. [5] *Trebell. Pollio.*

De Xenocrate scribunt: [6] Phrynen nobile scortum, illum aliquando tentasse, quum videlicet à quibusdam dedita opera insectaretur, ab eo intra ædiculam admissam humanitatis caussa. Quumque solus illic & unicus lectulus esset, oranti lectuli ipsius partem concessisse: demum, quum multa nequicquam orasset, infecto opere profectam esse, ac dixisse percontantibus, se non à viro, sed à statua exire. Quidam verò discipulos Laidem illi injecisse in lectulum tradunt, illumq; adeò fuisse continentem, ut quum se ad libidinem incitari præsensisset, & secare & urere verenda sæpe pateretur. [6] *Laërt. 4.*

 [7] Non-

[1] Polybius Hist. 3.

[1] Nonnulli dum rebus Venereis indulgent, atque amore stupent, non urbes solum, ac domos suas evertunt, sed etiam vitæ jacturam cum dedecore fecerunt.

Coëundi ætas.

Considerandæ hic ætas, tempus, modus.

[2] Cicer. 1. off.
[3] Id. Catone.

Quod ad ætatem; [2] Adolescentium ætas maximè à libidinibus arcenda est. [3] Libidinosa enim intemperansque adolescentia, effœtum corpus tradit senectuti.

[4] Plin. 7. 14.

Et quamvis [4] Masinissam regem, post LXXXV. annum generasse filium, clarum est: Catonem Censorium octogesimo exacto, è filia Salonii clientis sui: *tamen plerumque* [5] Venus senes aversatur.

[5] Euripid. apud. Plut. An seni &c.
[6] Ovid. 1. Am. 9.

[6] *Turpe senex miles, turpe senilis amor.*

Coëundi tempus.
[7] Laërt. 8.

Quod ad tempus anni;

[7] Sic ait Pythagoras, Venerea hyeme, non æstate facienda, in autumno, ac vere levius. Omni autem tempore esse gravia, & ad sanitatē minimè idonea.

[8] Plutarch. 3. Symp. 6.

Quod ad tempus diei;

[8] Quando quies corpori accidit, ac nutrimenti per corpus penetrantis digestio finem habet, tum re Venerea utendum.

[9] Cruceius apud Sept. in Arist. Probl.

[9] *Quærenti Ersiliæ quænam hora salubrior esset*
Ad Venerem, medicus sic ait Hermogenes:
Mane salubre magis Veneris decerpere fructus,
Iudice me fuerit; vespere dulce magis.
Hic illa arridens, formoso, ait, ore, Voluptas
Mî curæ fuerit vespere, manè salus.

[10] Plin. 10. 63.
[11] Oper. & d.

[10] Viros Veneris avidiores hyeme, fœminas æstate Hesiodus prodidit:

[11] — θέρεος καματώδεος ὥρη
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τοι ἄνδρες
Εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὴν, καὶ γένατα σείριος ἄζει.
— agros cum insana Canicula torret,
Fœmineo Cypris tunc est magis effera sexu,
Mitior illa viris, & sæpe accita relanguet.

Ratio

Ratio est, [1] quoniam naturæ calidæ præ nimio calore æstivi temporis æstuant collabunturque: frigidæ verò refoventur & vigent. Est autem vir calidus & siccus, mulier frigida humidaque: ergo virorum tunc vires infirmantur, mulierum verò corroborantur & vigent per compensationem qualitatis contrariæ. [1] *Arist.* 4. *Probl.* 26.

[2] *Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,* [2] *Lucret.* 4.
Id quoque permagni refert.

Modum exprimit poëta ad eam rem unicus:

[3] *Mille modi Veneris. simplex minimique laboris* [3] *Ovid.* 3. *de arte.*
Cum jacet in dextrum semisupina latus.

Nec abludit Satyricus:

[4] *Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum,* [4] *Horat.* 1. *Sat.* 2.
Ilia & Egeria est, do nomen quodlibet illi.

Vbi ut cum Ovidio congruat, Lambinus legendum putat, dextrum corpus mihi lævo.

Ipsi Veneri Martis prœlium ita gratulatur naturalis poëta:

[5] *Hunc tu Diva tuo recubantem corpore sancto* [5] *Lucr.* 1.
Circumfusa super.

LIB. VI.

DE ANIMI AFFECTIBVS.

CAP. I.

Affectuum necessitas, natura, modus.

IUre [6] prudentissimus Deus animis nostris indidit Affectus, ut sint quasi adminicula ad præclaras actiones. Quod enim ventus navigio, id nobis Affectus: in quorum temperie animi nostri tranquillitas, & *corporis sanitas* consistit. [6] *Vossius* 2. *Orat.* 1. Affectuum necessitas.

[7] Verum satius sit modicos habere affectus, an [7] *Cicer. Tusc.*

nullos, sæpe quæsitum est. Nostri illos expellunt. Peripatetici temperant.

[1] Senec. Ep. 116.

[1] Ego, *inquit Stoicus*, non video, quomodo salubris esse aut utilis possit ulla mediocritas morbi.

[2] Cicer. 5. Tusc.

[2] Ut maris tranquillitas intelligitur, nulla ne minima quidem aura fluctus commovente: sic animi quietus & placatus status cernitur, cum perturbatio nulla est.

[3] Cicer. 3. Tusc.

[3] Hic ille vultus semper idem, quem dicitur Xantippe prædicare solita in viro suo fuisse Socrate, eodem vultu semper se vidisse exeuntem illum domo & revertentem.

Sed impossibile omnes penitus affectus exuere. Non enim silice nati sumus; sed est naturale in animis tenerum quiddam atque molle, quod ęgritudine quasi tempestate quatiatur, *& à ratione nonnunquam gubernari se neget.*

[4] Voss. cit. Affectuum modus.

[4] Quod minimè fit in homine prudenti, qui non affectu vacat, sed affectui imperat.

[5] Cicer. 4. Tusc.

Ideoque non placet [5] Zenonis hæc definitio, ut Affectus sit, aversa à recta ratione, contra naturam animi commotio: cum in affectibus modus servari possit, imo debeat.

[6] Plutarch. de virt. morali.

[6] Enimverò sicut Musica in sonis concentum non acutorum ac gravium vocum exstirpatione, in corporibus Medicina sanitatem non internecione caloris aut frigoris, sed proportione contemperationis quærunt atque conficiunt: ita in animo etiam victoria paratur, cum ea perturbationibus modum mediocritatemque imposuit. Animus enim nimio dolore, aut gaudio correptus, similis est corpori affluxu humoris alicujus supervacanei tumenti atque inflammato, non ipsum gaudium aut dolor. Et præclarè Homerus his verbis:

Τοῦ δ' ἀγαθοῦ οὔτ' ἂρ τρέπεται χρὼς, οὐδέ τι λίην
Ταρβεῖ·
Semper adest forti color idem: nec gravis illum
Pertentat metus:

non

non metum ademit, ſed nimium metum: ut fortitudo non in væcordiam, aut fiducia in temeritatem abeat. Sic etiam circa voluptatem nimiæ cupiditates, & in vindicandis flagitiis nimium in malos odium tollantur, & habebis temperantem, qui tamen non omnis ſenſus voluptatum ſit expers, juſtumque citra ſævitiam & acerbitatem. Adde, quod ſi omninò evelli ex animis affectus poſſint multorum: eorum ratio hebetior fieret atque ocioſior. ſicut gubernator vento ceſſante non admodum habet, quod agat. Atque hæc ut apparet obſervantes legum conditores, in civitate Ambitionem Æmulationemque excitant.

Gloriæ cupiditas.

[1] Noctu ambulabat in publico Themiſtocles, quod ſomnum capere non poſſet: quærentibuſque reſpondebat, Miltiadis trophæis ſe è ſomno ſuſcitari. Cui non ſunt auditæ Demoſthenis vigiliæ? qui dolere ſe ajebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. Philoſophię denique ipſius principes nunquam in ſuis ſtudiis tantos progreſſus, ſine flagranti cupiditate, facere potuiſſent.

[1] *Cicer. 4. Tuſc.*

Et profecto [2] contemptu famæ, contemnuntur virtutes.

[2] *Tacit.*

[3] Sed neſcio quomodo inhæret in mentibus quaſi ſeculorum quoddam augurium futurorum. Idque in maximis ingeniis altiſſimiſque animis & exiſtit maximè & apparet facillimè. Quo quidem dempto, quis tam eſſet amens, qui ſemper in laboribus & periculis viveret? loquor de principibus. Quid poëtæ? nonne poſt mortem nobilitari volunt? unde ergo illud?

[3] *Cicer. 1. Tuſc.*

[4] *Aſpicite ô cives ſenis Ennî imaginî formam,*
Hic veſtrum panxit maxima facta patrum.

[4] *Ita leg. Scalig. in Catal.*

Mercedem gloriæ flagitat ab iis, quorum patres adfecerat gloria.

Idemque,

Nemo

Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu,
Faxit, cum volito viva per ora virûm.

Sed quid poëtas? opifices & post mortem nobilitari volunt. Quid enim Phidias? sui similem speciem inclusit in clypeo Minervæ, cum inscribere non liceret? Quid nostri Philosophi? nonne in iis ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt?

Et meritò. Quidni enim, quandoquidem
[1] *Vitæ summa brevis spē nos vetat inchoare longā,* [2] tanto magis hoc quicquid est temporis futilis & caduci, si non datur factis (nam horum materia in aliena manu) certè studiis proferamus? & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur?

[1] *Horat. 1. Od. 4.*
[2] *Plin. 3. Epist.*

Iracundiæ commoda.

Honesta igitur sive ambitio, sive æmulatio non tollenda. Quin & [3] Peripatetici multis verbis Iracundiam laudant: cotem fortitudinis esse dicunt, multoque & in hostem & in improbum civem vehementiores iratorum impetus esse: leves autem ratiunculas eorum, qui ita cogitarent: Prælium rectum est hoc fieri: convenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. hæc nullam habent vim, nisi irâ excanduit fortitudo. Nec verò de bellatoribus solum disputant. imperia severiora nulla esse putant sine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorem denique non modo accusantem, sed ne defendentem quidem probant sine aculeis iracundiæ. quæ etiamsi non adsit, tamen verbis atque motu simulandam arbitrantur, ut auditoris iram oratoris incendat actio. Virum denique videri negant, qui irasci nesciat. eamque, quam lenitatem dicimus, lentitudinis nomine appellant.

[3] *Cicer. 4. Tusc.*

[4] Ipsos adeò illos, contra quos nobis est sermo, videmus in eo esse, ut sępenumero & laudando adolescentes excitent atque propellant, & castigando coër-

[4] *Plutarch. de virt. mor.*

coërceant: quorum alterum delectatio, alterum dolor subsequitur. correctio enim & reprehensio pœnitentiam pudoremque incutit: quorum prius dolorem, posterius metum genus habet: iisque maximè ad castigandum utuntur. Unde etiam Diogenes Platonem laudantibus quibusdam dixit: Et quidnam ille habet tantopere prædicandum, qui tanto philosophatus tempore, neminem dolore affecit? Non enim tam rectè cum Xenocrate dixeris, mathematicas disciplinas esse ansas philosophiæ: quam hoc, affectus istos verecundiam, cupiditatem, pœnitentiam, voluptatem, dolorem, ansas esse adolescentium: quas salutari atque concinna opportunitate ratio & lex apprehendentes, eos cum profectu in rectam perducant viam. ut non malè professus fuerit Laco ille pædagogus, effecturum se, ut puer gaudeat honestis, ac molestè ferat turpia.

Animi & Corporis societas.

[1] Quamvis *autem* animi hominum incorporei sint, tamen multa habent cum corporum natura convenientia: contrahuntur metu, turgent ira, dolore minuuntur, audacia inflantur, ut non multum à corporum natura differant, atque eandem fere sanationem inquirant.

[1] *Dion. Hist.* 55.

[2] Præterea mentem sanari, corpus ut ægrum,
Et pariter flecti medicina posse videmus.
Insignis certe animi & corporis συμπάθεια:
[3] Æger enim traxit contagia corpore mentis.
[4] Quinetiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem oculis, vultuque cadenti;
Vnde neque exaudit voces; nec noscere voltus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant lacrymis rorantes ora, genasque.

[2] *Lucr.* 3.
[3] *Ovid.* 5. *Trist.* 13.
[4] *Lucr.* 3.

Quare rectè dicebant [5] Hegesiaci, corpus morbis multis passionibusque affligi, animam verò simul

[5] *Laërt.* 2.

[1] *Plin.* 22.24. mul cum corpore pati & una turbari.[1] Ideoque observanda sunt, quæ non solum corporum medicinam, sed & morum habent.

[2] *Plato Timæo.* [2] Porro ad bonam & malam valetudinem, ad virtutes & vitia nulla moderatio vel immoderatio majoris momenti, quam animæ ad ipsum corpus esse videtur. Quando enim anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atq; effertur, totũ ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. Quando etiam ad discendum investigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit protinus corpus & labefactat. Denique cum ad docendum disserendumque privatim & publicè ambitiosa quadam concertatione contendit, inflammat corpus atque resolvit. Nonnunquam etiam distillationes fluxusque commovens medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias caussas judicare. Rursus quando corpus grande & pigriori mole superexcedens pusillæ exiliq; cogitationi animi copulatur, cum geminæ sint in homine secundum naturam cupiditates, una quidem per corpus alimentorum, altera verò per id quod divinissimum nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potentioris illius prævalentes agitationes quod suum est adaugent, quod verò animi, hebes, indocile obliviosum reddunt, atque ita infirmitatem maximam, videlicet imperitiam generant.

[3] *apud Erasm.* 3. 6. *Adag.* 18. [3] Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.

Subtile pectus venter obesus non parit.

Animus autem nulla re magis afficit corpus, quam Affectibus. qui si rationi non obtemperent, merito πάθη *& Perturbationes dicuntur. Nam* [4] Perturbatio nomine ipso declarari vitiosa videtur: *nec non Morbi animi, & Ægritudines : quia* [5] quod ægrotatio in corpore, id in animo ægritudo.

[4] *Cicer.* 3. *de finib.*

[5] *Idem* 4. *Tusc.*

Ejusmodi affectibus Stoicorum definitio convenit,

qua

qua πάθος esse dicitur ὁρμὴ πλεονάζουσα, impetus immodicus ac redundans; *& veluti*

[1] Fertur equis auriga, neq; audit currus habenas; [1] *Virg. 1. Georg.*
Sic [2] trahit invitam nova vis, aliudque Cupido, [2] *Ovid. 7. Met.*
Mens aliud suadet. —
Hinc Phædra nutrici bene consulenti respondet:
[3] — Quæ memoras scio [3] *Seneca Hippol.*
Vera esse nutrix: sed furor cogit sequi
Pejora: vadit animus in præceps sciens,
Remeatque, frustra sana consilia appetens.
Sic cum gravatam navita adversa ratem
Propellit unda, cedit in vanum labor,
Et victa prono puppis aufertur vado:
Quod ratio poscit, vincit, ac regnat furor.

[4]Has Perturbationes, Animi morbos Philosophi appellant, negantque stultum quenquam his morbis vacare. [4] *Cicer. Tusc. 3.*

Ideoque [5] in omni vita rectissimè præcipitur, ut Perturbationes fugiamus, id est, motus animi nimios rationi non obtemperantes. [5] *Idem Off. 1.*

CAP. II.

Affectuum genera, eorum natura, & vires.

CUm [6] omnis Perturbatio sit animi motus vel rationis expers, vel rationem aspernans, vel rationi non obediens: isque motus aut boni aut mali opinione citetur: bifariam quatuor Perturbationes æqualiter distributæ sunt. nam duæ sunt ex opinione boni: quarum altera voluptas gestiens, id est, præter modum elata lętitia opinione præsentis magni alicujus boni: altera vel cupiditas rectè, vel libido dici potest, quæ est immoderata appetitio opinati magni boni rationi non obtemperans. Ergo hæc duo genera, voluptas gestiens & libido, bonorum opinione turbantur: ut duo reliqua, metus & ægritu- [6] *Cicer. 3. Tusc.*

ægritudo, malorum. nam & metus opinio magni mali impendentis, & ægritudo est opinio magni mali præsentis: & quidem recens opinio talis mali, ut in eo rectum videatur esse angi: id autem est, ut is, qui doleat, oportere opinetur se dolere.

Has respexit & Virgilius:

[1] 6. Æneid.

[1] Igneus est ollis vigor & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrentq; & hebetant artus, moribundaq; mēbra.
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentq;.—

Quatuor has agnovit quoque Varro: alii septem, alii undecim, alii plures: nos eos tantummodo Affectus seu Perturbationes considerabimus, qui corpus maximè afficiunt, ejusque valetudinem perturbant.

Dolor.

[2] *Plutarch. Consʃ. ad Apollon.*

[2] Cum animum multi Affectus moveant, Doloris ea est natura, ut omnium hoc gravissimè faciat. quem & insaniæ nonnullis caussam ajunt fuisse, & aliorum insanabilium morborum; ac fuerunt, qui præ dolore sibi ipsis mortem consciscerent.

[3] *Cicer. 4. Tusc.*

[3] Ægrè tulisse Rutilium fratris repulsam Consulatus, scriptum apud Fannium est: sed tamen transisse videtur modum, quippe qui ob eam caussam à vita recesserit.

Et ille apud Comicum:

[4] *Plaut. Capt.*

[4] Mœrore maceror, marcesco, & consenesco miser.

[5] *Sophocl. Tyro.*

Et, [5] Sæpè æger animus corpori morbos dedit.

[6] *Iustin. Hist. 32.*

[6] Philippus Macedoniæ rex morbo ex ægritudine animi contracto decessit.

Lacrymæ.

Indicia doloris lacrymæ plerumque esse solent.

[7] *Senec. Ep. 99.*

[7] Cum primum nos nuncius acerbi funeris perculit, lacrymas naturalis necessitas exprimit: & spiritus ictu doloris impulsus, quemadmodum totum corpus quatit, ita oculos, quibus adjacentem humorem perpremit & expellit. Hæ lacrymæ per illisionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ sunt, quibus exitum damus, cum memoria eorum, quos amisimus,

mus, retractatur: & ineſt quiddam dulce triſtitiæ; cum occurrunt ſermones eorum jucundi, converſatio hilaris, officioſa pietas, tunc oculi in gaudio relaxantur. *Immenſus verò dolor lacrymas ſupprimit.*

[1] Troades exclamant: obmutuit illa dolore:
Et pariter vocem, lacrymasque introrſus obortas
Devorat ipſe dolor.—

[1] Ovid. 13. Met.

[2] Pſammenitus Ægyptiorum rex à Cambyſe regno pulſus eſt. Ejus filiam ancillari veſte indutam cum aliquot nobilium virginibus Cambyſes mitti juſſerat ad hauriendam aquam, ut hoc ſpectaculo parentum captivorum animos diſcruciaret. Cæteris indignè ferentibus, ſolus Pſammenitus demiſit oculos. Mox juſſit duci filium illius cum aliis plurimis ejuſdem ætatis, vinctis cervicibus & ore frænato. Ne hoc quidem ſpectaculo ſolus Pſammenitus ad lachrymas commotus eſt. Idem, quum vidiſſet familiarem quendam exutum opibus mendicantem obambulare, hoc ſpectaculo adeò commotus eſt, ut ingenti fletu hominem amicum compellans, caput ſuum barbarico more cæderet. Ea re cognita, cum Cambyſes per nuntium cauſſam ſciſcitaretur, cur in liberorum calamitate tacitus, unius ſeniculi calamitatem tam impotẽter ferret, reſpondit, Fili Cyri, domeſtica mala graviora ſunt, quam ut lacrymas recipiant: at amicus deplorandus erat, qui è multis opibus ad ſummam inopiam redactus eſt, idque in extremo ſenectutis limine.

[2] Eraſmus 6. Adag. ex Herod.

[3] Fine carent lacrymæ: niſi cum ſtupor obſtitit illis,
Et ſimilis morti pectora torpor habet.

[3] Ovid. 1. de Ponto 2.

Sed præſtat eas effundere. Nam

[4] Expletur lacrymis egeriturque dolor.

[4] Idem 2. Triſt. 3.

Alias

[5] Strangulat incluſus dolor, atque exæſtuat intus;
Cogitur & vires multiplicare ſuas.

[5] Idem 5. Triſt. 1.

Gaudium. *Nec Dolorem modo, sed & Gaudium, si immoderatum sit, morbos & mortem attulisse constat.*

[1] *Cicer. 4. Tusc.* [1] Cum ratione animus movetur placidè atque constanter, tum illud Gaudium dicitur: cum autem & inaniter & effuse animus exultat, tum illa Lætitia gestiens, vel nimia dici potest: quam ita definiunt Stoici, sine ratione Animi elationem. *Illud spiritus diffundendo, & calorem suscitando, sanitatem conservat: hæc utrumque dissipando, vel Syncopen, vel mortem repentinam infert.*

[2] *Agell. 3. 15.* [2] Cognito repente insperato gaudio exspirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycratam, nobilem fœminam à Naxo insula. Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate jam edita, cum in certamine poëtarum præter spem vicisset, & lætissimè gauderet, inter illud gaudium repente mortuus est. De Rhodio etiam Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiasten, tertium luctatorem: eosque omnes vidit vincere, coronarique eodem Olympiæ die. Et cum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris impositis suaviarentur: cumque populus gratulabundus flores undique in eum jaceret; ibi in stadio inspectante populo, in oculis, atque in manibus filiorum animam efflavit. Præterea in nostris Annalibus scriptum legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus P. R. cæsus est, anum matrem, nuntio de morte filii allato, luctu atque mœrore affectam esse. Sed is nuntius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit: anus repente filio viso, copia atque turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudii, oppressa exanimataque est. *Ita &* [3] Sophocles & Dionysius Siciliæ tyrannus gaudio obiere, uterque accepto Tragicæ victoriæ nuntio.

[3] *Plin. 3. 15.*

[1] Sunt

[1] Sunt qui dicant Chryſippum riſu effuſum expiraſſe. Nam cum aſinus manducaret ficus, aniculæ dixiſſe vinum aſino ſorbendum daret, nimioque riſu occupatum, exhalaſſe animam. [1] *Laërt. in vit*

Invidia.

[2] Invidentiam eſſe dicunt ægritudinem ſuſceptam propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceant invidenti. [2] *Cicer.* 4. *Tuſc.*

[3] Publius Mucium inprimis malevolum cum vidiſſet ſolito triſtiorem, aut Mucio, inquit, neſcio quid incõmodi acceſſit, aut neſcio cui aliquid boni. [3] *Macrob.* 2. *Sat.* 2.

[4] *Invidus alterius rebus macreſcit opimis.* [4] *Horat.* 1. *Ep.* 2.
Invidia Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum.—

Nam [5] ſicut rubigo ferrum, ita invidiam invidos conſumere, ajebat Antiſthenes. [5] *Laërt.* 5.

[6] *Pallor in ore ſedet: macies in corpore toto:* [6] *Ovid.* 2. *Met.*
Nuſquam recta acies: livent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua eſt ſuffuſa veneno.
Riſus abeſt, niſi quem viſi movere dolores.
Nec fruitur ſomno, vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabeſcitque videndo
Succeſſus hominum, carpitque & carpitur una,
Suppliciumque ſuum eſt.

Amor.

[7] Si explicatum in aperto Amorem intueri velis, ac pernoſcere, invenies nullam animi perturbationem vel dolores adferre acriores, vel gaudia vehementiora, vel majores furores mentisque abalienationes. [7] *Plutarch.* 1. *Symp.* 5.

[8] *Amorem cuncta vitia ſectari ſolent,* [8] *Plautus Merc.*
Cura, ægritudo, dolor, nimiaque elegantia,
Inſomnia, ærumnæ.

Ea in ſemetipſa eleganter notat Canace;

[9] *Fugerat ore color; maciesque obduxerat artus;* [9] *Ovid. Epiſt.* 11.
Sumebant minimos ora coacta cibos.
Nec ſomni faciles, & nox erat annua nobis,
Et gemitum nullo læſa dolore dabam.

[1] Columell. 1. de R.R. 1.
[2] Senec. Hippolyto.
[3] Plaut. Merc.
[4] Suidas.
[5] Plutarch. in Demetrio. Lucian. de Syriâ deâ.

[1] Qui se Venereis amoribus dediderit, non aliud quicquam potest cogitare, quam illud quod diligit: *unde* [2] nulla jam Cereris subit

Cura, aut salutis.—

Namque

[3] *Qui amat, quod amat si id habet, id habet pro (cibo.*

Non mirum igitur, si [4] ex amore interdum morbus oritur, ut accidit Antiocho Seleuci filio, cujus morbus est à Medicis deprehensus.

[5] Forte enim Antiochus amore deperiens Stratonices juvenculæ, quæ puerum jam ex Seleuco ediderat, graviter fuit affectus, multaque ad reluctandum animi motui molitus est. Postremò perpendens dirâ se libidine teneri, ægritudine affligi deplorata, & consilio esse destitutum: rationem quæsivit vitæ deponendæ, corpusque instituit sensim curationis negligentia atque inedia conficere, morbum simulans. At medicus Erasistratus facile amorem ejus deprehendit. verum ut cujus amore flagraret, quod conjectu erat arduum, exploraret: agebat assiduè apud eum in cubiculo. Si quis formosus adolescens vel fœmina ingrederetur, observabat Antiochi vultum, & membra, quæ potissimum solent affectibus animi consentire, ac corporis inspiciebat motus. Quum igitur ad cæterorum ingressum nihil moveretur: Stratonice verò & sola & cum Seleuco subinde eum invisente, illa Sapphus in eo omnia existerent, vocis compressio, rubor vultus igneus, tectus oculorum conjectus, sudores pręcipites, confusio & perturbatio pulsus, denique vi victo animo perplexitas, stupor & pallor: his verisimilibus conjecturis reputans Erasistratus in nullam aliam exardescentem regis filium in silentio ad mortem usque perseverare, grave hoc putavit enuntiare & detegere: attamen indulgentia Seleuci in filium fretus, tentavit aliquando aperire ei amore adolescentem

affligi,

affligi, ſed deplorato amore incurabilique. Obſtupefacto & rogante rege, quemadmodum incurabili: Quia hercle, inquit Eraſiſtratus, meam amat uxorem. Et tu, infit, neges, Seleucus, Eraſiſtrate, qui amicus noſter es, haſce filio meo nuptias, idque qui unum hunc cernis rerum noſtrarum ſacram anchoram eſſe? Ne tu quidem, inquit ille, id facias, pater, ſi Stratonicen Antiochus adamaret. Utinam vero, inquit, amice, Deus aliquis vel homo eò traducat morbum. nam equidem vel regnum, modo retineam Antiochum, cupiam dimittere. Ita commotè Seleuco multis cum lacrymis fato, dexteram Eraſiſtratus injiciens, nihil eum Eraſiſtrato ait indigere, nam cum pater, vir, & rex eſſet, ipſum ſimul medicum domus ſuæ optimum fore. Atque Antiochi cum Stratonice ex hujuſmodi perhibent occaſione conciliatas fuiſſe nuptias.

Similiter [1] Hippocrates ad Perdiccam Macedonum regem, qui tabe laborare exiſtimabatur, publicè vocatus, animi morbum eſſe indicavit. Cum enim poſt Alexandri patris mortem, Phylam ejus pellicem amore deperiret, ad eamque re dilata, poſtquam ex ejus conſpectu illum prorſus immutari animadvertit, propulſato quidem morbo, regem ſanitati reſtituit. [1] *Soranus in vita.*

[2] Ira eſt libido puniendi ejus, qui læſiſſe videatur injuria. Ira. [2] *Cicer. 4. Tuſc.*

[3] Ad eã opportuniſſima fervidi animi natura eſt. [3] *Senec. 2. de ira 18.*

[4] Volunt itaque quidam ex noſtris iram in pectore moveri, [4] *Ibid. 19.*

[5] (— *calido ſub pectore maſcula bilis*
Intumuit, quam non extinxerit urna cicutæ) [5] *Perſius Sat. 5.*

efferveſcente circa cor ſanguine.

[6] *Corque meum penitus turgeſcit triſtibus iris.* [6] *Homer. apud Cic. Tuſc.*

[7] Cauſſa cur hic potiſſimum aſſignetur iræ locus, non alia eſt, quam quod in toto corpore calidiſſimum [7] *Senec. 2. de Ira 19.*

dissimum pectus est. Neque alia est caussa, cur iracundi sint flavi rubentesque: quibus talis natura calor est, qualis fieri cæteris inter iram solet: mobilis enim illis agitatusque sanguis est.

Ab eodem fonte

[1] Ovid. 3. Arte. [1] *Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,*
Lumina Gorgoneo sævius angue micant.

[2] Senec. 2. de ira 19. *Hinc etiam* [2] Vinum incendit iram, quia calorem auget, *& bilem producit.*

[3] Plautus Amphitr. [4] Senec. 3. de ira 9. *Et quia* [3] fames & mora bilem in nasum conciunt: *ideò* [4] fames quoque & sitis exasperant & incendunt animum.

[5] Senec. Ep. 18. [5] Ingentis *inde* iræ furor est: & ideò ira vitanda est non moderationis caussa, sed sanitatis.

[6] Cicer. 1. Ep. ad Q. fr. 1. *Neque tantum calidioris naturæ, sed etiam* [6] levis est animi atque infirmi vitium, iracundia.

[7] Idem 3. de ira 9. *Nam* [7] ut ulcera ad levem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condolescunt: ita animus affectus minimis offenditur.

[8] Seneca 1. de ira 13. *Hinc* [8] iracundissimi infantes, senesque & ægri sunt, & invalidum omne natura querulum est.

[9] Plato 4. de Rep. [9] In infantibus hoc videre est, qui statim atque nati sunt, pleni ira apparent.

[10] Senec. 2. de ira 19. *Ita & mulieres* [10] & senes difficiles & queruli sunt.

[11] 24. ad Attic. 24. *Hoc Cicero de se fatetur:* [11] Amariorem me senectus facit, stomachor omnia.

[12] in Ægin. *Iracundi etiam ægroti. Isocrates de quodã:* [12] Cum natura satis asper erat, tum morbo erat longè morosior.

[13] Nicet. 7. 6. *Et* [13] Imperator Manuel Comnenus ex morbo gravissimo pronior ad iram factus.

Et ut Ira ex morbo augetur, ita ipsa quoque morbum auget, vel accersit: imò & ipsam mortem.

[14] Ammian. Marc. 30. Hist. [14] Imperator Valentinianus ira vehementi perculsus, & inter exordia respondendi tumidior, increpabat, &c. paullatimque lenitus, & ad molliora propen-

propensior, tanquam ictus telo vitalia, voceque simul obstricta, suffectus igneo lumine cernebatur; & repēte cohibito sanguine lethali sudore perfusus, &c. ubi locatus in lecto exiguas spiritus reliquias trahens, nondum intelligendi minuto vigore, &c. Et quoniam viscerum flagrante compage laxanda erat necessariò vena, &c. unus tamen repertus venam ejus iterum sæpiusque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate caloris ambustis: vel, ut quidam existimabant, arefactis ideò membris, quod meatus aliqui, quos hæmorrhoidas nunc appellamus, obserati sint, gelidis frigoribus concrustati.

[1] Magis illud videndum est, quam multis ira per se nocuerit. Alii nimio fervore rupere venas, & sanguinem supra vires elatus clamor egessit, & luminum suffudit aciem in oculos vehementius humor egestus, & in morbos ægri recidere. nulla celerior ad insaniam via est. Multi itaq; continuaverunt iræ furorem; nec quam expulerant mentem unquam receperunt. Ajacem in mortem egit furor, in furorem ira. *[1] Senec. 2. de ira 36.*

Avaritia.

[2] Avaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupivit; ea quasi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effœminat, semper infinita, & insatiabilis est, neque copia neque inopia minuitur. *[2] Sallust. Catil.*

[3] Avari omnes perpetuo morbo agitantur, suspicatur omnes timidus, sibique ob aurum insidiari putat, nunquam quiescens. *[3] Plin. 14. Proœm.*

[4] Ex uno Euclione disce omnes: *[4] Plautus Aulul.*
Oculos hercle ego istos, improba, effodiam tibi,
Ne me observare possis, quid rerum geram.
Abscede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc.
Istic adesto. si hercle tu ex istoc loco
Digitũ transversum, aut unguem latũ excesseris,

Aut si respexis, donicum ego te jussero,
Continuò hercle te dedam discipulam cruci.
Scelestiorem me hac anu certè scio
Vidisse nunquam, nimisque ego hanc metuo malè,
Ne mihi ex insidiis verba imprudenti duit,
Neu persentiscat, aurum ubi est absconditum.
Quæ in occipitio quoque habet oculos pessima.

Et mox:

Abi intro, occlude januam, jam ego hîc ero.
Cave quenquam alienum in ædes intromiseris.
Quod quisquam ignem quærat, extingui volo.
Ne caussæ quid sit, quod te quisquam quæritet.
Nam si ignis vivet, tu extinguêre extempulò.
Tum aquam aufugisse dicito, si quis petet.

Et quæ sequuntur, incredibiles ostendunt avarorum curas & sollicitudines, quibus ingenium suum defraudantes sanitatem offendunt.

Quare

[1] *Horat. 2. Sat. 3.*

[1] *Danda est ellebori multo pars maxima avaris.*
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.

Metus. [2] *Arist. 3. Ethic. 9.*

[2] Metus est dolor quidam ac perturbatio ex opinione impendentis mali, quod vel perniciem, vel molestiam afferre possit.

[3] *Xenophon 3. Cyrop.* [4] *Plutarch. de fortun. Alex.*

[3] Metus inter omnes res terribiles maximo impetu animos percellit, & [4] non solum memoriam consternat, sed & institutum animi omne, & laudabilem conatum atque incitationem: ipsamque impedit loquelam;

[5] *apud Stob.*

[5] Ἀψυχίᾳ γὰρ γλῶσσαν ἁρπάζει φόβος.
Ita quippe vecors impedit linguam pavor.

[6] *Arist. 29. Probl. 9.*

[6] Quam *verò* ob caussam, cum & metus & dolor quædam sit ægritudo, qui dolent, clamant, qui metuunt, silent? An qui dolent, suum retinent spiritum: itaque is universus erumpens, cum clamore emittitur: metuentibus corpus refrigeratur, calorque ima petit, qui spiritum movet? Quò igitur hic se contu-

contulerit, ibidem ſpiritum potiſſimum excitabit: quapropter venter eorum, qui metuunt, obcrepare ſolitus eſt. Vox autem ſpiritus ſurſum verſus elatus eſt, partibus quibuſdam veluti inſtrumentis conficiendus, abſolvendusque.

Quinetiam *(ſtupuit, pectore*

[1] *Membra metu debilia ſunt: animus timore ob-* [1] *Terent. Adelph.*
Conſiſtere nihil conſilii quicquam poteſt.

Ipſum etiam cor, vitæ fontem, oppugnat,

[2] *Vagus per artus errat excuſſus tremor,* [2] *Seneca Herc. Oet.*
Erectus horret crinis, impulſis adhuc
Stat terror animis, & cor attonitum ſalit,
Pavidumque trepidis palpitat venis jecur.

[3] *Verũ ubi vehementi magis eſt cõmota metu mens;* [3] *Lucret. 3.*
Conſentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, & pallorem exiſtere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemq; aboriri:
Caligare oculos, ſonere auris, ſuccidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facilè ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe animam cum animo conjunctam; quæ cum animi vi
Percuſſa eſt, exin corpus propellit & icit.

[4] Cur *autem* homines metuentes tremunt, maximeque vocem & manus, & imum labrum? An vocem, quia calor hinc deficit, quo in loco vox poſita eſt: labrum verò, & manus, quoniam partes iſtæ nobiliores ſunt, minimeque ſanguinolentæ? Bilem quoque iidem dejiciunt, & teſticulos contrahunt. Dejiciunt, quia calor deſcendens diffundit & liquefacit. Contrahunt, quia metus invectus extrinſecus eſt, ut fugam in adverſum agi oporteat. [4] *Ariſt. 29. Probl. 7.*

Examen plurium Metus ſymptomatum apud Ariſtotelem videre eſt. Sed antequam finem facimus, duobus exemplis, quantum poſſit, oſtendemus.

[5] Franciſco Gonzagæ Mantuæ principi, affinem [5] *Scalig. Ex. 312.*

 ſuum

suum suspectum conjurationis cum ad quæstionem aut supplicium servari jussisset, nuntiatum est, totum repente canum factum.

[1] Thuanus Hist. 15.

[1] Melenianus humili casa tectus lectica: nam tum forte podagra vexatus latebat. Monlucius illuc directum tormentum displodi aliquoties jubet, quo plures occisi sunt, delatoque forte in casam ictu, Melenianus ejus ruina pœnè obrutus, vehementique pavore correptus, quasi contrario morbo, podagræ doloribus tunc temporis solutus est.

Sed terror sæpius morbum, quam remedium affert; imo quandoque ipsam mortem. Ita aliquando

[2] Vopiscus Caro.

[2] tantum fuit subito tonitruum, ut multi terrore ipso exanimati esse dicantur.

Quare, ut tandem Affectus terminemus, quicunque animi & corporis sanitati studes, immoderata

[3] Boëth. 1. de Cons. 7.

[3] Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.

Inprimis, qui valetudinarius, aut æger.

[4] Theognis.

[4] Μῆτε κακοῖσι νοσῶν λυπῦ φρένα, μήτ' ἀγαθοῖσι
Τερφθῆς ἐξαπίνης, πρὶν τε λόγου ἄκρον ἰδεῖν.

Neque malis ægrotans auge mentem, neque bonis
Oblecteris repētè, antequā finē extremū videris.

[5] Plin. 22. 24.

[5] Est & ratio subtilitatis immensæ à Platone descendens: corpusculis rerum lævibus, scabris, angulosis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideò non eadem omnibus amara aut dulcia esse.

[6] Lucret. 2.

[6] Hôc accedit, uti mellis lactisque liquores
Iucundo sensu linguæ tractentur in ore.
At contrà tetra absinthî natura, ferique
Centauri fœdo pertorquent ora sapore.

[7] Plin. cit.

[7] Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiam, & in siti. Ergo & hæc animi asperitas, seu potius

tius animæ, dulciore ſucco mitigatur. Lenit tranſitum ſpiritus, & molliores facit meatus, ne ſcindant euntem redeuntemque. Experimenta in ſe cuique: nullius non ira luctusque, triſtitia, & omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque obſervanda ſunt, quæ non ſolum corporum medicinam, ſed & morum habent.

[2] Qui voluptatem maximè ſequuntur, ii minimè aſſequuntur. [2] *Cicer. 5. Tuſc.*

Quare vivamus memores moniti Pythagorei:

[3] Ἑλοῦ βίον τὸν ἄριστον, ἡδὺν δὲ αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσει. [3] *Plutarch. in præc. Sanit.*

[4] Optima vivendi ratio eſt eligenda, eam jucundam conſuetudo reddet. [4] *Cicero 4. ad Heren.*

Exemplo ſit [5] L. Thorius Balbus. is ita vivebat, ut nulla tam exquiſita poſſet inveniri voluptas, qua non abundaret. erat & cupidus voluptatum, & cujuſvis generis ejus intelligens, & copioſus; ita non ſuperſtitioſus, ut & illa plurima in ſua patria ſacrificia & fana contemneret; ita non timidus ad mortem, ut in acie ſit ob remp. interfectus. cupiditates non Epicuri diviſione finiebat, ſed ſua ſatietate. habebat tamen rationem valetudinis. utebatur iis exercitationibus, ut ad cœnam & eſuriens & ſitiens veniret: eo cibo, qui & ſuaviſſimus eſſet, & idem facillimus ad concoquendum: vino & ad voluptatem, & ne noceret: cætera illa adhibebat, quibus demptis, negat ſe Epicurus intelligere quid ſit bonum. aberat omnis dolor. qui ſi adeſſet, nec molliter ferret, & tamen medicis plus, quam philoſophis uteretur. color egregius, integra valetudo, ſumma gratia, vita denique conferta voluptatum omnium varietate. [5] *Idem 2. de finib.*

IOH.

IOH. BEVEROVICII

MEDICINÆ VETERVM

PARS III.

DE

Morbis dignoſcendis & curandis.

Comprehendens

ΠΑΘΟΛΟΓΙ'ΑΝ,
ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ'Ν,
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ'Ν.

LIB. I.

DE MORBIS ET SYMPTOMATIS.

CAP. I.

Morborum eſſentia, genera, & differentiæ.

Vomodo uſu, vel abuſu ſex rerum non-naturalium eximiam corporis humani naturam conſervare aut lædere poſſimus, ſuperiori libro demonſtratū eſt. Igitur morbos, morborum differentias,

[1] Virgil. 3. Georg. [2] Statius 2. Achill.

[1] Morborum quoq; nunc cauſſas, & ſigna docebo.
[2] Quinetiam ſuccos, atq; auxiliantia morbis
Gramina, quo nimius ſtaret medicamine ſanguis,
Quid faciat ſomnos, quid hiãtia vulnera claudat,
Quæ ferro cohibenda lues, quæ cederet herbis.

Morbus quid.

Morbus eſt affectio corporis contra naturam, actionem lædens.

[3] Ariſt. in cat. Qualit.

[3] Affectiones ſive διαθέσεις ſunt, quæ facilè commutari, celeriterque evelli poſſunt, & diſtrahi; ut calor & frigus, ut morbus & bona valetudo, omniaque, quæ ſunt generis ejuſdem. Nam & his homo quodam-

quodammodo afficitur, & celeriter ex calore in frigus commutatur.

Actionis itaq; læsione morbus Sanitati contrarius.

[1] Cæteræ res, quæ expetuntur, opportunæ sunt singulæ rebus ferè singulis. Valetudo, ut dolore careas, & muneribus fungare corporis. [1] *Cicero Lælio.*

Sed neque omnium, qui sani aut ægri degunt, una est eademque constitutio, nec una igitur sanitas, nec unus morbus; sed utriusque ampla est latitudo. Inter has media quædam interjecta est utrinque obscura: quæ idcirco nec sanitas, nec morbus, sed neutra est constitutio. De hac Seneca:

[2] In statu non pessimo, ita maximè querulo & moroso positus sum: nec ægroto, nec valeo. [2] *Senec. de Tranquill. 1.*

[3] Non est *autem* bona valetudo, mediocritas morbi. [4] Hoc interest inter sanum, & ex morbo gravi, ac diutino emergentem. Illi sanitatis loco est levior accessio: hic nisi attendit, subinde gravatur, & in eadem revolvitur. *Quare multò* [5] fœlicior est inconcussa valetudo, quam ex gravibus morbis, & extrema minitantibus, in tutum vi quadam & patientia educta, [3] *Idem Ep. 86.* [4] *Idem Ep. 33.* [5] *Idem Ep. 67.*

Morborum genera.

Morbi omnes ratione partium [6] quæ similares & organicæ, *etiam duplices. Morbus similaris in intemperie consistit. Ita dicebat Alcmæo,* [7] caussam bonæ valetudinis continentem esse æquabilitatem facultatis humidi, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, ac reliquarum qualitatum. Contra si qua harum qualitatum sola prævaleat, cæteris morbum gigni: ideoq; Sanitatem temperiem esse qualitatum concinnam, hoc est certa invicem proportione respondentium. [8] Quum verò partes corporis inter se dissident, ex quo pravitas membrorum, distortio, deformitas, *pars jam læditur, quatenus instrumentum est, & oritur morbus organicus. Quum autem utriq; parti commune sit coagmentatione, & adhæsu consistat,* [6] *Arist. 2. de part. an. 1.* [7] *Plutarch. 5. de plac. philos. 30.* [8] *Cicero 4. Tusc.*

Sanitas quid.

stat, harum dissolutio, utriusq; morbus est, & utriusque functiones peræquè incommodat: qui communis, & unitatis solutio dici consuevit.

CAP. II.

Morborum caussæ.

QVemadmodum in reliquis artibus & disciplinis, [1] *Fœlix, qui potuit rerum cognoscere caussas: ita inprimis necessaria est Medicis caussarum, quæ morbos effecerunt, observatio, sine qua neque morbos præcavere, neque observare licet.*

[1] *Virgil. 2. Georg.*

[2] Nam quorsum ægroto Medicus, qui caussas ignoret affectionum humani corporis? Siquidem ille curandi corpora rectam viam nunquam insistet. Idcirco nihil adeo observandum, atque omnium eventuum caussas.

[2] *Polybius Hist. 3.*

Tanti verò hæc res momenti, ut [3] Medici caussa morbi inventa, curationem esse inventam putent.

[3] *Cicero 3. Tusc.*

Caussa quid.

[4] Caussa ea est, quæ id efficit, cujus est caussa, ut vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Itaque non sic caussa intelligi debet, ut quod cuique antecedat, id ei caussa sit, sed quod cuique efficienter antecedat.

[4] *Cicero de fato.*

[5] Neq; *etiam* caussæ malorum in ea transferendæ sunt, quæ postremo acciderunt, sed & in prima delicta, quæ consequutis infortuniis quasi materiam præbuerunt.

[5] *Isocrat. de pace.*

[6] Non *autem* foris duntaxat, ut mare, ita corpus etiam tempestatibus & procellis potest exagitari: sed plus turbarum, earumque majorum intus alit atque effert. ac rectius tranquillitatem hybernam aliquis, quam carnis incolumitatem speraverit sibi constanter affuturam.

[6] *Plutarch. non posse vivi sec. Epicur.*

[7] Nam cum quatuor illa sint, ex quibus compactum est corpus, Terra, Ignis, Aqua, Aër, horum contra

[7] *Plato Timæo.*

contra naturam abundantia, defectusque, & ex loco proprio in alienum translatio, per quam quod sibi conveniens est, non tenent, intestinam quandam seditionem & morbos inferunt.

Et [1] omnis coagmentatio corporis vel calore, vel frigore, vel aliqua impulsione vehementi labefactatur & frangitur, & ad morbos senectutemque compellitur.

[1] *Cicer. de Univers.*

[2] Quando enim præter naturam unumquodque fit, aut transfertur, calescunt utique quæ ante frigebant, arida madent, gravescunt levia, & cætera omnia similiter permutantur. Solummodo verò idem aliquid sibimet secundum idem, atque similiter & debita proportione servata accedens vel decedens, permittet se idem sibi ipsi sospes integrumque manere. Quod autem aberrat, sive accedendo, sive decedendo, mutationes varias, morbos, corruptiones infinitas inducit.

[2] *Plato cit.*

Morbificarũ Caussarum genera.

Igitur humanum corpus alias à seipso, ab insitisque principiis, alias ab adventitiarũ caussarum injuria lacessitur. Harum alia externa, alia interior: hæc rursum duplex, antecedens, & [3] proxima sive continens caussa.

[3] *Cicero de fato.*

Externarum caussarum aliæ, quæ necessariò nobis ferendæ, & sine quibus vivere non licet, ut sex res non-naturales, de quibus prout salubres vel insalubres superiori libro egimus: aliæ non necessariæ, quas declinare possumus, ut gladii ictus, ruentis lapidis, & bestiarum occursus, omniaque fortuita.

CAP. III.

Morborum signa, & Symptomata.

VT [4] Medicis non apparentia modo vitia curanda sunt, sed etiam invenienda quæ latent, sæpe ipsis ea, qui sanandi sunt, occulentibus: *in*

[4] *Quintil. 12. Orat. 10.*

Signum quid. *ſignis morborum exercitatos eos eſſe convenit.*

[1] Cicero 1. de Invent.

[1] Signum eſt, quod ſub ſenſum aliquem cadit, & quiddam ſignificat, *quod latebat.*

Sic & Symptoma, quia conſpicuum, interioris occultique morbi, à quo fluxit, expreſſum eſt ſignum.

[2] Plutarch. 5. de plac. Philoſoph. 29.

Ita [2] quæ videntur, conſpectui nobis exhibent ea, quæ in obſcuro ſunt.

Eſt autem ſignum genere duplex: Demonſtrativum, quo præſens indicatur conſtitutio; Prognoſticum, quo futura.

[3] Idem in præc. Sanit.

[3] Non enim omnes morbi invadunt nos, ſicut Heſiodus ait,

Σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς·

Muti, nam vocis privavit Iupiter uſu:

ſed plerique tanquam prænuncios habent & præcurſores ac præcones ſuos, cruditatem & motus difficultatem. [4] quædam enim ſegnitia nervis ineſt, & ſine labore ullo laſſitudo & oſcitatio & horror membra percurrens.

[4] Senec. Ep. 74.

Laſſitudo ſpontanea.

[5] Plin. cit.

[5] Gravitas membrorum, inquit Hippocrates, & defatigationes ſponte ortæ, morbum indicant: nimirum ob plenitudinem, ſpiritu nervorum compreſſo & obſtructo.

[6] Idem in qu. nat.

[6] Medici periti ex appetitionibus ægrotantium, de eorum vel ſalute, vel interitu præſagiunt.

[7] Cicero 2. de Divin.

[7] Medici ex quibuſdam rebus & advenientes & creſcentes morbos intelligunt, nonnullas etiam valetudinis ſignificationes, ut hoc ipſum pleni enective ſimus, ex quodam genere ſomniorum intelligi poſſe dicunt.

[8] Plutarch. in præc. San.

[8] Ergo non ad nutritionem modo corporis quod attinet, & exercitationes notandum eſt, an iis corpus ſegnius, minorive cum alacritate, quam conſueverat, utatur, & an ſolito amplius fame ſitive tentetur: ſed Somnus quoque ſi continuus aut lenis non ſit, verum inæquabilitatem habeat & divulſiones, ſuſpi-

Somni indicatio.

ſuſpicionem nobis morbi impendentis injicere debet. atque ipſa adeò Somnia abſurda ſi ſint, viſaque nobis per quietem offerantur non legitima neque conſueta, multitudinem aut craſſitiem humorum internam, ſpirituumve conturbationem deferunt. Somniorum indicatio.

[1] *— cujus, velut ægri Somnia, vanæ*
Finguntur ſpecies. —

[1] *Horat. de arte.*

[2] Auguſtus ſomnia neque ſua, neque aliena de ſe negligebat. Philippenſi acie quamvis ſtatuiſſet non egredi tabernaculo propter valetudinem; egreſſus eſt tamen Medici ſomnio monitus: ceſſitque res proſperè, quando captis caſtris, lectica ejus, quaſi ibi cubans remanſiſſet, concurſu hoſtium confoſſa atque lacerata eſt.

[2] *Sueton. in vita.*

[3] Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.
Nam ſomnium ex Iove eſt.

[3] *Homer. Il. 1.*

[4] Artifex quidam delapſus ex alto, ita fuit afflictus, ut haberetur à Medicis pro deplorato. Inopi conſilii Minerva in ſomnio ſe Pericli offerens, præſcripſit medicinam, qua uſus ille hominem citò & facillimè curavit. *ita* [5] ſine medico Medicinam dabat Minerva.

[4] *Plutarch. in vita.*
[5] *Cicer. 2. de Divinat.*

[6] Pan Trœzeniorum magiſtratibus oſtendit ſomnia, quæ attulerunt remedium peſtis, quæ eos apprehenderat.

[6] *Pauſan. Corinth.*

[7] Peſtis etiam curata admonitu Toxaris in ſomnio facto Demanetæ, irrorandis ſcilicet angiportis. *Hinc forte quaſi* [8] Æſculapius poſſet præſcribere per ſomnium curationem valetudinis, *conſuetudo, noctu in fano ejus cubandi.*

[7] *Lucian. Scythâ.*
[8] *Cicero 2. de divinat.*

[9] — κατακλινεῖν αὐτὸν εἰς Ἀσκληπιοῦ
Κράτιστόν ἐστι. —

[9] *Ariſtoph. Pluto.*

[10] *Id eo fit, quia hic leno ægrotus incubat*
In Æſculapii fano. —

[10] *Plautus Curcul.*

[11] Ipſi etiam motus Animi ſignificant interdum corpus ad morbum eſſe proclive, nulla enim cauſſa extante

[11] *Plutarch. in præc. ſan.*
Animi mot. indicatio.

extante oboriuntur aliquando ſubitæ mœſtitiæ & metus, repente ſpes animo conceptas extinguentes. Stomachus quoque facile quibuſdam movetur, irasq; & dolores celeriter ob res minutiſſimas ſuſcipiunt, lacrymantque, & animi ſeſe angunt, cum vapores exhalationesque vitioſæ coëunt, & animi (ut ait Plato) permiſcentur circuitionibus. Quibus ergo hæc accidunt, ii perpendere ſecum ea debent, & ſcire, ſi ſpiritalis nulla ſit cauſſa, ſubeſſe corpoream aliquam, quam comprimi aut contemperari oporteat.

Morborum cauſſæ quæ facil. auf.

[1] *Polybius* 11. *Hiſt.*

[1] Nocivæ corporibus cauſſæ, extrinſecus advenientes, veluti frigora, æſtus, laſſitudo, vulnera, & priuſquam contingunt, poſſunt caveri, & ubi contigerunt, curari facile queunt: at quæ ex ipſis ortum habent corporibus ulcera aut morbi, & prius quam oriantur, difficile prævidentur, & ſemel orta difficile curantur.

Dolor indicat part. aff.

E Symptomatibus Dolor potiſſimum, qua pars affecta ſit, indicat.

[2] *Seneca Ep.* 78.

[2] Maximi dolores conſiſtunt in macerrimis corporis partibus: nervi articulique & quicquid aliud exile eſt, acerrimè ſævit, cum in arcto vitia concepit. Sed cito hæ partes obſtupeſcunt, & ipſo dolore ſenſum doloris amittunt: ſive quia ſpiritus naturali prohibitus curſu, & mutatus in pejus, vim ſuam, qua viget admonetque nos, perdit: ſive, quia corruptus humor, cum deſiit habere, ipſe ſe elidit, & his, quæ nimis implevit, excutit ſenſum. *Imo &* [3] acerrimi dolores mitigantur.

[3] *Plutarch. de Superſt.*

Quorundā verò cauſſa incurabilis: quare minimè
[4] *Omnes humanos ſanat medicina dolores.*

[4] *Propert.* 2. *El.* 1.

Nullus doloris ſenſus, ubi cauſſa adeſt, mentis laborantis ſignum eſt Hippocrati. Et [5] morbi ſunt pejores, qui ſtuporem ſenſuum habent adjunctum, ut veternus, ut dolor capitis, ut morbus comitialis, ut febres.

Stupor.

[5] *Plutarch. animine an corp. aff.*

febres. ipſæque illæ febres, quæ vehementi inflammatione animum abalienant, ſenſum tanquam in inſtrumento quodam conturbantes

κινοῦσι χορδὰς τὰς ἀκινήτους φρενῶν,
non ante motas mentis commovent fides.

Itaque medici hoc volunt, ut ne ægrotet homo: ſi ægrotet, ne hoc neſciat. *Sic* [1] dicebat Crantor, Optandum eſt, ne ægrotemus. Sed ſi in morbo ſimus, ſenſus ejus aliquis adeſſe debet, ſive ſecetur pars noſtri aliqua, ſive avellatur. Indolentia enim illa non ſine magna jactura poteſt parari: *uti podagrici exemplo alibi videre eſt.*

[1] *Idem conſ. ad Apollon.*

Omnes autem [2] morbi tunc ad ſanitatem inclinant, cum ex abdito erumpunt, ac vim ſuam proferunt. & bonum recuperandæ ſanitatis ſignum eſt morbi in partes corporis non præcipuas averſio.

[2] *Senec. Ep. 56.*

[3] Rectè igitur Medici morbos, quos planè abolere non poſſunt, foras in ſuperficiem corporum avertunt, *excretione, ut Medici vocant, critica, quæ in morbis acutis fieri ſolet die ſeptimo, aut nono. Hinc Achilles apud* [4] *Homerum*, ut erat rei medicæ peritus, poſt nonum diem, quo judicari tales natura fert, ſentiit morbum non eſſe vulgarem, aut ab uſitata aliqua cauſſa profectum.

[3] *Plutarch. in præc. polit.*

[4] *Iliad.* 1.

Neque verò ideò deſperandum, ſi valetudo tardius interdum reſtitui videatur. Nam [5] Medicina ægroto nullum ſenſum mutatæ in melius valetudinis afferet, antequam corpore priſtinæ ſanitati reddito, contrarius habitus integer morbo ſucceſſerit.

[5] *Idem de prof. virt. ſent.*

De ægrotis diximus. at [6] corpora ſana, & integri ſanguinis, & exercitatione firmata, ex iiſdem ſpeciem accipiunt, ex quibus vires: namque & colorata & aſtricta, & lacertis expreſſa ſunt.

[6] *Quintil. præf. 8.*

Ex his itaque [7] Medicus, quid in quoque valetudinis genere faciendum ſit, quid quibus ſignis providendum, docebit. Vim ſentiendi pulſus venarum,

[7] *Idem 7. Orat. 10.*

caloris motum, ſpiritus meatum, coloris diſtantiam, quæ ſua cujusque ſunt, ingenium dabit.

CAP. IV.

Pulſus, & urina quid indicent.

[1] *Cicer. 2. de divin.*

MEdici [1] ſigna quædam habent ex venis, & ex ſpiritu ægroti, multisque ex aliis, quæ jam diximus, futura præſentiunt.

[2] *Senec. Ep. 22.*

[2] Quædam nonniſi à præſentibus monſtrantur. Non poteſt Medicus per epiſtolas cibi, aut balnei tẽpus eligere; vena tangenda eſt. Vetus proverbium eſt, Gladiatorem in arena conſilium capere, &c. cum rebus ipſis deliberandum eſt.

[3] *Plinius 11. Nat. 37.*

[3] Arteriarum pulſus in cacumine maximè membrorum evidens, index ferè morborum in modulos certos, legesque metricas, per ætates, ſtabilis, aut citatus, aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter ſubtilitatem deſertus: obſervatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula vitæ temperat.

[4] *Senec. 6. Nat. 14.*

[4] In corpore noſtro, dum bona valetudo eſt, venarum quoq; imperturbata mobilitas modum ſervat.

[5] *Ovid. Ep. Heroid. 20.*

[5] *Dumque ſuo tentat ſalientes pollice venas,*
qui ſanus eſt, nullam percipit inæqualitatem,

[6] *Idem 1. de Pont. 11.*

[6] *Sed peragit ſoliti vena tenoris iter.*

[7] *Senec. 6. Nat. 14.*

[7] Ubi aliquid adverſi eſt, micat crebrius, & ſuſpiria atque anhelitus, laborantis ac feſſi ſigna ſunt.

[8] *Plutarch. animine an corp. aff.*

[9] *Eraſm. 2. 6. Adag. 68.*

Ita [8] morbi pulſibus, & rubore cutis, calore, & ſubitis doloribus indicantur: *ut & quidam ex urina, non omnes. Quare* [9] *fruſtra* ægroti quidam imprudentes à medicis expectant, ut viſo duntaxat lotio divinent & ſexum & ætatem, & omnem morbi naturam, ubi & unde acciderit, quid ſentiant, ac propemodum quid in febre ſomniarint.

LIB. II.
METHODVS MEDENDI GENERALIS.
CAP. I.
Experientiam eruditioni conjunctam perfectum reddere Medicum.

SVperiori libro de Morbis in genere egimus: ad medendum nunc accedemus, [1] si *prius* illud monuerimus, artem sine assiduitate medendi non multum juvare: ut intelligas hanc rationem præceptionis accommodari ad exercitationem oportere. [1] *Cicero ad Herenn.*

[2] Omnes *siquidem* artes, omniaque opera quotidiano usu, & jugi exercitatione proficiunt. [2] *Veget. 3. 10.*

Vt igitur [3] in omni disciplina, infirma est artis præceptio, sine summa assiduitate exercitationis, [4] peculiariter utique Medicinæ usus efficacissimus omnium rerum magister. [3] *Cicero 3. ad Heren.* [4] *Plin. 26. 2.*

Quare [5] prudens ægrotus eos medicos non accerset, qui quam optimè de arte disserere possunt, sed qui in ejus usu se exercuerunt. [5] *Lucian. Hippia.*

Namque [6] nec Medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis pręcepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt. [6] *Cicero 1. Offic.*

[7] Nihil est autem, quod non *experientia*, & longinquitas temporum, excipiente memoria prodendisque monumentis efficere atque assequi possit. Mirari licet, quæ sint animadversa à Medicis herbarum genera, quæ radices ad morsus bestiarum, ad oculorum morbos, ad vulnera, quorum vim atq; naturam ratio nunquam explicavit; utilitate & ars & inventor probatus. [7] *Idem 1. de Divinat.* Experientiæ natura.

[8] Fit autem ex memoria, experientia hominibus. [8] *Aristot. 1. Metaph. 1.*

Multæ etenim ejuſdem rei memoriæ unius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia pœne ſimile quid ſcientiæ ac arti eſſe videtur. Per experientiam autem ars & ſcientia hominibus efficitur. Experientia enim artem efficit, imperitia verò caſum. Fit autem ars, cum è multis experimentalibus conceptibus, una de ſimilibus univerſalis opinio fuit. Opinari etenim quod Calliæ hoc morbo laboranti hoc conduxit, ſimiliter Socrati, ac ſingillatim aliis multis, experientiæ: quod autem omnibus hujuſcemodi ſecundum unam ſpeciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, utpote phlegmaticis, ac cholericis, aut æſtu febricitantibus, hoc artis proprium eſt. Ad agendum itaque nil experientia videtur differre ab arte: quinimo videmus expertos magis id, quod intendunt, conſequi, quam illos, qui rationem abſq; experientia tenent. Cauſſa verò eſt, quod experientia ſingularium, ars verò univerſalium cognitio eſt. Actiones autem ac generationes omnes, circa ſingulare ſunt: non enim hominem, niſi per accidens, ſanat, qui medetur, ſed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui ſic dicuntur, cui accidit homini eſſe. Si quis itaque rationem abſque experientia teneat, & univerſale quidem cognoſcat, quod autem ſub eo particulare eſt, ignoret, ſæpenumerò errabit à ſanando: id enim magis ſanabile eſt, quod ſingulare eſt. Nihilominus ſcire & cognoſcere magis arti, quam experientiæ arbitramur ineſſe: ac eos, qui artem tenent, quam eos, qui experientiam habent, ſapientiores eſſe putamus: eo quod ſapientia propter ſcientiam, magis omnes ſequitur. Hoc autem, quoniam illi quidem ſciunt cauſſam, hi verò minimè: experti enim ſciunt quidem quod eſt, propter quid autem, neſciunt: illi verò propter quid, & cauſſam cognoſcunt. Quare & eos, qui in quaque re architecti

Artium origo.

Scientia.

chitecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapientiores putamus, quoniam caussas eorum, quæ fiunt, sciunt: illi verò, sicut & quædam inanimata, faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quæ faciunt, ut ignis comburit: sed inanimata natura quadam, horum singula faciunt; manibus laborantes, propter consuetudinem.

Quapropter [1] Empiricos, qui sola experientia gloriantur, non laudarim. *Nam* [2] ad artium perfectionem tria oportet concurrere; naturam nimirum, rationem, & assuefactionem. Rationem verò intelligi volo doctrinam, & assuefactionis nomine exercitationem. Initia hoc in genere debentur disciplinæ, usus exercitationi, perfectio omnibus.

[1] *Plutarch. lib. anim. an corp. affect. pe ores.*

Artis perf. requisita.

[2] *Idem de educ. libb.*

Quare [3] præstantissimi Medici evaderent, si ab ineunte ætate præter discendæ artis studium inter plurimos corpore malè affectos conversarentur, ipsique omni morborum genere laborarent, naturaque imbecilla essent. Neque enim corpus corpore curant.

[3] *Plato 3. de Rep.*

[4] Magnopere autem conducit, ut cum invisis ægrotantes, diligenter de caussa morbi sciscіteris: non sophistarum hoc more & supervacanea curiositate, ut instantias, incidentias, communitates in ore habeas, & medicarum vocum literarumq; peritiam ostentes: sed ut vilia hæc & vulgaria non obiter audias, redundantiam, defectum, defatigationem, insomnia: maxime autem eam victus rationem, qua is usus in febrim incidit.

[4] *Plutarch. in præc. San.*

Qui verò multa cum pompa apud ægros de morbo, morbi caussa, & remediis differet, meritò audiet, [5] quod hac in re plurimis medicorum in promptu semper esse solet: Non mederis ægrotanti, ô fatue, sed quasi doctrina, non sanitate indigeat, doces.

[5] *Plato 9. de Leg.*

[6] Non quærit æger Medicum eloquentem, sed sanantem. Sed si ita competit, ut idem ille, qui sa-

[6] *Seneca Ep. 75.*

nare poteſt, comptè de his, quæ facienda ſunt, diſſerat, boni conſulet.

[1] *Plato 4. de Leg.*

Et certè [1] Medicus non ante imperat, quam perſuaſerit. Atque ita perſuadendo ſemper manſuetè ad ſanitatem perducere ægrotantes conatur.

[2] *Ariſt. 1. de part. animal. 1.*

[2] Ubi enim vel per intellectum, vel per ſenſum medicus ſanitatem definierit, rationes & cauſſas rei, quam facit, reddere ſolet, & cur ita faciat, ſubjungit.

CAP. II.

Recta medendi ratio.

Medendi varietas.

[3] *Iſocrat. de pace.*

[4] *Senec. Ep. 51.*

Medendum jucundè.

[5] *Plato 3. de Leg.*

Medendum tutò.

MOrborum [3] corporis multæ ſunt & variæ curationes à Medicis inventæ: *Inter quas* [4] non eſt acerba medicina, quæ protinus delectat, dum ſanat. aliorum remediorum poſt ſanitatem voluptas eſt.

[5] Medici igitur, quantum fieri poteſt, cum voluptate corpora curent, eisque jucundè medeantur. Pulcrè tamen ſæpenumerò habet ſi quis parva cum moleſtia bonam habitudinem, & ſanitatem corporibus reddat.

[6] *Plutarch. de adul. & amic. diſcr.*

[6] Quamvis *enim* humanus medicus ſomno aut victu mallet morbum depellere, quam caſtorio aut ſcammonio: *tamen, quia quæ grata, non ſemper æquè utilia*, ubi res poſcit, crocum nardumve adhibet. Et aliquando leni lavacro, alimentoque grato utitur: nõnunquam his omiſſis, caſtorium injicit,

ἢ πόλιον βαρύοσμον, ὃ δὴ ῥίγιστον ὄδωδεν,

aut polium, tetrum latè quod jactat odorem,

aut veratrum tritum potui exhibet: quod neque hic moleſtiam, neq; ibi voluptatem ſibi finis loco proponit, ſed utrobique utilitatem ejus reſpicit, quem curat.

[7] *Dionyſ. Halic. Ant. Rom. 9.*

[7] Peccant *itaque illi* Medici, qui ægrotis pro libitu

bitu morem gerunt. non enim ægra pars ſanabitur, ſed ſana inficietur contagio. *Nam*[1] pars ægra niſi medicina convenienti ſanetur, in reliquas etiam omnes morbum diffundit.

[1] *Dion Hiſt.* 41.

[2] Oportet *igitur* optima & ſalutaria facillimis & jucundiſſimis anteferre.

[2] *Demoſth. Philipp.* 2.

Hinc rectè, ubi opus eſt, [3] & medici alligant, & corporibus noſtris, ut medeantur, vim afferunt.

[3] *Senec.* 4. *contr.* 8.

Vbi itaque

[4] *— triſti languebunt corpora morbo,*
Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis:

[4] *Virgil.* 4. *Georg.*

Medendum initio.

[5] in primis finibus hoſtis arcendus eſt. Nam cum intravit, & portis ſe intulit, modum à captivis non accipit.

[5] *Senec.* 2. *de ira.*

Sic[6] omne malum naſcens facile opprimitur: inveteratumque fit plerumque robuſtius.

[6] *Cicer.* 5. *Philipp.*

[7] Facilius *autem* eſt excludere pernicioſa, quam regere: & non admittere, quam admiſſa moderari. nam cum ſe in poſſeſſione poſuerunt, potentiora rectore fiunt, nec recidi ſe minuive patiuntur.

[7] *Seneca* 2. *de ira* 7.

Quare[8] medere amabo, dum eſt ἀρχή.

[8] *Cicer.* 10. *Ep. ad Att.*

[9] *Principiis obſta. ſerò medicina paratur,*
Cum mala per longas invaluêre moras.

[9] *Ovidius* 1. *de rem.*

[10] Quamvis levia initia morborum ſerpunt: & ægra corpora minima interdum mergit occaſio.

[10] *Seneca Ep.* 85.

Hinc ante omnia

[11] *— Medici quoque tempora ſervant.*

Medendum opportunè.

[11] *Ovid.* 1. *Art.*

Namque[12] in morbis nihil eſt pernicioſius immatura medicina.

[12] *Senec.* 1. *ad Helv.*

[13] Καιρός τοι πάντων γνώμαν ἴσχων,
Πολὺ παρὰ πόδας κράτος ἄρνυται.
Occaſio, quæ omnium conſilia ſuperat,
Vim magnam in promptu ſuppeditat.

[13] *Sophocles Philoct.*

Occaſio.

Sed[14] rei gerendæ occaſio præceps: [15] quia ſæpe uſu venit, ut multarum rerum & magnarum occaſio paulo momento temporis concludatur.

[14] *Polyb.* 5. *Hiſt. Hipp.* 1. *Aph.* 1.

[15] *Demoſth.* 2. *de falſ. legat.*

[1] *Plutarch. Lucullo.*

Et ita [1] Occaſio medicamentis ſalutis adferendæ, & necis tribuit momentum.

[2] *Plato de justo.*

Quapropter [2] Medici eſt opportuno tempore Secare, Vrere, & Extenuare. *Namque*

[3] *Ovid. art.*

[3] *Temporibus medicina valet.——*

Reſpicienda hic etiam morbi qualitas.

[4] *Cicero 1. Offic.*

[4] Medici leviter ægrotantes leviter curant, gravioribus autem morbis periculoſas curationes, & ancipites adhibere coguntur.

[5] *Senec. 1. de ira. 5.*

[5] Nempe Medicus primo in levibus vitiis tentat non multum ex quotidiana conſuetudine inflectere, & cibis, potionibus, exercitationibus ordinem ponere, ac valetudinem tantum mutata vitæ diſpoſitione firmare: proximus eſt, ut modus proficiat. Si modus & ordo non proficit, ſubducit aliqua & circumcidit. ſi ne adhuc quidem reſpondet, interdicit cibis, & abſtinentia corpus exonerat. ſi fruſtra molliora ceſſerunt, ferit venam, membriſque, ſi adhærentia nocent, & morbum diffundunt, manus affert: nec ulla dura videtur curatio, cujus ſalutaris effectus eſt.

[6] *Appian. de bell. Hiſp.*

[6] Summæ *verò* amentiæ eſt ob res leves diſcrimen adire. quare non ſolent Medici prius uſtionibus aut ſectionibus uti, quam medicamentis: *& nonniſi* [7] rariſſimè ſectiones & ignes adhibent, ne ipſa videlicet vitia corporis magis exaſperent: pleraq; autem mitibus & lenibus medicamentis molliunt & ſanant.

[7] *Dion Hiſt. 55.*

[8] *Curtius Hiſt. 5.*

[9] *Cicero 10. Ep. ad Att.*

[8] Graviores morbos, aſperis remediis curant. *Alias enim* [9] imbecillior eſt medicina, quam morbus.

CAP. III.

Contraria morborum remedia. & in medendo quid obſervandum.

[10] *Plutarch. in præc. polit.*

E [10] morbo ad ſanitatem redeundi initium, non fit ab una correptis morbo membris, ſed tum, cum

cum rectè valentium partium temperies prævalens, id quod naturæ repugnabat depellit.

Quare necessariò [1] curationes ex contrariis rebus adhiberi solent.

Nam [2] si omnia fieri vel ex contrariis, vel ex mediis soleant, constat ut illud ægrotet, quod vel siccius, vel humidius, vel tale aliquod est. Igitur ex nimis frigido in minus frigidum, & postremò in justam vicem caloris, vel siccitatis, vel humoris medicus adducit, transferens sese ex contrariis aut mediis ad eum habitum, qui sanitati accommodatus est: ex quo quidem nihil esse natura fert, nisi quod medium.

Itaque [3] in corporibus Medicina sanitatem non internecione caloris aut frigoris, sed proportionis quærit atque conficit.

In ipsis autem accessionibus nihil movendum: tantum enim [4] in remissionibus remedia prosunt: nec oculos tumentes tentabimus, vim rigentem movendo incitaturi, nec cætera vitia dum fervent. Initia morborum quies curat.

Hinc [5] Medicos quoque plus interdum quiete, quam movendo atque agendo proficere *rectè dixit Fabius.*

Præterea

[6] —ὅσοι θέλουσ' ἰατρεύειν καλῶς,
Πρὸς τὰς διαίτας τῶν ἐνοικούντων πόλιν,
Καὶ γῆν ἰδόντας, τὰς νόσους σκοπεῖν χρεών.

—quotquot ritè medicari volunt,
Spectare debent ipsa terrarum sola,
Populiqui victum: ferre sic morbis opem.

Et quandoquidem

[7] *Principium rerum, & custos natura latentum,*
Fata quoq; & vitas hominum suspendit ab astris:
cœli etiam in medendo & syderum ratio habenda est.

[1] *Arist.* 1. *Eth.* 2.

[2] *Idem* 30. *Probl.* 8.

[3] *Plutarch. de vita morali.*

Tempus exhibendi medicam.

[4] *Senec.* 3. *de ira* 39.

[5] *Livius Hist.* 22.

[6] *Eurip. incert.*

Soli & cœli observatio.

[7] *Manil.* 3.

Præcipua undecima pars est in sorte levata,
Quæ summam nostri semper viresque gubernat.
Quaque valetudo constat nunc libera morbis,
Nunc oppressa, movent ut mundum sidera cumq;.
Non alia est sedes, tempusve genusve medendi
Quæ sibi deposcat, vel cujus tempore præstet
Auxilium, & vitæ succos præbere salubres.

Ab universali incip.
[1] *Plato Charmide.*

[1] Periti medici ajunt, non posse oculis mederi, nisi prius capiti medeantur, neque caput absque totius corporis medicina posse curari. Hac de caussa regulis quibusdam toti conferentibus utuntur, & à toto ad partem transeunt.

[2] *Zamolxis ibidem.*
Corpus non cur. sine Anima.

[2] Et quemadmodum oculos sine capite curare non decet, neque sine reliquo corpore caput: ita neque sine anima corpus. Eaque caussa est, cur medicos Græcos morbi corporis multi lateant, quia totum ipsum ignorant, quod in primis curare oportet: quo malè affecto, impossibile est partem aliquam bene valere. Omnia namque vel bona vel mala ab anima in corpus, & hominem totum manant, indeque similiter ut ex capite in oculos effluunt. Illa igitur primum, & maximè curanda, si modo caput, & universum corpus bene valere debeat.

[3] *Senec. Ep. 79.*

Non latuerunt ista Philosophum; [3] Hæc ipsa, *inquit*, quibus acquiescebam, medicinæ vim habuerunt. In remedium cedunt honesta solatia, & quicquid animum erexit, etiam corpori prodest. Studia mihi nostra saluti fuêre; Philosophiæ acceptum fero, quod surrexi, quod convalui. Illi vitam debeo, & illi nihil minus debeo. Multum mihi ad bonam valetudinem contulerunt amici, quorum adhortationibus, vigiliis, sermonibus allevabar. Nihil æquè ægrum reficit atque allevat, quam amicorum affectus. nihil æque expectationem mortis ac metum surripit.

Rectè etiam [1] Medici toto corpore curando, minimæ etiam parti, si condoluit, medentur.

Parti etiam minimæ medendum.

[1] *Cicer. 4. Tusc.*

[2] Cum *enim* Medici totum corpus curare velint ac possint, si magnis providerint, parva contempserint, nunquam bene tunc se totum habebit.

[2] *Plato 10. de Leg.*

Itaque [3] in corporibus ægris, nihil quod nociturum est, Medici relinquunt.

[3] *Curtius 5. Hist.*

Nam [4] parva scintilla contempta, magnum excitavit incendium.

Recidiva morbo gravior.

Et [5] gravius ægrotant ii, qui cum levati morbo videntur, in eum de integro inciderunt.

[4] *Cicer. 12. Ep. fam.*

[5] *Quintil. 6. Orat. 5.*

[6] Quare & instare proficientibus, & ab iis, quæ nõ adjuvant, quam mollissimè pedem oportet referre. Faciunt hoc Medici, ut remedia perinde perseverent adhibere, vel desinant, ut illa recipi, vel respui vidẽt.

[6] *Senec. Ep. 2.*

Quamvis verò [7] nihil æquè sanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio: *tamen* [8] ubi usitata non procedunt, tentant contraria.

[7] *Idem 1. de Clem. 9.*

Remediorũ mutatio.

Ita [9] Augustus distillationibus, jocinere vitiato, ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musa: [10] quamobrem etiam pecunia ei ab Augusto multa, usûsque annuli aurei (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modo, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoque tempus concessa. Verum enimverò ut palam convinceretur hic Musa fortunæ fatique sibi arrogasse, evenit paullo post, ut Marcellus ægrotans, eademque ratione à Musa eodem curatus, mortem obiret.

[8] *Sueton. in Oct.*

[9] *Antonius Musa.*

[10] *Dion Hist. 53.*

[11] Non ideo vitia in usum recipienda sunt, quia aliquando aliquid boni effecerunt. nam & febres, quædam genera valetudinis levant: nec ideo non ex toto illis caruisse melius est. Abominandum remedii genus est, sanitatem debere morbo.

[11] *Senec. 1. de ira 12.*

CAP.

CAP. IV.

Aegrotantium pharmacia, & diæta.

Remediorũ varietas.

REmedia morbis diversis diversa sunt.

[1] —— ἄλλ' ἐπ' ἄλλῃ κεῖται νόσοι.

[1] *Euripid.*

Quod etiam ob corporum varietatem necessarium fuit.

[2] *Corpora vix ferro quædam sanantur acuto;*
Auxilium multis succus & herba fuit.

[2] *Ovid. 2. de rem.*

Præterea

[3] *Nil prodest, quod non lædere possit idem.*
Eripit interdum, modo dat Medicina salutem,
Quæq; juvet monstrat, quæque sit herba nocens.

[3] *Idem 2. Trist.*

[4] Naturæ quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex caussa non ex conjectura rebus assumptis, ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus, aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miscere vires, non conjecturæ humanæ opus, sed impudentiæ est. Nos nec Indicarum Arabicarumque mercium, aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longè nascentia: non nobis gignuntur: imò ne illis quidem, alioquin non venderent.

[4] *Plin. 22.27.*

Exoticis non utendum.

Optima simplicia. [5] Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, ex quibus vivimus. Postea fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas invenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones & misturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æstimantur; ulcerique parvo medicina à rubro mari imputatur,

[5] *Idem 24.1.*

([6] Ἐρῶμεν ἀλλοτρίων, παρορῶμεν συγγενές.
Aliena amamus, proximum contemnimus.)

cum remedia vera pauperrimus quisque cœnet.

[6] *Alexis apud Athen. 2. Vide Erasm. 3. 9. Adag. 38.*

Quo-

Quoniam verò nonnulli sunt affectus, qui simplicibus curari nequeunt: medicamenta, [1] *quæ hujusmodi* morbis aut vulneribus medentur, ex multis atque interim contrariis inter se effectibus componi videmus, quorum ex diversis fit illa mistura una, quæ nulli earum similis est, quibus constat, sed proprias vires ex omnibus sumit: & multa animalia mellis illum inimitabilem humanę rationi saporem vario florum ac succorum genere perficiunt. [1] *Quintil. 1. Orat. 10.*

[2] Etiamsi omnia à veteribus inventa sunt: hoc semper novum erit, usus & inventorũ ab aliis scientia & dispositio. Puta relicta nobis medicamenta, quibus sanarentur oculi, non opus est mihi alia quærere, hæc tantum morbis & temporibus aptanda sunt. Hoc asperitas oculorum conlevatur. hoc palpebrarum crassitudo tenuatur. hoc vis subita, & humor avertitur. hoc acuitur visus. Teras ista oportet, & eligas tempus, adhibeas singulis modum. [2] *Seneca Ep. 64.*

[3] Medici ad certum morbum adhibito medicamento, id facultate ejus perspecta transferunt, deinde & accommodant ad quæcunque similia. [3] *Plutarch. de audiend. poëtis.*

Et [4] diuturnis vexati morbis, quando de usitatis remediis, & consueta victus ratione desperaverunt, ad lustrationes, amuleta, & Somnia se convertunt. [4] *Idem de fac. lunæ.* Amuleta.

[5] Scriptum reliquit in Ethicis Theophrastus, ægrum Periclem amico cuipiam, qui ipsum invisebat, amuletum ostendisse, à mulieribus ex collo suo suspensum, quasi, cum eas etiam toleraret ineptias, graviter admodum ægrotaret. [5] *Idem in vita.*

[6] — σὺ δὲ
Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πόνει μάτην. [6] *Æschylus Prometh.*
— Tu verò irritam
Nil profuturis abstine operam impendere.

Quod ad diætam; Diæta.

[7] Medicus tibi quantum ambules, quantum exerceris, monstrabit. Ne indulgeas otio, ad quod vergit [7] *Senec. Ep. 79.*

git iners valetudo; ut legas clarius, & ſpiritum, cujus iter & receptaculum laborat, exerceas; ut naviges, & viſcera molli exercitatione concutias: quibus cibis utaris, vinum quando virium cauſſa advoces, quando intermittas, ne irritet & exaſperet tuſſim.

[1] Idem 2. de Benef. 2.

Præcipuè verò [1] in ægris opportunitas cibi ſalutaris eſt.

[2] Plato Sophiſta.
[3] Hippocr. 10. Aph. 9.

[2] Medici tradunt, ſalubribus epulis non prius nutriri corpus, quam impedimenta pellantur: & [3] impura corpora, quò magis nutriantur, eò magis lædi.

Vinum quibus non exhibend.
[4] Plin. 23. 1.

[4] Vinum in acutis periculis, nullis dandum, niſi qui manifeſtas remiſſiones habeant: & has noctu potius: dimidia enim pars periculi eſt noctu, hoc eſt, ſpe ſomni, bibentibus: nec à partu abortuve, nec à libidine ægrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorum acceſſiones cum frigore extremitatũ fiant, nec in febribus tuſſientibus, nec in tremore, nervorumque doloribus vel faucium, aut ſi vis morbi circa ilia intelligatur, nec in duritia præcordiorum, venarum vehementia, neque in opiſthotono, tetano, nec ſingultientibus, nec ſi cum febre dyſpnœa fit. Minimè verò oculis rigentibus, & genis ſtantibus, aut defectis gravibusque: nec quorum conniventium perlucebunt oculi; vel ſi lemæ in oculis erunt. Minimè lingua fungoſa, nec gravi, & ſubinde imperfecta loquentibus: nec ſi urina difficile reddetur, neque expaveſcentibus repente, nec ſpaſticis, aut rurſus torpentibus, nec ſi per ſomnos genitura effundetur.

[5] Senec. Ep. 68.

[5] Id autem maximè tracta, quod in te infirmiſſimum ſenties. Nota habet quisque corporis ſui vitia. itaque alius vomitu levat ſtomachum, alius frequenti cibo fulcit, alius interpoſito jejunio corpus exhaurit & purgat. Hi quorum pedes dolor repetit, aut vino, aut balneo abſtinent: in cætera negligentes, huic à quò ſæpe infeſtantur, occurrunt.

[1] Nec

[1] Nec deſperaveris etiam diutinos ægros poſſe ſanari, ſi contra intemperantiam ſteteris, ſi multa invitos & facere coëgeris & pati. [1] *Idem Ep.25.*

Peſſimè igitur [2] ferè domeſtici & familiares Medici, ægris corporibus, non qua optimum & celerrimum eſt, medentur, ſed qua licet. [2] *Idem de conſt. Sap.*

[3] Nullam *verò* habet ſpem ſalutis æger, quem ad intemperantiam Medicus hortatur. [3] *Idem Ep. 123.*

[4] Nullum finitur vitium ibi, ubi oritur. [4] *Val. Max. 9. 1.*

[5] Reor equidem hominem conſulentem ægroto & circa victum intemperato, inprimis hoc ſuadere debere, ut modum vivendi mutet: ac ſi ægrotus in hoc obediat, tunc alia jam illi ad medelam cõferre. [5] *Plato Ep. 7.*

CAP. V.

Quid Medico in deſperatis agendum.

QVamvis omnia ritè fiant: tamen

[6] Non eſt in Medico, ſemper relevetur ut æger,
Interdum docta plus valet arte malum. [6] *Ovid. 1. de Pont. 4.*

[7] Initia in poteſtate noſtra ſunt, de eventu fortuna judicat. [7] *Senec. Ep. 14.*

Sed licet [8] morbos inſanabiles non vincat: tamen adhibetur aliis in remedium, aliis in ſolatium. [8] *Idem Ep. 94.*

Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi;
Nec quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodoſa corpus nolis prohibere podagra.
Eſt quodam prodire tenus, ſi non datur ultra.

At [9] deſperatis Hippocrates vetat adhibere medicinam. [9] *Cicer. 16. Ep. ad Att.*

Quamobrem [10] ſi ejuſmodi ſit malum, ut commode poſſimus aggredi, aggredimur, totoque adnitimur ſtudio, ut ægrotum ſervemus. Sed ſi affectum jam invaluiſſe, ſuperaſſeque viderimus, nec manum omnino admolimur, idque vetuſtam quan- [10] *Lucian. Abdicato.*

dam primorum medicinæ parentum legem obſervantes; qui negant tentandos, qui jam invaluerunt.

[1] Gal. 11. Meth. 9.
[1] In quo enim deplorata omnino ſalus eſt, imprudentis conſilii fuerit, apud vulgum infamare præſidia, quæ multis fuere ſaluti.

[2] Cicer. 9. Ep. ad Attic.
Quia tamen [2] ægroto, dum anima eſt, ſpes eſſe dicitur,

[3] Ovid. 1. de Pont. 7.
[3] *Sæpe aliquem ſollers Medicorum cura reliquit,*
Nec ſpes huic vena deficiente cadit.

[4] Senec. 1. de ira 6.
Et [4] Medici, quibus vitam non potuerunt largiri, facilem exitum præſtant.

[5] Senec. Ep. 29.
[5] In ipſa deſperatione extrema remedia tẽtanda.

[6] Celſ. 1.
Ita Alexandro magno [6] præſtabat anceps remedium experiri, quam nullum.

[7] Curtius Hiſt. 3.
[7] Hic ſudore perfuſus deſcendit in flumen, vixque ingreſſi ſubito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde ſuffuſus eſt, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti ſimilem miniſtri manu excipiunt, nec ſatis compotem mentis in tabernaculum deferunt. [8] Hic quum ex cæteris medicis remedium nemo promitteret, ſed periculum exiſtimantes omnis ſuperius opis eſſe, timerentque obtrectationem apud Macedonas: Philippus Acarnan ſpem ſalutis quidem in præcipiti videbat eſſe, verum amicitia ejus fretus, & indignum ratus, ſi cum rege in diſcrimine poſito non una diſcrimen ſubiret, nec ultima diſcrimina tentaret, vel cum periculo curationem aggreſſus eſt. [9] Is non præceps ſe, ſed ſtrenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potione medicata levaturum eſſe promiſit. Nulli promiſſum ejus placebat, præter ipſum, cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe facilius, quam moram perpeti poterat, &c. id ipſum, quod poſt diem tertium, medicamentum ſumpturus eſſet (ita enim Medicus prædixerat) ægrè ferens. Inter hæc à Parmenione fidiſſimo purpuratorum literas accipit,

[8] Plutarch. in vita.

[9] Curt. cit.

pit, quibus ei denuntiabat, ne ſalutem ſuam Philippo committeret; mille talentis à Dario, & ſpe nuptiarum ſororis ejus eſſe corruptum. Ingentem animo ſolicitudinem literæ incuſſerant, & quicquid in utramque partem aut metus, aut ſpes ſubjecerat, ſecreta æſtimatione penſabat. Bibere perſeverem? ut ſi venenum datum fuerit, ne immerito quidem, quicquid acciderit, eveniſſe videatur? Damnem medici fidem? in tabernaculo ergò me opprimi patiar? At ſatius eſt, alieno me mori ſcelere, quam metu noſtro. Diu animo in diverſa verſato, nulli quid ſcriptum eſſet enuntiat, epiſtolamque ſigillo annuli ſui impreſſo, pulvino, cui incubabat, ſubjecit. Inter has cogitationes biduo abſumpto, illuxit à medico deſtinatus dies. Et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viſo, Alexander, levato corpore in cubitum, epiſtolam à Parmenione miſſam ſiniſtra manu tenens accipit poculum, & haurit interritus: tum epiſtolam Philippum legere jubet, nec à vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conſcientiæ notas in ipſo ore poſſe deprehendere. Ille epiſtola perlecta, plus indignationis, quam pavoris oſtendit: projectisque amiculo & literis ante lectum: Rex, inquit, ſemper quidem ſpiritus meus ex te pependit, ſed nunc verò (arbitror) ſacro & venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum eſt, tua ſalus diluet. Servatus à me vitam mihi dederis, oro, quæſoque: omiſſoque metu, patere medicamentum concipi venis. Laxa paulìſper animum, quem ſolicitudine intempeſtiva amici ſanè fideles, ſed moleſtè ſeduli turbant. Non ſecurum modo hæc vox, ſed etiam lætum regem, ac plenum bonæ ſpei fecit. Itaque ſi dii, inquit, Philippe, tibi permiſiſſent, quo maximè modo animum velles experiri meum, alio profecto voluiſſes. Sed certiore, quam expertus es, ne optaſſes quidem.

Hac epiſtola accepta, tamen, quod dilueras, bibi:& nunc credo, te non minus pro tua fide, quam pro mea ſalute eſſe ſolicitum. Hæc elocutus, dexteram Philippo offert. Cæterum tanta vis medicaminis fuit, ut quæ ſequuta ſunt, criminationem Parmenionis adjuverint. Interclusus ſpiritus arctè meabat, nec

Lipothymiæ remedia.

Philippus quicquid inexpertum omiſit. Ille fomenta corpori admovit, ille torpentem nunc cibi, nunc vini odore, excitavit. Atq; ut primum mentis compotem eſſe ſenſit, modo matris, ſororumque, modo tantæ victoriæ appropinquantis admonere non deſtitit. Ut verò medicamentum ſe diffudit in venas, & ſenſim toto corpore ſalubritas percipi potuit: primo animus vigorem ſuum, deinde corpus quoq; expectatione maturius recuperavit. Quippe poſt tertium diem, quam in hoc ſtatu fuerat, in conſpectum militum venit. Nec avidius ipſum Regem, quam Philippum intuebatur exercitus, pro ſe quiſq; dexteram ejus amplexi, grates habebant, velut præſenti Deo.

[1] *Senec. 2. de ira 23.*

Confidentia ægri.

[1] Dignus fuit Alexander, qui innocentem haberet, dignus qui faceret.

[2] *Senec. 4. Contr. 5.*

[2] Nihil *autem* magis ægris prodeſt, quam ab eo curari, à quo volunt. Temerariis remediis graves morbi curantur.

[3] *Cicer. 3. de nat. Deor.*

[3] Nec prodeſſe Pheræo Jaſoni voluit is, qui gladio vomicam ejus aperuit, quam ſanare Medici non poterant.

[4] *Senec. 2. de Benef. 19.*

[4] Tuber quidam tyranni gladio diviſit, qui ad eum occidendum venerat.

[5] *Antiphil. 1. Epigr.*

[5] Ἐκ θοίνης φάος ἔχεν ἐπ᾽ ἀχράδα μηκὰς ἰοῦσα,
Ἐκ δ᾽ ἐφάνη τυφλὴν μηκέτ᾽ ἔχουσα κόρην.
Διοσῶν τὴν ἑτέρην γὰρ ἐκέντριζεν ὀξὺς ἀκάνθης
ὄζος. ἴδ᾽ ὡς τέχνης δένδρον ἐνεργότερον.

[6] *Roverius vertit.*

[6] *Nacta ſuo è paſtu eſt chari quoq; luminis uſum,*
Agreſtem accedens cæca capella pirum.

Altera

Altera nam spinis fuerat male pupula læsa.
Ecce ferus docta plus valet arte frutex.

[1] Multos fortuita sanant, nec ideo remedia sunt, & in flumen alicui cecidisse frigore magno, caussa sanitatis fuit: quomodo quorundam flagellis quartana discussa est, & metus repentinus animum in aliam curam avertendo suspectas horas fefellit: nec ideo quicquam horum, etiamsi saluti fuit, salutare est.

[1] *Senec. 6. de benef. 8.* Quartanæ mira curatio. Metus repentini vis.

[2] Quod si quis humana omnia fortunis agi in navigatione, gubernatione, medicina, militari imperio affirmaverit, rectè videbitur dicere.

[2] *Plato 4. de Leg.*

CAP. VI.

Quid ægrotis faciendum sit.

D*E medentis officio hactenus.* [3] Sed non satis esse *dixit Hippocrates*, Medicum suo probè fungi munere, nisi etiam æger fungatur suo, *& Medico se præbeat obsequentem.*

[3] *Aph. 1.* Ægroti obsequium.

[4] Quæ *enim* spes sanitatis ægrotantibus, si non per omnia Medicis obtemperent? quàm tuta navigatio, si nautæ gubernatoris jussis non pareant?

[4] *Dion Hist. 41.*

Et [5] non rectè Tiberius Cæsar dixit, turpe esse ei qui sexagesimum ætatis annum excesserit, manum medico porrigere.

[5] *Plutarch. an seni sit ger. resp.*

Quin potius

[6] *Si latus, aut renes morbo tentantur acuto,*
Quære fugam morbi,

Medicum voca, & curatus cura [7] ut medico honos habeatur.

[6] *Horat. 2. Sat. 3.* Merces. [7] *Cicer. 16. Ep. fam.*

[8] Medico in majus referri gratia non potest. Solet enim & Medicus vitam dare.

[8] *Senec. 3. de benef. 36.*

Et [9] quamvis Sanitas videatur de fato, debetur *tamen* Medico: quia ad nos beneficium fati per hujus manus venit.

[9] *Idem 2. Nat. 37.*

[1] Idem 6. de benef. 15.

[1] Medici *autem* & præceptoris apud nos magna caritas, magna reverentia est. Quædam pluris sunt, quam emuntur. Emis à medico rem inæstimabilem, vitam ac valetudinem bonam. Itaque huic non rei pretium, sed operæ solvitur, quod deservit, quod à rebus suis avocatus nobis vacat. mercedem non meriti, sed occupationis suæ fert.

[2] Idem 6. de benef. 16.

[2] Quare Medico plus quiddam debeo, nec adversus illum mercede defungor? Quia ex medico in amicum transit, & nos non arte, quam vendit, obligat, sed benigna & familiari voluntate. Itaque Medico, qui nihil aliud, quam manum tangit, & me inter eos, quos perambulat, ponit, sine ullo affectu facienda vitandave præcipiens, nihil amplius debeo: quia me non tanquam amicum vidit, sed tanquam imperatorem: [3] qui ita videtur & salutatur à togatis, ut ave dicto discedant.

[3] Salmas. not. in Spartian.

[4] Plutarch. de lib. educ.

[4] Omnia quæ *de medendi methodo* exposuimus, ut in unum concurrant, atque simul conjungantur, optari fortassis rectius potest, quam mandari. Pleraque verò præcepta sequi & imitari, res quidem hæc ipsa est fœlicitatem requirens, magnamque accurationem: potest tamen ab humana præstari natura.

CAP. VII.

De Venæ Sectione, & Purgatione.

MEdendi methodo certis legibus stabilita, particulatim in unoquoque remedii genere accuratius versandum. Quoniam autem humores vel cum quantitate peccant, Plethoram vocant, vel cum qualitate, quod vitium Cacochymia dicitur, Morborum caussæ fiunt: duo iis opposuere remedia, huic Purgationem, illi Venæ sectionem.

Venæ sectionis inventio.

Venæ sectionis usum Hippopotamo debemus, belluæ,

quæ

quæ in Nilo degit. *Nam ut multa* [1] à mutis animalibus reperta sunt, usui futura & homini. Dictamnum herbam extrahendis sagittis cervi monstravere, Chelidoniam visui saluberrimam hirundines: *ita* [2] Hippopotamus in hac medendi parte etiam magister extitit. Assidua namque satietate obesus exit in litus, recentes arundinum cæsuras speculatur: atque ubi acutissimum videt stirpem, imprimens corpus, venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluvio sanguinis morbidum alias corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit.

[1] *Plinius* 8. *Nat.*27.

[2] *Ibid.*26.

Hippopotamus.

Itaq; [3] ut quadrupedes dum viridi pabulo distentæ sunt, sanguinis detractione curantur, & sic ad cibos viribus conservandis idoneos redeunt: ita quisque sciat sibi quoque tenuandas adipes, & quicquid humoris corrupti contraxerit, emittendum, si esse sanus ac robustus volet.

[3] *Quintil.* 2. *Orat.*9.

[4] Sicut athletarum corpora, etiamsi validiora fiant exercitatione, & lege quadam ciborum, non tamen esse naturalia, atque ab illa specie, quæ sit concessa hominibus, abhorrere *Medici statuunt: & Hippocrates* [5] *eorum habitum, ubi ad plenitudinis extremum pervenerit, lubricum esse, cum non possit eodem statu manere, neque quiescere, ideoque in deterius labi. Nam* [6] cum grave multo sanguine est corpus, partes semper aliquæ rumpuntur.

[4] *Idem* 12.10.

[5] *Hipp.* 1. *Aph.*3.

[6] *Senec. de brev. vit.*7.

Quibus de caussis inquit Hipp. [7] pleniorem illum corporis habitum haud cunctanter solvere expedit, quo corpus alterius nutricationis initium sumat.

[7] *Hippocr.* 1. *Aph.* 3.

Itaque [8] Medicus multum corrupti sanguinis ubi subduxit, modicum innoxii alimenti suggerit.

[8] *Plutarch. in præc. Pol.*

Cum sanguis aliqua in parte ita inhæsit, ut nec secta vena, nec medicatione revelli possit, ab ea potissimum parte, quæ offenditur, educendus est remediis, quæ ei ipsi parti liberandæ insideant. Ejusmodi sunt hirudo, & cucurbita, quæ à parte jam Hirudo.

asa sanguinem manifestè exhauriunt.

[1] Theocr. Id. 2. [1] Αἰαῖ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα
Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;
Heu heu amor tristis, cur meo nigrum ex corpore sanguinem
Inhærens, sicut palustris omnem hirudo suxisti?

Cucurbitula. [2] Plutarch. de exilio. [2] Cucurbitulæ humorem è corpore pessimum trahentes, allevant & servant reliquum.

[3] Idem in Plat. quæst. [3] De Cucurbitula res ita habet. Aër carni proximus ab ea cum calore comprehensus & inflammatus, rariorque quam sint aëris meatus redditus, excidit non in vacuum spatium (quod nullum est) sed in eum aërem, qui foris ambit cucurbitulam, eumque impellit: is ante se situm. atque ita semper aër aërem impellit cedentem, appetens succedere in locum vacuatum prioris cessione. sic autem aër accidens ad carnem à cucurbitula comprehensam, atque effervescens, simul humorem in cucurbitulam elidit.

Malo more quidam nulla necessitate sibi quotannis venam secari aut purgantia exhiberi curant: & ita utiles humores evacuant.

[4] Plutarch. in præc. Polit. [4] Qui sine medico, neque sanare, neque lavare sunt assueti, ne tantum quidem, quantum natura concessit, sanitate fruuntur. *Et* [5] medicamenta non commoda, sed necessaria, sublevant quidem ægros, sed sanos lædunt atque divexant.
[5] Idem non posse suav. vivi sec. Epicur.

[6] Plato Timæo. [6] Medicorum illa purgatio, quæ pharmacis, id est solutivis medelis fieri solet, tunc demum, cum summa cogit necessitas, utilis. Morbi enim, nisi periculosissimi sint, pharmacis irritandi non sunt.

Vomitio. *Pharmaca illa vel vomitu, vel dejectione, vel clystere purgant.*

[7] Herodot. 2. Hist. 78. [7] Ægyptii singulis mensibus triduo purgant se vomendo atque intestina clystere diluendo, gratia sanitatis conservandæ: existimantes omnes languores

res hominibus creari ex cibis, quibus aluntur.

[1] Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maximè ac dentibus. [1] *Plin. 11. 53.*

[2] Paucis ante seculis medicorum ingeniis repertum *est*, vomitione canes purgare alvos. [2] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

[3] Vomitiones quoq; hoc animal monstrasse homini videtur. [3] *Plin. 29.4*

[4] Simile quiddam & volucris in Ægypto monstravit, quæ vocatur Ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens, qua reddi ciborum onera maximè salubre est. [4] *Idem.8.27.*

Clyster. Purgatio.

Clysteres corpus minimum turbant: at [5] Vomitus & Purgationes ventris per medicamenta, turpia redundantiæ remedia, sine magna necessitate non debent usurpari. quod vulgò faciunt, vacuationis caussa replentes corpus, & rursum repletionis caussa exinanientes, contra naturam non minus repletionis quam vacuitatis intolerantes: imò prorsus & plenitudinem, ut impedimentum fruitionis molestè ferentes, & vacuando subinde receptaculum voluptatibus parantes: cum quidem evidens sit, quid damni inde sequatur: utroque enim corpus conturbatur & convellitur. Alvi autem conturbationes, ubi medicamentis corrumpuntur atque liquantur certi humores, plus addunt superflui, quam educunt. & sicut Græcus gravissimè erraret, qui Græcæ in urbe turbæ multitudinem molestè ferens, Arabibus & Scythis convenis urbem impleret: ita nonnulli longissimè à recta ratione absunt, qui ejiciendorum è corpore redundantium humorũ caussa, qui familiares & corpori consueti, in corpus injiciunt coccos Gnidios, scammoniam, aliaque medicamenta à temperie corporis aliena & sæva, ac quæ expurgari debeant potius, quam corpus purgare possint. Hac igitur in re optimum est, mode- [5] *Plutarch. in præc. Sanit.*

rata & temperante victus ratione corpus ita comparare, ut ultrò sit ad evacuationes, & repletiones rectè compositum. Quod si tamen aliquando necessitas efflagitet, vomendum est, citra tamen medicamenti usum & nimiam operam, nulla corporis cum conturbatione: sed iis quæ redundant sponte sua per gulas foras redeundi permittenda, cruditatis vitandæ caussa, facultas. Sicut enim lintea, quæ saponibus aut nitro detergentur, mundiora redduntur, quam si aqua eluerentur: ita medicati vomitus corpori noxam perniciemque inferunt. Ubi autem astricta fuerit alvus, nullum ad eam laxandam medicamentum ita valet, ut cibi nonnulli, qui & molliter eam irritant, & solvunt placidè. quorum & peritia familiaris *ex iis quæ supra scripsimus*, & usus doloris vacuus est. quibus tamen si non moveatur, adhibenda est aliquot dierum potio aquæ, aut inedia, aut clyster potius, quam conturbantia & corrumpentia corpus medicamenta ista, quæ nonnulli arripiunt, quomodo libidinosæ mulieres abortus aut fœtus interitum efficientia pharmaca, ut impleri rursum & voluptates possint percipere.

In valetudinariis tamen & ægris Purgationes sæpè necessariæ. In illis commodè feceris,

Purgandi tempus. [1] *Horat. art.* [2] *1. Aph. 22.*

[1] *Si purges bilem verni sub temporis horam.*

Sed, monente Hippocrate, [2] cocta medicanda, non cruda.

[3] *Arist. 3. Polit. 15.*

Et [3] in Ægypto post diem quartum movere licet Medicis: quod si ante id tempus medicinam facere conentur, suo periculo faciunt.

Excutienda hic duo de purgantibus medicamentis Problemata.

Purgandi vis unde. [4] *Idem 1. Probl. 48.*

[4] Cur medicamenta, & res amaræ, aut fœdi odoris, magna ex parte purgare possint? An quoniam amara quæcunque, maleque olentia concoqui nequeunt? qua de caussa medicamenta quoque amara

sunt,

ſunt,atque fœtida. Quod enim concoctionem nullam ſibi admittunt, movereque cum amaritudine poſſunt, hinc medicamenti ſortiuntur naturam. Et ſi juſto plus data ſint,periment. Quæ autem necant, etiamſi exigua dentur, hæc non medicamenta, ſed toxica eſſe dicimus. Ne illa quidem medicamenta vocamus, quæ non ſui generis qualitate purgare queant. Sunt enim pleraque in genere cibi, quæ ſi largè ſumantur, facere idem poterunt, ceu lac, oleum, muſtum. Sed hæc omnia, quod minus facile concoquuntur,idcirco purgant: nec omnes,ſed aliquos. Sunt enim aliis alia concoctu facilia difficiliave. Quamobrem non eadem medicamenta omnibus ſunt, ſed propria plerisque comperiuntur. Denique medicamentum,non ſolum concoctionis immune, ſed etiam motus efficiens eſſe debet:ſicut & exercitandi ratio extrinſecus illa quidem, aut intrinſecus accedens, non niſi per motum alienam excernit materiam.

Purgandi diverſa via unde.

[1] Cur *autem* alia ventrem movent ſuperiorem, ut veratrum; alia inferiorem, ut ſcammonea; alia utrumque, ut elaterium, & thapſiæ ſuccus? An quod ex medicamentis, quæ ventrem movent, alia frigida, alia calida ſunt? itaque alia propter ſuum calorem protinus ut in ſuperiori ventre fuerunt, loca petunt ſuperiora, ac inde liquefaciendo, maximè quæ aliena ſunt, minusque inſidentia, ſed etiam quæ inſunt naturæ intima, medicamento ſcilicet potentiori epoto, aut copioſiori, quam natura patiatur, tam ea ipſa quam quæ excreſcentia adfuerint, in ventriculum deducunt: hìc verò fervore excrementa perturbant, flatumque excitant multum, qui obſiſtens, vexansque, demum vomitum movet. alia quod natura frigida ſunt, deorſum verſus pondere ſuo labuntur, etiam prius, quam quicquam, vel afficiantur, vel agant, ac inde proficiſcentia, idem actitant

[1] *Ariſt.* 1. *Probl.* 42.

tant

tant, quod ſuperiora: ubi enim per adita foramina illinc aſcenderunt, atque agitarunt, eodem tramite ſecum, quæ corripuerint, excrementa, colliquamentaque deducunt: at genus medicamenti, quod qualitatis utriusque particeps, miſtumque ex calido, frigidoque eſt, hoc ob eam utramque facultatem rem poteſt utramque conficere. Hinc & Medici miſtis cibi generibus ſæpe medicinas componunt.

LIB. III.

DE MORBIS TOTIVS CORPORIS.

Summa morborum ſymptomatumque genera, & eorum cauſſas atque ſigna, tum & remedia generoſiora expoſui: reſtat ut morborum differentias omnes, ſpeciesque nunc ſigillatim perſequar, veterum inſtituto & ordine, quoad licet, obſervato. De Febribus itaque primum ſcribam, deque morbis, qui totius ſunt corporis: hinc ad eos dein pergam, qui uniuſcujusque partis proprii.

CAP. I.

Febris etymologia, nomina, definitio, differentiæ, cauſſæ, ſigna, curatio. Febricitantium diæta.

Febris nomina, & etymon.

FEbrem eſſe morbum calidum, vel ipſa appellatio, quæ communem notionem & conſenſum quaſi omnium hominum proponit, ſatis innuit.*

Græci enim febrim ἀπὸ τοῦ πυρὸς, πυρετὸν *ſeu* πυρεξίαν, [1] & Hipp. abſolutè πῦρ, inprimis ſi ſit ardentior, nominat. *Sic etiam* [2] Ionibus θερμωλὴ vocatur. *Latinis* [3] Febris à fervore dicta. Eſt enim abundantia caloris: *vel* [4] ab antiqua voce februo, quæ à ferveo deducitur. [5] Februum *autem* Sabini purgamentum vocarunt; quod quæ deferbuerunt, pura ſint.

[1] *Gal. 3. de fractur. 8.*
[2] *Heſych.*
[3] *Iſidor. 4. 6.*
[4] *Scalig. ad Varr.*
[5] *Varro 5. L. L.*

sint. *Orientales itidem linguæ ab incendio deducta voce, Febrem denominare solent. Germani contra à præcedente horrore,* daß kalt wehe/der frörer. *Belgæ olim* die Zage/ *quæ vox metum denotat, dicebant, (ut Latini veteres* Querqueram; *nec multum abit ipsum Febris nomen à* φόβος, *sive* φοβερός) *nunc* die Coortse/ *forte à* Cooren/ *quod nauseare significat: vel à* corten / *id est curtare, quia attenuat. Ita*[1] arida febris Virgilio, *quia arida efficit corpora. Tam frequens autem hic morbus, ut quidam veterum neminem sine illa mori contenderint: & febris vocem pro quovis morbo posuerint. Sic &*[2] νόσους *Hesiodi*[3] febres *vertit Horatius.*

[1] *Servius in 3. Georg.*
[2] *Oper. & d.*
[3] *1.Od. 3.*

A Romanis[4] dum esse placatam trepido metu cupiunt, etiam publicè Febri fanum in palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larinum ara:[5] eique sacrificabant, *ne noceret.*

Febris fanum & ara.
[4] *Plin. 1.7.*
[5] *Clem. Alex. in protrept.*

Febris est calor præter naturam è corde in omne corpus effusus:[6] neque enim in nobis febris alias partes moderatius impellit, sed per omnes pari æqualitate discurrit.

Febris definitio.
[6] *Senec. 6. Nat. 14.*

[7] *Quippe, ubi cui febris bili superante coorta est,*
Aut alia ratione aliqua est vis excita morbi,
Perturbatur ibi totum jam corpus.

[7] *Lucr. 4.*

[8] Erasistratus Febrim sic definit: Febris motio est sanguinis illapsi in pulmonis vasa, non proficiscens à nostra voluntate. Sicut enim mare nemine commovente quiescit, vento autem contra naturam incidente violento totum exagitatur, inque circulos torquetur: sic & in corpore ubi commotus fuerit sanguis, incidit in vasa spiritui destinata, ibique excandescens calorem toti corpori adfert.

[8] *Plutarch. 5. de plac. Philos. 29.*

Febris alia continua est, alia intermittens. Continua rursus duplex, una vera & primaria, altera symptomatica, quæ[9] alterius morbi est appendix. Hoc autem apparet, febrim vulneribus, ardentibus

Febrium differentiæ.
[9] *Plutarch. cit.*

dentibus abſceſſibus, & bubonibus comitari.

[1] *Plato Timæo.* [1] Quando igitur corpus ignis potiſſimum exceſſu languet, Continua febre laborat: quando verò aëris, Quotidiana diſcreta. Aquæ Tertiana, propterea quod aqua ſegnior eſt, quam ignis & aër. Terra ſiquidem omnium tardiſſima, quarto gradu cum ſit, temporis circuitu quarto fervet, defervetque: hinc Quartanas invehit febres; [2] quarum reverſione & motu quid poteſt eſſe conſtantius?

[2] *Cicer. 3. de nat. Deor.*

[3] *Plin. 7. 50.* *Neque modo* [3] diebus noctibusque trinis quadrinisve remeant, *ſed* etiam toto anno.

Febris annua.

[4] *Plin. 7. 51.* [4] Antipater Sidonius poëta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febri, & eo conſumptus eſt ſatis longa ſenecta. Quibuſdam perpetua febris eſt, ut C. Mecœnati.

Febris perpetua.

Febrium cauſſæ externæ. *Externæ Febrium cauſſæ, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ut eſt inter alia Solis æſtus circa ortum caniculæ, ſeu Syrii.*

[5] *Homer. Iliad. 22.*

[5] Λαμπρότατος μὲν ὅγ᾽ ἐστὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται,
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.
Splendidiſſimus quidem hic eſt, malum autem ſignum factus eſt
Et fert multam febrem miſeris mortalibus.

[6] *Virgil. 10. Æneid.*

[6] *Ille ſitim, mortemque ferens mortalibus ægris*
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cœlum.

Laſſitudo item laborque vehemens,

[7] *Horat. 1. Ep. 7.*

[7] *Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis*
Adducit febres, & teſtamenta reſignat.

[8] *Cicero 10. Ep. fam.* *Ita quidam apud Ciceronem* [8] ex labore in febriculam incidit aſſiduam & ſatis moleſtam.

Graviores cauſſæ ſunt cruditas, ſive ex nimia cibi copia & helluatione, ſive ex vino meraciore, ſive ex fructuum corruptorumque ciborum eſu contracta. Exemplo ſit ficuum viridium eſus in prandio.

[9] *Eubulus apud Athen. 3. 6.*

[9] Νὴ τὸν Δί᾽ ἠσθένουν γὰρ, ὦ βέλτιστε σύ,
Φαγοῦσα πρώην σῦκα τῆς μεσημβρίας.

Eram

Eram profecto bone vir languidiuſcula,
Quod eſitaſſem ficus ſub meridiem.
Alius item Comicus, qui itidem periit:
[1] A. Ἐὰν δέ γ' ἡμῶν σῦκά τις μεσημβρίας
Τρώγων καθεύδῃ χλωρὰ, πυρετὸς εὐθέως
Ἥκει τρέχων. Β. οὐκ ἄξιος τριοβόλου.
Κᾆθ' οὗτος ἐπιπεσὼν ἐμεῖν ποιεῖ χολήν.
A. Noſtrum aliquis ficus virides ſi meridie
Epulatus obdormiſcat, accurrit febris
Continuo. B. Verum non facienda trioboli:
Quippe etiam bile nos levat vomitum ciens.

[1] *Nicophron apud eundem, interprete Grotio.*

Febrium cauſſa interna.

Quamvis autem [2] febres hominibus & ob defatigationes & ob nimios cum æſtus tum algores accidunt: tamen ſicut florum odores imbecilles ſuapte natura, quando oleo admiſcentur, vires vigoremque nanciſcuntur: ita externis cauſſis atq; principiis redundantia humorum in corpore veluti ſubſtantiam & corpus ſuppeditat. abſque hac *interna* nihil mali *externæ* illæ cauſſæ inferunt, ſed elangueſcunt diſſipanturque facile, ſanguine tenero & ſpiritu puro motum excipiente: ubi autem redundantia eſt humorum, ibi velut cœnum quoddam impurum exagitatur, omniaque difficilia reddit & pertinacia.

[2] *Plutarch. præc. San.*

Febrium ſigna demonſtrativa.

Omnium porrò febrium communes notæ ſunt, pulſus celer ac frequens, interdum etiam inæqualis: qui ſolius calidioris cordis eſt proprius. Virium languor & imbecillitas cum ſpontanea corporis gravitate aut diſſolutione: corpus quippe univerſum conſentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens, aut intus certè moleſtus, unde plerumque
[3] *—flagrat incenſum ſiti*
Cor, & peruſtis flamma viſceribus micat.

[3] *Seneca Thyeſte.*

Prognoſticæ.

[4] Medici febres ex occultis cauſſis paullatimque collectis ortas, periculoſiores judicant iis, quæ claris & manifeſtis de cauſſis exiſtunt.

[4] *Plutarch. in præc. conjug.*

[1] Febri-

[1] Idem de ira cohib.

[1] Febricitantium lingua ſi non ſit naturæ convenienter affecta, ſignum eſt malum.

[2] Plin. 7. 50.

[2] Quadrini circuitus febris, nunquam bruma, nunquam hybernis menſibus incipit: & [3] vix ſeroque ſanatur.

[3] Plato Timæo.

[4] Iuvenal. Sat. 9.

[4] Quid macies ægri veteris? quem tempore longo
Torquet quarta dies, olimque domeſtica febris.

[5] Cicer. 16. Ep. fam.

[5] Quando in quartanam converſa vis eſt morbi, ſpero te diligentia adhibita etiam firmiorem fore.

[6] Iuvenal. Sat. 4.

[6] — jam lethifero cedente pruinis
Autumno, jam quartanam ſperantibus ægris.

Febrium Curatio.

Quod ad curationem,

[7] Virgil. 3. Georg.

[7] Cum furit, atque artus depaſcitur arida febris:
Profuit incenſos æſtus avertere, & ferire
— ſalientem ſanguine venam.

Venæ ſectione. Balneo.

Balneum mox utile. Ita febricitantem

[8] Martial. 2. Epigr. 40.

[8] Omnes Tongilium Medici juſſere lavari.

[9] Athen. 15. Deipn. 13.

[9] In febri corpus cum exardeſcit, irrigationibus perfundatur caput, ne ſurſum in eam partem ſiccam, & inanem irruat, quæ aduruntur.

Pharmaciâ.

[10] Plin. 28. 8.

[10] Canini crocodili dentes febres ſtatas arcent thure repleti (ſunt enim cavi) ita ne diebus quinque ab ægro cernatur, qui adalligaverit. Idem pollere & ventre exemptos lapillos adverſus febrium horrores venientes tradunt.

[11] Idem 32. 10.

[11] Febrium circuitus tollit jecur delphini guſtatum ante acceſſiones. Hippocampi necantur in roſaceo, ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipſi adalligantur ægris. Item ex aſello piſce lapilli, qui plena luna inveniuntur in capite, alligantur in linteolo.

[12] Idem 20. 14.

[12] Xenocrates pulegii ramum lana involutum, in tertianis ante acceſſionem olfactandum dari, aut ſtragulis ſubjici, & ita collocari ægrum inter remedia tradit.

[13] Idem 24. 19.

[13] Herba quæcunque à rivis aut fluminibus ante Solis

Solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem videat, contra tertianas adalligata lævo brachio, ita ut æger quid sit illud ignoret, tertianas arcere traditur.

[1] Datur & polygoni succus in febribus ante accessiones duobus cyathis, in tertianis quartanisve præcipuè. [1] *Idem 27. 12.*

[2] Cor in cibo sumptum quartanis medetur: & [3] quartana quorundum flagellis discussa est. *An fortuito?* [4] An quia ater & lentus ille humor incaluit, & motu item dissipatus est? [2] *Idem 28. 8.* [3] *Senec. 6. de benef. 8.* [4] *Lipsius in com.*

[5] Q. Fabius Maximus, diu multumque, quartana febre languebat, nec artis remediis optatum successum consequebatur, quousque conserto cum Allobrogibus prœlio, pugnandi ardore, novo velut incendio febrile vetus incendium discussit. [5] *Livius.*

Inedia sæpissime pro remedio est. Ita Gallus, sive Pythagoras Micyllo frugaliter viventi, [6] Labores, *inquit*, qui te exacuunt, certatorem non contemnendum reddunt adversum eas res quæ compluribus inexpugnabiles videntur. Atque hinc fit, ut nullus ex gravioribus hisce morbis insidias tibi moliatur. Quin siquando levis febricula invaserit, paulo negotio eam medicatus, & inedia excutiens exilis. Illa porrò fugit illico, metuens te, quem videat frigido victu impleri, & medicorum illis recursibus longum plorare renuntiantem. Diæta. [6] *Lucian. Gallo.*

[7] Non igitur imitari debemus bonos naviculatores, corpusque subinde impletum & oneratum, purgando rursum & proluendo evacuare: sicut illi ob avaritiam multa in naves cum ingesserunt, assiduò deinceps aquam exhaurire coguntur: sed corpora nostra habilia & expedita servare, ut etiamsi aliquando premantur, ob levitatem suberis instar sursum sese efferant. [7] *Plutarch. in præc. San.*

Maximè autẽ à repletione in febribus cavendũ est.

[1] Idem Alexandro.

[1] Hephæstio febre correptus, ut juvenis & militaris, exactioris impatiens victus, dum medicus Glaûcus ad spectaculum abiit, prandium sumpsit, adesoque gallo gallinaçeo asso, atque epoto ingenti vini frigefacti cratere, malè habuit, pauloque post decessit.

Vinum febricitantib. noxium.
[2] Idem in præc. San.

[2] Corpus autem ita validum est nullum, cui conturbato & inflammato vinum adhibitum non adferat aliquid damni.

[3] Plin. 23. 1.

Quare [3] non dandum in febre, nisi veteribus ægris, vinum: nec nisi declinante morbo.

[4] Cicer. 3. de nat. Deor.

Sed [4] quia ægrotis prodest raro, nocet sæpissimè, melius est non adhibere omninò, quam spe dubiæ salutis in apertam perniciem incurrere.

Melior aqua, quæ tamen potius recreat, quã sanat.

Aqua.
[5] Idem 1. Catil.

[5] Sæpe homines ægri, morbo gravi, cum æstu febrique jactantur, si aquam gelidam biberint, primo relevari videntur, deinde multo gravius vehementiusque afflictantur.

Vuæ.
[6] Plin. 23. 1.

[6] Saluberrimas putant Medici uvas in cœlesti aqua servatas, etiamsi minimè jucundas: sed voluptatem earum in stomachi ardore sentiri, & in amaritudine jecoris, fellisque vomitione in choleris, cum ardore febrium ægrotantibus.

Omnis præterea labor, & defatigatio febricitantibus vitanda.

[7] Martial. 4. Epigr. 81.

[7] Declamas in febre, Mathon: hanc esse phrenesin
Si nescis, non es sanus amice, Mathon.
Declamas æger, declamas hemitritæus.
Si sudare aliter non potes, est ratio.
Magna tamen res est. errans cum viscere febris
Exurit. res est magna tacere, Mathon.

CAP.

CAP. II.

Pestis etymologia, nomina, definitio, caussæ, signa, symptomata, prognostica, præsagia, præservatio, curatio. Peste correptorum diæta.

CVm inter Febres etiam sit pestilens: imo Pestis ipsa tam frequenter febrem comitem habeat, ut multi statuant eas tantum gradu putredinis differre, de ea post febrium doctrinam hic agere operæ pretium est. Pestis, *quæ etiam* Pestilitas *Lucretio*, *& communiter* [1] Pestilentia *dicta, quasi pastilentia, quod quasi fera venenata aut* [2] efferatus rabie lupus civitates populosque depascat. *Mureto est* παρὰ τὸ πεσεῖν, *cadere. Aliis* [3] Pestis nomen factum est per syncopen ex composito perestis, & mutato *r* in *s* (ut sæpe factum est) pesestis, à verbo peredo: quo significatur, quicquid peredit, & planè consumit ac perdit materiam quamque. Græcis λοιμὸς, λοίμη *&* λοιγὸς *appellatur.* [4] Λοιγὸς vel à λείπω, quod est deficio, juxta veterum notionem, unde etiam λοιμὸς, vel potius à λέγω, λέγων, quod est obdormiens in mortem, præcipuè verò ab ὀλίγος, quod est paucus, ablata litera *o*, quasi qui paucos reddat viventes. [5] Dicitur autem λοιμὸς vel quasi λοιπὸς à λείπω, vel à λίαν & μᾶν, quod est nimis inquirere & indagare, quod scilicet nihil relinquat intactum, sed omnia vestigia abditorum persequatur, addito per pleonasmum *o* litera: vel à λιμὸς ob similitudinem, nam fames est cibi indigentia, & pestis est corporum indigentia: *seu potius ob caussam, nam* ἐκ λιμοῦ λοιμὸς, ex fame pestis. *Generali quoque nomine dicitur* [6] νόσος, φθορὰ, πάθος, *& cum adjectivo,* νόσος λοιμικὴ, *seu* λοιμώδης, νόσημα λοιμῶδες, πάθος λοιμῶδες, νόσος ἐπίδημος, ἐπιδήμιος, ἐπιδημικὴ, *&* ἐπιδημία. *Simpliciter etiam* λοιμική. *Quibusdam &* [7] φοίνιος σάλος,

Pestis nomina & etymon.

[1] *Isidor.* 3. *Etym.*

[2] *Gal. de Theriac.*

[3] *Fr. Iunius* 2. *Parall.* 44.

[4] *Eustath. in Il.* 1.

[5] *Etymolog.*

[6] *Thucyd.* 2. *Hist.*

[7] *Sophocl. Oedip.*

[1] *Sophocl. Oedip.* λος, funeſta tempeſtas, & [1] πυρφόρος θεὸς, ignifer deus.

Peſtis definitio. [2] *Thucyd. cit.*

[2] Peſtis eſt corruptela, ſtragesque hominum contagioſa.

Ejus cauſſa vel ſupernaturalis, vel naturalis.

Supernaturalem τὸ θεῖον *vocat Hippocrates,* δαιμονίου συμφορὰν *Diodorus Siculus,* & *ſic* θεηλάτων συμφορὰν, à deo immiſſam calamitatem, *Dionyſ. Halicarnaſſeus;* θεηλάτους ποινὰς, à Deo injunctas pœnas *Agathias.* Ita [3] Delii exiſtimabant peſtem ſibi immiſſam ob iram Apollinis, quod eſſet ſepultus in inſula vir quidam illuſtris, præter veterum conſuetudinem.

Peſtis cauſſa divina. [3] *Æſchin. Ep. 1. ad Philocr.*

Ita ob raptam Briſeidem ſacerdotis ſui filiam author quoque peſtis fuit in Græcorum exercitu

[4] *Homer. Il. 1.*

[4] Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός. ὁ γὰρ βασιλῆι χολωθεὶς
Νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν; ὀλέκοντο δὲ λαοί.
Latonæ & Iovis filius. ille enim regi iratus
Morbum in exercitu excitavit malum: peribant
verò populi.

Magica. [5] *Euſtath. in comm.*

[5] Hanc tamen peſtilentiam ſunt qui putent ex magica arte à Chryſe machinatam. Unde & dæmones & venefici ſæpe eam inferre creduntur.

[6] *Idem ibid.*

Sed tam Deus, quam dæmon naturales plerumque cauſſas excitat. Sic in jam dicta peſte [6] Achilles Chironis diſcipulus, & medicam artem plane ſciens, ex aëris ſtatu cognovit profectum malum.

[7] *Ovid. 7. Met.*

[7] *Dira lues populis ira Iunonis iniquæ*
Incidit exoſæ dictas à pellice terras.
Dum viſum eſt mortale malum, tantæque latebat
Cauſſa nocens cladis; certatum eſt arte medendi.
Exitium ſuperabat opem, quæ victa jacebat.
Principio cœlum ſpiſſa caligine terras
Preſſit; & ignavos incluſit nubibus æſtus, &c.

Naturalis ab aëre.

Naturales autem Peſtis cauſſæ plerumque aëris, nonnunquam & diætæ vitium.

[1] *Nunc*

[1] *Nunc ratio quæ ſit morbis, aut unde repente*
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis hominũ generi, pecudumq; catervis,
Expediam. Primum multarum ſemina rerum
Eſſe alibi *docui, quæ ſint vitalia nobis:*
Et contra quæ ſint morbo, mortique neceſſe eſt
Multa volare. ea, cum caſu ſunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum: fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum peſtilitasque
Aut extrinſecus, ut nubes, nebulæque supernè
Per cœlum veniunt; aut ipſa ſæpe coorta
De terra ſurgunt, ubi putorem humida nacta eſt,
Intempeſtivis pluviiſque, & ſolibus icta.

Aër vitium capit à maligna aſtrorum conſtitutione.

[1] *Lucr. 6.*

Sic aliquando [2] in oppidis circa Lutetiam peſtis contagio ſæviit, &c. de cætero nullibi major ſerenitas, & ubertas frugum, quam eo autumno fuit, ut potius ab aſtrorum impreſſione, quam aëris corrupti malignitate malum emanaſſe credatur.

[2] *Thuanus Hiſt. 72.*

Aëri etiam peſtis imprimitur [3] à conſtitutione anni auſtrina, pluvia & ventis carente: *nec non* [4] à ſiccitate nimiiſque caloribus: *cujuſmodi & Thebana peſtis fuit, his verſibus deſcripta:*

[3] *Hipp. 3. Epid. 3.*
[4] *Livius Hiſt. 5.*

[5] *—fecimus cœlum nocens,*
Non aura gelido lenis afflatu fovet
Anhela flammis corda, non Zephyri leves
Spirant, ſed ignes auget æſtiferi Canis
Titan, Leonis terga Nemeæi premens:
Deſeruit amnes humor, atque herbas color,
Aretque Dirce, tenuis Iſmenos fluit,
Et tingit ipſa nuda vix unda vada, &c.

[5] *Seneca Oedipo.*

Et mox Laii umbra cauſſam adjungit,
—non gravi flatu tibi
Luctificus auſter, nec parum pluvio æthere
Satiata tellus halitu ſicco nocet.

Tali tempestate

[1] Virgil. 3. Æn.

[1] Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora, tum steriles exurere Sirius agros,
Arebant herbæ, & victum seges ægra negabat.

Quinet subita aëris mutatio pestem inducit. Ita Romæ olim [2] tristem hyemem ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, gravis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit.

[2] Livius 5.

[3] Lucr. 6.

[3] Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adversa, & cœli mutemus amictum,
An cœlum nobis ultro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti,
Quod nos adventu possit tentare recenti.

[4] Plutarch. Nicia.

Ita Athenis [4] pestis in Periclem ferè collata est, quod turbam agrestem belli gratia in urbem contraxisset, atque ita ex loci mutatione, atque ratione vivendi insueta contracta esset lues.

[5] Diod. Sic. 12. Bibl.

[5] Nam recepta in urbem fugientium undique per trepidationem omnis generis multitudine, propter angustiam loci non sine caussa incidebant in morbos corruptum aërem haurientes.

[6] Thucyd. cit.

[6] Cum enim non suppeterent ædes, in tuguriis æstuosis tempore æstivo habitantibus, strages fiebat nullo ordine, sed mortui illi super alios morientes jacebant, & in viis volutabantur.

[7] Lucr. cit.

[7] Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia conveniens ex omni morbida parte:
Omnia complebant loca, tectaq; quo mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.

[8] Euseb. in Hierocl. 4.

At sæpenumerò [8] Pestilētiæ vis nihil aliud est, quam corruptio circumfusi aëris, vitiumque ex putrido vaporatu in morbosam qualitatem vergentis.

[9] Senec. 6. Nat. 27.

Quare [9] non mirum solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri: multa enim mortifera in alto latent.

[1] Nata

[1] Nata fertur pestis in Babylonià, ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos orbemque complesse. [1] Capitolin. Vero. Ammian. Marc. Hist. 73.

[2] Aër *etiam* corruptus internorum ignium vitio, cum est longo situ emissus, purum hunc liquidumque maculat ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum, affert nova genera morborum. Quid, quod aquæ inutiles pestilentesque in abdito latent, ut quas nunquam usus exerceat, nunquam aura liberior verberet? [2] Sene.. cit.

[3] *Et vitium capiunt, ni moveantur, aquæ.* [3] Ovid. 1. de Ponto.

[4] Crassæ itaque, & gravi caligine sempiternaque tectæ, nihil nisi pestiferum in se & corporibus nostris contrarium habent. Aër quoque qui admixtus est illis, quique inter illas paludes jacet, cum emersit, latè vitium suum spargit, & haurientes necat. [4] Senec. cit.

Talis describitur hisce versibus,

[5] Criniger astriferis Titan fervoribus auras, [5] Silius 13.
Et patulam Cyanem, lateque palustribus undis
Stagnantem Stygio Cocyti opplevit odore, &c.
Squalebat tellus vitiato squallida dorso,
Nec victũ dabat, aut ullas languentibus umbras,
Atque ater picea vapor expirabat in æthra.

[6] Facilius autem pecora sentiunt, in quæ pestilentia incurrere solet, quo avidiora sunt: aperto cœlo plurimum utuntur, & aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oves verò mollioris naturæ, quo propiora terris ferunt capita, corruptas esse non miror, cum afflatum diri aëris circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille & hominibus, si major exiisset: sed illum copia aëris sinceri extinxit, antequam, ut ab homine posset trahi, surgeret. [6] Senec. cit.

Et ita fere

[7] —— infecto morbus crudescere cœlo [7] Claudian. in Rufin. 1.
Incipiens, primo pecudum depascitur artus;

 Mox

Mox populos, urbesque rapit, ventisque perustis,
Corruptos Stygiam pestem desudat in amnes.

Pestis peculiaris.

Sic & Romana pestilentia [1] primum equorum, jumentorum, & boum armenta, invasit, ab his in greges & ovilia ingruit, & interemit quasi omnes quadrupedes, deinde pastores & agricolas attigit, & excurrens per universam regionem in urbem demum incidit.

[1] *Dion. Halic. 9. Ant. Rom.*

[2] Sed & universis gentibus ingruit, & generatim modo servitiis, modo procerum ordini, aliosque per gradus.

[2] *Plin. 7. 50.*

Ita quædam [3] potissimum sævit in remiges, *alia* [4] in plebem, *alia* [5] in mares magis, quam in fœminas: *alia* [6] potius in mulieres, præcipuè gravidas: *alia* [7] in pueros & virgines. *At* [8] senes minimè sentire pestilitiam *scripsit Plinius.*

[3] *Livius 37.*
[4] *Dion. Hal. 7.*
[5] *Sigon. 20.*
[6] *D. Halic. 9.*
[7] *Idem 4.*
[8] *Plin. 7. 50.*

Pestis universalis.

Non rarò tamen universalis est. Ita Romæ [9] grave tempus & annus pestilens erat urbi agrisque, nec hominibus magis, quam pecori. *& alio tempore* [10] magna clades in urbe agrisque promiscuè hominum pecorumque pernicie accepta. [11] sæviebatque id malum in omnes nullo discrimine aut ætatis, aut sexus, aut corporum roboris, aut imbecillitatis, nec arti aliisve remediis, quæ morbum videntur levare, cedebat: sed mulieres & viros, senes & juvenes invadebat.

[9] *Livius 3.*
[10] *Idem 4.*
[11] *D. Halic. 9.*

Pestis contagium.

Inficitur & Aër à ventis, dum pestis seminaria ex longinquis regionibus deferunt.

[12] *Hæc ratio quondam morborũ, & mortifer æstus*
Finibus Cecropiis funestos reddidit agros,
Nam penitus veniens, Ægypti è finibus ortus
Aëra permensus multum, camposque natantes,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo, mortique dabantur.

[12] *Lucret. 6.*

[13] Incepit *Pestis illa* primum ab Æthiopia, quæ est super Ægyptum, deinde in Ægyptũ Lybiamque descen-

[13] *Thucyd. 2.*

descendit, & in regis regionem plurimam, in Atheniensium porrò urbem derepente incidit: quoniam, authore Galeno, per continuum ex Æthiopia fluxêre quædam putredinosa contagia, his, quorum corpora ad suscipiendum damnum parata, febrium caussæ futura.

[1] Qua in re observatum, à meridianis partibus ad occasum Solis pestilentiam semper ire: nec unquam ferè aliter nisi hyeme, nec ut ternos excedat mẽses. [1] *Plin.7.50.*

Venena quoque aërem pestilentem reddunt.

Pestis à venenis.

[2] Cum primores civitatis similibus morbis, eodemque fermè omnes eventu morerentur, ancilla quædam ad Q. Fabium Max. ædilem curulem indicaturam se caussam publicæ pestis professa est, si ab eo fides sibi data esset, haud futurum noxæ indicium. Fabius confestim rem ad Coss., Consules ad Senatum referunt, consensuque Ordinum fides indici data: tum patefactum, muliebri fraude civitatem premi, matronasque ea venena coquere, & si sequi extemplo velint, manifesto deprehendi posse. secuti indicem, & coquentes quasdam medicamenta, & recondita alia invenerunt, quibus in forum delatis, & ad viginti matronis, apud quas deprehensa erant, per viatorem accitis, duæ ex eis Cornelia & Sergia patritiæ utraque gentis, cum ea medicamenta salubria esse contenderent, ab confutante indice bibere jussæ, ut se falsum commentam arguerent. spatio ad colloquendum sumpto, cum summoto populo in conspectu omnium rem ad cæteras retulissent: haud abnuentibus & illis bibere, epoto medicamento suamet ipsæ fraude omnes interierunt. comprehensæ extemplo earum comites, magnum numerum matronarum indicaverunt. ex quibus ad CLXX. damnatæ. [2] *Livius Hist. 18.*

Ibidem & alio tempore [3] maxima pestis fuit. Duo enim millia sæpenumerò die una Romæ interi- [3] *Xiphilin. Commodo.*

bant, multi verò & aliter non in urbe tantum, sed in toto quodammodo imperio scelere malorum hominum moriebantur. Acus enim exiguas deleteriis quibusdam pharmacis inungentes, mercede per istas in alios malum immittebant. quod etiam sub Domitiano factum. *Idque nec Turcis, nec Iudæis ignotum esse legimus.*

[1] *Paul. Æmyl. in Philipp. 5.*

[1] Fama tenet, Judæos, quod pervicax hominum genus, ac execrabili in nos odio furens, è Francia exegerat Pulcher rex, ab Hutino filio mox rege receptos: & ut pristinum exilium suum, bonaque direpta ulciscerentur, & priori similem fortunam rebus suis præmetuentes, ab regibus præterea satrapisque Turcarum Saracenorumque pecunia accepta, elephantiacis, qui stipe mendicanda vagi victitarent, persuasisse, ut venena in puteos spargerent: *unde* Pestilentia ingens exorta.

[2] *Thucyd. Hist. 2.*

Sic etiam in celebri Atheniensium peste, lues [2] primum in Piræo affecit homines contagione, quare jactatum quoque ab illis est, quod etiam Peloponnenses venena conjecissent in puteos.

Pestis à prava diæta.

[3] *Gal. 3. Epid. 3. 75. 6. loc. aff. 5. 5. loc. aff. 7.*

Et quemadmodum ab externo pestis infertur: ita etiam ab interno veneno, [3] *quod ex humorum putredine in corpore nostro generari potest, non rarò contrahitur.*

[4] *Curtius 8. Hist.*

Sic tempore belli, & in annonæ caritate [4] insalubrium ciborum novi succi *faciunt, ut*

[5] *Claudian. de 6. cons. Hon.*

[5] *Et tetris collecta cibis, annique vapore*
Sæviat atra lues.

[6] *Veget. 3. 2.*

Idem aquarum vitio fieri potest. [6] Nam malæ aquæ potus, veneno similis, pestilentiam bibentibus generat.

[7] *Curt. cit.*

Sæpè hac de caussa [7] famem pestilentia sequuta est.

[8] *Herodot. Hist. 8.*

Hujusmodi fuit [8] pestis in exercitu Xerxis Persarum regis, è Græcia fugientis: tanta enim fame labora-

borarunt, ut frondibus & radicibus herbarum vescerentur.

Similiter[1] in exercitu Cæsaris, lues pestilens horridi comes victus grassabatur: *& miles* [1] *Plutarch. Cæsar.*

[2] *Ore novas pascens moribundus labitur herbas.* [2] *Lucan. 6.*

Ita[3] milites Alexandri Magni, dum ex India reverterentur, radicibus palmarum usi, in pestilentiam gravissimam inciderunt. [3] *Plutarch. Alexandro. Curt. 9.*

[4]Ex fame etiam orta pestis illa Massiliensium, in obsidione: *aliæ apud Appianum, Sigonium, Polydorum Virgilium, & alios; nec non in nostrate historia de obsidione Leydensi: ita ut apud Historicos nihil frequentius,* [5]quam ex multorum dierum inopia contrahi pestem. [4] *Cæsar 2. de bello civ.* [5] *Iustin. 2. Hist.*

De caussis hactenus. Inter signa Pestis præcipuum contagium, quando scilicet multi simul eodem tempore infecti sunt: & [6]si quis ante aliquo morbo laborabat, in hanc omnia convertuntur. Pestis Signa, & Symptomata. [6] *Thucyd. 2. Hist.*

In peste Veneta[7] cœpit vis morbi sic incrudescere, ut omnes ægritudines, quæcunque esse cœpissent, mox in hunc letiferum converterentur, cum scabies & vulnera, & quævis ulcera fricando concepta, fierent pestilentia. [7] *Nat. Comes 27. Hist.*

In nullo autem morbo, atque in hoc, contagium vehementius.

Hinc[8] adversus pestilentiam nihil prodest firmitas corporis, & diligens valetudinis cura. promiscuè enim imbecilla robustaque invadit. [8] *Senec. 4. de ira. 5.*

[9] *Mista senum ac juvenum densantur funera.* [9] *Horat. 1. Od. 28.*

[10] *Nec moderator adest, inque ipsos sæva medentes*
Erumpit clades, obsuntque authoribus artes. [10] *Ovid. 7. Metam.*

Ita in peste Atheniensi, ut refert Thucydides,

[11] *Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant,*
Cesserat officium morbis. [11] *Manil. 1.*

[12] Generatim verò accidit & medicorum auxilium [12] *Diodor. Sic. 14. Biblioth.*

lium esse inefficax, tum ob mali magnitudinem, tum ob celeritatem mortis. *Hinc*

[1] *Seneca Oedipo.*

[1] *Non vota, non ars ulla corruptos levant,*
Cadunt medentes, morbus auxilium trahit.

Contagii caussa.

[2] *Arist. 1. Probl. 7.*

[2] Cur *autem* morbus pestilens solus ex omnibus vitiis præcipuè afficiat eos, qui ad laborantes eo morbo propè accesserint? An quod is solus omnium morborum communis est omnibus hominibus. Itaque pestem facile omnibus infert, qui scilicet depravato jam habitu sunt. Fit enim, ut morbo cubantis veluti quodam fomite succedente, vitium illud protinus exultet, concipiaturque in aliis.

[3] *Lucr. cit.*

[3] *Qui fuerant autem præsto contagibus ibant, &c.*
Idque vel in primis cumulabat funere funus,
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi.

Nec ex viventibus modò, sed etiam ex mortuorum cadaveribus (frustra id negante Rondeletio, & aliis) Pestilentia propagatur.

[4] *Ovid. 7. Met.*

[4] *Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ,*
Afflatuque nocent, & agunt contagia latè.

[5] *Appian. 6. de bell. Pun.*

Hinc [5] strages multa & magno cum dolore conjuncta, versantibus cum fœtidis ac putridis corporibus.

[6] *Dion. Halic. 10.*

[6] In pestilentia, quæ Romæ expleto anno trecentesimo ab V.C. grassabatur, cum principio præ pudore, & copia rerum ad sepulturam necessariarum suppetente cadavera cremarent, atque terræ mandarent: postea alii honestate contempta, alii rerum necessariarum inopia laborantes multa defunctorum corpora in subterraneas compitorum cloacas, at longe plura in fluvium projiciebant, unde maximum damnum accipiebant. Quum enim cadavera ad saxa & ripas fluctibus ejicerentur, gravis & male olens odor, qui venti flatu inde ferebatur per aërem, eos etiam, qui adhuc recte valebant, invadebat,

bat, eorumq; corporibus celerem mutationem afferebat, & aqua ex flumine allata non erat amplius bona ad potandum, partim ob fœtoris inusitatam graveolentiam, partim quia malam cibi concoctionem faciebat.

Secundum Pestis signum [1] Capitis ardores vehementes, *à vapore igneo in caput sublato. Quam Symptomatis caussam in peste Thebana observat Tragicus:* [1] *Thucyd.2.*

[2] *O dira novi facies leti* [2] *Seneca Oedipo.*
Gravior leto! piger ignavos
Alligat artus languor, & ægro
Rubor in vultu, maculæque caput
Sparsere leves, tum vapor ipsam
Corporis arcem flammeus urit,
Multoque genas sanguine tingit,
Oculique rigent, & sacer ignis
Pascitur artus.

Sic & in peste Atheniensi

[3] *Principio caput incensum fervore gerebant,* [3] *Lucr. cit.*
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.

Vbi ponit quoque tertium signum, [4] Oculorum rubores ac inflammationem. [4] *Thucyd.2.*

[5] *Iam riget atra cutis, distentaq; lumina rumpit,* [5] *Lucan.6.*
Igneaque in vultus & sacro fervida morbo
Pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.

Hinc

[6] *Lumina ferre gravem vix sufficientia lucem* [6] *Sil.Ital.14.*
Vnca nare iacent.

Nam ob nimios ardores, coguntur ægri naribus quoque spiritum ducere.

[7] *Viscera torrentur primo, flammæque latentis* [7] *Ovid.7.Met.*
Indicium rubor est.

[8] *Sin in processu cœpit crudescere morbus,* [8] *Virgil. 3. Georg.*
Tum verò ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus.

Ita

[1] Lucr. cit. *Ita ut quartum signum sit,* [1] Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus.

[2] Thucyd. cit. *Quintum* [2] spiritus teter & fœtidus.

[3] Lucr. cit.
[3] *Inde ubi per fauces pectus compleral, & ipsum*
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris,
Omnia tum verò vitaï claustra lababant,
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.

[4] Thucyd. 2. *Sextum signum in peste Atheniensi* [4] erat guttur & lingua sanguinolenta.

[5] Lucr. cit.
[5] *Sudabant etiam fauces intrinsecus atro*
Sanguine, & ulceribus vocis via septa coibat.
Atque animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.

[6] Thucyd. cit. [7] Hipp. 7. Aphor. 51. [8] Thucyd. cit. *Septimum* [6] Sternutatio, *ob concalefactum scilicet cerebrum: quod etiam catarrhos movet, unde* [7] Raucedo, *signum octavum. qui cum* [8] descendunt in pectus, *fit* dolor cum tussi vehementi, *& est nonum.*

[9] Silius Ital. 14.
[9] *Aspera pulmonem tussis quatit, & per anhela*
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.

[10] Lucr. cit.
[10] *Tenuia sputa, minuta, croci contacta colore,*
Salsaque; per fauces raucas vox edita tussi.

[11] Procopius 2. de bello Persico. *Ita non tantum de Atheniensi peste, sed etiam de aliis legimus,* [11] primo statim insultu à manè ad vesperã tussi exagitatos cum febre, qui corriperentur.

[12] Seneca Oedipo.
[12] *Intima creber viscera quassat*
Gemitus stridens.

[13] Thucyd. cit. *Decimum symptoma est* [13] Stomachi subversio; *undecimum*, Vomitus biliosus: *quibus vix aliud ullum frequentius. Quæ sequi solet* Anxietas, XII. *signum. qua voce reddere malo Thucydidis* ταλαιπωρίαν, *quam cruciatum cum Porto, vel intelligere de dysenteria, ut fecit Scholiastes. sequutus præter Hippocrat. & Gal. qui* ἐμέτȣ ἀσώδȣς *meminere, optimum hac in re Thucydidis interpretem, Lucretium:*

Into-

Intolerabilibusque malis erat anxius angor
Assiduè comes, & gemitu commixta querelis.

Signum XIII. *est* [1] Singultus, *qui* multis incidit immanis convulsionem excitans vehementem, aliquibus quidem statim cessantem, nonnullis multò serius. *Ita & in Atheniensi peste* [1] *Thucyd. cit.*

[2] *Singultusque frequens noctem persæpe, diemque* [2] *Lucret: cit.*
Corripere assidue nervos, & membra coactans
Dissolvebat, eos defessos ante fatigans.

Signum XIV. *Febris interius exurens, & foris calorem non prodens.*

[3] *Nec nimio cuiquam posses ardore tueri* [3] *Lucr. cit.*
Corporis in summo summam fervìscere partem,
Sed potius tepidum manibus proponere tactum.

Sic in Attica lue [4] corpus quidem exterius attingenti non admodum calidum erat, neq; pallidum, sed subrubrum, lividum, pustulis exiguis, & ulcusculis efflorescens. Interiora verò ita flagrabant, ut neque tenuissimorum vestimentorum, aut linteorum injectiones sustinerent, neque aliud quidpiam, præter nuditatem, jucundissimè verò in aquam gelidam seipsos abjicerent. [4] *Thucyd. cit.*

Ex quibus verbis elicitur quoq; Signum XV. Corpus lividum, [5] *ob sanguinem & calorem nativum deficientem: ut &* XVI, [6] *Hippocrati quoque notatum,* Exanthematum eruptio, [7] *à copia scilicet bilis.* [5] *Gal. 6. Epid. 1.29.* [6] *Hipp. 1. Epid. 2.* [7] *Gal. 3. Epid. 3.22.*

[8] *Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere*
Corpus, ut est, per membra sacer cũ diditur ignis. [8] *Lucr. cit.*

Nec modo hæ φλύκταιναι *sive pustulæ ipsos ægros corripiebant,*

[9] *Verum etiam invisos si quis tentarat amictus,* [9] *Virgil. 3. Georg.*
Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus sacer ignis edebat.

Attulit & XVII. *signum Thucydides*, Internum ardorem, *cujus etiam meminit Lucretius:*

Intima

Intima pars homini verò flagrabat ad ossa,
Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus intus,
Nil adeò possit quicquam leve tenueve membris
Vertere in utilitatem.

Et Ovidius eleganter hunc locum Thucydidis de vestibus etiam rejectis expressit:

Viscera torrentur primo, flammisque fatiscunt.
Indicium rubor est, & ductus anhelitus igni,
Aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
Ora patent, auræque graves captantur hiatu;
Non stratum, non ulla pati velamina possunt,
Dura nec in terra ponunt præcordia, nec fit
Corpus humo gelidũ, sed humus de corpore fervet.

Hinc in peste Attica

[1] Lucr. cit.

[1] *— ad ventos, ad frigora semper*
In fluvios partim gelidos arentia morbos
Membra dabant, nudum jacẽtes corpus in undas,
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt ipso venientes ore patente,
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.

Idem in Thebana peste observatum:

[2] Seneca Oedipo.

[2] *Quos liberior domus elato*
Custode sinit, petit is fontes,
Aliturque sitis latice ingesto.

[3] Diodor. Sic. 12. Bibl.

Caussam afferunt, [3] quod etesiæ non perflarint, quibus semper refrigeratur magna pars æstus, calore autem increscente, & aëre reddito inflammato, contigit humana corpora nulla refrigeratione inventa. *Alii non ad sitim, sed ad animi perturbationem, & insaniam referunt hanc sese præcipitandi mentem. Sic de Mediolanensi pestilentia historicus:*

[4] Natal. Com. Hist. 27.

[4] Erat sane acerrima vis morbi, quoniam illo correpti primum insania mentis, & quasi furore quodam corripiebantur, invadebat dolor capitis intolerabilis, atque nonnulli antequam distineri possent, se præci-

præcipites è fenestris nulla habita ratione altitudinis dejiciebant. *Alius de peste Carthaginensi commemorat,* [1] mente emotos & insanos factos pulsasse obvios; *& alia peste,* [2] multos arreptis armis quasi in hostes irrupturos, in se ipsos ferrum stringentes, mutuis vulneribus concidisse.

[1] *Diod. Sic. 14. Bibl.*
[2] *Idem 15.*

Signum XVIII *est,* [3] Sitis insedabilis. *Præter Lucret. cit. meminit hujus Ovid.*

[3] *Thucyd. cit.*

— Passim positoque pudore
Fontibus, & fluviis, putoisque capacibus hærent,
Nec sitis est extincta prius, quam vita bibendo.
Inde graves morbo nequeunt consurgere, & ipsis
Immoriuntur aquis, aliquis tamẽ haurit & illas.

Nec non Virgilius:

Nec via mortis erat simplex, sed ubi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros abduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.

Signum XIX, Vigiliæ. *Ita in peste Atheniensi* [4] requietis penuria, ac vigiliæ perpetuò urgebant.

[4] *Idem.*

[5] *Nec requies erat ulla mali, defessa jacebant*
Corpora, mussabat tacito medicina timore,
Quippe patentia cum totas ardentia noctes
Lumina versarent oculorum expertia somno.

[5] *Lucr. cit.*

Præterea in peste Atheniensi [6] corpus, quoad morbus quoque vigeret, non extenuabatur, sed resistebat præter opinionem malo, adeò ut vel morerentur plurimi nona & septima die, ex interno æstu adhuc habentes aliquid roboris, vel si effugerent, descendẽte morbo in ventriculum, & exulceratione vehementi in ipso excitata, profluvioq; simul sincero incidente, & multi postea ex imbecillitate interibant.

[6] *Thucyd. cit.*

Ex quibus verbis & alia signa eliciemus. Ac primo XX, *quod est* Corporis nulla extenuatio, *in iis scilicet, quibus morbus non ultra dies criticos morborum acutorum porrigebatur: qui verò ulterius vi-*

tam trahebant, tandem etiam extenuabantur adeò, ut & faciem illam incurrerent, quam à descriptione Hippocratis in Progn. Medici appellare solent Hippocraticam, & eleganter expressit Lucretius:

—— Ad supremum denique tempus,
Compressæ nares, nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque inhorrebat rictum, frons tenta minebat,
Nec nimio rigida post strati morte jacebant.

[1] Hipp. 2. Aph. 28.
[2] Gal. com.

Vtrumq; autem [1] in febricitantibus, & nihil comminui corpus, vel etiam extenuari magis quam ratio expostulat, malum. Illud enim longitudinem morbi arguit, hoc debilitatem. [2] Caussa istius, cutis densitas, & humorum crassities, qui scilicet glutinosi, & viscidi cum sint, difficillime solvuntur.

Signum XXI *pestis Atheniensis erat* Dysenteria, & Diarrhœa sincera, *sive alvi profluvia, in quibus vel cum torminibus, vel biliosus humor impermixtus, excernitur: pessimo Medicis indicio.*

[3] Lucr. cit.

[3] *Quorum si quis (ut est) vitarat funera leti*
Vlceribus tetris, & nigra profluvie alvi,
Posterius tamen hunc tabes, letumque manebat.

[4] Hipp. 7. Aph. 23.
[5] Id. 4. 24.
[6] Lucr. cit.

Solet autem succedere [4] Sinceræ dejectioni Dysenteria: *&* talis ab atra bile lethalis. [5] *Caussas vide Gal. in Comm.*

[6] *Profluvium porrò cui tetri sanguinis acre*
Exierat, tamen in nervos huic morbus, & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipsas.
Et graviter partim metuentes limina leti
Vivebant ferro privati parte virili,
Et manibus sine nonnulli pedibusque, manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim.

[7] Thucyd. cit.

In peste scilicet Atheniensi, ubi [7] si quis fuisset ex maximis periculis superstes, extremorum prehensio id significabat. Invadebat enim verenda, & in summas manus ac pedes: & multi his amissis effugerunt. Sunt etiam

etiam qui oculos amiserunt; nonnullos verò oblivio cœpit statim à morbo vendicatos omnium rerum pariter, nec agnoscebant seipsos, aut familiares.

[1] *Atque etiam quosdam cœpere oblivia rerum*
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi. [1] *Lucr. cit.*

Hinc reliquis signis addenda, Pudendorum inflammatio, Extremorum sideratio, Oculorũ amissio & cæcitas, atque Oblivio.

Sic legimus quoq; [2] in peste Carthaginensi quosdam in furorem actos, in rerum omnium oblivionem incidisse. [2] *Diod. Sicul.* 14. *Bibl.*

Et in ea, quæ Anno CCCCLV. in Oriente, cum Martianus imperaret, grassabatur, primis duobus diebus, homines ex vehementi inflammatione oculis privatos, tertio tussi vehementissimè conquassatos, interiisse.

Et hæc sunt ferè Symptomata illa quæ Thucydides, & ex eo Lucretius in celebri Atheniensium peste annotarunt.

[3] *Multaque præterea mortis tum signa dabantur,* [3] *Lucr. cit.*
Perturbata animi mens in mœrore metuque,
Triste supercilium, furiosus vultus, & acer,
Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures, &c.

Quod in genere monuimus de morbis omnibus, hic maximè locum habet, non tantum à peste, jam correptos liberare, sed sanos præservare. Præservatio à peste.

[4] Initium morbi est, ægris sana miscere, *sive infecta loca ingredi.* [4] *Senec.* 1. *de tranquill.* 7.

Inprimis igitur [5] facito contagia vites.
Hæc etiam pecori sæpe nocere solent. [5] *Ovid.* 2. *de rem. Amor.*

[6] Serpunt vitia, & in proximum quemque transiliunt. Itaq; in pestilentia cavendum est, ne corruptis jam corporibus & morbo flagrantibus assideamus, quia pericula trahemus, afflatuq; ipso laborabimus. [6] *Senec.* 4. *de ira* 5.

[7] *Quo propior quisque est, servitque fidelius ægro,*
In partem leti citius venit. [7] *Ovid.* 7. *Met.*

Cavendum etiam bona vivendi ratione, ne corpus impuris scateat humoribus. [1] Socrates adeò parce ac temperatè vixit, ut quum Athenas pestis sæpenumerò vastaret, solus ipse nunquam ægrotaverit.

[1] *Laërt. in vit.*

Ab eadem caussa [2] cum appetentem pestilentiam præsentiret Apollonius Thyanæus, civibus illam Ephesiis ante prædixit. Mox rogante Domitiano, unde is pestilentiam præsensisset, Diæta, inquit, magis tenui, magisque sobria, quam cæteri mortales usus, ita primus omnium qualitatem aëris vitiumque deprehendi.

[2] *Euseb. in Hierocl. 4.*

[3] Hippocrates venientem ab Illyriis pestilentiam prædixit, & discipulos ad auxiliandum circa urbes dimisit.

[3] *Plin. 7. 37.*

Pestis præsagia.

Et præsagia, ut melius vitare possis, monebunt.

[4] *Talia significant lucentes sæpe cometæ.*
Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
Ardentes sine fine rogos, cum mundus & ipsa
Ægrotet natura novum sortita sepulchrum.

[4] *Manil. 1.*

[5] Medici pestilentem æstatem prædicunt ex aranearum multitudine.

[5] *Plutarch. de Orac. def.*

[6] Cur annus pestilens tunc invadit, cum Sol multum vaporis de terra excitat? An tunc annus humidus, pluviusque significetur, necesse est, terramque madescere necessarium. Fit igitur, quasi locis palustribus, gravibusque proinde inhabitetur: & corpora quoque multis tunc excrementis redundare necessarium est, ita ut ægrotandi materiam habeant in æstate.

[6] *Aristot. 1. Probl. 21.*

Censetur & futuræ pestis signum, si lupi civitates ingrediantur, & damna inferant. Ita [7] lupos Apollo pestis præludium facit. præmittit verò ad ægrotaturos, hominũ benevolentiæ caussa, & ut sibi caveant.

[7] *Philostr. Palamede.*

Peste mortuorum signa.

Pestem verò jam grassari non modo patebit ex signis, quæ supra attulimus, sed etiam ex corporibus eorum, qui peste perierunt.

[1] — *non*

[1] *— non illa canes, avidæque volucres,* [1] Ovid. 7. Met.
Non cani tetigere lupi.

Ita in peste Atheniensi [2] aves & quadrupedes, [2] Thucyd. cit.
quæcunque hominum carnes attingunt, cum multa essent insepulta cadavera, vel ad ea non accedebant, vel si gustassent, moriebantur.

Idem expressit more suo Lucretius;
Multaque humi cum inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus, atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem,
Aut ubi gustarat, languebat morte propinqua.

Erat quoque manifestus avium hujusmodi defectus, & neque visebantur usquam alibi, neque circa tale quicquam.

De vulturibus, quos instinctu quodam naturali pestem fugere volunt, mentio fit apud Livium. [3] Satisque constabat, *inquit*, nec illo, nec priore anno in tanta strage boum, hominumque, vulturium unquam visum. [3] 5. Dec. 1.

[4] *Nec tamen omnino temere illis solibus ulla* [4] Lucr. cit.
Comparebat avis, nec noctibus secla ferarum
Exibant sylvis, languebant pleraque morbo
Et moriebantur, &c.

[5] Canes verò magis sensisse significabant eventum, ob suum cum hominibus contubernium. [5] Thucyd. cit.

[6] *— In primis fida canum vis* [6] Lucr. cit.
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Sic Pestis ab Apolline Græcis immissa,

[7] Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς.
Mulos percussit primo, niveamque canum vim. [7] Homer. Il. 1

[8] Canes verò præcipuè, qui puro egent aëre, senserunt malum, propter odoratus & ipsi acumen acutè participes facti maleficii, & præcipuè qui erant, ut ait Homerus, albi, tanquam alba, ut ajunt, corpora, [8] Eustath. in Comm.

pora, quia rariora, magis obnoxia damnis sint, quam nigra.

Hinc igitur

[1] Sil. Ital. 14. *[1] Vim primi sensere canes, mox nubibus atris*
Fluxit deficiens penna labente volucris,
Inde feræ silvis sterni, tum serpere labes
Tartarea, atque haustis populari castra maniplis.

Quando itaque præsagia ista observas, & jam

[2] Ovid. 7. Met. *[2] Strage canum primo, volucrumque, aviumque, boumque,*
Inque feris subiti deprehensa potentia morbi est:

[3] Cato. *[3] Tunc tua res agitur. paries* nam *proximus ardet.*

Pestis curatio naturalis. *Aër igitur tam ad præservationem, quam ad curationem curandus, & insalubres venti pestilentiæ vectores, quantum fieri potest, excludendi.*

[4] Varro 1. de R. R. 4. [4] In peste Corcyræa, cum omnes domus repletæ essent ægrotis, ac funeribus, Varro immisso fenestris aquilone, & obstructis pestilentibus, januaque etiam permutata, cæteraque ejus generis diligentia, suos comites, ac familiam incolumes reduxit, *Hippocratis præcepta sequutus.*

[5] Plutarch. ad Colot. *Sic &* [5] Empedocles regionem sterilitate & pestilentia liberavit, obstructis montis faucibus, per quas auster in campos incidebat.

[6] Lucan. 6. *[6] Aucta lues, dum mista jacent incondita vivis*
Corpora: nam miseros ultra tentoria cives
Spargere, funus erat. tamen hos minuere labores
A terra pelagus, pulsusque aquilonibus aër,
Litoraque, & plenæ peregrina messe carinæ.

Apollo etiam apud Homerum Græcis ad exercitum revertentibus, jam sacrificiis placatus, ventum immisit, ad pestem scilicet depellendam,

[7] Iliad. 1. [7] Τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος Ἀπόλλων,
Hisce dedit Phœbus humentis flamina venti.

[8] Eustath. in Comm. [8] Solutam simul pestem poëta ostendit. pestis enim tristitiam dissipat ventus. & naturam venti docet,

docet, qui ex humore aquarum exhalato Solis vi efficitur.

Ita & recens & limpida aqua corruptam corrigit. [1] Dum Selinuntios ex adjacentis fluvii fœtore pestis invasisset, excogitavit Empedocles duos quosdam ex vicinis amnibus proprio sumptu in flumen illud immittere, ut ex commixtione aquæ dulcescerent, unde pestis sedata. [1] *Laërt. 8.*

[2] Pestilentiæ, quæ Solis obscuratione contrahitur, ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. [2] *Plin. 36. 27.*

Ignis quoque aërem purgat. [3] Etenim Medici censent adversus pestem remedio esse copiosam flammam, utpote quæ aërem attenuet. hoc autem fit rectius si odorata ligna urantur, ut cupressi, juniperi, picea. & Acro medicus Athenis tempore magnæ pestis gloriam sibi paravit, jubendo ignem ponè ægrotantes accendi: nam juvit non paucos. [3] *Plutarch. de Isid. & Osir.*

Idem ante illum fecerat Iacchenus. [4] Hic fuit Ægyptius, vir religiosus, & ad multa fructuosus. floruit sub Senye rege Ægyptiorum, (*anno circiter* CCLXX *à diluvio*) appendens & incantans remedia, & in doloribus ac morbis profligandis sophista summus, qui pestilentiarum epidemias extinxit, & primum circa canem sirium exortum & impetum igneum astri placavit: quare honorificè sepultus est. & si quando publicè morbus grassatus est, ad monumentum hujus confugientes sacerdotes, & debita sacra peragentes, ex altari ignem accendentes, & incendentes pyras per civitatem, & fœtentis aëris pernitiosum illum morbum conficientes ac pervincentes, hoc novissimum morbum extinxerunt igne. [4] *Suidas.*

Ab Ægyptiis, [5] qui noctu soliti consurgere, & inquinatum aërem suffitibus & odoratis incendiis purgare, *didicit fortasse sive Acro, sive potius Hippocrates Atticæ pestis curandi rationem. Hic* [6] cum [5] *Plutarch. in Isid. & Osir.* [6] *Soranus in vit.*

ratiocinando prævidiſſet peſtilentiam in Atticam regionem venturam, prædicens id futurum, & urbium, & diſcipulorum curam geſſit. quibus verò conjecturis id previdiſſet, facilè conjici poteſt, nempe & ex conſtitutione præcedenti, & ex ventis, qui flando eſſent delaturi ex Æthiopia, ubi ſæviebat.

[1] Galen. de Ther. ad Piſ.

[1] Quapropter laudo vehementer admiratione digniſſimum Hippocratem, quod peſtem illam, quæ ex Æthiopia Græcos repente invaſit, non alia ratione curavit, quam aërem immutans & alterans, ut non amplius talis (qualis tunc erat, infectus ſcilicet) reſpiraretur. Juſſit igitur per totam civitatem accendi ignem, qui non ſimplicem incendii materiam haberet, ſed coronas & flores omnium flagrantiſſimos odore. Hæc eſſe conſuluit ignis alimentum, & illi præterea affundi unguenta pinguiſſima, ut ita purum jam effectum homines aërem reſpirantes, à peſte vindicarentur.

[2] Iuven. Sat. 2.
[3] Hom. Odyſſ. 22.

Alii igni injiciunt
[2] *Sulphura cum tædis.*
[3] Οἶσε θέειον γρηῦ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ,
Ὄφρα θεειώσω μέγαρον.
Porta ſulphur anus, malorum medelam. porta autem mihi ignem,
Vt fumigem domum.

[4] Aët. tetr. 2. l. 1. c. 94. Paul. 2. 35.

[4] His autem modis aër humidus & frigidus ad cõtrarias qualitates tranſmutatur, nempe calidas & ſiccas: *vel potius* μιάσματα *& peſtis ſeminaria igne conſumuntur, & fœtor odoratus tollitur.*

[5] Herodian. Hiſt. 1.

[5] In magna peſtilentia Commodus Imp. medicorum cõſilio ſeceſſit in Lauretum, à laurorum nemoribus nomen adeptum, quod ſcilicet laurorum bonus odor reluctaretur, ac reſiſteret aëris corruptelæ.

[6] Plin. 23. 8.

Certè [6] Laurus Delphicæ folia, trita, olfactaque ſubinde, peſtilentiæ contagia prohibent, tanto magis, ſi etiam urantur,

Idem

Idem aspersione vini præstitum.

[1] Quo tempore sæva pestilentia grassabatur Athenis, existimavit Architelis Areopagitæ viri uxor, astantem sibi Toxarim jussisse, ut Atheniensibus diceret cessaturam pestem, si vino multo conspergerent angiportus. Quod cum sæpe fecissent, non amplius grassata est pestis, sive vapores infestos odore suo vinum extinxit, sive quid aliud efficacius cognitum heros Toxaris, utpote medendi peritus, consuluit. [1] *Lucian. Scytha.*

Vini in peste abigenda vim sensit & [2] Cæsaris exercitus, cum in eo lues pestilens horridi comes victus grassabatur. Quippe vino largius hausto, comessabundi inde, & bacchabundi in via ex crapula propulsaverunt, alteraveruntque morbum, conversi in diversam corporis habitudinem. [2] *Plutarch. Cæsare.*

[3] *Temporibus medicina valet. data tēpore prosunt,*
Et data non apto tempore vina nocent. [3] *Ovid. de arte*

[4] In pestilentia quoque vim magnam auxiliandi habere dicuntur. *Non tamen in omni conveniunt.* [4] *Plin. 23. 1.*

[5] *Profuit inserto latices infundere cornu*
Lenæos, ea visa salus morientibus una;
Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque refecti,
Ardebant. [5] *Virgil. 3. Georg.*

Hinc illa calamitas, & in peste Atheniensi observata, [6] quod alicui conferret, alium id læsisse. [6] *Thucyd. cit.*

[7] *Nam quod alis dederat vitales aëris auras*
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat. [7] *Lucr. cit.*

Diæta.

Hoc in hac ipsa peste exemplum Socratis, de quo jam monuimus, documento esse potest. [8] Temperantia eum fuisse tanta traditum est, ut omnia ferè vitæ suæ tempora à valetudine inoffensa vixerit. in illius pestilentiæ vastitate, quæ in bello Peloponnesiaco in primis ipsam Atheniensium civitatem internecino genere morbi depopulata est, is parcendi, mo- [8] *Agell. 2. 1.*

derandique rationibus dicitur à voluptatum labe cavisse, & salubritates corporis retinuisse, ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

[1] Gal. 1. Epid. 2. 7. & 3. Ep. 3. 32.
[2] Idem de diff. febr. 4.

[1] Nam offensiones aëris pestilentis victus genere instituto à tempestate dominante diverso, facilè declinari possunt; [2] quia nulla caussa sine patientis aptitudine agere consuevit.

[3] Appian. de bello Parthico.

Profuit aliquando οἰνέλαιον, hoc est, vinum oleo permixtum: [3] ut in exercitu Antonii pestilentia laborante illi rursus in statum secundũ naturam constituti sunt, quicunque servati sunt, facta sibi copia poculi œnelæi: hoc enim casu præsidium mali compertum est.

[4] Plin. 24. 16.

[4] Aron miris laudibus extulere, dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis. Ajunt quoque myrrhidem potam in pestilentia salutarem esse.

[5] Thuan. Hist. 68.

[5] Annus cIↃ IↃ LXXX multis rebus gestis toto orbe memorabilis, sed sterilitate ac lue contagiosa, quæ Olyssiponæ præcipuè sæviit, fatalis. correpti ea statim exanimabantur, & incerta fere remedia erant. tandem lenientia magno profectu adhibita, & salutarem unicornis, & lapidis besuarii usum in potu multi experti sunt. *Sed inter pestis antidota palmam ferunt Theriaca, & Mithridatium.*

Qua ratione Aër pestis caussa efficiens corrigatur, & humorum in corpore salubritas conservetur: quomodo item corpus pestilentiæ maxime resistat, vel ab ea liberetur, hactenus diximus.

[6] Cicer. 3. Tusc.
[7] Laërt. 2.
[8] Plato Timæo.

Sed [6] cum constemus & animo & corpore, *mutuum inter ea consensum esse diximus. Sicut enim, quando* [7] corpus morbis multis, passionibusque affligitur, anima simul cum corpore patitur & una turbatur; *ita* [8] quando anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. *Hinc perturbationes in peste admodum noxiæ.*

[9] — *La-*

[1]—*Lacrymis cassi luctuque redibant.* [1] *Lucr. cit.*
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur.
[2]*Pars animam laqueo claudunt, mortisq; timorem* [2] *Ovid. 7. Met.*
Morte fugant, ultroque vocant venientia fata.

Quandoquidem igitur animi defectio & mœror, gravissimum malorum, quo ad desperationem adducuntur, aliud excogitavit alexipharmacum mœroris antiquitas, nempe Musicam, cujus vi apud veteres innumerabiles maximosque morbos sanatos fuisse, compertum est. [3] Et Thaletem Cretensem, Pythii Apollinis oraculo accitum à Lacedæmoniis, musica pestem tum grassantem sedasse Pratinas scribit. Sed Homerus etiam Græcos pestem musica depulisse scribit, qua infestabantur. Sic enim canit: Musica. [3] *Plutarch. de Musica. Mart. Capella 9.*

[4] Οἱ δ᾽ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο, [4] *Hom. Il. 1.*
Καλὸν ἀείδοντες παιήονα κοῦροι Ἀχαιῶν.
Ergo die tota placabant carmine Phœbum,
Formosum Pæona Achaica turba canentes.

Nonnulli interpretantur, Musicam hanc, & hoc remedium nihil aliud esse, nisi ipsam animi lætitiam, qua nullum aliud in peste præsentius: cum metus & terror sæpe pestilens contagium attrahant. Timore pestis contrahitur.

[5] —*Frigidus artus* [5] *Lucr. 4.*
Alligat atque animum subducto robore torpor.

Et quia corpori [6] vires subtrahit ipse timor, *tanto magis ad morbos recipiendos disponitur.* [6] *Ovid. Ep. Heroid.*

Tam varia verò pestis natura, ut nonnunquam sponte cedat: [7] Inde paullatim sive pace Deum impetrata, seu graviore tempore anni jam circumacto, defuncta morbis corpora salubriora esse incipere: Pestis varietas. [7] *Livius 3. Hist.*

Nonnunquam verò [8] nulla ars humana prodest, & omnia quæ adhibentur sunt inutilia, [8] *Thucyd. cit.*

[9] *Quæsitaque nocent artes, cessere magistri* [9] *Virgil. Georg.*
Phyllirides Chiron, Amithaniusque Melampus.

Itaque

Itaque

[1] Ovid. 15. Met.

[1] *—postquam mortalia cernunt*
Tentamenta nihil, nihil artes posse medentum,
Auxilium cœleste petant.

Curatio divina.

[2] Livius 11. Hist.

Sic in peste anni ab urbe condita IↃLXIX. [2] supplicatio per omnia pulvinaria indicta in diem unum, & Coss. edixerunt, ut per totam Italiam triduum supplicatio & feriæ essent. *Et in pestilentia, qua proximè sequenti anno subsequuta est,* [3] Decemviri supplicationem in biduum, valetudinis caussa in urbe, & per omnia fora conciliabulaque edixerunt, majores duodecim annis omnes coronati & lauream manu tenentes supplicaverunt. *In alia* [3] Consul Apollini, Æsculapio, Saluti dona vovit & dedit signa inaurata.

[3] Idem 41.

[4] Idem 11.

Alio tempore [4] cum civitas pestilentia laboraret, missis legatis, ut Æsculapii signum Romam ab Epidauro transferrent, anguis, qui se in navem contulerat, idque ipsum numen esse constabat, deportavere.

[5] Ovid. 15. Met.

[5] *— & finem, specie cœleste resumpta,*
Luctibus imposuit; venitque salutifer urbi.

Similia in Ecclesiasticis historiis plurima de Christianis leguntur. Quidam tamen cum Iunone

[6] Virgil. Æneid.

[6] *Flectere si nequeunt superos, Acheronta movebũt,*
& superstitiosa, atq; diabolica remedia adhibebunt.

Superstitiosa.

[7] Plin. 26. 9.

[7] Verbascum experti affirmavere, plurimum referre si virgo imponat nuda jejuna jejuno, & manu supina tangens dicat: Negat Apollo pestem posse crescere, quam nuda virgo restinguat: atque ita retrorsa manu ter dicat, totiesque despuant ambo.

Diabolica.

[8] Philostr. 4. 3. Vide Euseb. in Hierocl. 4.

[8] Cum pestis graviter Ephesum invasisset, nec ullum sufficiens remedium inveniretur, legatos Ephesii ad Apollonium miserunt, tanti mali remedium ab eo deposcentes: ipse verò non differendum esse profectionem arbitratus, Eamus, inquit: brevique

tempore

tempore Ephesum delatus est, ibique idem opus operatus est, quod olim Pythagoram apud Thurios, Metapontinosque fecisse perhibent. vocatis namque in concionem Ephesiis, Confidite, inquit, viri; hodie namque hanc pestem amovebo. His dictis universam turbam ad theatrum duxit, ubi pro malis depellendis sacrificia fieri consueverunt: ubi senem quendam mendicanti similem invenere, qui arte quadam oculis connivebat, & peram gestabat paniceis frustis refertam: lacera autem attritaque veste amictus erat, & facie squallore horrida. Huic Ephesios circumponens Apollonius, Obruite lapidibus, inquit, hunc Deorum inimicum. Admirantibus autem Ephesiis ejus dicta, & inhumanum, crudeleq; censentibus, peregrinum hominem tam misera conditione degentem interficere, humillimè præsertim pro salute sua deprecantem, multa pro captanda misericordia loquentem: instabat Apollonius, Ephesios cohortans ne diutius illum vivere permitterent. Cumque jam aliqui lapides in illum jacerent astantes, qui prius connivere videbatur, respexit acriter, & igne plenos oculos monstravit. Quo viso agnoverunt Ephesii dæmonem esse, tantoque studio ipsum lapidarunt, ut brevi spatio magnum lapidum cumulum super ipsum coacervarent. Paulum deinde moratus Apollonius auferri lapides jussit, ut feram, quam interfecissent, agnoscerent: Cumque ita detexissent, nudassentque corpus, quod se lapidibus contrivisse putabant, homo quidem evanuerat: canis autem tanquam molossus conspiciebatur magnitudine tanta, quanta maximi leonum esse solent. Talis itaque lapidibus attrita bellua, spumam, quasi rabidus canis, ab ore emittebat. Et is quidem modus fuit, qui Ephesios expiavit, & morbo liberavit.

Tempore nostratis Hadriani [1] exorta est in urbe pesti-

[1] *Iovius Hist.* 21.

pestilentiæ lues, quæ quum severis legibus more nostro Hadriano pontifici minimè coërcenda videretur, contactu ægrorum ita exarsit, ut multa funera in compitis viserentur, appareretque vastari urbem, haud multo dierum spatio, nisi Græculus quidam, nomine Demetrius Spartanus, sedandæ pestilentiæ, favente ei turba hominum, negotium suscepisset, nemine superstitionẽ vetare auso. Nam ferum taurum cui dimidium cornu dissecarat, magico carmine dextram in aurem prolato repente ita mansuefactum reddiderat, ut injecto tenui filo ad integrum cornu, quo vellet perducens, pestilentiæ placando numini ad amphitheatrum immolasset. Nec credulæ multitudinis spem ex toto fefellit, quum ab ea inanis sacrificii prospera litatione, mitescere morbus cœpisset.

CAP. III.

Sudoris Anglici origo, essentia, curatio.

[a] *Polyd. Virgil. Hist. Angl. 27.*

ANno [a] cIↃ ccccLXXXVI. novum morbi genus pervasit per totum Angliæ regnum, sub primum Henrici VII in insulam descensum, dira quidem lues, & quam nulla sit ætas antea, quod constet, perpessa: subitò enim sudor mortifer corpus tentabat, ac simul caput stomachumque vehementi caloris ardore affectum angebat. Quo in morbo homines qui à principio erant, quia alii æstus minus patientes, si in lecto erant, stragula dimovebant, si vestiti, vestes deponebant, alii sitientes frigidum potum sumebant, alii demum patientes caloris fœtorisque (nam sudor grave olebat) additis stragulis sudorem provocabant, æquè omnes aut illico, aut non multo postquam sudare cœpissent, moriebantur, ita ut ex omni ægrotantium numero, vix centesimus quisque evaderet. Neque ulla interim Medicorum

dicorum ars, aut ſcientia quicquam opitulabatur, quod morbi novitas omnem eorum excluderet peritiam. Verum poſt viginti quatuor horas (tãto temporis ſpatio vis ejus morbi durabat) abeunte ſudore nonnulli confirmabantur: non eo tamen ita expurgati erant, quin iterum atque iterum in morbum reciderent, multique inde perirent. Sed ea res remedium tanto malo ad ultimum monſtravit: nam qui ſemel primò ſudarant, cum deinde rurſum ægrotarent, obſervabant ea, quæ in prima curatione profuiſſent, & illis pro remedio utentes, addebant ſemper aliquid ad curationem utile. Item & illi iidem cum iterum in idem valetudinis genus inciderent, ex priore obſervatione earum rerum, per quas ſe confirmaſſent, ita ſe curare didicerunt, ut vim ſudoris illius facile tolerarent. Quibus rebus ita uſu venit, ut poſt ingentem mortalium ſtragem, remedium unicuiq; promptiſſimum inventum ſit. quod hujuſmodi eſt: Si quis interdiu ſudore corripiatur, cum veſtitu protinus cubatum eat: ſin noctu, & in lecto, tum quieſcat nec ſe è loco moveat, uſque ad viginti quatuor horas exactas: interim ita ſe ſtragulis oneret, quò non provocetur ſudor, ſed ſua ſponte molliter ſtillet. cibi nihil capiat, ſi tamdiu famem tolerare poſſit, neque plus potionis conſuetæ ac calfactæ hauriat, quam modicè ſatis ſit ad ſitim extinguendam. inter hanc curationem inprimis caveat, ne manum quidem aut pedem ſui refrigerandi recreandique cauſsâ, extra ſtragula proferat, quod facere lethale eſt. Hoc remedium eſt novo morbo inventum, qui tantum in Angliam id temporis pervaſit, & poſthac ſæpe graviter afflixit.

Curatio.

CAP.

CAP. IV.

Morbi Hungarici origo, & symptomata.

[1] *Balth. Conradinus, ex Germanico.*

TRibulis [1] pestis est lues, quæ dicitur Pannonica: hæc perinde ut illa in populum debacchata truculentam mortalium stragem edidit. Expeditione enim necessaria, non minus quam justa, contra Solymannum Turcarum Imperatorem, à Cæsare Maximiliano II. anno partus virginei cIↃ IↃ LXVI. suscepta, ubi vires universi prope Christiani orbis unanimes convenerant, in Pannonia innotuit: Eoque Hungarici vel Pannonici à regione, veluti morbus Gallicus, & Sudor Anglicus, & hic morbus denominationem sortitus est. Castris ad Comarum cœpit, junctis ad Jaurinum incrementa suscepit, exautorato, & hinc inde dilapso milite, sævissimus factus. tunc ceu per seminaria distributum est contagium Germanis, Burgundis, Belgis, Italis, Bohemis: vehementior tamen & diuturnior malignitatis portio Viennæ hæsit, qua domum revertentibus pœne singulis transeundum erat, & pro se quisque reficiendi corporis studiosus, dum intra tecta reciperetur, gratitudinis aut mercedis loco, morbum hospiti vel familiæ ingerebat, & ita advenarum diversoriis dedicata loca undiquaque languentibus referta, viæ publicæ cadaveribus aut exanimibus occupatæ conspiciebantur.

Symptomata fermè ejusmodi erant: circiter tertiam vel quartam à meridie horam invadebat, ejusque ἐπισημασία cum levi rigore, qui frigus potius, vel superficiarum horrorem, quam rigorem præ se ferret, observabatur. Post horulæ dodrantem æstus illum excepit, qui noctes & dies sequentes assidue excruciatos detinuit. Inquirentibus conquerebantur de capitis dolore potissimum: deinde manu quoque

quoque admota ostendebant regionem sub sterno ad cartilaginem ξιφοειδῆ. Ibi omnibus certè ἀντίτυπον quiddam, renitentia, & durities observabatur. Sitis inexhausta primis statim initiis torquebat. Postridie, vel ad summum tertia die deliria, satis diuturna. Exacerbationes circa vesperum, per noctem recrudescebat morbus. Lingua torrida, labra quoque fissa, quibusdam sputum sanguinis. In quibusdam dysenteria, in aliis colici laterumque dolores. Reliqua vide in Observat. Schenckii lib. VI.

CAP. V.

Morbi Vervecini origo & essentia.

MOrbus [1] novus, Vervecinus in Italia dictus, qui in Oriente primum, dein Italia & Hispania lethalis (nam & ex eo Anna Philippi regis uxor decessit, & Gregorius XIII periculosè ægrotavit) postea etiam Septentrionem pervagatus, apud nos incognita initio remediorum ratione multos afflixit; Coquelucam vulgò vocabant, verbo, anno hujus seculi x, fœliciter apud nos imperante Lud. XII. usurpato, quæ famem & pestilentiam ante biennium toto regno grassatam secuta fuerat: Erat id ægritudinis genus non tam mortifera vi timendum, quanquam & ex illo multi perierint, quam progressu & celeritate, qua proxima quæque loca serpente contagione complectebatur, admirabile. Primo inferiorem dorsi spinam horrore plerumq; occupabat, dein horrori gravedo capitis & languor membra eorum, quos corripuerat, resolvens succedebat, pectori in primis gravis. Quibus verò intra quartum vel quintum diem, malum non decessisset, in febrim degenerans eos interimebat. Id multis neglectum, in bonum vertit. Lethale ferè iis, qui medicamentis purgantibus, aut venæ sectione

[1] *Thuan. Hist.* 72.

P ute-

utebantur, quæ utraque difficiliorem respirationem efficiebant; illa, quod humorem omnem à capite ad pectus trahebant; hæc præterquam quod corpus refrigeraret, etiam vires debilitaret, quibus ad respirationem & vim morbi superandam validis opus erat.

CAP. VI.

Morbus Pestifer Deliorum.

[1] *Æschines Sp. ad Philocrat.*

LAborant [1] Delii pestifero quodam morbo. Vultus quidem vitiligine plenos, capillos pariter albos habebant, ipsorum autē collum & pectus erant tumida; febres verò non aderant, neque dolores insignes, neque inferiores partes quicquam permutatæ fuerant. Fuerunt autem quæ tale morbi genus conditiones comitabantur quinque. Primo pestilens erat: secundo leuce seu vitiligine ora replebantur: tertio pili albescebant: quarto collum & pectus tumescebant: quinto doloribus exiguis ægrotantes exercebantur; aberant febres.

[2] *Mercurial. 3. Var. 8.*

[2] Quis hic morbus fuerit, valdè ambiguum. Mihi sanè cogitanti alphos atque vitiligines neque pestiferos, neque contagiosos fieri, præterea sine tumore ullo ac sine dolore existere, putarem elephantiasin sive lepram albam fuisse, quam pestiferam, contagiosam, cum dolore & tumore fieri confirmant Medici.

CAP. VII.

Elephantiæ nomina, discrimen à Græcorum Lepra, caussæ, origo, signa, curatio, contagium.

EX *deformitate figuræ, & magnitudine, Affectus hic varia nomina obtinuit apud Græcos.* Ἔλεφας *enim &* Ἐλεφαντίασις, *quia corii crassitie,*

([1] *Herus*

([1] *Herus meus elephanti corio circumtectus est,* [1] *Plaut. Mil.*
non suo,
Neque habet plus sapientiæ, quam lapis)
facie fœda & deformi, ac magnitudine elephantem Elephantiæ nomina.
refert: vel, ut voluit Platerus, quod aures elephanticorum patulæ & latæ alarum instar factæ, elephanti aures quodammodo exprimant. Λέον *autem,* λεόντιον, *&* λεοντίασις *dicitur, propter extremarum rugarum frontis similitudinem.* Σατυρίασις, *tum ob faciei depravationem depictis Satyris similem, tum ob promptam & inexplebilem coëundi libidinem, quæ Elephantici tenentur, priusquam extremè laborent, ob flatuum acriorisque seri copiam, quæ in eis redundare solet, & perpetuam fere tentiginem inducere.* Ηράκλειον *etiam vocatur ob magnitudinem: qua ratione Leontiasin quoq; dici quidam volunt. Et quidni etiam Elephantiasis? Gallis generali morbi nomine* Maladie *appellatur, unde nostrum* Malaets; Lazarie *autem à Lazaro è SS. noto.*

Elephantiasis eum morbum significat, quem Arabes, Latini, & vulgus ferè omnium gentium, Lepram dixerunt, valde diversam à Lepra Græcorum, Lepra quid. *quæ Scabiei species, inde dicta, quod cutem in quasdam quasi squammas resolvat,* ἀπὸ τῆς λεπίδος, *id est, squamma.*

[2] *Est elephas morbus, qui propter flumina Nili* [2] *Lucret. 6.*
Gignitur Ægypto in media, neq; præterea usquam:
Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus; inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris; varius concinnat id aër.

Nec aër modo, sed etiam suillæ carnis esus hujus Elephant. caussa.
morbi caussa creditur.

[3] Suillam autem carnem Judæi abominantur, [3] *Plutarch. 4. Symp. 5.* quia maximè abhorrent à vitiliginibus & lepra, quas putant esu harum carnium adsciscí. Etenim videmus suem sub ventre plenum esse lepra, & scabiosis

malignè puſtulis: quæ ſanè exiſtimantur à prava corporis affectione & corruptela eorum, quæ intus ſunt, in ſuperficiem erumpere.

Elephant. origo.
[1] Idem 8. Symp. 9.

[1] Conſtanter adſerebat Philo medicus morbum, qui Elephantiaſis dicitur, non ante multum adeò temporis ortum eſſe. nullum enim veterum medicorum de eo mentionem facere, cum quidem in res minutas, viles & obſcuras diſputationem inſumere non poſthabuiſſent. Ego autem teſtem ei citavi Athenodorum, qui narrat primum Aſclepiadis ætate elephantiaſin innotuiſſe. Scitè fabularum ſcriptores fingunt prorſus inſolentia & monſtroſa animalium nata eſſe in pugna gigantum, cum Luna everſa non ſolito more & loco oriretur. Qui verò naturam autumant morbos, tanquam monſtra gignere, neque vero, neque falſo ſimilem cauſſam fingentes, eo errant, quod nimis & magis in morbis pro novitate & differentia accipiunt. Enimverò incrementum, & contentio magnitudinem poteſt, & multitudinem apponere: ſed ſubjectum de ſuo genere non emovet. quo pacto Elephantiaſin ſcabiei vehementiam cenſeo eſſe.

Elephant. ſigna.
[2] Plin. 26. 1.

[2] Elephantiaſis ante Pompeii Magni ætatem non accidit in Italia, & ipſa à faciè ſæpius incipiens, in nare prima veluti lenticula: mox invaleſcente per totum corpus, maculoſa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſpera: ad poſtremum verò nigreſcente: & ad oſſa carnes apprimente, intumeſcentibus digitis in pedibus manibusque. Ægypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidiſſet, populis funebre. Quippe in balneis ſolia temperabantur humano ſanguine ad medicinam eam.

Curatio.
[3] Idem 20. 10.

[3] Aſparagi radix in aceto decocta contra elephantiaſin proficit.

[4] Ibid. 14.

[4] Mentaſtri foliis commanducatis & impoſitis ſanari

nari elephantiasin, Magni Pompeii ætate, fortuito cujusdam experimento, propter pudorem facie illita, compertum est.

[1] Papaveris sativi albi semen, & [2] elleborus albus elephantiasi medentur. [1] *Ibid.* 18. [2] *Idem* 25.5.

[3] Cedri succo facies (*ita lego, pro* facilius) in elephantiasi illinatur. [3] *Idem* 23.5.

[4] Elephantiasin sanguis & cinis mustelæ emollit: [5] fel caprinum illitum tollit. [4] *Idem* 30.13. [5] *Idem* 28.12.

Elephantiasis contagio solet proserpere: quare eo correpti extra civitates relegantur, & sanorum consuetudine prohibentur. Contagium.

Apud Persas [6] si quis è civibus lepra aut vitiligine infectus sit, huic in civitatem accedere non permittitur, neque cum aliis Persis consuetudinem habere. Externum verò, qui iisdem correptus fuerit, è regione sua exigunt. [6] *Herodot.* 1. 138.

[7] Plurimi authores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: regem Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, ut invisum Deis, alias in terras avehere jussum. *Et sic* [8] Ægyptii, cum scabiem & vitiliginem paterentur, responso moniti, Mosen cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. [7] *Tacit. Hist.* 5. [8] *Iustin. Hist.* 36.

CAP. VIII.

Luis Venereæ nomina, origo, caussa, symptomata, curatio.

Fuit [9] tempestate Heraclii imp. quædam elephantia, seu scabies, novum genus impetiginis, quæ toto corpore diffusa, homines vix dignoscendos reddebat. Quæ rursus ann. cIↃ cccc xcvi cœpit in omni fere Europa nullo remedio. [9] *Volaterr.* 22. *in vita papæ Deus dedit.*

Eundem annum notat P. Maynardus Veronensis, Luis Ven. nomina.

& luem hanc prædictam fuisse ex siderum observatione à medico Paulo de Medelburgo Zelando anno cIↄ cccc LXXXVII. *Cœpit omnium fere authorum consensu in Italia cum Galli Neapolitanum regnum recuperarent. Quod accidit, teste Ioanne de Vigo Iulii II. Chirurgo, circa an.* cIↄ cccc XCIV. *Vnde ab Italis* morbus Gallicus, *à Gallis* morbus Italicus *sive* Neapolitanus *dictus: à nobis* Hispanicus, *ab illis, qui eum cum Ioanna Ferdinandi filia Philippi archid. sponsa in Belgium intulerunt, quique primi eo laborasse è Christianis dicuntur.* Patursa *iis appellatur, &* turpis Saturnina, *quod inceperit Saturno arietem subintrante, teste Almenaro. Leonicenus* Epidemium *vocitare maluit, quem etiam alii sequuntur, nimis licenter. Fracastorio in lusibus est Syphilis, à Syphilo pastore, quem fingit, & eo primum affectu laborasse narrat. Etymon esse possit* ἀπὸ τ͂ συὸς, *id est, porca, &* τ͂ φιλίας, *id est, amore. Scortatores enim huic malo præcipuè obnoxii, meretrices (quas etiam porcas vulgus appellat) unicè diligunt. Idem testatur Germanos eum morbum* Mevium *appellare, fortè* Meinium *à* minnen. *Fuere, qui* Pudendagram *nominarint, quod pluribus à pudendis incipiat, ut olim* [1] Mentagram appellavere, novum morbum, quoniam à mento ferè oriebatur. *Quin etiam nostram hanc luem, ipsam veterum Mentagram esse statuunt* [2] *nonnulli. Quidam* D. Jobi morbum, vel scabiem *nuncupant: quoniam patientissimus vir totius corporis laniatum sustinuit. quemadmodum hoc morbo affecti Galli,* magnam Vairolam, *per metathesin pro variola, à varo, qui Græcis est* ἴονθος, *forte dixere: quia ex primis ac præcipuis ejus notis sunt papulæ sui generis, quas vulgus Gallicum* Briolas *appellat, iisque affectum* Briolosum. *Magna verò dicitur, ad differentiam morbillorum, quos jam olim vocabant Variolas. Lombardis est* lo male delle brosule,

[1] *Plin. 26. 1.*

[2] *Beniven. de abdit. morb. causs. Wend. Hock. de m. Gall. 1.*

brosule, *Tuscis* delle bulle, *Genuensibus* delle tavelle. *Valentini*, *Catalani*, *Aragonenses* morbum S. Sementi *vocarunt*, *Malabari* Pua, *unde Hispani* Las buas.

Luis Ven. origo.

[1] Quidam scribunt affectum hunc incepisse an. cIↄ cccc xciii. in Alvernia, & sic per contagium pervenisse in Hispaniam ad insulas, inde in Italiam, & demum serpendo totam Europam, imò totum orbem peragrasse. Alii cœpisse dicunt in Valentia Hispaniȩ Taraconensis insigni civitate à nobili scorto, cujus noctem elephantiosus ex equestri ordine miles, L. aureis emit: & cum ad mulieris concubitum frequens juventus accurreret, intra paucos dies supra quadringentos infectos; è quorum numero Carolum VIII. Galliæ regem Italiam petentem sequuti, & hoc malum attulere.

[1] *Torrella de pudendagr.*

[2] Galli ea lue, dum Neapoli agerent, correpti, eam post in patriam redeuntes, per universam Italiam diffuderunt: qui quidem morbus sive novus omnino, sive in hoc nostro orbe ad hanc usq; ætatem, nisi forte in quibusdam remotissimis extremisque partibus, ignoratus, usque adeo per multos annos fuit horribilis, ut tanquam gravissima calamitas memoriæ posteritatis tradendus esse videatur. Nam cum sese vel pustulis fœdissimis, quæ sæpenumero ulcera agebant, usque adeò malefica, ut omnem curationem respuerent: vel doloribus, in ipsis totius corporis articulis & nervis, acerbissimis proderet: nec per medicos accommodata remedia, sed non rarò prorsus contraria, ac talia, quibus is morbus potius irritaretur, adhiberentur, complures mortales, nec ætati, nec sexui parcens, vita privavit: plures aspectu penitus deformatos, inutiles, & cruciatibus ferè perpetuis obnoxios reliquit: quin & bona eorum pars, qui sanati videbantur, brevi temporis intervallo in eandem miseriam recide-

[2] *Guicciard. Hist. 2. ex Italico.*

Luis Ven. symptomata.

bant. Post autem aliquot annorum curricula, sive cœlesti siderum, unde ortum habuerat, diro aspectu mitigato; sive longa experientia remediis opportunis ad ejus curam inventis, multo mitior esse cœpit: in plures etiam species, atque à prima diversas, suapte natura commutatus. De qua calamitate nostri seculi homines jure queri possent, si in eos citra propriam culpam perveniret: propterea quod omnium eorum consensu, qui hujusce morbi naturam sedulo explorarunt, compertum est, aut nunquam omnino, aut perquam rarissimè in aliquem, nisi veneris contagione pervenire. Verum æquum est, hanc ignominiam à Gallico nomine removere: nam post, eam luem scabiemque fœdissimam ex Hispania Neapolim importatam fuisse, constitit. Nec tamen ejus gentis fuit propria, sed eò quoque ex illis insulis allata, quæ Christophori Columbi Genuensis navigatione manifestari iisdem fere annis in nostro orbe cœperunt: quibus tamen in insulis hic morbus naturæ benignitate præsentissimum habet remedium: quippe tantum cujusdam nobilissimi, atque aliis multis dotibus memorabilis ligni, quod ibi nascitur, succi haustu, facillimè curantur. *Guajacum id vocant.*

Luis Ven. curatio.

[1] *Iovius Hist.* 4.

[1] Aliqui ex argento vivo axungia permisto, triduana inunctione convaluerunt, sed ut enormia morbi vestigia relinquerentur. Alii laborioso exercitationis genere, & parca exquisitaque victus ratione, quum sævas manus medicorum alieno periculo remedia quærentium effugerent, certiora subsidia repererunt.

[2] *Thuan. Hist.* 71.

[2] In Java majore homines lue Venerea valde infestantur. quam ea ratione curant: à decima hora diei usque ad secundam pomeridianam ardentissimo soli se ægri exponunt, & ita peccantem & malignum habitum desiccando exhauriunt.

[1] *Multi*

[1] *Multi Luem hanc in dies mutari, & ita inclinare atque consenescere, ut sit posthac brevi finem habitura, literis prodiderunt. ajunt enim, cum primum oriretur, tanta fuisse fœditate, ut quæ nunc grassatur, vix illius generis esse putetur. Sed hoc in Fracastorio notat Iulius Scaliger.* [2] Cum, *inquit*, negat animalia cætera præter hominem morbo Gallico tentari: cum multis quidem facit. nos tamen vidimus canem ea lue captum, qui heri sui emplastra linxisset. [3] *Imò canem dies aliquot caninis carnibus nutritum, hanc luem contraxisse refert nobilis apud Italos Empiricus. & hoc argumento Indis familiarem esse colligit, quoniam suæ speciei carnibus vescantur. sunt enim quidam apud illos ἀνθρωποφάγοι. Pergit Scaliger:* At quod ait morbum hunc extinctum iri, ac certis postea seculis fore, ut denuò renascatur, atque idcirco sese parare suo carmine remedia, quæ tum usui futura sint: non intellexit, eum qui ita sentiat, illud quoque sentire necessariò, ut & ejus tam præclarum intereat poëma, & aliquando tam poëma, quam poëmatis author idem renascatur. Id quod non minus absurdè deducitur ex mundi æternitate, quam ex mundi creatione mutatio in Deo.

[1] Langius 1. Epist. 42. Fracastor. 2. de m. contag. 2. Leonicen. de morb. Gall. Ioubert. de vairol. 3. Varand. de lue Ven.

[2] Scal. 6. Poëtices.

[3] Fioravanti lib. de morb. Gallico Italicè scripto.

CAP. IX.

Alterius Luis Venereæ, Borozail, natura, & curatio.

IN [4] utraque ora fluvii Senega multa sunt regna, in quibus periti sunt medici multi, quos Bisrains appellant. Morbus qui illic frequenter grassatur Borozail nominatur, & Zail Æthiopum lingua, qui ex immodica Venere, cui multum obnoxii sunt, ortum habet. Genitales partes potissimum is occupat. Ad hujus morbi curationem decoctis multis

[4] Thevet. 3. Cosmograph. 2. ex Gallico.

utuntur, sed potissimum decocto herbæ, quæ Achenaca dicitur. Hujus folia bifurcata & acuminata sunt, Brassicæ amplioris foliis simillima, sed non ita crassa, & tenuiore costa. In horum medio fructus nascitur, ovi magnitudine, colore luteo, quem Alvard nuncupant. Fructus is magno apud eos in pretio est. Tota planta tibiæ hominis crassitudine. Ea in morbis curandis utuntur, perinde ac nos Guajaco.

CAP. X.

Brunonis Gallici origo, signa, symptomata, caussæ.

Brunonis Gallici origo.
[1] *Thuan. Hist.* 65.

ANno [1] cIↃ IↃ LXXVII. prodigii loco annotatus insolens ac novus à Bruno in Marcomannis oppido Nigro & Suittavo amnibus circumdato, & quod Gallico affinis esset, vulgo Bruno Gallicus dictus morbus. Cum iis locis hyems esset asperrima, circa medium decembrem lues hæc apparere cœpit, & quicunque ad Spilibergi balneum, quod est unum ex tribus iis, in quibus Brunenses publicè lavantur, hypocaustum sive laconicum ingressi sunt, adactoque in cutem scalpello & cucurbitis admotis sanguinem eduxerunt, quod frequenter inter eos usurpatur, tam fœminæ quam viri, ad XXC. protinus ea correpti sunt. Mali prima signa, torpor, pigritia, gravedo, animi dejectio, membrorum spontanea lassitudo, vividus oris color in pallidum statim mutatus, aspectus torvus, ac circulus fuscus, qualis in mulieribus menstrua patientibus, circa oculorum orbem. Tum ad cucurbitularum cicatrices rubor insolens, quem excepere abscessus & ulcera tabo sanieque fluitantia; sed ea in uno & altero cucurbitulæ vestigiis erumpebant, licet multò plures adpositæ fuissent. Ulcera autem hæc aperta liquore

Signa, & symptomata.

pingui,

pingui, mucore lento, & lurida ſanie manabant: dein deterſa ſcabie maculæ atræ plumbei ac fuſci coloris haud multum impetiginibus ac vitiliginibus abſimiles remanebant. Augeſcente dein malo in capite calli concrevere, lentum & viſcidum humorem, cum rumpebantur, aut ſecabantur, cum acri ægrorum dolore emittentes. Cauſſæ ſubiti veneni ſeu contagii cum nullæ quærentibus ſive ex ſuſpicione, ſive ex natura petitæ occurrebant, tum hoc primum in novo eo morbo ſumma admiratione dignum videbatur, quod licet Indico multa ſimilia haberet, tamen citra veneris uſum ſubito erupit, & notæ pudicitiæ ſeu caſtitatis virgines ac ſeptuagenarias etiam fœminas invaſit, & cum ab ipſo brumæ die intenſior fuiſſet, circa æquinoctium vernum proximum, cum Sol arietem ingreditur, ſenſim remiſit, atque intra annum omnino evanuit. Cum Thomas Jordanus excellens medicus, qui de eo peculiarem commentarium ſcripſit, cauſſam in vaporem ab infectis lue Venerea in laconico conceptum, qui deinde contagie ad alios ſerpſerit, rejiceret; conſultus ab eodem Joannes Crato Cæſareus archiatros contradixit, & vel ſcalpellum infectum ſeu napello ſeu veratro albo, quo Hiſpani venatores ſagittas inficiunt, vel putridum vaporem, qui per vulnus ſubiit, atque ſanguini communicatus eſt, malo cauſſam dediſſe, cenſura ſua aſſeruit.

Cauſſæ.

LIB. IV.

DE PARTIVM MORBIS INTERNIS.

CAP. I.

Capitis externi affectus. Dolor, ejus caussæ, præservatio, & curatio.

[1] *Celſ.6.1.*

DIxi [1] de his vitiis, quæ per totum corpus orientia, medicamẽtorum auxilia deſiderant. Nunc ad ea veniam, quæ non niſi in ſingulis partibus incidere conſuerunt, orſus à capite.

[2] *Senec.2. de Clem. 2.*

[2] A capite bona valetudo, inde omnia vegeta ſunt, atque erecta, aut languore demiſſa.

Capilli.

[3] *Plin.11.37.*

[3] In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, jam quidem promiſcue maribus ac fœminis, apud intonſas utique gentes. Atque etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis, Galliæ comatæ: ut tamen ſit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconii carentes eo gignuntur, ſicut in Cauno lienoſi. Defluvium eorum in muliere rarum, [4] in ſpadonibus non viſum, nec in ullo ante veneris uſum. Calvitium uni tantum animalium homini.

Capillorum defluvium.

[4] *Hipp. 12. Aph.23.*

[5] *Celſ. cit.*

[5] In hoc igitur capillis fluentibus maximè quidem ſæpe radendo ſuccurritur. Adjicit etiam vim quandam ad continendum ladanum cum oleo miſtum.

[6] *Ovid.3. de arte.*

[6] *Turpe pecus mutilum: turpis ſine gramine cãpus:*
Et ſine fronde frutex; & ſine crine caput.

Area.

[7] *Celſ.6.4.*

[7] Arearum duo genera ſunt. Commune utrique eſt quod emortua ſumma pellicula, pili primum extenuantur, deinde excidunt: ac ſi ictus is locus eſt, ſanguis exit liquidus, & mali odoris, increſcitque utrumque in aliis celeriter, in aliis tardè. Pejus eſt, quod denſam cutem, & ſubpinguem, & ex toto glabram

bram fecit: ſed ea quæ ἀλωπεκία nominatur, ſub [Alopecia.]
qualibet figura dilatatur, fit & in capillo, & in barba.

[1] —τὸ δ' ἄτριχον εἰσέτι καὶ νῦν [1 *Callimach. hymn. in Dian.*]
Μεσσάτιον στέρνοιο μένει μέρος, ὡς ὅτε κόρσην
Φωτὸς ἐνιδρυνθεῖσα κόμην ἐπενείματ' ἀλώπηξ.

[2] *—ut pars nunc ea reſtet glabra, nec ultra* [2 *Vulcanus vertit.*]
Setas producat; veluti damnoſa capillos
Cum caput eſt aggreſſa hominis populatur alopex.

[3] Id verò quod à ſerpentis ſimilitudine ὀφίασις appellatur, incipit ab occipitio, duorum digitorum latitudinem non excedit, ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. [Ophiaſis.] [3 *Celſ. cit.*]

[4] *Quod ſolum formæ decus eſt, cecidere capilli,* [4 *Petron.*]
Vernantesque comas triſtis adedit hyems.
Nunc umbra nudata ſua jam tempora mœrent,
Areaque attritis nidet aduſta comis.

Hi affectus capillorum defectum reſpiciunt. In colore conſiſtit Canities. [Canitiei cauſſa.]

[5] Ariſtoteles in naturalibus quæſtionibus hoc excutit, cur magis caneſcant, qui unguento caput illinunt? an quod unguentum propter odores exſiccet, ſqualloresque arefaciat. Squallor enim canitiem efficit. Nam ſive canities pilorum ſit ariditas, ſive caloris inopia, ſiccitate omnia marceſcunt. Quamobrem iis, qui pileo caput tegunt canities acceleratur, quia humor abſumitur alendo pilo deſtinatus. [5 *Athen.* 15. 13.]
Præterea

[6] *—miſerabile turpes* [Tinea.] [6 *Claudian. in Eutr.* 2.]
Exedere caput tineæ: deſecta patebant
Intervalla comæ.

[7] Inter Hungariam & Pocutium regni Poloniæ provinciam, quæ compluribus fluviis ex montibus erumpentibus inter ſe diſtinctæ ſunt, morbus novus primum graſſari cœpit Anno cIɔ Iɔ xcix. unus & alter cirrus cum vicinis ſibi crinibus in ſe introrſum compli- [Plicæ origo.] [7 *Thuanus Hiſt.* 123.]

complicatus ac densus excrescebat, sine molestia
Symptomata. initio; postea ubi totum Poloniæ regnum pervasit, majore cum cruciatu ossa infringebat, laxabat artus, vertebras eorum infestabat, membra conglobans ac retorquens, ac gibbos postremo efficiens. tum pediculos fundebat, caputque verminante ubique peste opplebat, ut purgari non posset. cincinnis illis derasis humor & virus in corpus relabebatur, & affectos torquebat, caput, pedes, manus, juncturasque omnes exagitans. oculorum visum adimebat, aut defluxiones ciebat. remediis usitatis ægrescebat malum, & in fœminas, præcipuè eas, quæ statis temporibus non purgabantur, sæviebat; inter viros maximè eos, qui Neapolitano morbo infecti fuerant, aut in liberos ab iis procreatos; eos item qui capitis porriginem medicamentis repercutientibus repres-

Natura. serant. Caussam & naturam mali quærentibus, apparebat, adfinitatem id habere cum exhalatione fuliginosa, ex qua nascuntur crines; cum tinea & lue Neapolitana in ossium cruciatu; cum phthiriasi ob redundationem vermium; cum arthritide ob artuum dolorem; cum spasmo contractione miserabili membrorum. Ita de novo morbo cum Laurentius Staringelius academiæ Samoscienſis rector ad Patavinæ academiæ medicos professores ipsius Samoscii jussu scripsisset, Hercules Saxonia, cui id munus delegatum fuit, respondit; & non tunc primo natum morbum ostendit. nam Jo. Georgii Schenckii testimonio constare, hunc morbum non novum aut Polonis peculiarem esse, sed diu ante inter Helvetios per Alsatiam, Brisgoiam, Belgiique regiones ad Rhenum positas grassatum esse, & in Germania ipsa & Hungaria, sed rarius, conspectum: & anno quidem cIↃ IↃ LXIV. ita notum fuisse in Germania, ut jam antiquior existimaretur. amplius confirmari Jo. Statleri observatione, qui Gasparem, &c. cum ob

ob impexam & inexplicabili pilorum contorsione horrificam planeque Gorgoneam barbam vitaretur, quidvis tamen potius se passurum respondisse, quam sua illa barba careret; siquidem iis qui eo malo tentarentur, persuasum fuisse, gravissima capitis morborum fomenta, veluti apoplexiæ, paralyseos, maniæ, ac pertinacis cephalalgiæ materiam, seu capillitio seu barba hujusmodi intricata alenda absumi. itaque summa religione cirros illos prorsus incultos servare, nec ferro præscindere aut pectere. Morbo autem jam tum aliud atq; aliud nomen factum. nam alios è vulgo pilorum contorsiones sive incuborum tricos vel cincinnos vocare; quod putent Incubos & Faunos noctu eosdem sugendo tractare. alios scrofarum plicas. apud Polonos clavum, sive ambiguo nomine hospitem dici, quod in Poloniam ex Roxolania venerit. sed Plicam aut Cirragram rectius appellari posse. Ejus porrò caussas, effectus, conditiones, remedia, copiose atque ex proposito Saxonia commentario explicat. Contra eum disputavit, & Plicam eandem cum Lue Venerea esse, ingeniosius quam verius libro peculiari probavit quidam; cui contrario dialogo ab homine Saxoniæ studioso responsum. Nomina.

Reliquos Capitis affectus in tres ordines ex affecta sede partimur; quorum alii ejus membranas, in quibus solis ut exquisitè sentientibus dolores fiunt; alii cerebri substantiam principis facultatis sedem; alii ejus meatus atque ductus, per quos animalis distribuitur spiritus, obsident.

Quod ad dolores; [1] Qui gravissimi ex his sint, discernere stultitia prope videri potest, cum suus cuique ad præsens quisque atrocissimus videatur. Et de hoc tamen judicavere avi experimento, asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vesicæ. Proximum stomachi; tertium eorum, qui capite

Dolores gravissimi.
[1] *Plin.* 25.3.

Dolor capitis.

pite dolent, non ob alios fere morte concita.

Caussæ. *Capitis dolor fit vel ab externis caussis, vel internis.*

Externæ. -Externæ æstus, frigus, ictus, gravis odor, ventus, &c.

[1] Plautus Trucul. [1] *Nam mihi de vento miseræ condoluit caput.*

[2] Plin. 22.25. [3] Idem 23.8. [4] Id. 24.5. [5] Id. 23.1. [6] Id. 20.23. *Nonnulla item, quæ assumuntur*, capitis dolorem faciunt, [2] ervum, [3] nuces avellanæ, [4] cedri succus, [5] mustum, nuclei acinorum uvarum in vino, [6] cannabis caules plures sumpti, *& similia.*

Internæ. Continens. *Internæ caussæ dolorem capitis inferentes sunt humores, vapores, vel flatus, qui continuum solvere queunt. Hanc enim continui solutionem omnis doloris caussam continentem & proximam agnoscimus.*

Præservatio. [7] Herod. 3. Hist. 12. *Quomodo adversus exteriores injurias caput muniatur, audi Herodotum:* [7] Persarum capita adeò fragilia sunt, ut si velis ferire, vel solo calculo perforare possis: Ægyptiorum autem ita firma, ut ea vix ictu lapidis elidas. Cujus rei caussam hanc illi reddebant (facile mihi persuadentes) quod Ægyptii statim à pueris radere capita incipiunt, & os capitis ad solem redditur compactum. Quæ eadem caussa est non calvescendi. Nam ex omnibus hominibus paucissimos quis Ægyptios calvos videat. His igitur hoc caussæ est, cur robusta capita gestent. At Persis cur fragilia sint capita, id in caussa est, quod à principio assuefiunt operire capita, gestantes pilea tiarasque.

[8] Alex. ab Alex. 2. gen. dier. 19. [8] Hannibal, Divus Julius, Masinissa Numidarum rex, Hadrianus, Severus, caput aperiendi longa consuetudine tantum firmitatis adepti sunt, ut sive Sol esset, sive imber, sive frigidum tempestuosumque cœlum, etiam hyeme sæva & nivosa, aperto capite prodirent, iterque facerent, obdurato contra omnem aëris injuriam & inclementiam capite.

[9] Plin. 28.6. *Hinc* [9] capita aperiri aspectu magistratuum, non vene-

venerationis caussa (*hoc mavult* [1] *Rhodiginus*) jussere majores, sed, ut Varro author est, valetudinis, quoniam firmiora consuetudine ea fierent. [1] 3. *Ant. L.* 25.

Lenita alvo, capitis dolori medetur venæ sectio.

[2] Ut dolorem capitis levares, sanguinem sæpe emisisti. [2] *Seneca Ep.* 70.

[3] Quidam caput dolens devinciunt, alii cervicalibus vestimentisque onerant. [3] *Cels.*

At [4] ex omnibus Cephalalgiæ remediis paratissimum erat vinculum capitis. [4] *Casaubon. in Athen.* 15. *Anim.* 5.

[5] Invenio & fascia mulieris alligato capite, dolores minui. [5] *Plin.* 28.7.

[6] Porrum sectivum capitis dolores sanat, si in nare fundatur; dormiturisve, in aurem duobus succi cochlearibus, uno mellis. [6] *Plin.* 20.6.

[7] Succus betæ nigræ capitis dolores veteres (*cephalæas vocant*) sedat, infusus iis. Succus albæ cum melle naribus inditus, caput purgat. [7] *Ibid.* 8.

Succus intyborum cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit.

[8] Cato crispam brassicam prodesse tradit capitis doloribus, crudam ex aceto & melle, coriandro, ruta, mentha, laseris radicula sumptam acetabulis duobus matutinò: tantamque esse vim, ut qui terat hæc, validiorem fieri se sentiat. [8] *Ibid.* 9.

[9] Semen nasturtii capitis dolores contrito & addito sinapi emendat. Rutæ sylvestris radix lenit capitis dolores pota cum vino, aut cum aceto & rosaceo illita. Si vero sit cephalæa, cum farina hordeacea & aceto. [9] *Ibid.* 12.

[10] Illinitur & mentastri recentis succus in capitis dolore. [10] *Ibid.* 14.

E pulegio corona, capitis dolores imposita dicitur levare. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum æstusque injuriam, & ab siti traditur: neque æstuare eos, qui duos è pulegio surculos impositos

auribus in Sole habeant. Illinitur etiam in dolori-bus cum polenta & aceto.

[1] Ibid. 17. [1] Gith, ſive melanthion diſcutit capitis dolores illitum ex aceto, & infuſum naribus.

Aniſum dolores capitis levat ſuffitum naribus.

[2] Ibid. 18. [2] Semine papaveris trito in paſtillos è lacte utuntur ad ſomnum: item ad capitis dolores cũ roſaceo.

[3] Ibid. 22. [3] Serpyllum ſativum capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum roſaceo.

[4] Idem 21. 20. [4] Melilotos capitis dolores lenit cum roſaceo: [5] ut
[5] Id. 22. 20. & Heliotropii majoris ſuccus.

[6] Id. 21. 23. [6] Capitis doloribus proſunt anemonæ.

[7] Id. 22. 21. [7] Capitis dolores corona ex adianto, & [8] ex ſpina
[8] Id. 24. 12. alba, impoſ. ſedat: & [9] [10] cypri flos cum aceto illitus.
[9] Id. 27. 11. [8] Polenta capitis dolori illinitur, cum melle, aut
[10] Id. 23. 5. aliqua refrigerante herba.

[9] Capitis dolorem ex hippogloſſæ foliis impoſita minuit.

[11] Id. 27. 12. [11] In cap. dolore ex polygono ſylveſtri coronam imponunt.

[12] Id. 23. pr. [12] Cum polenta *quoque* capitis dolores mitigant
[13] Ib. 8. folia vitium & pampini: *ut &* [13] lauri tenera folia trita, cum roſaceo, aut cum irino.

[14] Ib. 7. [14] Mororum ſuccus capitis dolores ſedat: *ut &*
[15] Ib. 9. [15] myrti ſylveſtris ſemen in aceto & roſaceo tritum.

Quidam jubent impari numero baccas contere-re, & calefacere.

[16] Id. 24. 7. [16] Decoctum è lacryma lentiſci capitis dolori cum polenta illinitur.

[17] Ibid. 10. [17] Sileris folia illita fronti, capitis dolores ſedant.

[18] Ibid. 15. [18] Chamædaphnes ſemen rubens admiſtum foliis illinitur capitis doloribus recens.

[19] Ibid. 19. [19] Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſſimè capiti cõtra dolores adalligatur.

[20] Caput in dolore veratro, vel oleo, vel roſaceo
[20] Idem 25. 11. cocto tritoque ungi convenit: peucedano ex oleo,

vel

vel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus, qui plerunque ex dimidia parte (*hemicranias vocant*) capitis sentiuntur.

[1] Aeizoa capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. [1] *Ibid.* 13.

Aloë dolorem capitis sedat temporibus & fronti imposita ex aceto & rosaceo, dilutiorque infusa.

[2] Leporinus cinis cum oleo myrteo, capitis dolores sedat: item aqua pota, quæ è bovis, aut asini potu relicta est:& cornus cervini cinis illitus ex aceto, vel rosaceo, aut ex irino. [2] *Idem* 28.11.

[3] Matutino pascentis hirundinis caput præcisum, maxime luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, & pilos caninos panno adalligant, [3] *Idem* 29.6.

Diximus de Cephalalgia in genere; quod ad peculiarem attinet,

[4] Cupressi folia trita, capiti cum polenta imponuntur, si à sole doleat. [4] *Idem* 24.5.

Sic & [5] Intyborum succus cum rosaceo & aceto. [5] *Plin.* 20.8.

[6] Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos tenerique cauliculi viticis. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit. [6] *Idem* 24.9.

[7] Violæ crapulam & gravedines capitis impositis coronis olfactuve discutiunt. [7] *Idem* 21.19.

[8] Amygdalæ amaræ capitis dolori illinuntur, maximeque in febri, si ab ebrietate, ex aceto, & rosaceo, & aquæ sextario. [8] *Idem* 23.8.

[9] Et quemadmodum oculos sine capite curare non decet, *ita* neque sine reliquo corpore caput. *Quare in doloribus ab interiori caussa universalia particularibus præmittenda, & purgato toto corpore ad caput demum accedendum.* [9] *Plato Charmide.*

[10] Semen rosæ naribus subductum caput purgat. [10] *Plin.* 21.19.

[11] Iris naribus subducta sternutamenta movet, caputque purgat. Dolori capitis cum cotoneis malis [11] *Ibid.* 20.

aut strutheis illinitur. Crapulas quoque discutit.

[1] *Id.* 25.13. [1] Anagallidis succus caput purgat per nares infusus, ita ut deinde vino colluatur.

[2] *Id.* 34.12. [2] Purgat & caput Chalcanthum dilutum, ac naribus instillatum.

CAP. II.

Principis facultatis symptomata, eorum caussæ, signa, curationes.

Despientiæ nomina & etymon.

PRincipis facultatis animæ, quæ in cerebri substantia, tanquam in proprio domicilio residet, depravata functio est, Desipientia sive Delirium, παραφροσύνη Græcis & παράνοια dicta, quæ mentis est alienatio, unde & Amentia nuncupata: eodem modo quo Græca. Delirium est à [3] Deliro, *quod* est de recto recedo. lira autem est fossa recta, quæ contra agros tuendos ducitur, in quam uligo terræ decurrit. [4] Hinc Delirus, mente defectus, quod à recto ordine & quasi lira aberret. *Vel potius* ἀπὸ τοῦ ληρεῖν, *ineptire, quod à* λῆρος, *nugæ, ineptiæ. Cui etymo favet Gloss. vet.* Delerus, ληρῶν, παράληρος. *item* Delerat, ληρεῖ. Lirare, ineptire.

[3] *Nonius.*

[4] *Isid. lib.* 10.

Desipientiæ species.

Desipientia alia cum febre, alia sine febre existit. Quæ cum febre est, Phrenitis appellatur, si primarius est affectus; alioqui febris est symptoma.

Phreneseos etymon, & nomina.

[5] Quæ Græcis φρενῖτις dicitur, in omnibus veterum codicibus Phrenesis, & qui ea laborat, Phreneticus legitur, φρενοπλήξ. Non debet autem cuiquam aut mirum aut novum videri, in voce peregrina, quam veteres Latini sibi utendam sumerent, unam literam mutatam esse. Illi, quæ erat apud Græcos ὕλη, non sylvam, aut sulvam, sed silvam fecerunt, & plura similia. [6] Φρενῖτις verò ita potest dici τῶν φρενῶν νόσος, ut ἀρθρῖτις τῶν ἄρθρων, ac πλευρῖτις τῶν πλευρῶν. Quidni Sapientiæ morbus vel ægritudo rectè

[5] *Muret. com. in Senec.* 1. *de ira* 13.

[6] *Salmas. Epist. ad Beverovicium.*

recte dicatur [1] Plinio, ut lateris morbus, & articulorum Latinis consuevit, aut pleuritin, aut arthritin unica voce vocant Græci? Certe φρένες pro sapientiâ Græci iidem passim usurpant, unde φρενήρης sapiens ab illis nuncupatur, qui tamen & desipientem interdum sic vocare solent. Utriusque enim significationis χρῆσιν adnotant veteres Grammatici. [1] 7. 51.

Phrenitidis caussa plerumque inflammatio membranarum cerebri, quandoque & septi transversi, [2] quod Græci appellaverunt phrenas. Phrenit. caussæ. [2] Plin. 11. 37.

[3] Signa lethalia in sapientiæ ægritudine, fimbriarum cura & stragulæ vestis plicaturæ, à somno moventium neglectus, præfandi humoris (*urinæ*) è corpore effluvium: in oculorum quidem & narium aspectu indubitata maximè, atque etiam supino assiduè cubitu: venarum inæquabili aut formicante percussu: quæque alia Hippocrati principi medicinæ observata sunt. Prognostica. [3] Plin. 7. 51.

In Phrenesi nil somno utilius, nam Curatio.
[4] *—fessos sopor irrigat artus.* [4] Virg. 3. Æn.
Quare nisi sponte venit,
[5] *Sunt quoq; quæ faciant altos medicamina somnos,* [5] Ovid. 3. de arte.
Victaque Lethæâ lumina nocte premant.

Quæ aut intus exhibenda, aut foris bregmati seu temporibus applicanda:

[6] *Vique soporatam Stygia super utraque quassat* [6] Virg. 5. Æn.
Tempora, cunctantique natantia lumina solvit.

[7] Semen cucumeris auxiliatur phreneticis in lacte mulieris. [7] Plin. 20. 2.

[8] Spondylium infunditur eorum capitibus: & [9] semen amerinæ in oleo decoctum: *item* [10] rutæ sylvestris succus ex aceto tritæ instillatur in tempora & cerebrum. [8] Id. 24. 6. [9] Ibid. 9. [10] Id. 20. 13.

[11] Phreneticis quoq; illinunt anisum recens cum polenta. [11] Ibid. 17.

[12] Prodest & phreneticis suffitu lana succida. [12] Id. 29. 2.

[1] *Id. 36. 7.* [1] Quidam phreneticis adalligari jubent candicantem ophiten.

[2] *Id. 20. 6.* [2] Allium antiqui insanientibus dabant crudum, Diocles phreneticis elixum.

Est festiva Phrenetici curatio & Lethargici in hoc Epigrammate:

[3] *1. Anthol.*

[3] Κοινῇ πὰρ κλισίῃ ληθαργικὸς ἠδὲ φρενοπλὴξ
Κείμενοι, ἀλλήλων νοῦσον ἀπεσκέδασαν.
Ἐξέθορε κλίνης γὰρ ὁ τολμήεις ὑπὸ λύσσης,
Καὶ τὸν ἀναίσθητον παντὸς ἔτυπτε μέλους.
Πληγαὶ δ' ἀμφοτέροις ἐγένοντ' ἄκος. αἷς ὁ μὲν αὐτῶν
Ἔγρετο, τὸν δ' ὕπνου πουλὺς ἔρειψε κόπος.

[4] *Rovertus vertit.*

[4] *Communi in lecto lethargicus & furiosus*
Forte cubant, mire & pellit uterque malum.
Exilis è tepido subitò, lymphate, cubili,
Et socium multo verbere, sæve, feris.
Sic ambos plagæ sanarunt: queis vigil ille
Mansit, at hunc tandem sopiit iste labor.

Delirium febrem subsequens.

Delirii febrim consequentis exemplum habemus in Abderitis.

[5] *Lucian. de conscrib. hist.*

[5] His ajunt Lysimacho jam regnante morbum hujusmodi quendam incidisse, videlicet primum omnes in tota civitate febri correptos fuisse, eaque à primo statim die valida, & continua. Circa septimum autem diem, aliis multam sanguinis è naribus fluxionem, aliis copiosum sudorem obortum febrem solvisse. Cæterum ridicula quædam perturbatio mentes illorum obsessit. Omnes enim ad tragœdiæ actionem permovebantur, & iambos recitabant, & vociferabantur. Plenaque erat civitas pallidis omnibus, macilentisque illis tragœdis, illudque ô tu Deorum, tu tyranne hominum Amor, aliaque magna voce clamantibus, idque perquam diu, donec hyems magno cum frigore oborta delirium ipsorum compescuit. Caussam verò ejus rei mihi videtur præbuisse tragœdus Archelaus, illo tem-

Curatio. Caussa.

pore

pore celebris, qui media æstate multo æstu Andromedæ fabulam ipsis egit. Ita ut multi ex theatro redirent febricitantes, & sequenti die mentibus eversi in eandem tragœdiam delaberentur, illorum memoriæ suaviter inhabitante Andromeda, ac Perseo unà cum Medusa singulorum animis adhuc obvolante.

Atque hæc quidem desipientiæ in febre sunt. Desipientia porro sine febre alia simplex est, alia melancholica. Desipientiæ sine febre caussa.

Simplex interdum fit ex cerebri inanitione, commotione, aut imbecillitate. [1] Ocimum quoq; Chrysippus graviter increpuit, & insaniam facere. *Et Dioscorides testatur* [2] Coriandrum largius sumptum non sine periculo tentare mentem.

[1] *Plin.* 20.12.
[2] 3.64.

[3] Ἤν γε μὲν οὐλόμενόν γε ποτὸν κορίοιο δυσαλθὲς
Ἀφραδέως δεπάεσσιν ἀπεχθομένοισι πάσηται,
Οἱ μέν τ' ἀφροσύνῃ ἐμπλήγεες, οἷά τε μάργοι
Δήμια λαβράζουσι, παραπλῆγές τ' ἅτε βάκχαι
Ὀξὺ μέλος βοόωσιν ἀταρμύκτῳ φρένας οἴστρῳ.
Pernitiosa bibat Coriandri pocula si quis,
Nescius admotis non cauta mente labellis,
Corripiet miserum subito dementia, & urbe
Vesanus tota clamabit more furentum
Baccharum attonito commotus pectus ab œstro.

[3] *Nicander.*

[4] Quinetiam ex multa vini potatione nasci traditur, [5] capite nimirum sanguinis vaporisque fervidioris copia incalescente *& celerius impulso.* Unde rectè Stheneleus poëta:

[4] *Hipp.* 7. *Aphor.* 7.
[5] *Gal. in Com.*

[6] Οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνας ἀναβάλλει.
Sapientes etiam vinum ad amentiam impellit.

[6] *apud Athen.* 10.7.

Hinc [7] Aristophanes & Homerus in eadem lance collocat iram, in qua insaniam. *Et certè* [8] nihil aliud est ebrietas, quam voluntaria insania. Extende in plures dies illum ebrium habitum: nũquid de furore dubitabis? Nunc quoque non est minor, sed brevior.

[7] *Idem* 1.9.
[8] *Senec. Ep.* 83.

[1] Plutarch. de garrul. [2] Cicer. 4. Tusc. [3] Sen. Ep. 18.

Quare recte dicitur [1] insaniæ contubernalis ebrietas, comes ira. [2] An est quicquam similius insaniæ, quam ira? quam bene Ennius initium dixit insaniæ. [3] Delegabo tibi Epicurum. ab illo fiet numeratio. Immodica ira gignit insaniam. Quid est enim, quo non progrediatur eodem ira, quo furor? Itaque iratos propriè dicimus exisse de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente.

[4] Persius Sat. 3.

[4] Nunc face supposita fervescit sanguis, & ira
Scintillant oculi, dicisque facisque, quod ipse,
Non sani esse hominis, non sanus juret Orestes.

Inter desipientiæ caussas est etiam philtrum.

[5] Plutarch. Lucull.

[5] Corn. Nepos scribit Lucullo mentem motam, quod veneno esset à liberto Callisthene potionatus. Dedisse Callisthenem illi venenum, ut impensius ab eo diligeretur, quod amatorium existimabat esse: at ita id solvisse & alienasse mentem ejus, ut viventis etiam procuraret facultates frater.

[6] Ovid. 3. de arte.

[6] Nec data profuerint pallentia philtra puellis,
Philtra nocent animis vimque furoris habent.

[7] Sueton. in vita.

Ita etiam præter Lucretium, Corn. Gallum, [7] creditur Cajus Caligula potionatus à Cæsonia uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit.

[8] Iuven. Sat. 9.

[8] — tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit. —

[9] Senec. Ep. 94.

[9] Inter insaniam publicam, & hanc quæ medicis traditur, nihil interest: nisi quod hæc morbo laborat, illa opinionibus falsis. Altera caussas furoris traxit ex valetudine, altera animi mala valetudo est.

Curatio. [10] Plin. 20. 10. [11] Ibid. 21. [12] Id. 25. 5. [13] Id. 26. 11.

[10] Sativorum bulborum semen antiqui bibendum insanientibus dabant: [11] succum quoque malvæ cyathis quaternis, [12] nigrum elleborum, [13] vettonicam,

[1] Lac muliebre potum peculiariter valet contra insaniam, quæ facta sit hyoscyami potu. [1] *Id.28.7.*

Melancholica desipientia quadruplex, melancholia, mania, lycanthropia, & hydrophobia. Desipientia Melancholica.

Melancholia (à caussa efficiente, atro ac fœculento humore in cerebrum irrepente, dicta) Fernelio est mentis alienatio, cum metu & mœstitia. Melancholiæ etymon, & caussa.

Quo nomine incurrit reprehensionem Mercurialis; [2] nisi dicamus, *inquit*, Fernelium nomine mentis, ut Latinè loqueretur, intellexisse imaginationem. *Rectè tamen & propriè mentis voce usus nobis videtur Fern. pro principe animæ facultate, quæ & intelligentia à quibusdam vocatur, & nomine διανοίας à Græcis quandoque exprimitur. Ita Paulo* [3] *definitur*, Μελαγχολία, παραφροσύνη ἄνευ πυρετοῦ ἐπὶ μελαγχολικῷ μάλιστα χυμῷ γινομένη, κατειληφότι τὴν διάνοιαν. *Neque in versione vitavit vocem mentis Andernacus, cum ita transfert:* Melancholia mentis alienatio est sine febre, ex melancholico maximè humore nascens, qui mentem occupaverit. *Ita ex Paulo vetustiores Medici.*

[2] *1. Tract.10.*
[3] *3.14.*

[4] In felle nigro insaniæ caussa homini. Hinc & in mores crimen bilis nomine. Adeò magnum est in hac parte virus, cum se fundit in animum. [4] *Plin. 11.37.*

Indubitata Hippocrati signa [5] mœstitia & metus. *Hinc Melancholici plerumque se* [6] fugæ solitudinique mandant. *Talis Bellerophon apud Homerum,* Signa.

[5] *6. Aph.23.*
[6] *Sallust. Catil.*

[7] Ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

[7] *Iliad. 7.*

[8] *Qui miser in campis mœrens errabat Aleis,*
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

[8] *Cicer. 3. Tusc.*

Quidam multa & aliena cogitatione fingunt, [9] inani tractu phantasticæ motionis. Itaque Orestes in tragœdia hæc dicens, [9] *Plutarch. 4. de plac. Philos. 12.*

Ὦ μῆτερ, ἱκετεύω σε, μὴ 'πίσειέ μοι
Τὰς αἱματωποὺς καὶ δρακοντώδεις κόρας·

Αὗται γὰρ αὗται πλησίον θρώσκουσί μου,
O mater, obſecro te, ne incutias mihi
Has ſanguinolentas & colubrinas virgines,
Quæ pone me diſcurrunt, inquam, pone me,

tanquam in furore iſta dicit, neque videt quicquam, putat modo. Itaque Electra ei dicit:

Μένε ὦ ταλαίπωρ' ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις,
Ὁρᾷς γὰρ οὐδὲν ὧν δοκεῖς σάφ' εἰδέναι.
Tuo quietus in lecto miſer mane,
Cernens eorum, quæ cernere putas, nihil.

Sed ut idem Tragicus:

[1] *Euripid. Oreſte.*

[1] Κἂν μὴ νοσῇς γὰρ, ἀλλὰ δοξάζῃς νοσεῖν,
Κάματος βροτοῖσιν ἀπορία τε γίνεται.
Quamvis deeſſet morbus, ipſa opinio
Morbi malum ingens atque ineluctabile eſt.

[2] *Barlæus in Orat. de animæ admir.*

[2] Hic ſe vitreum credit, metuitque ſibi ſollicitus ab aſtantibus. Ille ranas in ventre coaxantes ſe audire jurat. Alter ſe granum hordei eſſe arbitratur; timetque, ne gallinæ pabulum fiat. Eſt, qui montes ſibi incubantes ſentit, & ſub tanto onere dum gemit, jacet immobilis. Apud Trallianum muliercula, cum ſe digito totum orbem geſtare affirmaret, auſa non fuit illum inflectere, verita ne tota mundi machina laberetur.

Alii multa abſurda confuſè atque perturbatè obloquuntur; alii ne loquendum quidem ſibi eſſe putant, ſed omnem vitam in taciturnitate tranſigendam. Ita [3] Niobe fingitur lapidea, propter æternum (credo) in luctu ſilentium.

[3] *Cicer. 3. Tuſc.*

Nec luctum modo, ut Niobe: ſed & amorem, externam cauſſam agnoſcit Melancholia. Sic videmus

[4] *Terent. Eunuch.*

[4] *— adeò hominem immutarier*
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe.

[5] *Vives 2. de anima.*

[5] Dictu mirum, eſſe quoſdam ſano ad omnia ingenio, præterquam ad aliquod unum, ut ille

[1] *— haud*

[1] *— haud ignobilis Argis,*
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor, plausorque theatro:
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes, &c.
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus,
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese; Pol me occidistis amici,
Non servastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

[1] *Horat. 2. Epist. 2.*

[2] Senetio fuit ingenii confusi ac turbulenti, qui cupiebat grandia dicere, adeò ut novissimo hujus rei morbo teneretur & rideretur. Nam & servos nolebat habere nisi grandes, & argentea vasa non nisi grandia. Credatis mihi velim non jocanti, eo pervenit insania ejus, ut calceos quoque majores sumeret, ficus non esset nisi mariscas. Concubinam ingentis staturæ habebat, omnia probabat grandia. Ei impositum est cognomentum, & vocari cœpit Senetio Grandior.

[2] *Seneca Suasor. 2.*

[3] Milesias virgines quodam tempore atrox animi & absurda incessit perturbatio. qua de caussa, incertum: nisi quod putabatur aëris temperies veneno infecta, & ad insaniam excitandam parata, mutationem istam animorum atque abalienationem effecisse. Subitò omnes mortis cupiditas, & ad vitam suspendio finiendam furiosus impetus egit. & multæ clam consecutæ sunt, quod volebant. Verba & lacrymæ parentum, amicorumque alloquia nihil agebant, sed sese interficiendis omnem ipsas custodientium industriam atque calliditatem vincebant. ita ut calamitas divinitus immissa, & remediis humanis videretur validior, donec quidam homo prudens legem promulgavit, quæ juberet omnes, quæ sibi suspendio mortem consciviſſent, nudas per forum efferri. Hæc lex sancita non inhibuit modo,

[3] *Plutarch. de virt. mul.*

modo, sed & omninò abolevit illam, qua virgines laborabant, mortis cupiditatem.

[1] *Senec.Ep.93.* [1] Quemadmodum *verò sæpius* apud *tales* sola præcepta non prosunt, sic curationem adjuvant; & denunciatio & castigatio insanos coërcuit. De illis insanis loquor, quibus mens mota est, non erepta.

Melancholiæ curatio. *Melancholici ægre curationem admittunt, cum se ægrotare non putent.*

[2] *Senec.Ep.6.* [2] Quibusdam ægris gratulatio fit, cum seipsi ægros esse senserunt.

Et multis melancholia laborantibus

[3] *Senec.* [3] *Pars sanitatis, velle sanari, fuit.*

Solitudinem, & vigilias fugiant. Nam

[4] *Tibull.3.El.4.* [4] *— menti Deus utilis ægræ Somnus.*

[5] *Plin.20.7.* *Hinc* [5] dantur melancholicis lactucæ candidæ copiosiores.

Deam etiam modice adhibeant Venerem. Ac quamvis

[6] *Ovid. 1. de Ponto 11.* [6] *Non solet in mœstos illa venire thoros,*

Divæ Thetidis tamen hoc est consilium, mœstum Achillem consolantis:

[7] *Homer.Il.24.* [7] Τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
Σὴν ἔδεαι κραδίην, μεμνημένος οὐδέτι σίτου,
Οὔτ᾽ εὐνῆς; ἀγαθὸν δὲ γυναικί περ ἐν φιλότητι
Μίσγεσθαι.

Fili mi, quamdiu lugens & dolens
Tuum exedis cor, memor neque cibi
Neque lecti? bonum autem fœminæ in amore
Misceri.

[8] *Plin.25.5.* [8] Nuper invenere dissectis raphanis inserere elleborum, rursusque comprimere raphanos, ut transeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi post quatuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragitur horis. Medetur ita melancholicis, insanientibus & aliis.

[9] *Senec. 2. de Benef.35.* *Sed quia* [9] non omnes stultos curamus elleboro:

alia

alia quoque adhibenda. [1] Datur melancholicis serum lactis ad tertias partes decoctum, & sub dio refrigeratum. Bibitur autem efficacissime heminis per intervalla singulis diebus quinis: melius à potu gestari. [1] *Plin. 28.9.*

[2] Granum sesamæ datur in vino dulci ad detractiones, quantum tribus digitis capitur, miscentque ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationem eam adhibentes. [2] *Idem 22.25.*

[3] Brassicam silvestrẽ mederi melancholicis Chrysippus autor est. [3] *Idom 20.9.*

[4] Acetum scillinum iis perquam utile: *item* [5] malvæ succus cyathis ternis tepidus. [4] *Idem 23.2.* [5] *Idem 20.21.*

[6] Melancholicos autem sanari, si ex corio chamæleontis herbæ succus bibatur, *quidam putant.* [6] *Idem 28.8.*

[7] Melancholicis fimum vituli in vino decoctum, remedio est. [7] *Ibid. 17.*

Hæc de Melancholia. Quod si magis exuratur humor ille melancholicus, fit atra bilis, indeque Mania. Mania. Caussa int.

[8] —*Atra bili percita est:* [8] *Plaut. Amphitr.*

Nulla res tam delirantes homines concinnat citò.

[9] Græci autem μανίαν unde appellent, non facile dixerim. eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quam illi. hanc enim insaniam, quæ juncta stultitiæ, patet latius, à furore disjungimus. Græci volunt illi quidem, sed parum valent verbo. quem nos furorem, μελαγχολίαν illi vocant: quasi verò atra bili solum mens, ac non sæpe vel iracundia graviore, vel timore, vel dolore moveatur. [9] *Cicero 3. Tusc.*

Vbi in Cicerone taxat Mercurialis, [10] quod furorem dixerit esse melancholiam, cum sit Mania. *Sed has voces, ut & μαίνεσθαι atque μελαγχολᾶν, animadverto apud Græcos sæpè confundi. Ac licet Hipp. & Gal. ea plerumque distinguant, & melancholiam pro eo morbo, quem jam descripsimus, & μανῆναι, ἐκμανῆναι, tantum in furioso delirio usurpent, tamen ipse* [10] *1. Pract. 16.*

Hipp.

[1] 6. Aph. 21.

Hipp. [1] *μανίαν pro melancholia ponit, Galeno in Com. interprete. Et è contrario etiam Hippocrati μελαγχολικῶς ἐξιστάμενοι dicuntur, qui furiosa & vehementi mentis emotione percelluntur. in Prorrh. ubi scribit Gal. μελαγχολικὴν ἔκστασιν dici τὴν σφοδρὰν καὶ θηριώδη, id est melancholicam mentis emotionem vehementem & ferinam. Quæ etiam μελαγχολικὴ παραφροσύνη appellatur* [2] *Gal. & per μελαγχολικὰ παρακρούοντα exprimitur ibidem Hippocrati. Ad hæc & alia fortè respiciens Cicero, non distinxit melancholiam à maniæ voce. Quæ derivatur ab ἐμάνην, Aor. 2. verbi μαίνομαι, furo, insanio.*

[2] Comm. in 3. prorrh.

Maniæ caussæ externæ.

Maniam extrinsecus inferre possunt cibi pravitas, & potus intemperantia.

[3] Appian. de bello Parth.

[3] In exercitu Antonii extrema fame milites versi ad radices & olera, pauca inveniebant usitati generis: & quum cogerentur experiri, quæ nunquam gustaverant, primum inciderunt in herbam per Maniam ad mortem ducentem. quisquis enim hanc in cibo sumpserat, aliorum negotiorum ignarus & immemor, unum agebat: movebat & vertebat omnem lapidem, putans se rem valde seriam agere. ita totus campus repletus est effodientibus & transmoventibus lapides: tandem evomendo bilem moriebantur, quando etiam Vinum, quod solum erat remedio, defecerat.

[4] Herodot. 6. Hist. 34.

[4] Cum Scythis consuetudinem habuisse Cleomenem ajunt, atque ex eo nimiam didicisse potandi intemperantiam, seque ob id mania eum correptum arbitrari. *Nam rectè Pythagoras dixit,* [5] Ebrietatem Maniæ esse meditationem. *Imò ipsam*

[5] Stobæus Serm. 18.

[6] Chrysipp.

[6] Μικρὰν φασι μανίαν εἶναι τὴν μέθην.

Ebrietatem ferunt parvam maniam esse.

[7] Casaubon. Anim. in Athen. cit.

[7] Historia lepidissima quam ex Timæo Athenæus commemorat, de domo, quam temulenti juvenes in triremem versam credebant, inter paradoxa

doxa philosophorum, aut poëtarum figmenta censeri non debet. Est illa quidem mirabilis, sed quæ tamen non excedat fidem veri. Nam obruti vino homines, non solum duplices Thebas videre soliti, verum etiam quæ cernunt moveri omnia, & continuè agitari putant. Ratio & caussa ejus φαντασίας, est cerebri agitatio & perturbatio, quam patitur ab exhalationibus vini eò ascendentibus, exitumque frustra quærentibus. Cerebri igitur στροφὴ faciebat, ut triclinium commotum & στρεφόμενον videre putarent.

Historiam ipsam, quia lepida & mira, huc afferã:

[1] Juvenes quidam usque adeò mania dementati sunt, ebrietate ac vino æstuantes, ut in triremi navigare se crederent, horrenda tempestate in mari jactata: tantumq; è mentis potestate deciderunt, ut domus vasa omnia & stragula foras ejicerent velut in mare, navis, quam tempestas affligebat, ut illis videbatur, exonerandæ caussa, jussuque gubernatoris. Congregatis ad id spectaculum multis, ut projectam supellectilem diriperent, ne illorum quidem concursu tanta juvenum cessavit mania. Postridie verò profectis ad illas ædes prætoribus, inclinati juvenes adhuc nauseabundi iis, qui interrogabant, magistratibus responderunt, tempestate se vexatos, navem ut allevarent, sarcinas supervacuas in mare abjecisse: mirantibusque prætoribus tam attonitum illorum stuporem, unus ex iis qui major natu cæteris videbatur: Ego, inquit, viri Tritones, metu consternatus, sub infimo navis tabulato quam maximè licuit, abditus jacui. Perenni mentis alienationi judices cum ignovissent, objurgatos, ac monitos ne postea se vino ingurgitarent, dimiserunt: Illi verò se gratiam habituros professi, dixere, si portum attingerent, tempestatis periculo defuncti, ipsis qui servassent, & tam opportunè auspicatoque

[1] *Athen. 2. Deipn. 2.*

catoque

catoque sibi apparuissent, in publico cum marinis diis statuam dicaturos.

Maniæ causs. int. *Internam Maniæ caussam posuimus atram bilem.*

[1] *Virg. 8. Æn.*

[1] *Hic verò Alceidæ furiis exarserat atro Felle dolor.*

Maniæ signa & sympt. *Maniæ symptomata præclare Prometheo vincto Æschyli expressit Io, ubi ita exclamat,*

[2] *Æschylus Prometh. vincto.*

[2] Ἐλελελελελεῦ,
Ὑπὸ μ' αὖ σφάκελος, καὶ φρενοπληγεῖς
Μανίαι θάλπουσ', οἴστρου δ' ἄρδις
Χρίει μ' ἄπυρος·
Καρδία δὲ φόβῳ φρένα λακτίζει.
Τροχοδινεῖται δ' ὄμμαθ' ἑλίγδην.
Ἔξω δὲ δρόμου φέρομαι, λύσσης
Πνεύματι μάργῳ, γλώσσης ἀκρατής.
Θολεροὶ δὲ λόγοι παίουσ' εἰκῆ
Στυγνῆς πρὸς κύμασιν ἄτης.
Heu, heu, heu, heu, heu,
Rursus me sideratio, & attoniti
Furores accendunt, œstrique stimulus
Pungit vehemens.
Cor vero metu animum percellit.
In orbem oculi rotantur.
Extra autem cursum rapior, rabiei
Impetu insano, linguæ impotens.
Confusæ autem voces allidunt temere
Acerbæ ad fluctus calamitatis.

Sic in Comœdia Romana:

[3] *Plaut. Capt.*

[3] *Hegio, fit quod ego tibi dixi: gliscit rabies, cave tibi, ardent oculi.*
Viden' tu illi maculari corpus maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

Prognostic. [4] *Plin. 7. 51.*

[4] Signum lethale in furoris morbo, risus *Sardonius*.

Curatio. [5] *Lucian. Abdic.*

[5] Est hoc omnium, quæ sunt in medicina, periculosissimum, hominibus hujusmodi mederi, & ad sic affe-

affectos accedere. Fit enim non rarò, ut exæstuante malo, rabiem in proximos emittant. Cumque multa sint facienda Medicis, præstruenda via potioni, præparandum corpus, quo facilius recipiat medicationem, totiusque corporis habitus curandus, inaniendo, extenuando, cibis idoneis alendo, ad quidvis utile movendo, somnos considerando, quietes ciendo: his in rebus alio morbo laborantes facile parent, at Maniaci, ob animi libertatem intractabiles sunt, gubernatu difficiles, & curatione vix expugnabiles.

[1] *Non potest hæc res ellebori jugero obtinerier.* [1] *Plaut. Menæch.*
Quare rectè præcipit Medicus,
Ad me face ut deferatur, ibi meo arbitratu potero curare hominem.
Elleborum potabit faxo aliquot viginti dies.

[2] Melampodis fama, divinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine invenisse tradunt, capras purgari pasto illo animadvertentem, datoq; lacte earum sanasse Prœtidas furentes. [2] *Plin.* 25.5.

Hujus generis est Lycanthropia, quando quis imaginatur se in lupum conversum. [3] *Sunt qui verè homines in lupos mutari, & postea humanam rursus formam assumere credunt. Quod in sociis Vlyssis à Circe restitutis agnovisse videri possit Horatius:* Lycanthropiæ essentia. [3] *Bodin.* 2. *Dæmon.* 6. *Spondan. in Hom. Od.* 10.

[4] *Setosa duris exuere pellibus* [4] *Epod.* 17.
Laboriosi remiges Vlyssei
Volente Circe membra: tunc mens & sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.

[5] Dicuntur Neuri semel quotannis singuli ad aliquot dies effici lupi, & rursus in pristinum habitum redire. quod tamen dicentes mihi non persuadent. [5] *Herodot.* 4. *Hist.* 105.

Nam [6] homines in lupos verti, rursumque restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis [6] *Plin.* 8.22.

comperimus. Unde tamen ista vulgò infixa sit fama in tantum, ut in maledictis versipelles habeat, indicabitur. Euanthes tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cujusdam sorte familiæ lectum ad stagnum quoddam regionis ejus duci, vestituque in quercu suspenso tranare, atque abire in deserta, transfigurarique in lupum, & cum cæteris ejusdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reverti ad idem stagnum: & cum tranaverit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito novem annorum senio. Agriopas narrat Demænetum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Jovi Lyceo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se convertisse: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, victoremque Olympia reversum.

[1] *Plaut. Amph.*

Nec [1] *verum est, quod olim est auditum*
Fabularier, mutatos Anticos in Arcadia homines;
Et sævas belluas mansitasse, nec unquam denuo
Cognitos. (parentibus

Anima enim humana non potest informare corpus bruti, nec anima lupi vel asini corpus hominis, cum qualibet forma certam ac sibi convenienti modo dispositam & peculiarem requirat materiam.

[2] *Iob. Fincel. 2. mirac.*

Quare consistit tantum in depravata imaginatione. Sic [2] Patavii lupus sibi videbatur agricola, anno cIↃ IↃ XLI. multosque in agris insiliit, trucidavitque. Tandem non sine multa difficultate captus, confidenter asseveravit se verum esse lupum, discrimen solum existere in pelle cum pilis inversa. Quapropter quidam omnem exuti humanitatem, vereque lupi truces, voracesque, tibias, & ejus brachia gladio feriunt, amputantque, veritatem rei exploraturi: cognita verò hominis innocentia, eum chirurgis tradunt curandũ, sed post dies non multos expiravit.

Hæc

Lycanthrop. nomina.

Hæc Maniæ species Arabibus Chatrab dicitur, à bestiola, quæ irrequieto modo super aquas modo huc, modo illuc, absque ordine vagatur. Latini, ut quidam volunt, Tipulam vocant, insectum in palustribus locis frequens. Vulgo Græcis λυκανθρωπία appellatur, id est, hominis in lupum conversio. Alii Melancholiam, Maniam, sive Insaniam lupinam, quidam λυκάονα. Quò etiam pertinent κυνανθρωπία, & γαλεανθρωπία, cum quis ex atræ bilis fuligine se credit in canem, vel felem mutatum. [1] Plinius & Edouardus scribunt, cerebrum ursi devoratum gignere imaginationes, quasi in ursum quis transmutatus sit. Id nostro hoc seculo cuidam Hispano nobili oblatum fuisse edendum traditur, qui per deserta ac montes vagabatur, se in ursum esse conversum phantasia vitiata ratus.

Lycanthrop. caussa.

[1] *Wier. 3. de præst. Dæmon. 21.*

[2] Breslæ puella quædam, cum publicè spectaret à carnifice latronem capite truncari, territa in epilepsiam incidit, atque post, cum alia remedia non juvarent, nescio à quo persuasa, felis sanguinem loco medicamenti hausit: quo facto, puella felis naturam induit ex intervallo, & quod id animal in ædibus solet, id illa imitata est voce, saltu, gestu, cum mures in silentio venaretur, in angustissimis etiam, quibus posset, foraminibus. Alius suillo sanguine pastus, luto delectabatur ad fastidium usque.

[2] *Weinrich. de monstris 15.*

Exemplum hujus imaginariæ mutationis unum addam ex antiquitate. [3] Prœti & Stenobeæ, sive Antiopæ, secundum Homerum, filiæ, cum se Junoni in pulchritudine prætulissent, illa irata hunc errorem earum immisit mentibus, ut se vaccas putarent. Has Melampus postea purgasse perhibetur, *ut jam ex Plinio diximus.*

[3] *Servius in Virg. cit.*

[4] *Prœtides implerunt falsis mugitibus agros.*

[4] *Virgil. Ecl. 6.*

[5] Hydrophobia morbus novus statuitur, & primum innotuisse Asclepiadis ætate, *quæ & Ciceronis.*

[5] *Plutarch. 8. Probl. 9.*

Hydrophobiæ essentia. *Ὑδροφοβία, metus aquæ, symptoma est morsus rabiosi canis. Quia vero temperamentum ejus calidum & siccum, facile*

Caussa.

[1] Virgil. 3. Georg. *[1] Hinc canibus blandis rabies venit.*

[2] Lucan. 7. *Et ex* [2] ſpuma canum, quibus unda timori eſt, *propagatur.*

[3] Lucian. Philopseud. & Nigrino. [3] Ajunt *verò* non ſolum in rabiem verti, & aquam formidare, quoſcunque rabidi canes momorderint: ſed ſi quem homo morſus momorderit, eum quoque morſum non minus canino valiturum, illumque eodem modo formidaturum. Etenim cum morſu ſimul aliquid affectionis iſtius trāſit in alium, propagatur morbus, fitque inſaniæ iſtius multiplex ſucceſſio.

Cauſſam hujus timoris explicat Paulus Sileatiarius:

[4] 4. Anthol. [4] Ἀνέρα λυσσήεντι κυνὸς βεβολημένον ἰῷ,
Ὕδασι θηρείην εἰκόνα φασὶ βλέπειν.

[5] Rover. vertit. [5] *Si quem dira canis lymphato dente momordit,*
Creditur ille in aquis ora videre feræ.

Curatio. *Sed falſam eſſe, non ſemel obſervavi.*

[6] Surius comm. rer. in orbe geſtar. [6] Anno cIɔ Iɔ xxxv. in ducatu VVirtenbergenſi, caupo quidam hoſpitibus carnes porci, rabidi canis morſu infeſtati, edendas propoſuit, parum hoſpitaliter. Ubi homines, ejus rei ignari, comederunt, mox verſi in rabiem, mutuis ſe morſibus laceraverunt.

Difficilis admodum hujus affectus curatio: imò poëtæ [7]. Medicina

[7] Ovid. 1. de Ponto 4. *Non formidatis auxiliatur aquis.*

[8] Plin. 29. 5. [8] In canis rabidi morſu tuetur à pavore aquæ capitis canini cinis illitus vulneri. Idem & in potione proficit. Aliqui & vermem è cadavere canino adalligavere. Eſt limus ſalivæ ſub lingua rabioſi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobon non patitur.

[9] Philoſtr. 6. de vit. 18. [9] Hoc quod Tarſi geſſit Apollonius, tanquam memo-

memoria dignum decantatur. Rabiosus canis adolescentem obviam factum momordit: quo morsu in caninos mores deflexit adolescens. Latrabat enim, sedebatque veluti canis, & ceu quadrupes gradiebatur, manibus tanquam pedibus utens; jamque dies triginta hoc morbo laborabat. Veniens igitur Tarsum Apollonius, cum adolescentis infortunium agnovisset, civibus præcepit, ut canem, qui illum momorderat, inquirerent: illi verò nunquam se canem illum vidisse jurabant, quod extra civitatis muros deprehensus à cane fuisset adolescens, dum sese jaculando exerceret; nec postquam in morbum inciderat, ex eo scire potuerat quisquam, quæ forma, quæve statura canis fuisset. Paulùm igitur cunctatus Apollonius, O Damis, inquit, is canis albus est, & villosus, & custodiendis ovibus accommodatus. Stat autem tremebundus juxta fontem quendam: aquam enim & cupit & timet: ipsum autem ducito ad fluminis ripam, ubi palæstræ exercentur, hoc tantum ejus auribus immurmurans, quod à me vocatur. Paulò post canis à Damide tractus ad Apollonii pedes procubuit, ejulans, ceu qui supplices altaribus admoverentur: illum autem manibus mulcens Apollonius, penes ipsum adolescentem constituit, quem ex manu detinebat. Tunc ad eos, qui aderant, conversus, Ne vos, inquit, magnum arcanum lateat, sciatis animam Telephi Mysii in hunc puerum translatam esse, & fata ab ipso hoc exposcere. His dictis canem lambere morsum jussit, ut idem medicus esset, qui vulneris antea autor fuerat.

[1] *Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hosti,*
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit. [1] *Ovid. 1. de rem.*

Quæ cum egisset, adolescens ad patrem conversus est: matrem recognovit: æquales quoque salutavit, nominavit, & haustam ex Cydno aquam bibit.

Neque verò canis curationem neglexit Apollonius: sed pro illo ſanando fluvium precatus, in eum conjecit canem. Is vero fluvium ingreſſus, cum in eo natans aliquamdiu moratus eſſet, in ripa conſiſtens ululavit, quod rabioſi canes facere non conſueverunt, & auribus demiſſis caudam vibrabat, tanquam & ipſe ſeſe convaluiſſe agnoſceret. Medicamentum namque rabiei eſt aqua, ſi eam attingere rabioſus audeat.

Hinc merſio in mare, vel flumen vulgo probatur. Sed cavendum ne dum aqua ſanare volumus, gelida enecemus. Vti hyemali tempeſtate nonnullis accidiſſe novi, ſtolidæ hujus matris exemplo:

[1] *Horat. 2. Sat. 3.*

[1] *Iupiter ingentes qui das adimisque dolores,*
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit: illo
Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus, medicusve levarit
Ægrum ex præcipiti: mater delira necabit,
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.

[2] *Plin. 8.41. & 25.2.*

[2] Ad canis rabidi morſum unicum remedium oraculo quodam nuper repertum eſt, radix ſylveſtris roſæ, quæ Cynorrhodon appellatur.

Memoriæ abolitio.

[3] *Plin. 7.24.* Cauſſæ.

[3] Memoria neceſſarium maximè vitæ bonum. Nec aliud eſt æquè fragile in homine, morborum & caſus injurias atque etiam metus ſentiens, aliàs particulatim, aliàs univerſa. Ictus lapide oblitus eſt literas tantum. Ex præalto tecto lapſus, matris & affinium, propinquorumque cepit oblivionem. Alius ægrotus, ſervorum etiam: ſui verò nominis Meſſala Corvinus orator. Itaque ſæpe deficere tentat, ac meditatur, vel quieto corpore & valido. Somno quoque ſerpente computat, ut inanis mens quærat, ubi ſit loci.

[4] *Lucr. 6.*

[4] *Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum*
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.

Quidam

Quidam unius modo rei memoriam amittunt.

[1] Athenis vir quidam eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipuè inservierat, oblitus est. Dirum, malignumque vulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatis sensibus in eum potissimum locum, quo maximè lætabatur, acerbitate erupit, singularem doctrinam hominis pleno invidiæ funere efferendo. [1] *Val.Max.* 1. 6.

[2] Galactiten memoriam adimere dicunt. [2] *Plin.*27.10.

[3] In Bœotia ad Trophonium deum juxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter oblivionem affert, inde nominibus inventis, Μνήμης *scilicet, &* Λήθης. [3] *Idem* 31.2. Curatio.

[4] *Non ego si biberes securæ pocula Lethes,*
Excidere hæc credam pectore posse tuo. [4] *Ovid.*1. *de Pont.*4.

Lethe fingitur à Poëtis somni soror, quia somnus oblivionem inducit. Lucianus [5] *suam, quam fingit, Somni civitatem, circumfundit fluvio Lethe.* [5] 2. *ver. Hist.*

[6] *Quam juxta Lethes tacitus perlabitur amnis,*
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis. [6] *Lucan.* 9.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies est: at [7] nonnaturalis oppleto fit cerebro, *ab halituoso quodam vapore, vel humore copioso. ille simpliciter Somnus, quasi sopnus à sopio, vel* ὕπνος, hic Sopor, κάρος, κάρωσις, κῶμα, καταφορά. *Plinius:* [8] Invenio etiamnum unum junci genus, quod euripicen vocant. hujus semine somnium allici, sed modum servandum, ne sopor fiat. Somni caussa. [7] *Arist. de somn.& vigil.* Soporis nomina. [8] 21.18.

Præter humorem, aut vaporem illum cerebri ventriculos obstruentem longè diversæ alti soporis caussæ. Caussæ.

[9] E nigro papavere sopor gignitur scapo inciso, ut Diagoras suadet, cum turgescit; ut tollas, cum deflorescit hora diei sereni, hoc est, cum ros in eo exaruerit. Incidi jubent sub capite & calyce. Succus [9] *Plin.* 20. 18.

hic largus densatur, & in pastillos tritus in umbra siccatur, non vi soporifera modo, verum si copiosior hauriatur, etiam mortifera per somnum: opion vocant. Sic scimus interemptum Licinii Cecinnæ prætorii viri patrem in Hispania Bavili, cum valetudo impatibilis odium vitæ fecisset: item plerosq; alios.

Lethalem quoque soporem inducit morsus aspidis.

[1] *Florus* 4. *Hist.* 11.
[2] *Laërt. in vita.*

[1] *Sic* quasi somno soluta interiit *Cleopatra Ægypti regina. Et* [2] Demetrius ab aspide manum morsus, veluti dormitans ex vita migravit.

Idem præstat carbonum vapor non ventilatus.

[3] *Valer. Max.* 9.12. *Plut. Mario.*

[3] Q. Catulus Cimbrici triumphi C. Mario particeps à senatu datus, ab hoc eodem Mario postea propter civiles dissensiones mori jussus; recenti calce illito, multoque igni percalfacto cubiculo se inclusum peremit.

Curatio.

Huic caussæ remedium præscribit naturalis poëta:

[4] *Lucr.* 6.

[4] *Carbonumque gravis vis, atque odor insinuatur*
Quam facilè in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante,
Aut nisi membra prius pertexit frigida servus:
Aut sit odor vini plagæ manabili mora.

Lethargi etymon. nomina.

Quod si forte humorem eum putredo invadens febrem accersat, Lethargus excitabitur, à Sopore unius febris interventu distinctus. Dicitur autem Λήθαργος, *&* ληθαργία ἀπὸ λήθης ἀργῆς, *quasi somnolenta & pigra rerum omnium oblivio. Latini iisdem nominibus appellant, quibus & Veternus dicitur: quamvis Plinius in raphani medicinis Veternum à Lethargo distinxisse videatur. Hispanis vocatur* Modorra dormida, *quoniam phrenitidem* Modorran *sine additione dicunt.*

Caussæ.
[5] *Plin.* 20. 12.
[6] *Idem* 23. 1.

[5] E rebus externis ocimum insaniam facit & lethargos.

[6] Recentes *quoque* uvæ gravedinem capiti, morbumque lethargicum faciunt.

[1] Lethar-

[1] Lethargicos excitari labor est, hoc præstante (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Curatio. [1] Id.26.11.

[2] Excitat *quoque* asini lichen, naribus illitus ex aceto: *&* caprini cornus nidor aut pilorum: jecur aprinum. Itaque & veternosis datur. [2] Id.28.17.

[3] Verisimile Lethargum olfactoriis excitari, inter ea fortassis mustelæ testiculis inveteratis, aut jocinere usto. His quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile. [3] Id.30.11.

[4] Castorea lethargicos odoris suffitu excitant: [5] Sinapi *quoque* odore aceto misto, *ut &* [6] cœpe: *item* [7] strombi in aceto putrefacti. [4] Id.32.3. [5] Id.20.22. [6] Ibid.5. [7] Id.32.10.

Urtica lethargicos expergiscit tactis cruribus, magisque fronte.

[8] Hunc ego volo de tuo ponte mittere pronum, [8] Catull.17.
Si pote stolidum repente excitare veternum.

Commodius avarus ille excitatus, de quo alius poëta:

[9] Quondam lethargo grandi est oppressus: ut hæres [9] Horat. 2. Sat.3.
Iam circum loculos, & claveis lætus, ovansque
Curreret: hunc medicus multum celer atq; fidelis
Excitat hoc pacto. mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum. accedere plureis
Ad numerandũ: hominẽ sic erigit. addit & illud.
Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.
Men' vivo? ut vivas igitur, vigila.

[10] In lethargum vergentibus coagulo balænæ, aut vituli marini ad olfactum utuntur. Dederunt *&* rutæ succum ex aceto olfaciendum. [10] Plin.32.10.

[11] Raphani Lethargicis prosunt ex aceto aut sinapi sumpti. [11] Id.20.4.

[12] Amygdalæ amaræ nuces cum amylo & menta lethargicis prosunt. [12] Id.23.8.

Iisdem [13] Serpylli decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum rosaceo: *eosdem* [14] Pix odore emendat. [13] Id.20.22. [14] Id.24.7.

[1] Ibid. 9. [1] Viticis semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia.

[2] Athen. 15. 12. [2] Lethargicorum veterno prodest unguentum melinum.

Catoches, Catalepsios etyma. Nomina.

Est & aliud Symptoma, quod Catoche, sive Catalepsis vocatur; illud à κατέχεσθαι, detineri, occupari; hoc à καταλαμβάνεσθαι, comprehendi, unde Comprehensio dici posset, nova significatione, sed veteri [3] *voce. Nam qui hoc malo corripiuntur, in eodem statu, quo erant, quasi congelati permanent. Vulgo dicitur* Oppressio, Apprehensio, Detentio, *Lat. & Arabibus sæpius* Congelatio. *Apud Averrh.* III. *Coll.* XLI. *Alcasia & Nabus. Rasi Stupiditas. Cal. Aurel.* II. *Acut.* X. *testatur, Hipp. & Dioclem appellasse ἀφωνίαν, Praxagoram* Comatoden, *& Antigonem ἀναυδίαν.*

[3] Vtitur Cic. 2. Acad. quæst.

Exempla.

[4] Cardan. 8. de rer. var. 43. [4] Referunt, in Lemno, ubi insulæ cornu dividitur, octo messores sub quercu cœnantes, à fulmine percussos, atque exanimatos mansisse sub ea specie, qua discubuerant, ut unus comedere videretur, alter ori poculum manu admovere, alius bibere, cumque nigri omnes essent, imaginem statuarum totidem repræsentabant.

[5] Appian. 2. de bell. civili. [5] Fertur Gomphis accidisse quiddam memorabile, repertos in officina medici mortuos senes nobiles viginti, humi jacentes cum calicibus, nullo affectos vulnere, similes ebriis, unum in sella sedentem ceu medicum potionem porrigentem aliis.

Indubitatum Catalepsios exemplum affert Buchananus, licet ipse Apoplexiam vocet: [6] In mediis scalis unus ascendentium, subito stupore, correptus, ita gradibus adhæsit, ut nec ipse ulla ratione divelli posset, & sequentibus viam præcluderet.

[6] Rer. Scotic. 50.

[7] Plin. 7. 53. [7] M. Ofilius comœdiarum histrio cum populo admodum placuisset natali die suo, conviviumque haberet, edita cœna calidam potionem in pultario

popo-

poposcit, simulque personam ejus diei acceptam intuens, coronam è capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere potionem ammoneret.

Catalepsis nō potest melius exprimi, quam à Theonesto factum. [1] Italiam petentes, *inquit*, cum alpes superassemus, repente tanta vis nivium circiter horam primam decidit, ut passim milites veluti congelati moverentur, equites distenti & rigidi manebant equo superstite, qui omnes suo loco & ordine incedebāt: omnes enim veluti agglutinati suis equis, vix poterant avelli. Quod si equus aliquis obriguisset, perstabat, & undique fixus in vestigio manebat. [1] *lib. de Veterinaria.*

[2] Memoriæ proditum est, quosdam arborum truncis non solum viventibus, sed etiam colloquentibus similes conspectos, durante adhuc habitu, in quo mors quemque prehenderat: qui ut summo frigore obriguerant, ita accensis ignibus tandem sanitati restituti sunt. [2] *Curtius 8. Hist.* Curatio.

CAP. III.

Motus, sensusque Symptomata. eorum caussæ, & curationes.

VErtigo est, qua omnia verti & circumagi videntur. unde & Græcis δῖνος, ἴλιγγος: item σκοτόδινος, σκότωμα, & σκοτωματικὸν πάθος dicitur. Propriè [3] Vertigo, quotiescunque ventus consurgit, & terram in circuitu movet. Sic & in vertice hominis arteriæ & venæ ventositatem ex resoluta humectatione gignunt, & in oculis gyrum faciunt, unde & Vertigo nuncupata est. Vertiginis nomina. [3] *Isidor. 4. 7.* Caussa prox.

[4] Æræ granum minimum est in cortice aculeato. Cum est in pane, celerrimè vertigines facit. Caussa ext. [4] *Plin. 18. 17.*

[5] Cuminum Æthiopicum sativum datur ad vertiginem, tritum in aceto. Curatio. [5] *Idem 20. 15.*

[1] *Id.21.30.* [1] Parthenium ſicca cum melle & aceto impoſita, bilem detrahit atram. Ob hoc contra vertigines
[2] *Id.33.2.* utilis. *Sic &* [2] acetum ſcillinum; [3] ramenta ligni
[3] *Id.34.2.* lotos decocta in vino; [4] elleborus diſſectis raphanis
[4] *Id.25.5.* inſertus, *ut ſupra diximus*; [5] hippophæſtonis ſuc-
[5] *Id.27.10.* cus; [6] rhacoma; [7] caſtorea; [8] Samius lapis.
[6] *Ibid.12.*
[7] *Id.32.3.* [9] Dignior è pulegio corona vertigini, quam è
[8] *Id.36.21.* roſis pronuntiata eſt.
[9] *Id.20.14.*
[10] *Ibid.17.* [10] Aniſum vertigines à partu cum ſemine cucumeris & lini pari menſura ternum digitorum, vini albi tribus cyathis diſcutit.

Epilepſiæ nomina. *Epilepſiæ varia vario reſpectu à veteribus tributa fuere nomina. Græci enim* μεγάλην νόσον, ἱερὰν, ἡρακλείαν, παιδίων, ἐπιληψίαν, ἐλεφαντίασιν, ἔκλαμψιν *vocant. Latini* Morbum Comitialem, Caducum, Sonticum, Lunaticum, Morbum qui inſputatur. & ad Græcorum imitationem, Magnum, Sacrum, Herculeum, Puerorum, Epilepſiam, Fulgorem. Magnum *dixerunt, &* Sacrum, *quo ejus magnitudinem deſignarent.* ἱερὸν *enim magnitudinem*
[11] *p.5.7.* *ſignificat: unde &* Major morbus [11] *Celſo dictus. Alii verò alias rationes afferunt, vel quod divinus ſit morbus, & (ut inquit Cæl. Aurel.)* à Diis immiſſus in vindictam: *vel quod in capite fiat, tanquam*
[12] *in Apol.* *animæ loco ſacrato; vel (ut Apuleio* [12] *viſum)* quod animæ partem rationalem, quæ longe ſanctiſſima eſt, violet. *Alias quoque hujus nomenclaturæ ratio-*
[13] *1.de Sign.* *nes videre eſt apud* [13] *Aretæum.* Herculeum, *aut*
[14] *30.Probl.1.* *quod eo Hercules laborarit, ut placet Ariſtoteli,* [14] *aut potius, ob* δυσκαταμάχητον, *inexpugnabilem ejus vim,*
[15] *6.Epid.in fine.* *ut voluit Gal.* [15] Πάθος παιδικὸν, & νόσημα παιδίων
[16] *de aëre, aq. & locis.* *Hippocrati,* [16] *& inde Puerilis paſſio Cæl. Aureliano, atque* Puerorum mater *Avicennæ, quod pueri frequenter eo corripiantur.* Epilepſiam ἀπὸ τοῦ ἐπιλαμβάνεσθαι, *quod ſubitò apprehendat, vel quod mentem ſenſusque omnes quaſi prehendat ac corripiat,*

Cæl.

Cæl. Aur. Aut quod nonnulli existimarent Comitiales à dæmone apprehendi: aut à corripiendo sursum, ut illud ἐπὶ morbi focum denotet. Elephantiasin, *quod nullo remedio superari queat.* Caducum, *à subito casu.* Fulgorem, *quod haud aliter ac fulgure subitaneo maximoque consternati ægri concidant.* Contagiosum *vetustas credidit.* [1] *Hinc eo laborantes fugiebant, &* [2] ne familiam inficerent rus ablegabant. [3] Despuimus *quoque* comitiales morbos, hoceft, contagia regerimus, [4] unde ratio nominis, [5] Morbus qui insputatur. *Cur Comitialem appellaverint, explicat Serenus his versibus:*

[1] *Horat.*
[2] *Apul. 1. Apol.*
[3] *Plin. 28. 4.*
[4] *Mercurial. 5. Var. Lect. 1.*
[5] *Plaut. Capt.*

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia justa recuset.
Sæpe etenim membris acri languore caducis,
Concilium populi labes horrenda diremit.

[6] *Alii,* non ideo Comitialem dici putant, quod dirimerentur comitia, si quis repentè epilepsia corriperetur: sed quod in concionibus maximè elucescat epilepsia, & ea tum facile homines prehendantur, idque propter metum, quo solent ii teneri, qui in concionem prodeunt aliquid dicturi. In concione enim, inquiebat Alcibiades, esse aliquid divinum videtur concionanti. *Lunaticum, quod ad Lunæ φάσεις sive conversiones excitetur.* [7] Si Luna malè fuerit collocata, aut Spasticos, aut Lunaticos, aut Caducos facit.

[6] *Duret. in Hipp. 2. Aph. 45.*
[7] *Firmic. 4. Mathes.*

[8] *Ipse Deus memorat dubiæ per tempora Lunæ*
Conceptum talem, quem sæpe ruina profudit.

Hinc hoc morbo correpti Græcis σεληνιακοὶ, & σεληνιαζόμενοι nuncupati. Iisdem etiam ὑπαίτιοι. [9] *Hesychius: ἐπιλήπτῳ, ὑπαιτίῳ, δαιμονιζομένῳ. ὑπαίτιον* vocat, id est, caussarium, qui morbo comitiali vexatur. quem caducum & cadivum Latini recentiores dixêre. nam cadivus est ἐπίληπτος, vel πτωτικός. à cado, cadivus. ut à vaco, vacivus. à noceo, nocivus.

[8] *Seren. Sammonic.*
[9] *Salmas. not. in Spartian. p. 20.*

ὑπαί-

ὑπαίτιον autem vocat Hesychius eum, qui morbo comitiali laborat, quod is morbus Sonticus Latinis diceretur. Sonticus autem est αἴτιος, vel ὑπαίτιος. nam sontes sunt αἴτιοι, ὑπεύθυνοι. insontes ἀναίτιοι. inde Sonticus morbus de Comitiali; & Sontici, vel ὑπαίτιοι Hesychio, qui illo morbo tentantur. Glossę veteres: Sonticus morbus, ἱερὰ νόσος.[1] Sonticum tamen morbum in XII. tabulis interpretantur eum, qui noceat. [2] Hispani Epilepsiam nuncupant *Gota coral*, quoniam ægrotantes ferunt in accessionis initio, cum thoracis motus vitiatur animali facultate non transmissa liberè, veluti guttam aquæ frigidæ à capite descendere in cor, cum tamen nihil aliud sit, quod sentiunt, præter impedimentum distentionis thoracis & refrigerii cordis. Arabes Alferelia dixerunt.

[1] *Turneb.* 10. *Advers.* 7.
[2] *Vega* 3.12.

Epilepsiæ essentia.

Epilepsia est totius corporis distentio crebra, qua homo subitò concidit, sensuum omnium atque mentis functionibus interceptis. [3] Animo autem videmus, animo cernimus: oculi, ceu vasa quædam, visibilem ejus partem accipiunt, atq; transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus visu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante.

[3] *Plin.* 11.37.

Symptomata.

Concussione ex ore spumæ moventur: & alia fiunt, quæ eleganter prosequitur Lucretius:

[4] *Quinetiam subita vi morbi sæpe coactus*
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu
Cōcidit; & spumas agit, ingemit, & tremit artus;
Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat;
Inconstanter & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens animā: spumant, ut in æquore salso
Ventorum validis fervescunt viribus undæ.
Exprimitur porro gemitus; quia membra dolore
Adficiuntur; & omnino, quod semina vocis
Eiciun-

[4] *lib.* 3.

Eiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
Quâ quaſi conſuerunt, & ſunt munita viaï.
Deſipientia fit, quia vis animi atque animaï
Conturbatur; &, ut docui, diviſa ſeorſum
Disjectatur eodem illo diſtracta veneno.
Inde, ubi jam morbi ſe flexit cauſſâ, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor:
Tum quaſi vacillans primum conſurgit, & omnis
Paullatim redit in ſenſus, animamque receptat.

Fuit Epilepſia magnis aliquot viris familiaris, & ea [1] Julius Cæſar bis inter res gerendas correptus *eſt.* [2] Fertur *etiam* Cambyſes, qui in præcipuos domeſticorum inſaniit, ab ipſis natalibus grandi laboraſſe morbo, quem quidam ſacrum nominant: ut haud ab re fuerit, cujus corpus magna ęgritudine invalidũ eſſet, ejus ne mentem quidem ſanam fuiſſe.

[1] *Sueton.* [2] *Herodot. 3. Hiſt. 33.*

[3] Soli homines *Ariſtoteli* ex animalium genere Epileptici fiunt: *Plinio* [4] Coturnices comitialem morbum deſpui ſuetum, ſolæ animalium ſentiunt, præter hominem: *addit Plutarch.* capras: eas, & oves [5] *Hippocr.* equos *Abſyrtus: alii* [6] accipitres & gracculos; *alii* [7] canes & feles.

[3] *Probl.* [4] 20.23. [5] *de morb. ſacr.* [6] *Brod. 3. Miſc. 23.* [7] *Rhodig. 6. Ant. Lect. 9.*

Epilepticorum circuitus non idem in omnibus, ſed quandoq; tardior eſſe poteſt. Hinc Legiſlator: [8] Quando quis ſervum vendidit phreneſi, vel calculo, vel ſtranguria, vel eo morbo, quem ſacrum appellant, aut alia quavis plurimis occulta & longa & ægrè ſanabili corporis ſive mentis ægritudine laborantem, ſi medicus aut gymnaſticus emit, reddere non liceat. Sed nec etiam quando venditor emptori cuivis veritatem prædixerit. Sin autem artifex aliquis hujuſmodi rerum peritus, ignaro & rudi cuipiam tale aliquid vendidit, qui emit, intra ſex menſes in aliis, in morbo verò ſacro uſq; ad annum integrum reddere poſſit.

[8] *Plato 11. de Leg.*

[9] Gagates *autem* lapis deprehendit ſonticum mor-

[9] *Plin. 19.36.*

[1] *Idem* 8.32.

morbum suffitus. & [1] utrislibet cervi cornibus accensis, odore comitiales morbi deprehenduntur: *ut* & sulphuris nidore, ac bituminis.

[2] *Plutarch. quæst. Rom.* Epilepsiæ caussa proxima.

[2] Epilepsiæ caussam *proximam & continentem* tradunt esse angustiam meatuum, per quos spiritus fertur, ob quam is sæpè intercipitur: pro argumento usurpant vocis tenuitatem. Ita capræ huic malo obnoxiæ, & homines eo correpti exilem vocem edunt balatui similem.

Antecedens.

[3] *Plato Timæo.*

Caussa antecedens, quæ angustiam illam infert, plerumque pituita alba atræ bili mixta. [3] Alba verò pituita, propter ampullarum spiritum intus inclusa difficilis, ad exteriorem cutem delapsa, mitior, sed corpus variis sordibus aspergit, albisque inficit maculis, atque morbos alios ejusmodi generat. Atræ verò bili permixta, cum divinissimos capitis meatus illabitur, dissipare eos solet atque turbare. Si dormientibus id contingat, mitior: sin vigilantibus, expulsu difficilior. Cum verò sacræ naturæ languor hic sit, haud ab re sacer morbus est appellatus.

Externa.

[4] *Plin.* 20.11.

Inter externas causas refertur apium: & [4] in puerperiis ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt. *Illud tamen in hoc affectu laudat Galenus.*

[5] *Plutarch. ad princ. indoct.*

[5] Epileptici, si in frigore versentur, vertigine corripiuntur, & agitatione morbum arguente.

[6] *Senec. 3. de ira* 10.

[6] Qui Comitiali vitio solent corripi, jam adventare valetudinem intelligunt, si calor summa deseruit, & incertum lumen, nervorumque trepidatio est, si memoria sublabitur, caputque versatur. Solitis itaque remediis incipientem casum occupant, & odore gustuque, quicquid est, quod alienat animos, repellitur, aut fomentis contra frigus rigoremque pugnatur: aut si parum medicina profecit, vitaverunt turbam & sine teste ceciderunt. Proderit morbum suum nosse, & vires ejus, antequam spatientur, opprimere.

Quare

Quare [1] Comitiali morbo, melancholia, aut podagra detentorum filiis exercitationes, victus rationem, & medicamenta necessariò accommodamus, non quod ægrotent, sed ne hoc fiat. Ita enim magnum malum exiguo semine dissipando avertimus. Præservatio. [1] *Plutarch. de his qui serò &c.*

Ita [2] Julius Cæsar comitiali morbo obnoxius imbecillitatis medicinam quæsivit militiam, indefatigatis itineribus, tenui victu, & tectum non subeundo resistens ægritudini, corpusque adversus injuriam validum custodiens. [2] *Idem in vita.*

[3] Anisum recens cum polenta illinunt infantibus comitiale vitium aut contractiones sentientibus. Pythagoras quidem negat corripi vitio comitiali in manu habentes. [3] *Plin. 20.17.*

[4] Res odoratæ prostratos comitiali morbo excitant quidem, non tamen morbo liberant: *quare & alia adhibenda.* Curatio. [4] *Plutarch. de Ira.*

[5] Credunt comitialem morbum sanare, si quis allio in cibo utatur ac potione. [5] *Plin. 20.6.*

[6] Dederunt & comitialibus bibendum rutæ decoctæ succum in cyathis quatuor ante accessiones, quarum frigus intolerabile est: alsiosisque crudam in cibo. [6] *Ibid. 13.*

[7] Pulegium comitialibus in aceto datur cyathi mensura. [7] *Ibid. 14.*

[8] Piperitis contra morbos comitiales bibitur. [8] *Ibid. 17.*

[9] Heraclion tunditur in pila comitialibus morbis, acetabuli mensura in vino albo. [9] *Ibid. 19.*

[10] Portulaca comitialibus cibo vel potu prodest: *ut &* [11] malva. [10] *Ibid. 20.* [11] *Ibid. 21.*

[12] Id quod purpureum est ex violis, comitialibus medetur, maximè pueris in aqua potum. [12] *Idem 21.19.*

[13] Anthyllion bibitur in comitiali morbo, cum melle & aceto, quatuor drachmis; [14] Laser in vino; [15] Vitis albæ radix decocta; [16] ligni Lotos ramenta [13] *Ibid. 29.* [14] *Id. 22.23.* [15] *Id. 23.1.* [16] *Idem 24.2.*

[1] Id.23.2. in vino.' [1] Acetum ſcillinum comitialibus perquam utile: *ut &* [2] populi nigræ ſemen ex aceto.

[2] Id.24.8.

[3] Id.25.5. [3] Druſum conſtat candido elleboro liberatum comitiali morbo in Anticyra inſula. Ibi enim tutiſſimè ſumitur, quoniam ſeſamoides admiſcent. Italia veratrum vocat.

[4] Id.26.11. [4] Comitiales ſanant panacis radices potæ cum coagulo vituli marini, ita ut ſint panacis tres partes.

[5] Id.27.4. [5] Anonidis radix comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias.

[6] Id.28.4. [6] Sanguine ipſius hominis, ex quacunque parte emiſſo, efficaciſſimè ora illini tradunt comitiali morbo lapſorum.

[7] Ibid.16. [7] Comitiali morbo teſtes urſinos ediſſe prodeſt, vel aprinos bibiſſe ex lacte equino, aut ex aqua: item aprinam urinam & ex aceto mulſo: efficacius, quæ inaruerit in veſica ſua. Dantur & ſuum teſticuli inveterati tritique in ſuis lacte, præcedente vini abſtinentia, & ſequente continuis diebus. Dantur & leporis ſale cuſtoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in vino albo, per dies xxx. Item coagula ejuſdem. Aſini cerebrum ex aqua mulſa, infumatum prius in foliis, ſemuncia per dies: vel ungularum ejus cinis cochlearibus binis toto menſe potus. Item teſtes ſale aſſervati, & aſperſi potioni, in aſinorum maximè lacte, vel ex aqua. Membrana partus earum, præcipuè ſi marem pepererint, olfactata accedente morbo comitialium, reſiſtit. Sunt qui è mare nigroque cor edendum cum pane ſub dio prima aut ſecunda luna præcipiant. Alii carnem, aliqui ſanguinem aceto dilutum per dies XL. bibendum. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcent, eademque potione & lymphaticis medentur. Comitialibus datur & lactis equini potus, lichenque in aceto mulſo bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ, ut volunt Magi. Sevum earum

rum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potũ verò ſub limine ex aqua. Morbum ipſum deprehendit caprini cornus vel cervini uſti nidor.

[1] Cerebrum capræ Magi per anulum aureum trajectum, priuſquam lac detur, infantibus inſtillant contra comitiales, cæteroſque infantium morbos. [1] *Ibid.* 19.

[2] Quidam muſtelæ cineres dant quotidie in potu. [2] *Id.* 30.4.

[3] Utiliſſimum comitialibus morbis œſypum cum myrrhæ momento & vini cyathis duobus dilutum, magnitudine nucis avellanæ, à balineo potum. [3] *Ibid.* 10.

[4] Teſtudinis ſanguis adverſus comitiales morbos manditur cum polenta. [4] *Id.* 32.4.

[5] Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant lapidem Samium; *item* [6] caſtorea. [5] *Id.* 36.21. [6] *Id.* 32.3.

Quinetiam inſpuendo curari creditur, non modo arceri. unde apud Comicum:

[7] Et illic iſti qui ſputatur morbus interdum venit, &c. (*ſputarier?* [7] *Plaut. Capt.*

Et eum morbum mihi eſſe, ut qui me opus ſit in-
H. Ne verere, multos iſte morbus homines macerat,
Quibus inſputari ſaluti fuit, atque aliis profuit.

[8] Artemon calvaria interfecti, neq; cremati, propinavit aquam è fonte noctu comitialibus morbis. [8] *Plin.* 28.1.

[9] Clavum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali, abſolutorium ejus mali dicitur. [9] *Ibid.* 6.

Incubus eſt gravis corporis oppreſſio & nocturna ſuffocatio, reſpirationem offendens vocemque intercipiens. Hinc Latinus ab incubando, ut Græcis ἐφιάλτης, *ab* ἐφάλλεσθαι, *id eſt, inſiliendo, &* ἐπιβολὴ, *aggreſſio vel invaſio dicitur: cum qui malo hoc corripiuntur, ſe ab aliquo incumbente premi ſomnient. Hinc &* πνιγάμονα, *Themiſon* πνιγαλίωνα, *alii* πνιγμὸν ἐνύπνιον, *Dioſc.* πνιγμοὺς ἐνυπνίων *nominarunt, quod*

Incubi eſſentia.
Nomina.

hoc affectu laborantes in somno suffocari videantur. Plinius Strangulationes nocturnas, [1] Faunorum in quiete ludibria, *&* [2] nocturnam lymphationem *appellat. Sed an sint Dæmones incubi & succubi, vide* [3] *Cardanum,* [4] *Bodinum,* [5] *Delrio & alios.* [6] Sed hunc morbum neque Deum, neque Semideum, sed Epilepsiæ tentationem, id est, præludium esse, Soranus probavit. [7] Posterioribus Græcis Babytycarius, *& Hispanis* Lapedisilla *dicitur: nobis* De Nachtmerry.

[1] 25.4.
[2] 34.15.
[3] 16. *de rer. var.* 93.
[4] 2. *Dæmonom.* 7.
[5] 2. *Disquis. Magic.* 15.
[6] *Cæl. Aur.*
[7] *Suidas.*

Symptomata.

Incubum eleganter describit poëta:

[8] *Ac veluti in somnis oculos ubi languida pressit*
Nocte quies, nequicquam avidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox, aut verba sequuntur.

[8] *Virgil.* 12. *Æn.*

Apoplexiæ nomina. Essentia.

Ἀποπληξία, ἀπόπληξις, *&* ἀποπληκτικὸν νόσημα, ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν *nominatur, quod qui eo morbo corripitur, velut ictu fulminis aut sydere percussus, repentè corruat, unde Syderatio Scribonio Largo, & Syderati, qui hoc malo perculsi. Ictus fulminis Celso, Ictus Sanguinis Eutropio, & Sexto Victori;* [9] per quem scilicet impetu ruentis sanguinis & vitales vias obstruentis momento quis eripitur & suffocatur. *Celso dicitur* Morbus attonitus, & Attoniti, quorum corpus & mens stupet. *Idem suo tempore* Paralysin etiam hunc affectũ appellatum [10] *tradit.*

Caussa.
[9] *Salmas. not. in Capitolin.* p. 87.
[10] 3.26.

Prognosticum.

Solet plerumque lethalis esse.

[11] Valentinianus dum Quadorum legationi responderet, subitò effusione sanguinis, quæ Græcis Apoplexis vocatur, voce amissa, sensu integer, expiravit.

[11] *Paul. Diac.* 11.

[12] Verus Antoninus dum cum fratre in vehiculo veheretur, subito sanguine ictus est casu morbi, quem Græci Apoplexin vocant.

[12] *Eutrop.* 8.

In sanguinea Apoplexia bonum, sed anceps remedium

dium Venæ ſectio, quæ etiam adhibita in Lucio Vero:

[1] Subitò in vehiculo morbo, quem Apoplexin vocant, correptus Lucius, depoſitus è vehiculo, detracto ſanguine Altinum perductus, quum triduum mutus vixiſſet, apud Altinum periit.

[1] *Capitolin. in Vero.*

Tardius quandoque ad ſe redeunt, quare non citò ſepulturæ mandandi Apoplectico malo percuſſi. Nam [2] Joannes Scotus apoplexia correptus, nimis feſtinato funere, pro mortuo tumulatus, quum redeunte vita ſerò morbi impetum natura diſcuteret, fruſtra ad petendam opem, miſerabili mugitu edito, pulſatoque diu ſepulchri lapide, eliſo tandem capite periit.

[2] *Iovius 6. Elog.*

Paralyſeos eſſentia. Nomina.

Apoplexia niſi interimat, ſolet ferè in Paralyſin terminari, quæ partis eſt reſolutio, uti Apoplexia totius corporis, ſine motu, & ſenſu: quam vocem etiam Hipp. ad peculiarem paralyſin tranſtulit. Dicitur autem Παράλυσις, ἀπὸ τοῦ παραλύεσθαι, *id eſt, reſolvi. Eadem &* πάρεσις, παραπληγία, παραπληξία; *&* ἡμιπληγία, *quando omnia unius lateris membra reſolvuntur.*

Cauſſa.

Paralyſin quandoque infert ebrietas. Ita [3] Lacydes philoſophus mortuus eſt ex paralyſi: quam ex immodica potatione contraxerat. *Cui eo nomine his verſibus parentatum:*

[3] *Laërt.4.*

Καὶ σέο, Λακύδη, φάτιν ἔκλυον, ὡς ἄρα καὶ σὺ
　Βάκχον ἑλὼν, αἴδην ποσσὶν ἔσυρες ἄκροις.
Ἦ σαφὲς ἦν, Διόνυσος, ὅταν πολὺς ἐς δέμας ἔλθοι,
　Λῦσε μέλη. διὸ δὴ μήτι Λυαῖος ἔφυ.

Fama eſt, Lacyde, pedibus quod traxeris atras
　Exceptum Bacchum Ditis aduſque fores.
Scilicet hoc verum eſt, penetrat quum corpora, Bacchum
　Solvere membra, ideò non ſatus ille fuit.

Præſervatio.

[4] Paralyſin caventibus pinguia glirium decoctorum & ſoricum utiliſſima tradunt eſſe.

[4] *Plin.30.10.*

Curatio. [1] Colocynthis infuſa clyſteribus paralyſi medetur.
[1] Plin.20.3. [2] Eraſiſtrati ſchola clamat, braſſica nihil eſſe uti-
[2] Ibid.9. lius ſtomacho nervisque, ideò & paralyticis & tremulis dari jubet.

[3] Idem.24.11. [3] Rubia, qua tinguntur lanæ, pellesque perficiuntur, in medicina ſanat iſchiadicos & paralyticos, ita ut bibentes laventur quotidie: [4] Medetur
[4] Id.25.5.
[5] Id.22.24. paralyticis elleborum nigrum, [5] mulſum, [6] vetto-
[6] Id.26.11. nica, iberis, [7] abſinthium, [8] hippophæſtonis ſuc-
[7] Id.27.7. cus, [9] caſtoreum.
[8] Ibid.10.
[9] Id.32.3. [10] Teſtudinum in cœno & paludibus viventium
[10] Ibid.4. evulſæ carnes coquuntur in aquæ congio, ſale modicè addito: ita decoctarum ad tertias partes ſuccus, paralyſin & articularios morbos ſentientibus bibitur.

[11] Id.24.7. *Extrinſecus* [11] liquida pice perunguntur ad ſpaſmos, paralyſes, nervorum dolores.

Stupor. ejus cauſſa. *Eſt & quum imperfecta paralyſi ſenſus motusve torpet & hebeſcit, hic propriè Stupor appellatur.*

Hunc Narciſſus inducit, nervis inimicus, à narce, *id eſt, ſtupore* dictus, non à fabuloſo puero.

Torpedo. [12] Idem.32.1. *Idem præſtare dicitur* [12] Torpedo: etiam procul & è longinquo, vel ſi haſta virgave attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpeſcere, quamlibet ad curſum veloces alligari pedes.

[13] Claudian. 3. Epigr.14.

[13] *Quis non indomitam miræ torpedinis artem*
Audiit, & merito ſignatas nomine vires?
Illa quidem mollis, ſegnique obnixa natatu
Reptat & attritis vix languida ſerpit arenis.
Sed latus armavit gelido natura veneno,
Et frigus, quo cuncta rigent, armata medullis
Miſcuit, & proprias hyemes per viſcera duxit &c.
Et meminit captiva ſui, longeque per undas
Pigra venenatis effundit flamina venis.
Per ſetam vis alta meat, &c.
Victricemque ligat concreto ſanguine dextram.

[1] Vetto-

[1] Vettonica torpentibus membris prodest: & [2] torpentes membrorum partes corroborat cerri decoctum fotu.

Curatio. [1] *Plin. 26. 11.* [2] *Id. 24. 4.*

Cicuta. [3] *Plutarch. de his qui sero &c.*

[3] Ejus qui cicutam bibit, cruribus ingruit gravitas; denique extinctio caloris & concretio eum sensu spoliat.

[4] *Plato Phædro.*

Sic [4] Socrates hausta cicuta, quum inter deambulandum, crura jam gravari sentiret, jacuit resupinus: sic enim, qui venenum præbuit, jusserat. Qui paulo post eum tangens, pedes & crura consideravit. Deinde gravius comprimens pedem ejus, quæsivit, an sentiret? negavit Socrates. Ille rursus pressit tibias, ostenditque nobis frigere eas atque rigere. Et ipse attigit rursus, aitque, quum ad cor attingeret, tunc esse decessurum.

Remedium.

Cicutæ vinum pro remedio est.

[5] *Plutarch. de garrul.*

[5] Lacedæmone Minervæ templum repertum est compilatum, intusque jacens inanis lagena. ea de re cum inter multos qui accurrerant, disquireretur: quidam è corona hominum, Si vultis audire, inquit, ego vobis exponam, quid mihi in mentem venerit de hac lagena. existimo sacrilegos rem aggressos ita periculosam, prius cicutam bibisse, ac vinum secum attulisse; ut si fallerent, epoto mero vim veneni diluerent, incolumesque discederent: sin verò deprehenderentur, ante tormenta facili & doloris vacua morte decederent. Hæc illo fato, res tam intricata ac perplexa, visa fuit non suspicantis aliquid tale, sed scientis. Itaque circumfusi homini, alius aliunde cœperunt interrogare, quisnam esset, cuive notus, & unde ista haberet cognita. denique hoc modo examinatus, confessus est, se unum de istis esse sacrilegis.

Convulsionis nomina. [6] *Com. in 6. Aphor. 39.* [7] *2. 7.*

Σπασμὸς, ut notat [6] *Galenus,* sive Convulsio, ipso nomine planè declarat, quam hyparxin, quamque naturam habeat. [7] *Celso* nervorum rigor, & distentio

tio *dicitur*, ſed ambigua, *ut vult Hollerius*, appellatione *cum paralyſi, cum diſtentio & contractionem & extenſionem ſignificet. Aureliano* conductio & diſtentio. *Nobis* Cramp, à crimpen, *id eſt, contrahi, corrugari. Id fieri ſolet humore abſumpto ex ariditate; Græcis* κάρφος *eſt aridus, ſiccus. Ita & Gallis* σπασμὸς φυσώδης, crampe *nuncupatur.*

Definitio. *Convulſio eſt nervorum muſculorumque ſuam originem verſus, præter voluntatem perpetua contractio.*

[1] Seneca 2. de ira 15. [1] Ægros ſcimus nervos eſſe, ubi invitis nobis moventur.

Differentiæ. *Hic affectus interdum totum corpus, interdum partes infeſtat. Quæ totius eſt corporis, id adeò arctè occupat, ut flecti haud poſſit: quumque corpus in priora curvatur, emproſthotonos eſt; quum in poſteriora, opiſthotonos; quum æquali robore in utramque partem, tetanos: quæ nomina ſolent etiam ſolius cervicis muſculis accommodari. Hujus cauſſam & vitium in ſpinæ initio contineri extra controverſiam eſt. Iam verò partis convulſio fit eo nervo aut muſculo affecto, qui partis motioni deſtinatus eſt. Ita fit*

Sardonius riſus. [2] Dioſc. 6. *convulſio in labris, quam riſum Sardonium dicunt*, à [2] Sardonia herba, ranunculi ſpecie, quæ in cibis potuve mentis alienationem concinnat, & cum labrorum contractione convulſionem facit ridentis ſpecie. *Hæc propterea* herba ſcelerata *dicitur Apuleio de plant. & copioſe in Sardinia naſcitur. Herbæ hujus mentionem quoque fecit Pauſan.* eamque ſelino, id eſt, apio ſimilem *dicit*, ac mortem cum riſus ſpecie afferre: indeq; Homerum ac poſte-

[3] Odyſſ. 1. ros [3] σαρδάνιον γέλωτα, & σαρδώνιον nuncupaſſe: *pro quo ſcribitur &* σαρδίανος γέλως *apud Plutarch. &* σάρδιος γέλως *apud Scholiaſt. Lycophronis. Quidam tamen (inter quos eſt Euſtath.)* σαρδώνιον γέλωτα *dictum autumant* ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι τοὺς ὀδόντας, à renu-

dandis

dandis dentibus. *Vocatur hic affectus & σπασμὸς κυνικὸς*, seu oris tortura, aut oris distortio [1] *Celso: oriturque tum à paralysi musculorum mandibularum, tum, & frequentius, à convulsione musculorum faciei.* [1] 4.2. Caussa.

Convulsionis caussa.

[2] Sæpe intra corpus discreta & rarefacta carne innascitur spiritus: qui cum foras egredi nequeat, iisdem, quibus & ingressi aliunde spiritus, doloribus afficit. Sed ingentibus tunc affligit doloribus, quando nervis proximisque venulis circumfusus hæc inflat, & ligamenta continuosque nervos à tergo intendit atque contorquet. Qui sanè morbi ab ipsa intendente & inflante passione τέτανοι καὶ ὀπισθότονοι, tensiones, & à tergo contortiones cognominantur, quorum difficile remedium est. Subortæ enim febres hos maximè solvunt. [3] Fiunt enim convulsiones, quando nervi replentur frigidis & glutinosis humoribus, ex quibus etiam nutriuntur, vel etiam, ut jam dictum, flatibus. His igitur febris superveniens, solita est magna ex parte calefacere, extenuare, atque dissolvere.

[2] *Plato Timæo.*

Curatio.

[3] *Gal. com. in 2. Aph. 26.*

In plethorico corpore venæ sectio instituenda.

[4] Agesilaus Megaræ, exercitum ex agro Thebano reducens, dum ad curiam in arcem scandit, convulsione & ingenti cruciatu sanum crus ejus correptum est, mox intumuit, & sanguine distensum apparuit, immanemque excitavit inflammationem. Quum medicus quidam Syracusius venam ei secuisset sub talo, dolores sedati sunt, cæterum copioso manante & prorumpente sanguine, qui sisti nequibat, vehemens animi defectus, & præceps inde periculum circumstetit Agesilaum. Suppressit tandem tamen medicus cursum sanguinis. Delatus autem Lacedæmonem Agesilaus, perdiu imbecilla valetudine fuit.

[4] *Plutarch. in vita.*

[5] Semen Seseli Cretici prodest homini ad convulsa,

[5] *Plin. 20. 5.*

 vulsa,

vulsa, in vino albo potum. Item opisthotonicis duarum aut trium ligularum mensura.

[1] Ibid. 7. [1] Convulsa & luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt.

[2] Ibid. 9. [2] Philistion opisthotonicis succum ex lacte caprino cum sale & melle bibendum censet.

[3] Ibid. [3] Bulbi per se triti nervorum contractioni medentur.

[4] Ibid. 16. [5] Ibid. 13. [6] Ibid. 15. [7] Ibid. 18. [8] Ibid. 22. [9] Ibid. 23. [10] Idem 21. 19. [11] Idem 22. 16. [12] Ibidem 22. [13] Idem 23. 7. [14] Idem 24. 5. [15] Ibid. 15. [16] Id. 27. 4. [17] Ibid. 13. [18] Id. 27. 6. [19] Ibid. 12.

[4] Convulsis medetur Heraclium cum panacis radice, [5] mentha, [6] ligusticum, [7] sagapenum, [8] marrubium, [9] fœniculi radix, [10] baccharis radix, [11] leucacantha, [12] radix bupleuri, [13] fici arboris cinis, [14] cedrides, hoc est fructus cedri, [15] chamædrys, [16] clinopodion, [17] Smyrnii radix.

[18] Ali, sive Symphyti petræi radix imponitur convulsis.

[19] Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Epithymo spasticis opisthotonicis perungi semine hyperici, quod coris vocatur, idemq; bibere prodest. Spasticis tremulis, opisthotonicis alceæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit.

Tremoris nomen. [20] Scalig. exerc. 312. Essentia. Caussa.

[20] Tremor & horror corporis affectus, sunt ex affectibus animi pendentes. Tremor est motus ex motibus contrariis, ex Galeno. Græca tota vox & factitia. *Oritur quum insita gravitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere.*

Præcipua igitur caussa est facultatis atque nervorum imbecillitas, quæ contrahitur ex senectute, gravi morbo, immoderata venere, metu, ac sæpissime ex vinolentia.

[21] Senec. Ep. 24. [21] Epulæ cruditatem afferunt, ebrietates nervorum torporem tremoremque: libidines pedum, manuum, articulorum omnium depravationes.

[22] Plaut. Pseud. [22] *Magnum hoc vitium vino est,*
Pedes captat primum, luctator dolosu'st.

[1] Bal-

[1] Balsamum capitis doloribus, tremulis, spasticis, ruptis perquam utile. Curatio. [1] *Plin.* 23.4.

[2] Liquida pice perunguntur ad tremores. [2] *Id.* 24.7.

[3] Radicularum hippophæstonis succus exprimitur æstate ad solvendam alvum tribus obolis, maximè in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. [3] *Id.* 27.10.

De viribus radicis alceæ ad tremores, in convulsione jam diximus.

CAP. IV.

Excrementorum cerebri Symptomata. eorum caussæ, & curatio.

Catarrh. nomina. [4] 2.7.

Καταῤῥοῦς [4] *Cælio Aureliano* Influxio *dicitur, propriè* Defluxio. *Est enim à* καταῤῥεῖν, *id est, defluere; indeque rectè definitur humoris è capite in subjectas sedes prolapsio. Priscis Græcis ea vox ignota,* [5] sed ob desidiam, & luxum in victu, homines lacunarum instar aqua flatuq; exuberantes, coëgerunt præclaros Æsculapii successores morbos quosdam novo nomine flatus & catarrhos appellare. [6] Græcis interdum καταςαγμὸς vocatur, Latinis propriè Destillatio. *Quare errasse* [7] *Argenterium, cum negat Latinos ullum habere vocabulum, quo catarrhi nomen exprimant, diversi apud Plinium loci convincunt. Catarrhi nomine* [8] *Paulus* eam solum fluxionem *designavit*, quæ in fauces irruit, *quod* [9] *Hollerius quoque sequutus est. Sed male id tribuit Galeno* [10] *Duretus. Nam* [11] *Gal. destillationem in fauces* βράγχον *nominat, eamque quæ in os fit, catarrhum. Paulum & Galenum non discrepare vult* [12] *Ioh. Vigirius. Eos tamen conciliare student* [13] *Altimarus &* [14] *Mercatus, ut intelligatur Paulus loquutus fuisse de fluxione ab ore incipiente & desinente in fauces. Destillationes nonnulli distinxerunt his versiculis,*

Essentia.

[5] *Plato* 3. *de rep.*

[6] *Cels.* 4.2.

[7] *Com. in Hip.* 2. *Aph.* 4.

Differentiæ.

[8] *lib.* 3. *cap.* 28.

[9] *Com. in Hip.* 2. *Aphor.* 40. & 1. *de morb. int.* 18.

[10] *in Holl.*

[11] 3. *de sympt. causs.* 4.

[12] *de catarrh. cap.* 1.

[13] *de med. corp. hum. mal.* 43.

[14] 2. *de morb.* 1.

Si fluit ad pectus, dicatur rheuma catarrhus,
Ad fauces branchus, ad nares esto coryza.

Raucedinis essentia, nomina.

Cum humor defluit in asperam arteriam, βράγχος, Raucedo, & Raucitas vocatur, quia illa φωνῆς τραχύτης est affectio βρόγχου, id est, gutturis vel bronchiorum pulmonis. [1] Raucos appellatos esse, ait Verrius, videri ab ariditate, sive à similitudine spicarum aristæ. in spicis namq; flava frumenta rava appellari idem Verrius docet. Ravim *quoque* antiqui pro raucitate dicebant, *fortè à ῥόος, id est fluxus. Ital.* roco, rauco. *Hisp.* ronco, *tanquam à* roncho. *Germanis raucus est* heiser, *nobis* heesch, *Vet. Fland.* heersch. *Sic Anglis* hoarse. [2] *An ab* arsu? cui arsa, assa, sicca vox est: aut ab hæsu, ut sit cui hæret vox. Κόρυζα *verò (quæ vox est Attica, siquidem reliqui Græci dicebant μύξαν) fit ubi ad nares destillat humor. Latinis* [3] Gravedo est. Hæc nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam movet, sub eadem salsa est saliva, sonant aures, venæ moventur in capite, turbida urina est. *Et Ravis est vocis obtusitas. Ita metonymicè coryza ravim significat. & ab illo κόρυζα ducamus Angl.* hoarse, *Belg.* heersch, *& inde eliso r* heesch. *Sed Hipp. aliquando nomine coryzæ intelligit* fluxionem omnem, in quamcunque partem fiat, & ab eo junctim ponuntur [4] *κορυζώδεες ἀπὸ κεφαλῆς καὶ βραγχώδεες*, qui ex capitis gravedine & raucedine laborant. *Sic autem dicuntur Hippocrati, qui ex propria capitis imbecillitate, gravedine, aut destillatione in guttur & arteriam laborant, non autem ex aliis caussis externis, ut frigore, sole, æstu.*

[1] *Festus.*
[2] *Martin. Etymol.*
Gravedo.
[3] *Cels.* 4. 2.
[4] *Hip. 16. Epid. s. 3. Aph. 6.*

Raucedinis remedia.

Raucedini congrus, aliaque glutinosa congruunt.

[5] Γόγγρῳ τε λευκῷ, πᾶσι τε τοῖς κολλώδεσι
Βρόγχιζε. τούτοις γὰρ τρέφεται τὸ πνεῦμα, καὶ
Τὸ φωνάριον ἡμῶν εὐλαμπρὸν γίνεται.

[6] *Manduca congrum candidum, & si quid tenax*

[5] *Clearchus.*
[6] *Grotius vertit.*

Præterea

Præterea est: namque hæc spiritum corroborant,
Et voci pariter clarum concinnant sonum.

Catarrhus quandoque primarius capitis affectus, cerebro impense humido frigidoque, ideoque multum pituitosi excrementi generante. Catarrhi caussæ.

[1] Pituita acida, atque item salsa, languorum omnium, qui distillatione fiunt, origo est: quoniam verò plurima loca illabitur, malas gignit valetudines plurimas.

[1] *Plato 3. de rep.*

Quandoque [2] Catarrhi materia è calidiore jecore suscitatur: multi inde vapores in caput efferuntur, qui deinde cerebri frigore in aquam versi protinus relabuntur; perinde atque terrarum expirationes, quæ in nubes concrescentes, mox dissolvuntur in imbrem; [3] aut sicut vaporarii halitus in sublime elatus densatur in aquam. *Posteriorem caussam Fernelium frustra oppugnare, alibi demonstravimus. Hepatis vitio & catarrhis simul laborasse Augustum legimus.*

[2] *Arist. 2. de part. an. 7.*

[3] *Avic. f. 3. c. proprio.*

Hic [4] graves & periculosas valetudines per omnem vitam expertus est: præcipuè Cantabria domita, cum etiam distillationibus, jocinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus: auctore Antonio Musa. *Huc multum facit aëris constitutio. Ita & idem Augustus* austrinis tempestatibus tentabatur gravedine.

[4] *Sueton. in vita.*

Catarrhorum malis præveniendis fonticulos, & cauteria perquam utilia quotidie experimur. Præservatio.

[5] Libyes, ubi filii ipsorum quadrimi effecti sunt, venas verticis eorum lana succida inurunt, nonnulli venas temporum: eam videlicet ob caussam, ne ullo unquam tempore pituita defluens è capite officiat. Et sunt revera Libyes inter omnes, quos nos novimus, homines saluberrimo corpore. Quod si pueris

[5] *Herodot. 4. 187.*

pueris inurendis ſpaſmus exiſtat, inventa eſt ab ei medicina. urina enim hirci aſperſa eos liberant.

[1] Plin. 20.20. [1] Quinetiam inveni apud autores, caput illitum peplio, deſtillationem toto anno non ſentire.

Curatio.

[2] Id. 22.20. [2] Heliotropii folia infantium deſtillationibus, quod Siriaſin vocant, illita medentur. Item contra-ctionibus, etiamſi id comitialiter accidat. Decocto quoque foveri eos, ſaluberrimum eſt.

[3] Id. 20.6. [3] Allium compeſcit diſtillationes cum lacte co-ctum, vel tritum permiſtumve caſeo molli: quo ge-nere & raucitatem extenuat.

[4] Id. 22.25. [4] Panis, quo vivitur, innumeras pœne continet medicinas. Datur ex vino ad diſcutienda, quæ præ-ſtringi opus ſit, & ſi magis etiamnum, ex aceto: ad-verſus acutas pituitæ defluxiones, quas Græci rheu-matiſmos vocant: item ad percuſſa, luxata. Ad o-mnia autem hæc fermentatus, qui vocatur auto-pyros, utilior. Vetus aut nauticus panis tuſus, atque iterum coctus, ſiſtit alvum. Vocis ſtudioſos, & con-tra diſtillationes, ſiccum eſſe primo cibo, utiliſſi-mum eſt.

[5] Id. 23.8. [5] Nuces avellanæ toſtæ deſtillationi medentur.

[6] Id. 24.7. [6] Picis natura excalfacit, explet. Adverſatur priva-tim cum melle diſtillationibus & ſternutamentis.

[7] Ibid. 12. [7] Spina Arabica ſpiſſat ſtringitque diſtillationes omnes.

[8] Id. 30.4. [8] Aſperitatem faucium & diſtillationes leniunt cochleæ. coqui debent in lacte, demptoque tantum terreno conteri, & in paſſo dari potui. Sunt qui Aſty-palæicas efficaciſſimas putant, & ex aliis ſmegma earum. Lenit & gryllus infricatus: aut ſi quis mani-bus, quibus eum contriverit, tonſillas attingat.

[9] Id. 32.6. [9] Oſtrea in conchis ſuis uti clauſa venerint, mirè diſtillationibus proſunt.

[10] Id. 22.23. [10] Laſer præcipuæ utilitatis in raucitatibus: con-feſtim enim purgat fauces, vocemque reddit.

CAP.

CAP. V.

Sensuum externorum vitia, instrumentorumque morbi, symptomata. horum caussæ, signa, curationes.

DIfficile [1] dictu est, quænam caussa sit, cur ea quæ maximè sensus nostros impellunt voluptate, & specie prima acerrimè commovent, ab iis celerrimè fastidio quodam & satietate abalienemur. Quanto colorum pulchritudine & varietate floridiora sunt in picturis novis pleraque, quam in veteribus, quæ tamen etiamsi primo aspectu nos cœperunt, diutius non delectant: cum iidem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido obsoletoque teneamur? Quanto molliores sunt & delicatiores in cantu flexiones, & falsæ voculæ, quam certæ & severæ, quibus tamen non modo austeri, sed, si sæpius fiunt, multitudo ipsa reclamat? Licet hoc videre in reliquis sensibus, unguentis minus diu nos delectari summa & acerrima suavitate conditis, quam his moderatis: & magis laudari, quod ceram, quam quod crocum olere videantur. In ipso tactu esse modum & mollitudinis & levitatis. Quinetiam gustatus, qui est sensus ex omnibus maxime voluptarius, quique dulcedine præter cæteros sensus commovetur, quam citò id quod valde dulce est, aspernatur aut respuit? Quis potione uti aut cibo dulci diutius potest? quum utroque in genere ea, quæ leviter sensum voluptate moveant, facillimè fugiant satietatem: sic omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est.

[1] *Cicero 3. de Oratore.*

[2] Sensibilium *autem* exuperationes, sensuum instrumenta corrumpunt. nam si motus sit vehementior, instrumentique sensus superet vires, dissolvitur ratio. id autem erat sensus, dissolviturq; perinde atque

[2] *Arist. 2. de anim. 12.*

Visum lædentia. atque concentus intentione, cum vehementer fides pulsantur.

[1] Lucret.

[1] Præterea splendor, quicunque est acer, adurit
Sæpè oculos, ideò quod semina possidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.

[2] Senec. Ep. 83. [2] Difficiles faciunt oculos diutini morbi, etiam ad minimam radii solis offensionem: *ideoque* [3] solem ægra lumina formidant.

[3] Idem de brevit. vitæ 82.

[4] Senec. Herc. fur.

[4] — torpet acies luminum,
Hebetesque visus vix diem insuetum ferunt.

[5] Plutarch. de exilio. [5] Multi sunt cibi amari & acres, mordentesque palatum, aut linguam vellicantes: quibus tamen dum dulcia & grata quædam admiscemus, id quod offendebat adimitur. Sunt & colores aspectu molesti, ad quæ ob vehementiam nimiamq; vim oculorum acies confunditur, & hebetatur. at pro remedio iis adjicere licet umbras, aut avertere oculos ad viridia, & jucundum habentia colorem.

Iuvantia.

[6] Senec. 3. de ira 9. [6] Confusis *siquidem* oculis prosunt virentia, & quibusdam coloribus infirma acies acquiescit, quorum colore præstinguitur.

[7] Plato de mundi nat. *Et ut* [7] albus color visum dispescit: *ita* niger componit atque coagmentat.

[8] Senec. 1. Nat. 3. [8] Quidam hoc genere valetudinis laborant, ut ipsi sibi videantur occurrere, ut ubique imaginem suam cernant. Quare? quia infirma vis oculorum non potest ne proximum quidem sibi aërem perrumpere, sed resistere. Itaque quod in aliis efficit densus aër, in his facit omnis. Satis enim valet qualiscunque ad imbecillem aciem repellendam: longe autem magis visum nostrum nobis remittit, quia crassior est & pervinci non potest, sed radios luminum nostrorum moratur, & eo, unde exierunt, reflectit.

Oculorum debilitas.

Curatio.

[9] Senec. Ep. 93. [9] Si quid obstat oculo, & visum impedit, debet removeri. Huic opus est remedio, quo purgetur

acies,

acies, & officientem ſibi moram effugiat, &c. Ocu- Præſervatio.
los quoque ægros non medicus tantum curat, ſed
etiam monet. non eſt, inquit, quod protinus im-
becillam aciem committas improbo lumini: à te-
nebris primo ad umbroſa procede; deinde plus au-
de, & paulatim claram lucem pati aſſueſce. Non eſt,
quod poſt cibum ſtudeas; non eſt, quod plenis ocu-
is & tumentibus imperes. Afflatum & vim frigo-
ris in oculos incurrentis evita. Aliaque ejuſmodi,
quæ non minus, quam medicamenta proficiunt.
Adjicit remediis medicina conſilium.

[1] Fœniculum nobilitavere ſerpentes, guſtatu ſe- [1] *Plin.* 20.23.
nectam exuendo, oculorumque aciem ſucco ejus
eficiendo. Unde intellectum eſt, hominum quoq;
caliginem præcipuè eo levari.

[2] — μαράθου δ' ἐ νήχυτος ὅρπηξ [2] *Nicander*
Βοσκηθεὶς ὠκύντε καὶ ἀυγήεντα τίθησι. *Ther.*
[3] — *paſtusque marathro* [3] *Rov. vert.*
Luminibus ſolitum gaudet rediiſſe vigorem.

[4] Oculorum aciem folia raphani, [5] acetum ſcil- [4] *Plin.* 20.3.
inum, [6] ſuccus lini, [7] roſmarini, [8] centaurei majo- [5] *Id.* 23.2.
is, addita aqua fotus. [6] *Id.* 20.22.

[9] Chryſelectrum ſi cum melle Attico conteratur, [7] *Id.* 24.11.
oculorum obſcuritatibus medetur. [8] *Id.* 25.12.
[9] *Id.* 37.3.

[10] Chelidoniam viſui ſaluberrimam hirundines [10] *Id.* 8.27.
monſtravere, vexatis pullorum oculis illa medẽtes.

[11] Euphorbiæ lacteus ſuccus miris laudibus cele- [11] *Id.* 5.1.
bratur in claritate viſus.

Nihil autem ei nocentius ebrietate. [12] Vino im- Viſui nocet ebrietas.
modico lingua quidem præpeditur, labra verò ſol- [12] *Clem. A-*
vuntur, oculi autem detorquentur ac divertuntur, *lex.* 2. *Pæd.* 2.
cum præ humiditatis multitudine viſus tanquam in
piſcina natet, & mentiri coacti exiſtimant omnia
in orbem ferri. numerare autem non poſſunt quæ
procul ſunt, tanquam ſint unica. Atque duos ſoles
videre mihi videor, ebrius dicebat Thebanus ſenex.

Motus enim à caliditate vini viſus, ſæpius ejus, quod unum eſt, multiplicem apprehendit ſubſtantiam. Nihil autem differt an viſum moveat, an id quod movetur: idem viſui ex utroque accidit, qui propter fluctuationem non poteſt ſubjectum perfectè comprehendere.

[1] Horat. 1. Sat. 2.

[1] *— ſaltat Milonius, ut ſemel icto*
Acceſſit fervor capiti, numerusque lucernis.

[2] Athen. 9. Deipn. 12.

[2] Oculos noſtros decipi temulentia monſtravit apertè ſuo reſponſo Anacharſis, ebriorumque falſas eſſe opiniones declaravit. Nam cum inter compotandum uxorem ejus quidam eſſet intuitus; conjugem, inquit, minimè pulcram duxiſti, ô Anacharſi. Ita mihi quidem videtur, ait ille; ſed heus tu puer, meracius mihi poculum miſce, ut formoſam illam faciam.

[3] Nonnus 15. Dionyſ.

[3] Ὄμμασι δερκομένοισιν ἐδιπλώθησαν ἐρίπναι·
Καὶ βλεφάροις δοκέεσκον ἰδεῖν διδυμάζυγον ὕδωρ.
Oculis videntibus duplicabantur rupes,
Et oculis videbantur videre duplicem aquam.

Cæcitatis cauſſæ.

Nec viſum modo depravat ebrietas, ſed & quandoque tollit.

[4] Athen. 10. Deipn.

[4] Bibaces & vinoſos cum recenſet Theopompus, Dionyſium juniorem Siciliæ tyrannum nominat, qui ob temulentiam corruptis oculis excæcatus ſit. Ariſtoteles, in explicanda Syracuſiorum adminiſtratione publica, ait continenter ipſum ad nonageſimum usque diem ebrium interdum fuiſſe, atque ideò hebetatos illius oculos.

[5] Ovid. 6. Faſt. 5.

[5] *— vinis oculique animique natabant.*

[6] Polybius 3. Hiſt.

Sed ſunt & aliæ Cæcitatis cauſſæ. [6] Hannibalem tanta ophthalmiâ invaſit, ut altero tandem oculo ſit captus.

[7] Appian. 4. de bell. civil.

[7] Senex proſcriptus, quo mutaret oris ſpeciem, pelliculam induxit alteri oculo: deinde pace reddita, & amota pellicula, oculus lõgo otio redditus eſt inutilis.

[1] Poſt

[1] Post vicesimum annum multis restitutus est visus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum vitio: multis repente ablatus simili modo, nulla præcedente injuria. Venas pertinere ab is ad cerebrum, peritissimi autores tradunt. *Vasis hisce, nervos opticos vocant, obstructis, ac proinde præclusa spiritibus in oculum via, perit visus, nullo oculi vitio. Perit & cum Suffusio ob pupillam consistens impedit, ne crystalloides primum vivendi organum, externarum rerum species atque simulacra excipiat, neve illa liberè cernat. Principio cum tenuis adeo est humor, ut minimè deprehendi possit, fumi duntaxat, & muscæ ante oculos obversari putantur. Tandem crassescens omninò visum præpedit.* [1] Plin. 11.37.

Suffusionis caussa.

[2] Quomodo oculos major & perfecta suffusio excæcat, sic modica turbat. [2] Senec. Ep. 85.

Suffus. & Cæcitatis curatio.

In suffusione [3] homo solus emisso (*potius* à pupilla remoto) humore cæcitate liberatur. [4] Felle inunctis oculis ex melle nihil utilius prædicant. [5] Confert & mustelæ cinis. [3] Plin. 11.37. [4] Id. 28.8. [5] Id. 29.6.

[6] Chelidonia hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. *Ridet hoc* [7] *Celsus. Sed Aristoteles caussam reddit: nempe* [8] eos renasci, si pungantur ac evellantur, cum adhuc fiunt, non autem, ubi perfecti fuerint. *Hoc verò miraculosum:* [9] Joannes Arag rex, quod filius Ferdinandus victor & incolumis è bello rediisset, præ nimio gaudio oculorum visus, quos amiserat, recuperavit. [6] Idem 25.8. [7] 6.6. [8] 4. de ortu anim. 6. [9] Marineus 12. de reb. Hisp.

[10] Oculi uni animalium homini depravantur: unde cognomina Strabonum & Pætorum. Ab iisdem, qui altero lumine orbi nascerentur, Coclites vocabantur: qui parvis utrisque, Ocellæ: Luscini injuriæ cognomen habuêre. [10] Plin. 11.37.

Caligo est tenebrosa visio ex crassiore densioreque facta tunica cornea.

Caliginis essentia.

Curatio. [1] Idem 20. 15. [1] Cæpæ ſativæ olfactu ipſo & delacrymatione caligini medentur, magis verò ſucci inunctione.

[2] Id. 21. 20. [2] Caligines oculorum ſucco meliſſophylli cum melle inungi eximium habetur.

[3] Id. 23. 4. [3] Balſaminum oculorum claritati plurimum confert, caliginem diſcutit.

[4] Id. 24. 5. [4] Exprimitur ſuccus tuſis fagi foliis cum ſemine, qui miſtus oleo caliginem oculorum aufert.

[5] Ibid. 15. [5] Chamæſyce claritati oculorum, & contra ſuffuſiones utiliſſima, & cicatrices, caligines, nubeculas, in vino cocta, inuncta.

[6] Ibid. 16. [6] Succus radicis ari cum melle Attico oculorum caligines diſcutit.

[7] Id. 25. 5. [7] Elleborum nigrum oculorum caliginem fotu diſcutit: ob id quidam & inunxere trito.

[8] Ibid. 8. [8] Florentibus chelidoniis ſuccus exprimitur, & in æreo vaſe cum melle Attico leniter cinere ferventi decoquitur, ſingulari remedio contra caligines oculorum. Utuntur & per ſe ſucco in collyriis, quæ chelidonia appellantur ab ea.

[9] Ibid. 12. [9] Caligines ariſtolochia diſcutit. Ad hypochyſin & caliginem, cyclaminon in paſtillos diluunt. Peucedani ſuccum ad claritatem & caligines, cum meconio & roſaceo.

[10] Ibid. 13. [10] Anagallidis ſuccus oculorum caliginem diſcutit cum melle, & ex ictu cruorem & argema rubens, magis cum Attico melle inunctis.

[11] Id. 27. 5. [11] Alectorolophos utilis caligini oculorum cocta cum faba freſa melle addito.

[12] Id. 29. 6. [12] Viperam vivam in fictili novo comburere, addito fœniculi ſucco ad cyathum unum, & thuris manna una, atque ita ſuffuſiones oculorum & caligines inungere utiliſſimum eſt. Medicamentum id echion vocatur. Fit & collyrium è vipera, in olla putrefacta, vermiculisq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum ſale, quem lingendo, claritatẽ oculorum conſequuntur.

[1] Ulu-

[1] Ululæ fel prædicatur ad albugines, ſuffuſiones, caligines: adeps ſimiliter ad claritatem. Aquilæ, quam dicunt pullos ad contuendum ſolem experiri, miſto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ & caligationes ſuffuſionesque oculorum. Eadem vis & in vulturino felle eſt cum porri ſucco & melle exiguo. Item in gallinacei felle alligato ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: item ad ſuffuſiones oculorum, maximè candidi gallinacei. Fimum quoque gallinaceorum, duntaxat rubrum luſcioſis illiniendum monſtrant. [1] *Ibid.*

[2] Mituli cauſticam vim habent. Lavantur plumbi modo ad oculorum albugines caliginesque. [2] *Id.* 32. 9.

[3] Hieracium vocatur collyrium, quod ita maxime conſtat: temperatur autem id Hammoniaci unciis quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atramenti ſutorii, quod chalcanthum vocant, totidem, miſyos verò una, croci ſex. Hæc omnia trita aceto Thaſio colliguntur in pilulas, excellentis remedii contra initia glaucomatum & ſuffuſionum, contra caligines & ſcabritias & albugines. [3] *Id.* 34. 11.

Nubecula tenuis eſt humor corneæ inhæreſcens, cujus adhæſu putat laborans, ſe per nebulam, per vaporem, per fumum res omnes intueri. Nubeculæ eſſentia.

[4] Sanat omnia oculorum vitia lactucæ ſuccus cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, aduſtionesque omnes, præcipuè caligines. Curatio. [4] *Id.* 20. 7.

[5] Folia loti cum melle, oculorum cicatrices, argema, nubeculas, diſcutiunt. Othonnes ſuccus oculorum medicamentis convenit. Mordet enim leviter & excalfacit, adſtringitque ſiccando: Purgat cicatrices, & nubeculas, & quicquid obſtat. Quidam tradunt lavari, atque ita ſiccatum digeri in paſtillos. [5] *Id.* 22. 21.

Ille verò humor ſenſim craſſeſcens tandem albuginem parat. Eſt enim Albugo craſſus & albus hu- Albuginis eſſentia.

mor in cornea, aut etiam ſupra hanc ita concretu atque denſatus, ut omnem plerumq; videndi aciem perſtringat.

Curatio. [1] *Id.*20.5.

[1] Cæparum ſucco & cicatrices oculorum, & albugines, & argema inunxere.

[2] *Id.*22.8.

[2] Oculorum quoque albugines, herbam, quam centum capita vocant, ſanare adalligatam tradiderunt.

[3] *Id.*22.25. [4] *Id.*24.5. [5] *Id.*29.6. [6] *Id.*32.9. [7] *Id.*24.6.

[3] Valent ad oculorum argema, & albugines horminum, [4] cedri ſuccus, [5] fel caninum, [6] mituli plumbi modo loti.

[7] Ammoniacum claritati viſus in collyriis convenit. Pruritum, cicatrices, albugines oculorũ tollit.

[8] *Ibid.*11.

[8] Scobem ebeni oculis unicè mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum paſſo, caliginem diſcutit. Ex aqua vero radice, albugines oculorum.

Oculi ruptura.

Rhexis eſt ejuſdem corneæ ruptura, vel ſectio, vel exeſio.

Curatio. [9] *Id.*29.6.

[9] Anguium adeps ærugini miſtus, ruptas oculorum partes ſanat, & membrana ſive ſenectus vernatione eorum exuta, ſi adfricetur, claritatem facit.

Procidentiæ curatio.

In hac primum albugineus humor emanat, oculumque multo minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tum eſt oculi procidentia, quæ Græcis eſt proptoſis.

[10] *Id.*36.20.

[10] Hæmatites lapis procidentes oculos præclarè cohibet.

[11] *Id.*20.20.

[11] Prodeſt & portulaca foliis tritis cum corticibus fabæ.

Oculi confuſio cur.

Ab hac diverſa eſt oculi confuſio, in qua ex ictu humores permiſti confuſique ſunt, citra eruptionem ullam.

[12] *Id.*22.11.

[12] Stœbe cocta in vino oculis ictu cruentatis & *confuſis* medetur.

[13] *Id.*36.20.

[13] Lapis hæmatites oculis cruore ſuffuſis mirè convenit.

Glauco-

Glaucoma est cryſtalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuſcum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumum, aut per nebulam ſe videre arbitrantur. Hinc loquẽdi formula apud Latinos, glaucoma ob oculos objicere. Glaucoma.

[1] *Ei nos factitiis fabricis, & doctis dolis*
Glaucoma ob oculos objiciemus: eumque ita
Faciemus, ut quod viderit, non viderit.

[1] *Plautus Milite.*

[2] Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli VII. dierum emendari, ſpecillo demiſſo in dextram partem, ſi dexter oculus curetur, in ſiniſtram, ſi ſiniſter: aut felle recenti aſionis. noctuarum eſt id genus maximum. [3] aut jecoris recentis inaſſati ſanie, cum deſpumato melle.

Curatio. [2] *Plin. 29. 6.* [3] *Id. 28. 8.*

Nunc adhærentis mẽbranæ affectus percurramus.

Πτερύγιον *ſive Vnguis, nervoſa dura & albicans membranula eſt ex angulo ſeſe obtendens, & plerumque pupillam contegens.* Oculi unguis.

[4] Sepiæ cortex cicatrices oculorum cum melle ſanat, pterygia cum ſale & Cadmia ſingulis drachmis. *Ipſius autem* [5] Cadmiæ effectus ſiccare, perſanare, ſiſtere fluxiones, pterygia & ſordes oculorum purgare, ſcabritiem extenuare.

[4] *Id. 32. 6.* [5] *Id. 34. 10.*

Omnium autem frequentiſſime oculos infeſtant epiphora, & ophthalmia, ex quibus & dolores acerbi & alii plerique morbi expullulant.

Ἐπιφορὰ *quandoque generaliter ſumitur, pro impetu humoris in quamlibet partem: ita Plinius dixit epiphoras uteri, & ventris & oculorum. Verum de his plerumque intelligitur, ut ſit* Epiphoræ nomen.

[6] *—acre malum ſemper ſtillantis ocelli.* [6] *Iuven. Sat. 6.*

Epiphora eſt tenuis humoris impetus, lacrymarum ſpecie in oculos factus. Eſſentia.

[7] Epiphoris oculorum aut doloribus imponitur peponum caro, [8] cæpa in cinere cocta cum farina hordeacea, [9] apium per ſe tritum, aut cum pane,

Curatio. [7] *Plin. 20. 3.* [8] *Ibid. 5.* [9] *Ibid. 11.*

[1] *Id.*20.14. vel polenta, [1] cuminum per ſe, vel tumentibus cum
[2] *Ibid.*17. melle, [2] aniſi radix tuſa è vino, [3] portulaca fronti
[3] *Ib.*20. temporibusque cum polenta, ſed ipſis oculis è lacte
[4] *Ib.*21. & melle, [4] oxylapathum ſativum frõtibus, [5] lini ſe-
[5] *Ib.*22. men cum thure & aqua, aut cum myrrha ac vino,
[6] *Id.*21.21. [6] hemerocallis folia, [7] amylum, lens cum meliloto
[7] *Id.*22.25. aut cotoneo, [8] malobathrum vino expreſſum, [9] pa-
[8] *Id.*23.4. nacis radix cum polenta, pſyllium fronti, [10] cicutæ
[9] *Id.*25.12. ſuccus, & [11] lacertæ cinis.
[10] *Ibid.*13.
[11] *Ib.*29.6. [12] Hyoſcyami ſemen bibunt obolo, tantundem
[12] *Id.*25.12. meconii adjicientes, vinumque, ad epiphoras inhibendas.

Ophthalmiæ nomina. Ὀφθαλμία, *Oculorum morbus, ſive (ut Solinus loquitur)* Ocularia ægritudo, *ſumitur, ut Pleuritis, Nephritis, & aliæ voces generales, pro peculiari oculorum affectu. Celſus Lippitudinem vocat. Et qui ea laborat*, Lippus *dicitur à* λείβω. Δάκρυα λείβειν *eſt lacrymas fundere, cui affine* leep *noſtrum.*

Eſſentia. *Ophthalmia eſt oculi inflammatio ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effuſa.*

[13] *Plutarch.* 5.*Symp.*7. [13] De reliquis morbis cum maximè cum facillimè Ophthalmiæ contagium ad una degentes: tam acrem habet vim viſus adficiendi alterum.

[14] *Ovid.*2. *de rem.amor.*

[14] *Dum ſpectant læſos oculi, læduntur & ipſi:*
Multaque corporibus tranſitione nocent.

[15] *Senec.*2.*de Clem.* 6. *Sed requiritur & patientis diſpoſitio.* [15] Imbecilles oculos eſſe ſcias, qui ad alienam lippitudinem & ipſi ſuffunduntur.

In hoc autem, & in aliis oculorum affectibus, altero oculo male affecto, ſani ratio habenda, ne in conſenſum trahatur.

[16] *Incertus* 1. *Anthol.*

[16] Καὶ γὰρ δεξιὸν ὄμμα κακούμενον ὄμματι λαιῷ
Πολλάκι τοὺς ἰδίους ἀντιδίδωσι πόνους.

[17] *Roverius vertit.*

[17] *Namque oculus ſano læſus dat ſæpe labores,*
Alter & alterius noxia damna capit.

Curatio. *Vini potus lippis noxius.*

[1] *Potor nobilis, Aule, lumine uno*
Luſcus Phryx erat, alteroque lippus:
Huic dicit medicus, bibas caveto
Vinum: ſi biberis, nihil videbis.
Ridens Phryx, oculo valebis, inquit.
Miſceri ſibi protinus deunces,
Sed crebros jubet: exitum requiris?
Vinum Phryx, oculus bibit venenum.

[1] *Martial.6. Epigr.78.*

[2] Lippitudinis levandæ gratia, vena ſecatur.

[2] *Plutarch.de hu qui ſero à num.pun.*

[3] Contra lippitudines retrò aures fricare prodeſt, & lacrymoſis oculis frontem: [4] fel illitum frontibus: aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus, & croci uncia, inunctum.

[3] *Plin. 28.6.*
[4] *Ibid.8.*

[5] Cancri etiam oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt.

[5] *Id.32.8.*

[6] Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis continuis lippiturus: item qui draconis caput habeat. Hirundinum pullos plena luna excæcant, reſtitutaque eorum acie capita comburuntur: hoc cinere cum melle utuntur ad claritatem, & dolores, ac lippitudines, & ictus.

[6] *Id.29.6.*

Surditatis cauſſæ.

Gravis auditio atque ſurditas ſola magnitudine differunt. Fiunt autem vel cerebro, vel primo audiendi organo, vel auris anfractu aut læſo aut impedito.

Fit quandoque, ut & in viſu diximus, à vehementi objecto.

[7] *Prætervadit enim vox fauces ſæpe, facitque*
Aſperiora foris gradiens arteria clamor.

[7] *Lucr.4.*

[8] Sonitus aquæ montes ſcindentis, & cum ſtrepitu in Nilum cadentis horrenda quædam res, & auditu intolerabilis apparet, multique prope accedentes auditum amiſerunt.

[8] *Philoſtr.6.de vita Apoll. 12.*

Curatio.

[9] Apium ſucco radicis gravitatem aurium mitigat: *ut &* [10] naſturtium tritum impoſitum auribus cum fico: *item* [11] chalchantũ per fiſtulas inſpiratum.

[9] *Plin. 20.11.*
[10] *Ibid.13.*
[11] *Id.34.12.*

*Id.*20.1. [1] Foliorum cucumeris ſylveſtris ſuccus auribus ſurdis cum aceto inſtillatur.

Odoratus læſi cauſſæ. *Odoratus quoque perit, vel imminuitur impedito narium ethmoidisque oſſis meatu, quo ſpiritus ac odor duci ſolet. Idque vel phlegmone facit, vel gravedo, vel ſarcoma, vel polypus.*

[2] *Iuven. Sat.* 6. [2] *— mediis in naribus ingens Gibbus.—*

At ſi horum nulla ſigna comparent, offenſionis cauſſa vel ad priores cerebri ventriculos, vel ad eas propagines (mammillares vocant) in quibus eſt odorandi ſenſus, referri debet.

[3] *Athenæus* 15. *Deipn.* 39. [3] Maſurius ſenſus in capite poſitos odoribus demulceri ac deliniri inquit. quod Alexis in Improba ſic dixit:

[4] *Grot. vert.* [4] — ὑγιείας μέρος

Μέγιστον, ὀδμὰς ἐγκεφάλῳ χρηστὰς ποιεῖν.

— ſanitatis maxima

Pars eſt, odore cerebrum perfundi bono.

Tactus. [5] *Plin.* 10.71. [5] Tactus ſenſibus omnibus eſt, etiam quibus nullus alius: nam & oſtreis & terreſtribus vermibus quoque. Exiſtimaverim omnibus ſenſum & guſtatus eſſe.

Guſtus læſi cauſſæ. *Guſtus perit, aut imminuitur, nervis mollioribus, qui à tertia cerebri conjugatione exeunt, perfrigeratis, aut quadamtenus obſtructis, aut certè ea cerebri parte affecta, unde illi originem habent. Depravatus verò guſtus, qui abſurdi alienique ſaporis perceptio eſt, accidit quum vel linguæ corpus, vel quæ ipſum veſtit membrana, vitioſo atque tetro humore imbuitur.*

[6] *Senec. Ep.* 109. [6] Iſto modo dicas licet, non eſſe in melle dulcedinem. Nam ipſe ille, qui eſt, eſſe debet ita aptatus linguæ palatoque ad ejuſmodi guſtum, ut ille tali ſapore capiatur, non offendatur. Sunt enim quidam, quibus morbi vitio mel amarum videtur.

[1] Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua: homini & in palato: *in quibus & loquela.* [1] *Plin.* 11. 37.

Linguæ uſus.

[2] Homo igitur linguam abſolutam, molliſſimam, & latam præcipuè habet, ut commoda ſit & ad ſapores percipiendos, & ad literas exprimendas. Eſt enim homo omnium maximè animalium ſenſu facilis. Et lingua, quæ mollis eſt, vim tangendi præcipuè obtinet: guſtus autem, tactus quidam eſt. Ad literarum etiam explanationem & ad ſermonis expreſſionem lingua mollis, lata & abſoluta accommodatior eſt: quippe quæ contrahere, producere, dilatare, denique varie afformare poſſit. Patet hoc in iis, quibus non ſatis abſoluta eſt. blæſi enim balbi, & torti ſunt: quod vitium literarum defectus eſt. [2] *Ariſt.* 2. *de part. anim.* 17.

Balbutiei cauſſa. Eſſentia.

Idem fit à nimia linguæ craſſitie, aut alio naturali vitio conformationis, quod etiam mutos facit.

[3] Erat Crœſo filius habilis ad cætera, ſed mutus. Ad cujus vitium emendandum Crœſus pro viribus omnia fecerat, cum alia excogitando, tum verò Delphos mittendo ad oraculum ſciſcitandum; atque ei Pythia talibus reſpondit, [3] *Herodot.* 1. *Hiſt.* 85.

Λυδὲ γένος, πολλῶν βασιλεῦ, μέγα νήπιε Κροῖσε,
Μὴ βούλου πολύευκτον ἰὴν ἀνὰ δώματ' ἀκούειν
Παιδὸς φθεγγομένου. τόδε σοι πολὺ λώϊον ἀμφὶς
Ἔμμεναι. αὐδήσει γὰρ ἐν ἤματι πρῶτον ἀνόλβῳ.
Lyde genus, rex multorum, valde inſcie Crœſe:
Ne cura gnati exoptatam audiſſe loquentis
Intra ædes vocem: ſine qua potior tibi longe.
Ille die quoniam primum infelice loquetur.

Porrò captis mœnibus quidam Perſa in Crœſum ſibi ignotum, ut occiſurus, vadebat. Quem invadentem ſe Crœſus quum videret, tamen præſenti clade affectus, devitare negligebat: nihil putans differre an percuſſus oppeteret mortem, an non. Id ubi filius ejus mutus aſpexit, timens patri, erupit in

Mutus ſponte ſanatus.

vocem,

vocem, inquiens, Homo, ne perimas Crœſum. Atque hoc ille primum effatus, poſtmodum per omne vitæ tempus vocalis extitit. *Ita* [1] mutus in periculo patris naturalia vocis impedimenta rupit, qui plus quinquennio tacuerat.

[1] *Senec. 3. Contr. 5.*

Mutorum remedia.

[2] Pulegii ſemen obmuteſcentibus olfactu admovetur.

[2] *Plin. 20. 14.*

[3] Proſerpinaca in quantalibet laſſitudine recreari tradunt defeſſos, etiam cum obmutuerint, ſi ſubjiciatur linguæ.

[3] *Idem. 27. 12.*

Balbutiei curatio.

Naturalem Balbutiem egregiè ſuperavit, [4] cui ſine dubio ſumma vis dicendi conceditur, Athenienſis Demoſthenes, in quo tantum ſtudium fuiſſe, tantusque labor dicitur, ut primum impedimenta naturæ diligentia, induſtriaq; ſuperarit; cumque ita balbus eſſet, ut ejus ipſius artis, cui ſtuderet, primam literam non poſſet dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo loquutus putaretur. Deinde cum ſpiritus ejus eſſet anguſtior, tantum continenda anima in dicendo eſt aſſequutus, ut una continuatione verborum (id quod ejus ſcripta declarant) binæ ei contentiones vocis, & remiſſiones continerentur. Qui etiam (ut memoriæ proditum eſt) conjectis in os calculis ſumma voce verſus multos uno ſpiritu pronuntiare conſueſcebat: neque is conſiſtens in loco, ſed inambulans atque aſcenſu ingrediens arduo.

[4] *Cicero 1. de Oratore. Plutarch. in vita.*

Dentium ſtupor.

Dentes variè affici ſolent: modò enim ſtupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorumque fructuum eſu;

[5] *Namq; ita connexa eſt* (anima) *per venas, viſcera, nervos,*
Oſſaque, uti dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidaï ſtringor aquaï:

[5] *Lucr. 3.*

Dolor.

modo dolore conflictantur graviſſimo, idque ferè ob deſtillationem.

[6] Den-

[1] Dentium *autem*, oculorum, aurium dolor ob hoc ipſum acutiſſimus eſt, quod inter anguſta corporis naſcitur: non minus mehercle, quam capitis ipſius. [1] *Senec. Ep.* 78.

Dentium dolori medetur aqua marina.

[2] Is, qui ſe nihil ſcribere juxta mare habitantibus de curatione dentium ajebat, uſum marinæ oſtẽdit. [2] *Plutarch: prac. ſan.*

Hujus ſuccedaneum quibuſdam urina; quæ etiam dentium ſordes abſtergit.

[3] *Egnatius, quod candidos habet dentes,* [3] *Catull.* 40.
Renidet uſquequaque.——
Quod quiſque minxit, hoc ſibi ſolet mane
Dentem atque ruſſam defricare gingivam:
Vt, quo iſte veſter expolitior dens eſt,
Hoc te amplius bibiſſe prædicet lotî.

Diodorus Siculus de Hiſpanis: Mirabilis apud eos viget conſuetudo. Nam cum munditia ſemper elegantes exiſtant, una in re videntur immundi, & ſpurcitie pleni. Univerſum ſiquidem corpus lavant urina, dentesque fricant, hanc optimam corporis curam exiſtimantes. Quod etſi Diodorus vituperat, ego tamen (*verba ſunt* [4] *Lucii Marinei*) laudo. Magna ſiquidem vis ineſt urinæ, quæ multis morbis medetur, ut philoſophi dicunt & medici. [4] *De reb. Hiſp.* 1.

Curatio.

Dentium doloris remedia ſunt [5] gummi oleæ, [6] cucumeris ſylveſtris ſuccus, [7] ſtaphylini radix, [8] naſturtium, infuſo in aures ſucco, [9] Clepidium adalligatum brachio qua doleat, gith coctum cum aceto, [10] ſinapi, [11] ſtaphys agria in aceto decocta, [12] pix cedria, [13] Ammoniacum accenſum. [5] *Plin.* 13. 11. [6] *Id.* 20. 1. [7] *Ibid.* 5. [8] *Ibid.* 13. [9] *Ib.* 17. [10] *Ib.* 22. [11] *Id.* 22. 1. [12] *Id.* 24. 5. [13] *Ibid.* 6.

[14] Allium dentium dolorem tribus capitibus in aceto tritis imminuit, vel ſi decocti aqua colluantur, addaturque ipſum in cava dentium. [14] *Id.* 20. 6.

[15] Lactucæ folia trita ex aceto, colluta matutinis bis menſe, dentium dolorem prohibet. [15] *Ibid.* 7.

[16] Dentium dolores ſedat tritum ex aceto capparis [16] *Ibid.* 15.

[1] *Id.* 23.7. paris semen decoctum, vel manducata radix: [1] caprifici succus appositus in lana, aut in cavis eorum abditus: *multaque alia apud Plinium, & alios.*

[2] *Cardan.* 2. *Contr.* 2.7. *Magicum videtur, quo* [2] quidam perpetuum tridui dolorem clavo emendicato, quibusdam obscuris notis in ligno cum eo descriptis, ter tacto dente, non solum protinus sanavit: sed jusso asservari clavo, quem in ligno confixerat, pollicitus est perpetuam ejus dentis incolumitatem, quæ etiam subsequuta est.

CAP. VI.

Faucium, & pulmonum morbi, symptomata, caussæ, signa, & curationes.

Anginæ etymon, essentia. [3] *Festus.* ANgor [3] est animi, vel corporis cruciatus, propriè à Græco συνάγχη, id est, strangulatione dictus. unde & faucium dolor Angina vocatur. *Plautus:*

[4] *Mostell.*

[4] In anginam ego nunc me velim verti, ut veneficæ illi
Fauces prehendam, atque enicem scelestam stimu- (latricem.

Merito itaque, quod angat, & velut laqueo strangulet hominem, Angina dicitur, affectus fauces, id est summas gulæ gutturisque partes, per quas tum cibi potusque, tum spiritus introitus est, præcludens. Nomina. *Græcis κυνάγχη, συνάγχη, seu λυκάγχη, quæ nomina Aurelian. dici putat ἀπ' ἀγχόνης, à suspendio, quia instar suspendii suffocat: vel à συνέχειν, id est, cohibendo spiritum, quia respirationem prohibet: vel quia canes, sues. Vnde apud Comicum,*

[5] *Plautus Trin.*

[5] Sues moriuntur angina hic acerrima.

Et apud poëtam,

[6] *Virgil.* 3. *Georg.*

[6] —quatit ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.

Lupi crebrò hoc symptoma perpetiuntur: vel, ut

vult Aëtius, quoniam ea correpti canum in morem linguam exerant. Συνάγχη *potius à* σὺν *&* ἄγχω *dicta videtur Sennerto, quam à ſuibus, quod linguæ Græcæ analogiæ non reſpondeat: quaſi non eſſet uſitatum Græcis duabus vocalibus occurrentibus in compoſitione, conſonantē euphoniæ cauſſa interjicere.*

De vocibus παρακυνάγχη *&* παρασυνάγχη *videndus Paulus, & ex eo Gorræus.* Angina vinaria.

A ſimili [1] Anginam vinariam habere dicuntur, [1] *Feſtus.*
qui vino ſuffocantur. [2] *Scalig. in Caſtig.*

[2] Quiſquis hoc dixit, ſequutus eſt eum, qui Demoſthenem dixit ἀργυράγχην ἔχειν. *De eo lepidam hiſtoriam* [3] ſcripſit Critolaus, legatos *ſcilicet* Mileto veniſſe Athenas, auxilii petēdi gratia. Tum qui pro ſeſe verba facerent, quos viſum erat, advocaſſe. advocatos, uti erat mandatum, verba pro Mileſiis ad populum feciſſe. Demoſthenem Mileſiorum poſtulatis acriter reſpondiſſe, neque Mileſios auxilio dignos, neque ex rep. id eſſe contendiſſe. Poſtridie cum res agi denuo cœpta eſſet, Demoſthenem lana multa collum cervicesq; convolutum, ad populum prodiſſe, & dixiſſe ſe συνάγχην pati, eò contra Mileſios loqui non quire. Tum è populo unum exclamaſſe: Non συνάγχην quod Demoſthenes pateretur, ſed ἀργυράγχην eſſe. Ipſe etiam Demoſthenes, non id poſtea concelavit, quin gloriæ quoque hoc ſibi aſſignavit. Nam cum interrogaſſet Ariſtodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepiſſet, & Ariſtodemus talentum reſpondiſſet: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem. *Idem Hagæ cuidam nuper gloriari licuit, qui nunc æternum tacet, ſed gratis.*

Argentangina.
[3] *Agell.* 11.9. *Plut. in vita.*

Angina præceps admodum malum, inprimis ubi neque in faucibus, neque in cervice quicquam apparet. Hac ſæpe videmus brevi temporis ſpatio ſublatum ægrotum, conſtante mente integriſque ſenſibus. Anginæ cauſſæ.

Paulo

Paulo minus periculi est, quum interiores laryngis fauciumque musculi, manifesta phlegmone tentantur. Talis inflammatio quandoque & à spina faucibus inhærente.

[1] *Plutarch. in præc. San.*

[1] Niger sane oratoriam artem in Galatia docens, forte fortuna spinam piscis deglutiverat, cum subitò foris supervenit quidam rhetor, ac declamare cępit. Ibi Niger, ne speciem concedentis silentio præberet metuens, ètiamnum spina in faucibus inhærente declamavit & ipse. sed orta inde magna & dura inflammatione, impatientia doloris exsecari sibi spinam introrsum profunde vulnere adacto passus est. per quod vulnus exemta quidem est spina: verum ipse eo ex vulnere, quod sanatu difficile esset, humoresque affluerent parti læsæ copiosi, mortuus est. *Sed veræ Anginæ exemplum affert Seneca:* [2] Homo summæ frugalitatis cum hilaris cœnasset, genere valetudinis præcipiti abreptus, angina, vix compressum arctatis faucibus spiritum traxit in lucem. Intra paucissimas ergò horas, postquam omnibus erat sani ac valentis officiis functus, decessit.

[2] *Epist.* 101.
Præservatio.
[3] *Cels.* 4.4.
Curatio.
[4] *Plin.* 22.24.
[5] *Id.* 30.4.
[6] *Id.* 27.7.
[7] *Id.* 20.17.
[8] *Id.* 25.3.
[9] *Id.* 24.19.
[10] *Id.* 26.4.
[11] *Id.* 23. *præf.*
[12] *Id.* 13.5.
[13] *Id.* 22.23.
[14] *Id.* 23.12.
[15] *Id.* 24.7.
[16] *Id.* 27.12.
[17] *Id.* 24.7.
[18] *Id.* 32.8.
[19] *Id.* 23.2.
[20] *Id.* 21.19.
[21] *Id.* 34.12.
[22] *Id.* 23.8.
Spirandi difficultas.
[23] *Cels.* 4.4.

[3] Angina non periclitari toto anno vulgò audio, si quis pullum hirundinis ederit.

[4] Anginis utilissimum est mel, [5] fel anserinum cum elaterio & melle, [6] absinthium cum melle & nitro, [7] anisum cum melle & hyssopo ex aceto gargarizatum, [8] herba quæ vocatur Britannica, [9] herba quæ gignitur super fimeta ruris, [10] argemonia sumpta ex vino, [11] omphacium, [12] chrysocolla, [13] laser gargarizatus, [14] herba proserpinaca, [15] palmipissa liquida, [16] polygonum, [17] pix, [18] menarum salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus, [19] oxymeli calidum gargarizatum, [20] violæ ex aqua potæ, [21] misy, [22] nuces juglandes cum ruta & oleo.

Sed quævis remedia præcedat venæ sectio.

[23] Est etiam circa fauces malum, quod apud Græcos

cos aliud atque aliud nomen habet, prout se intendit. Omne in difficultate spirandi consistit. Sed hæc dum modica est, neq; ex toto strangulat, Δύσπνοια appellatur. Cum vehementior est, ut spirare æger sine sono, & anhelatione non possit, Ἄσθμα, Anhelatio & Suspirium *Scribonio, Plinio,* [1] *Senecæ, & qui eo laborant* Ἀσθμαλικοὶ *Græcis,* Anhelatores *Plinio,* Suspiriosi *Marcello. De hoc affectu conqueritur Seneca*: Uni morbo quasi assignatus sum : quem quare Græco nomine appellem, nescio. Satis enim apte Suspirium dici potest. Brevis est valde & procellæ similis. impetus est: intra horam ferè desinit. Quis enim diu expirat? Omnia corporis aut incommoda aut pericula per me transierunt: nullum mihi videtur molestius. Quidni? aliud enim, quicquid est, ægrotare est: illud animam agere. Itaque Medici hanc meditationem mortis vocant. Facit aliquando spiritus, quod sæpe conatus est.

Asthmatis essentia.

Nomina.

[1] *Epist.* 54.

Asthmatis causa ferè obstructio pulmonum : rarò in corde sedem habet, cujus tamen exemplum hic afferam.

Caussæ.

[2] Scombergius in curru suo intercepto spiritu enectus. Is jam à longo tempore difficultate respirandi laborabat, ad quam per intervalla accedebat acutissimus circa præcordia dolor, quo cum corripiebatur, sudore per totum corpus diffluebat, adeoque debilitabatur, ut prope anima linqui videretur. Verum ut erat moderata & patienti natura, cum nihilominus quotidiana aulæ officia minimè intermitteret, longa assuetudine & morbum sibi familiarem, & suis minus suspectum fecerat. Secto corpore, quod prævalidum ac vastum vivus habuerat, admiratione dignum Chirurgis ac Medicis fuit, quod membrana ac carnea omnis pars, quæ sinistram cordis regionem tegit, & ad flabellationis assiduæ usum dilatatur, ac comprimitur, ex immo-

Symptomata.

[2] *Thuanus Hist.* 122.

dico calore, & liberaliore victu tota ossea reperta est, ita ut respirandi facultatem impediret, idq; tandem repentinæ suffocationi caussam dedisse creditum est. Nam alioqui saluberrimo temperamento, nullaque pars in eo non maximè sana erat, nisi quatenus crebra strangulatione vexabatur.

Curatio.
[1] *Plin. 20. 21.*
[2] *Ibid. 6.*

[1] Hippocrates radicis altheæ decoctæ succum asthmaticis in vino bibendum dedit: [2] aliqui allium tritum in lacte.

[3] *Idem. 26. 7.*

[3] Molon ex vino dyspnœæ medetur: centaurium majus ecligmate: plantago succo vel cibo: Vettonicæ tusæ pondo libra, mellis Attici semuncia ex aqua calida, quotidie bibentibus. Aristolochia vel agaricon, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnœas bibitur: item hyssopum & asthmaticis: *aliaque plura apud Plinium.*

Sputi sanguinis caussa.

Ex pulmonum vena casu, labore, clamoribusve, aut aliis caussis rupta, sæpe sanguis expuitur. Remedium affert Comicus:

Curatio.
[4] *Plautus Mercat.*

[4] *—jamdudum sputo sanguinem,*
CH. *Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvum feceris.*

Sed non rarò lethale.

[5] *Ovid. 1. de Ponto 4.*

[5] *Cernis ut è molli sanguis pulmone remissus,*
Ad Stygias certo limite ducat aquas?

[6] *Plutarch. in vita Ag. & Cleom. Polyb. 2. Hist.*

[6] Antigonus post prœlium vociferans pulmonem dirupit, vimque sanguinis effudit, atque acri febre correptus expiravit.

[7] *Valer. Max. 9. 2.*

[7] L. Sylla animi concitatione nimia, atque immoderatæ vocis impetu, convulso pectore, spiritum cruore ac minis mistum evomuit.

[8] *Hippocr. 5. Aph. 31.*
[9] *Virgil. 9. Æneid.*

[8] E pulmone autem prodire inditium est, si spumosus sputo rejiciatur. *Ita apud poëtam sagitta emissa,*

[9] *—stomachoque immissa sub altum*

Pectus

Pectus abit, reddit specus atri vulneris undam,
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone pependit.
Quod etiam lethale fuit,
— abolitaque intus
Spiramenta animæ lethali vulnere rupit.

Phthiseos caussæ.

[1] A sanguinis sputo, puris sputum malum; & [2] à puris sputo, tabes.

[3] Pharnuches ab equo lapsus sanguinem evomuit, nactusque est morbum, qui in phthisin evasit.

[4] Adrianus imp. venando jugulum & costam fregit: *unde sanguinis sputum & tabes. Vtrumque & à veneno.*

[1] *Hipp.7.Aph.16.*
[2] *Ibid.17.*
[3] *Herodot.3.Hist.88.*
[4] *Spartian.*

Ita [5] Philippus rex Aratum veneno sustulit. Ac principio quidem ignota res cæteris fuit; neq; enim ea vis erat pharmaci, ut in ipso statim articulo necaret: sed mora temporis corporis valetudinem afficiebat. [6] Non præceps *scilicet*, neque acre, sed ex illis, quæ lentos calores primum in corpore & tussim excitant languidam: unde ita sensim ad tabem perducunt. Ipsum verò Aratum non latebat malum, quod hoc modo palam est factum. Is aliquando, quum unum è sputis, queis paries erat consputus, sanguine mixtum esse observasset, famula adstanti, Hæc nos, inquit, prœmia amicitiæ nostræ erga Philippum retulimus.

[5] *Polybius Hist.8.*
[6] *Plutarch.in vita.*

Neque inter tabis caussas ultima est tristitia. Ita [7] Menenio Consuli Romano præ dolore ac mœrore animi tabes vix sanabilis conciliata.

[7] *Dionys.Hal. Ant.Rom.11.*

Φθίσις autem, quam Latini Tabem, & veteres Græci μείωμα *vocarunt, vel latè sumitur, pro omni corporis extenuatione,*

[8] *Ossa atque pellis sum, miser à macritudine:*

vel pressè, pro ea, quæ fit ab exulceratione pulmonis, & Græcis propriè [9] φθόη, *ut &* [10] πύη *appellatur.*

[8] *Plaut.Capt.*
[9] *Gal.7.Aph.16.*
[10] *Aretæus 1. de causs. & sign.diut.18.*

Hæc cōtagio inficit. [11] Multos enim, qui in eo morbi genere aliis inservissent, ipsos una periisse *novimus.*

Contagiosa.
[11] *Isocrat.Æginet.*

Præservatio. *Quia etiam plerumque hæreditaria,* [1] tabe extin-
[1] *Plutarch. de his qui serò à num. pun.* ctorum liberos, tantisper dum cadaver comburebatur, sedere jubebant pedibus in aquam demissis.

Curatio. [2] *Plin. 20.6.* [3] *Idem 20.22.* [4] *Id. 22.22.* [5] *Id. 24.16.* [6] *Id. 26.7.* [7] *Ibid. 11.*

[2] Porri sectivi succus sanguinem excreantibus, & phthisicis, vel ex ipso cibo prodest: *item* [3] allium in fabæ sorbitione, ecligmata è semine lini, [4] acanthi radices incoctæ cibo, maximè ptisana, iasione olus sylvestre, [5] aron è melle, myrrhis in sorbitione, [6] verbenaca, [7] geranii drachma in vini cyathis tribus bis die, plantaginis succus, & ipsa decocta.

[8] *Id. 22.22.* [8] Defectis corporibus, & phthisicis constat bulbos asphodeli cum ptisana decoctos aptissimè dari: panemq; ex his cum farina subactis, saluberrimũ esse.

[9] *Cels. 3.22.* [9] Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cœli mutatione, sic, ut densius, quam id est, ex quo discedit æger, petatur.

[10] *Plin. 24.6. & 31.6. & Cels. 3.22.* [10] Sylvas eas duntaxat, quæ picis resinæque gratia radantur, utilissimas esse phthisicis, aut qui longa ægritudine non recolligant vires, satis constat: & illum cœli aëra plus ita, quam navigationem Ægyptiam proficere, plus quam lactis herbidos per mõtium æstiva potus.

[11] *Ibid. 7.* [11] Picem etiam phthisicis cyathi mensura quidam dederunt, & contra veterem tussim.

Peripneumoniæ nomina. *Peripneumonia est pulmonis inflammatio, quæ & πνευμονία, Hippocrati quoq; πλευμονία dicitur. Possit Latinis* Pulmonia *appellari, ut hoc affectu correpti à Columella* Pulmonarii *nuncupantur.*

Caussa. [12] *Cels. 2.7.* *Succedit quandoque pleuritidi, vel anginæ,* [12] si subito finita est.

Prognosticum. [13] *Plutarch. quæst. nat.* [13] Medici periti ex appetitionibus ægrotantium de eorum vel salute vel interitu præsagiunt. & narrat Mnesitheus medicus initio πνευμονίας, eum qui cœpas appetat, servari, qui ficus, perire: quod temperamentis appetitus, affectibus temperamentum sit subsequens.

[1] Peri-

[1] Peripneumonicis datur tragoriganum cū melle, [2] mel decoctum, [3] ficus decoctæ cum fœngræco, [4] aron, [5] centaureum majus, item hyssopum, & [6] pancration ecligmate.

Curatio. [1] Plin. 20.17. [2] Id.22.24. [3] Id.23.7. [4] Id.24.16. [5] Id.26.7. [6] Id.27.12. [7] Cels.2.7.

[7] Color autem pulmonis, si neque per sputa, neque per cucurbitulas, neque per sanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus est, vomicas aliquas interdum excitat.

Vomica pulmonis est abscessus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriaque cysti concluditur. Hæc frequens est in tabidis. Quare utrumque affectum jungit Satyricus: Vomicæ essentia.

[8] *Et phthisis & vomicæ putres.*

[9] Petroselinum præcipuum ad vomicas, cochlearibus binis succi additis in cyathum marrubii succi, atque ita aquæ calidæ tribus cyathis. Buselinon ejusdem effectus.

[8] Iuvenal. Sat. 13. Curatio. [9] Plin. 20.12.

[10] Castor in ovum inane marrubii succum addit, ipsumque ovum infundit melle æquis portionibus tepefactum, vomicas rumpere, purgare, persanare promittens. [10] Id.20.22.

Præterea [11] medentur vomicæ parthenium calfacto succo pota, paliuri radix, [12] chamædrys. [13] Cochleæ *quoque* suspiria emendant & vomicas.

[11] Id.22.17. [12] Id.24.13. [13] Ibid. 15.

Sed vomica & [14] suppuratio melius ferro rescinduntur, (*si in thorace sint*) quam medicamento. [14] Columell. 6. R.R. 11.

Ita quidam [15] deploratus à medicis vomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoste. [15] Plin. 7.50.

Et [16] divinæ fortunæ vulnus Pheræo Jasoni quidam exitii ejus cupidus intulit. Nam cum inter insidias gladio eum percussisset, vomicam, quæ à nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, ut hominem pestifero malo liberaret.

[16] Valer. Max. 1.8. Cicer. 1. de nat. deor.

CAP. VII.

Thoracis morbi, symptomata, eorumque signa, & curationes.

Pleuritidis etymon, nomina, essentia.

[1] *Gal.2.Meth.2.1.ad Glauc.3.*

PLeuritis inter eos morbos [1] *Galeno recensetur, qui* à loco affecto nomen obtinent. *Cum autem* ὁ ὑπεζωκὼς τὰς πλευρὰς ὑμὴν, *membrana quæ costis subtenditur, Græcis dicatur* πλευρα, *inde potius deductum videtur* πλευρίτιδος, *quæ est istius membranæ inflammatio, vocabulum, quam vel* ἀπὸ τ πλευρε, *id est, à latere, ut voluit* [2] *Duretus: vel* ἀπὸ τ πλευρῶν, *id est, à costis, ut placuit* [3] *Rondeletio, &* [4] *Iacchino.*

[2] *annot.in Holler.26.*
[3] *Method. 15.*
[4] *com. in 9. Rhas.39.*
[5] *1. Prognost.*
[6] *2. de vict acut.*
[7] *3. Aph.23.*

Quamvis enim Hippocrates Pleuritidem [5] ἄλγημα τ πλευρέων, *id est, dolorem costarum appellaverit, & eodem sensu* [6] ὀδύνην τ πλευρέων: *Idem tamen alibi* [7] πόνυς πλευρέων ἀπὸ τ πλευρίτιδων *separavit. Quia scilicet non omnis lateris dolor est pleuriticus, licet omnis pleuritis cum lateris dolore conjuncta sit. Vulgo Latinis hic affectus, morbus* Costalis, *vel* Lateralis, *& Barbaris* Pleuresis *appellatur. Serenus quoque* Telum *vocari scribit,* [8] quod corpus dolore instar gladii transverberet: *quemadmodum hodie non dissimiliter* La punta *Italis nuncupatur.*

[8] *Isidor.4.6.*

Caussa interna.

Interna Pleuritidis caussa est tenuis biliosusque sanguis, qui ex vena cava cordi assidente inter costas & succingentem membranam incidens, inflammationem ibi parit.

Externa.

Externa, quæ istius impetum movet, est excandescentia, vociferatio, ebrietas, &c.

[9] *Polybius 2. Hist.4.*

[9] Agro Illyriorum rex ebrietati & id genus liberalioribus epulis indulgens, in pleuritin incidit, quæ post paucos dies ipsum sustulit.

Prognosticũ.

[10] *Cicero 3. de Oratore.*

Fortassis die septimo, qui acutorum criticus:

[10] Namque tum latus ei dicenti condoluisse, sudorem-

doremque multum consequutum esse audiebamus: ex quo cum cohorruisset, cum febri domum rediit: dieque septimo est lateris dolore consumptus.

Symptomata.

[1] Huic dolori lateris febris & tussis accedit, & per hanc excreatur, si tolerabilis morbus est, pituita: si gravis, sanguis. Interdum etiam sicca tussis est, quæ nihil emolitur. Idque primo vitio gravius, secundo tolerabilius est.

[1] *Cels. 4. 6.*

Curatio.

Remedium verò est magni & recentis doloris, sanguis missus. At sive levior, sive vetustior casus est, vel supervacuum, vel serum id auxilium est, confugiendumque ad cucurbitulas est, ante summa cute incisa.

[2] Pleuriticis datur staphylinos ex aqua, [3] tragoriganum cum melle, [4] phu radix, [5] laser in sorbitione vinum poturis, [6] mellis decoctum, [7] erysimum cum melle, [8] ficus cum fœnogræco decoctæ, [9] ammoniacum, [10] apocyni semen ex aqua, [11] candidus mori flos ex vino, [12] centaureum majus, hyssopum, peucedani succus, [13] hypericon ex vino.

[14] Recte etiam sinapi ex aceto super pectus imponitur, donec ulcera pustulasque excitet, & tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Præter hæc circumdare primum oportet latus hapso lanæ sulphuratæ: deinde cum paulum inflammatio se remisit, siccis & calidis fomentis uti. Ab iis transitus ad malagmata est. Si vetustior dolor remanet, novissimè resina imposita discutitur.

[2] *Plin. 20. 5.*
[3] *Ibid. 17.*
[4] *Id. 21. 20.*
[5] *Id. 22. 23.*
[6] *Ibid. 24.*
[7] *Ibid. 25.*
[8] *Idem 23. 7.*
[9] *Idem 24. 6.*
[10] *Ibid. 11.*
[11] *Ibid. 14.*
[12] *Idem 26. 7.*
[13] *Ibid. 8.*
[14] *Celsus 4. 6.*

Empyematis caussa.

[15] Ex Pleuritide *plerumque, aliquando etiam* [16] ex angina, *&* [17] peripneumonia, *non bene tussi expurgatis abscessus exoritur, è quo tandem rupto pus sæpe universum in thoracis capacitatem influit.*

[18] Est quidem ἐμπύημα, sive suppuratio omnis, puris tum confectio, tum collectio, quacunque sit parte corporis: at Medicis proprie ea est, quæ in thorace vel pulmonibus fit.

[15] *Hipp. de affection. 5. Aphor. 8. Gal. 4. loc. aff. 8. 5. loc. aff. 3.*
[16] *Hipp. 5. Aph. 10.*
[17] *Gal. 2. Progn. 59.*
[18] *Gal. ibid. 60.*

Curatio.

[1] Plin. 21.20. [1] Suppurationes purgant iris rufa, [2] violæ, [3] hordei farina ex posca, addita resina & galla, faba in cibo fresa, & cum allio cocta, [4] mori radix, [5] elleborum nigrum: [6] discutiunt onopordon, [7] Smyrnii radix illita.

[2] Ibid. 19. [3] Id. 22.25. [4] Idem 23.7. [5] Idem 25.5. [6] Idem 27.12. [7] Ibid. 13.

[8] Idem 23.1. [8] Vitis nigra suppurationes incipientes discutit, veteres maturat & purgat: [9] recentes *etiam* nigro pœoniæ semine, veteres rubro discutiuntur.

[9] Idem 27.10.

[10] Ibidem 2. [10] Fæx aceti resistit suppurationum incrementis.

[11] Idem 24.4. [11] Cerri folia & cortex, & glans, siccat collectiones suppurationesque.

Empyematis curationem spontaneo sanguinis fluxu, ex testimonio affert Orator:

[12] Demosth. advers. Conon.

Symptomata.

[12] Febres me continuæ sequebantur, & cruciatus totius corporis perquam & vehementes & atroces: inprimis verò laterum atque imi ventris: neque cibum capere poteram: &, ut medicus quidam affirmabat, nisi mihi doloribus afflicto, & jam desperato purgatio sanguinis ultro copiosa supervenisset, me saniosum (ἔμπυον) factum, fuisse periturum: nunc is sanguis recessu mihi suo saluti fuit.

Tussis essentia. caussa.

Tussis, Græcis βὴξ, est efflatio vehemens, quâ quicquid spirandi instrumentis molestum est, natura expellere conatur.

[13] Senec. Ep. 75. [13] Distillatio *plerumque* tussim facit.

Curatio.

Tussi dulcia medentur:

[14] Martial. 11. Epigr. 87.

[14] *Leniat ut fauces medicus, quas aspera vexat*
Assiduè tussis Parthenopæe tibi,
Mella dari, nucleosque jubet, dulcesque placentas,
Et quicquid pueros non sinit esse truces.

[15] Plin. 20. 13. [15] Putant subtrita eruca tussim infantium sedari.

[16] Catull. carm. 45.

[16] *Hic me gravedo frigida, & frequens tussis*
Quassavit, usque dum in tuum sinum fugi,
Et me recuravi ocimoque & urtica.

[17] Plin. 20.4. [18] Ibid. 5. [19] Ibid. 7.

[17] Ad tussim mane jejunis prodest raphanus cum melle, [18] inula condita, [19] lactuca hyssopite admisto,

misto, [1] nasturtium ex melle, ruta cum ficu, & decocta ad dimidias partes, potaque ex vino, [2] pulegium, [3] cunila gallinacea, [4] targoriganum cum melle.

[1] *Ibid.13.* [2] *Ibid.14.* [3] *Ibid.16.* [4] *Ibid.17.*

[5] Porrum sectivum tussim, & distillationes thoracis, pulmonis & arteriæ vitia sanat, datum in sorbitione ptisanæ, vel crudum, præter capita sine pane, ita ut alternis diebus sumatur: vel si purulenta excreentur. *Plura apud Plinium. Sed*

[5] *Idem.20.6.*

[6] Ἀμυγδαλὴ τ̃ βηχὸς ἀγαθὸν φάρμακον.
Remedium tussis optimum est amygdala.

[6] *Phrynich. apud Stob.*

CAP. VIII.

Cordis symptomata. eorum caussæ & curationes.

COr [7] solum viscerum, atque omnino partium corporis, nullum vitium patitur grave, idque recta ratione. Cum enim principium corrumpitur, nihil est, quod cæteris, quæ inde pendeant, præbere auxilium possit.

[7] *Arist.3.de part.anim.4.*

[8] Solum hoc viscerum vitiis non maceratur, nec supplicia vitæ trahit: læsumque mortem illico affert.

[8] *Plin. 11.37.*

[9] *Non hic herba valet, non hic nocturna Cyteis:*
Non Perimedea gramina cocta manu.
Non eget hic medicis, non lectis mollibus æger:
Huic nullum cœli tempus & aura nocet.
Ambulat, & subito mirantur funus amici.

[9] *Propert.2. El.4.*

Præcipua cordis Symptomata sunt Syncope, & Palpitatio.

Syncope est præceps virium lapsus; *ut ante se à veteribus Medicis definitam testatur Galenus.*

Syncopes essentia.

Hac minor est λειποθυμία *&* λειποψυχία, *in quibus non est tanta animi exolutio.*

Caussæ cordis affectus omnes, sæva animi pathemata, dolor atrox, nimia evacuatio, labor, inedia.

Caussæ.

[1] *Plautus Curcul.* [1] *—inanitate jamdudũ inteſtina murmurant.*
Tenebræ oboriuntur, genua inedia ſuccidunt,
Animo male eſt.

& quæcunque calorem nativum, ſpiritusque diſſolvunt atque diripiunt.

[2] *Lucret. 6.* [2] *Nocturnumq; recens extinctum lumen, ubi acris*
Nidore offendit nares, conſopit ibidem.

[3] *Senec. Ep. 58.* [3] Fortes quidem & paratiſſimi fundere ſuum ſanguinem, alienum videre non poſſunt. Quidam ad vulneris novi, quidam ad veteris & purulenti tractationem inſpectionemque ſuccidunt, & linquuntur animo: alii gladium facilius recipiunt, quam vident. Non eſt hic timor, ſed naturalis affectio, inexpugnabilis rationi. *Itaque facile animo deficiunt.*

Curatio. *In Lipothymia ſive animi deliquio convenit refrigeratio, tam quæ fit ab aëre, quam ab aqua frigida. Illa enim ſpiritus in unum cogunt, eorumq; diſſipationem prohibent, qui quidem plurimi & tenuiſſimi ſolent venire ad faciem, ut ſenſuum muneribus miniſtrent.*

[4] *Senec. 4. Nat. 13.* *Hinc* [4] animo relictos ſtupentesque frigida ſpargimus, ut in ſenſum ſuum redeant.

Id oſtendit poëta in anhelante, & ad frigidiorem auram quaſi reviviſcente Sarpedone:

[5] *Homer. Iliad. 5.* [5] Τόν δ' ἔλιπε ψυχὴ, κατὰ δ' ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀχλύς·
Αὖτις δ' ἀμπνύνθη, περὶ δὲ πνοιὴ βορέαο
Ζώγρει, ἐπιπνείουσα κακῶς κεκαφηότα θυμόν.
Hunc autem deſeruit anima, & circa oculos offuſa eſt caligo.
Rurſus autem refocillatus eſt, circum verò aura boreæ
Recreabat afflans ægrè ſpirantem animam.

Quod ipſum melius facit inſperſio aquæ frigidæ; ut in vulnerato Hectore,

[6] *Ibid. 14.* [6] Ἔνθά μιν ἐξ ἵππων πέλασαν χθονί. καδδέ οἱ ὕδωρ
Χεῦαν. ὁ δ' ἀμπνύνθη, καὶ ἀνέδρακεν ὀφθαλμοῖσιν.

Tum

Tum ipſum ex equis admoverunt terræ: circa autem ipſum aquam
Fuderunt. hic autem reſpiravit & aſpexit oculis.
& in Laodamia ob mariti diſceſsũ animo deficiente;

[1] *Lux quoq; tecum abiit. tenebris exanguis obortis* — [1] *Ovidius Epiſt. Her.*
Succiduo dicor procubuiſſe genu.
Vix ſocer Iphiclus, vix me grandævus Acaſtus,
Vix mater gelida mœſta refecit aqua.

ubi nota cauſſam, fortem mœſtitiam: ſymptoma, ut in Plautino loco, tenebras oculis oborientes: alterum eſt loquela ſuppreſſa. Ita Andromache ob inopinatum Æneæ conſpectum, — Symptomata.

[2] *— medius exterrita monſtris* — [2] *Virgil. 3. Æneid.*
Diriguit viſu in medio: calor oſſa reliquit:
Labitur; & longo vix tandem tempore fatur.

Et miſer poëta de ſe ipſo:

[3] *Si jam deficiam, ſuppreſſaque lingua palato* — [3] *Ovid. 3. Triſt. 3.*
Vix inſtillato reſtituenda mero.

Optimum in animi defectu id remedium.

[4] *Et jam deficiens ſic ad tua verba revixi,* — [4] *Idem 1. de Ponto 4.*
Vt ſolet infuſo vena redire mero.

Cordis palpitatio, immoderata eſt concuſſio, vehementi diaſtole atque ſyſtole moleſta. — Cordis palpit. eſſentia.

Affectus hic Græcis παλμὸς τῆς καρδίας *appellatur. Marcellus* Cordis ſaltationem *vocat.* — Nomina.

[5] ὀρχεῖται δ' ἡ καρδία φόβῳ. — [5] *Æſchylus Inferiis.*
Salit autem cor timore.

ita Comicus:

[6] *Extimuit illam, jam horret corpus, cor ſalit.* — [6] *Plautus Ciſtell.*

Alii cordis ſaltum, pulſum, formidinem, jectigationem. *Serapio* Caphoram, *Rhaſes* titillationem, *Avicenna, & omnes Arabum ſectatores* Cordis tremorem, ([7] quia tremor fit ſemper à facultate languida) *ſed minus commodè, ut videtur Mercuriali,* [8] quia in tremore cum motus fit ſurſum & deorſum, fit loci mutatio, in palpitatione verò nequaquam id accidit: — [7] *Riolan.* [8] *Mercur. 2. Pr. 10.*

accidit: deinde tremor fit à virtute debili; in palpitatione verò illud non est necesse. Itaque distincti hi affectus.

Caussæ. [1] Crato Epist. 136. [1] In Maximiliano II. Imp. præter hydropem pulmonis, palpitationis caussa fuit aqua in pericardio aucta. *Quinetiam*

[2] *Æschyl. Sept. ad Theb.* [2] Φόβῳ οὐχ' ὑπνώσσει κέαρ.
Præ timore non quiescit cor.

[3] *Virgil. 5. Æneid.* [3] *— exsultantiaque haurit*
Corda pavor pulsans.

Et ex pavore

[4] *Ovid. 3. Fast.* [4] *Corda micant regis, totoque è corpore sanguis*
Fugit, & hirsutæ diriguere comæ.

Hinc joci apud Comicos:

[5] *Plautus Aulul.* [5] *Cor meum cœpit artem facere ludicram.*
[6] *Idem Capt.* [6] *— Abi directum cor, ac suspende te.*
Tu sussultas, ego vix adsto præ formidine.

[7] *Anaxandrides apud Stob. 43.125.* [7] — Ὦ πονηρὰ καρδία,
Ἐπιχαιρέκακον ὡς εἶ μόνον τοῦ σώματος·
Ὀρχῇ γὰρ εὐθὺς ἢν ἴδῃς δεδοικότα.

[8] *Grotius vertit.* [8] *— O cor improbum,*
Quam tu malignum es solum in toto corpore!
Nam subito saltas, ubi timentem videris.

Idem præstat gaudium: & de eo hoc Plauti;

[9] *Pl. Milite.* [9] *Dicito doctè, & cordatè, ut ei cor saliat.*

CAP. IX.

Ventriculi symptomata, horumque caussæ, & curationes.

OS inprimis ventriculi multa symptomata exercent. Horum alia fiunt, quatenus eximio id sensu præditum, ut Cardialgia, Cardiogmos: alia quatenus appetentiæ sedes, qualia sunt diminuta, atque dejecta appetentia, bulimus, appetentia canina, pica, malacia, sitis.

Καρ-

Καρδιαλγία est oris ventriculi dolor, & καρδιωγμὸς morsus aut erosio oris ventriculi: quod [1] veteres καρδίαν nominabant, appellationem (ut ajunt) deducentes ab his symptomatibus, quæ adfert. *Cum verò ab affecto ore ventriculi cor in consensum trahatur, Galenus videtur tribuere similitudini.* naturæ congeneitatem *vocat. Alexander potius referendum* dicit ad vicinitatem. *Sed cum* [2] membra naturalia sint valdè separata à vitalibus, *putat Mercurialis,* [3] non propter vicinitatem cor compati ori ventriculi, sed potius ob excellentiam sensus, qua id præditum est: *quæ & Fernelii est sententia.*

Cardialgiæ & Cardiogmi essentia.
Etymon.
[1] *Gal.* 5. *loc. aff.*
[2] *Plato Timæo.*
[3] 3. *Prax.* 2.

[4] Cardiacus morbus nihil aliud est, quam nimia imbecillitas corporis, quod stomacho languente, immodico sudore digeritur. Licetque protinus scire eum esse, ubi venarum exigui, imbecillique pulsus sunt. Sudor autem supra consuetudinem, & modo & tempore, ex toto thorace & cervicibus, atque etiam capite prorumpit, pedibus tantummodo & cruribus siccioribus atque frigentibus.

Cardiaci morbi essentia.
[4] *Cels.* 3. 19.
Symptomata.

[5] Curatio prima est, supra præcordia imponere quæ reprimant cataplasmata: secunda sudorem prohibere. Id præstat acerbum oleum vel rosa, vel myrteum aut [6] melinum. [7] Tertium auxilium est, imbecillitati jacentis, vino ciboq; succurrere. *Nam* [8] Cardiacorum morbo unicam spem in vino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alii non nisi in remissione. Illi, ut sudorem coërceant: hi, quia tutius putant, minuente se morbo: quam plurium sententiam esse video.

Curatio.
[5] *Plin.* 23. 1.
[6] *Athenæus* 25. *Deipn.* 12.
[7] *Cels. cit.*
[8] *Plin.* 23. 1.

[9] Cum polenta sylvestrium seridum radices stomachi caussa sorbentur: & cardiacis illinuntur super sinistram mammam ex aceto.

[9] *Id.* 20. 5.

[10] Datur & cardiacis brassicæ decoctæ jus, *item* [11] membrana quæ fel contineat, in potu vel cibo.

[10] *Ibid.* 9.
[11] *Idem* 28. 8.

[1] *Idem* 20.13.

[1] Diocles rutam cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacea.

[2] *Iovius in vita Pomp. Columnæ.*

[2] Scipio Lancelotus medicus Julium II. pontificem ſtomachi vitio proſtratum, & alimenta repudiantem, oblato Perſico pomo, ad certam vitæ ſpem fœliciter erexit.

Cibi faſtidium.
[3] *Paul.* 3.57.

[3] Ἀνορεξία ſeu ἀποσιτία eſt σιτίων ἀποστροφὴ, ciborum averſio ſeu faſtidium, *ſed ut aliquid tamen aſſumatur. eo differt* ἀπὸ τῆς ἀσιτίας, *quod hæc ſit abſtinentia cibi in totum.*

Inedia diuturna.
[4] *Plin.* 11.54.

[4] Homini non ante ſeptimum diem lethalis inedia: duraſſe & ultra undecimum plerosque, certum eſt.

[5] *Athenæus* 2. *Deipn.*

[5] Timonis amita quotannis in ſpelæo, urſarum more, bimeſtre tempus abſque ullo alimento delituit ſemianimis, ut ſola inſpiratione viveret ac ægrè dignoſceretur.

Appetitus proſtrati cauſſæ.

Imminuitur autem vel omnino proſternitur appetentia, cibique faſtidium adeſt, quum corpus universum multo luxuriat alimento, aut quum os ſtomachi pingui adipe, vel lento humore obtunditur, vel etiam, quum ſtomachus à cauſſa calida & humida relaxatur. Vnde liquet, quam male medici paſſim imbecillitate ſtomachi laborantibus præſcribant juſcula.

[6] *Cicer.* 16. *Ep. fam.*

[6] De Medico & tu bene exiſtimari ſcribis, & ego ſic audio. Sed plane curationes ejus non probo: jus enim tibi dandum nõ fuit, cum κακοστόμαχος eſſes.

Symptomata.
[7] *Iuvenal. Sat.* 13.
[8] *Ovid.* 1. *de Ponto* 11.

Affectus hic admodum moleſtus.

[7] *Perpetua anxietas nec menſæ tempore ceſſat,*
Faucibus ut morbo ſiccis, interque molares
Difficili creſcente cibo.

[8] *Os hebes eſt, poſitæque movent faſtidia menſæ,*
Et queror inviſi cum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, appone, quod educat aër:
Nil ibi, quod nobis eſuriatur, erit.

Nectar

Nectar & ambrosiam, latices, epulasque Deorum,
Det mihi formosâ gnava Iuventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum:
Stabit & in stomacho pondus inerte diu.

[1] Cibi satietas & fastidium aut subamara aliqua re relevatur, aut dulci mitigatur: *sed hac moderata. nam* Curatio. [1] *Cicero 1. de Invent.*

[2] *— stomacho dulcis & esca nocet.* [2] *Ovid. 2. Amor. 19.*

Hinc [3] mulsum ex austero vino factum, non implet stomachum: sed appetendi revocat aviditatem cibi. [3] *Plin. 22. 24.*

[4] Uvæ in ollis servatæ, & os, & stomachum, & aviditatem excitant. [4] *Id. 23. 1.*

[5] Cunila montana concoctionem mirè adjuvat, & ad cibos aviditatem. [5] *Id. 20. 16.*

[6] Cibi *prætere a* aviditatem faciunt, & fastidium detrahunt lupini, [7] anisum, [8] vinum modicum, [9] amygdalæ amaræ, [10] myrrhis. [6] *Idem 22. 25.* [7] *Id. 20. 17.* [8] *Id. 23. 1.* [9] *Ibid. 8.* [10] *Id. 24. 16.*

[11] Creduntur & ciborum appetentiam facere prunorum, cerasorum, ac vitium gummi. [11] *Ibid. 11.*

Ventriculo à nimia frigiditate debili (nam & hæc stupefacto velut stomacho appetentiam prosternit, [12] quoniam omnis immodica intemperies operationes exolvit) *Theriaca prodest.* Appetitus prostrati caussa. [12] *Gal. comm. in 2. Aph. 20.*

[13] Marcus Antoninus imperator erat valetudine usque adeo infirma, ut frigus principio ferre non posset, congregatisque militibus, ut ipse jussisset, priusquam cum eis colloqueretur, secederet paululum, ac modico cibo, idque noctu, semper uteretur. Nihil enim capiebat interdiu, præter medicamentum, quod Theriacum appellant: quod pharmacum non tam sumebat timoris caussa, quam quod erat infirmo stomacho & pectore, ut eum ob hanc caussam rebus suis potuisse sufficere arbitrentur. [13] *Xiphilin. in vita.*

Immodicæ famis duo sunt affectus: Bulimus, & Appe- Appetentiæ Caninæ, & Bulimi discrimen.

Appetentia canina. *Quas voces quidam pro synony-*
mis usurpant, alii variè distinguunt. Primo quod
Canina appetentia cum vomitu fiat, & quod qui ea
laborant, instar canum, ubi ventriculum repleve-
runt, mox vomitu cibum rejicere soleant: in Bulimo
[1] *Caussam vide Mercurial. 3. Prax. 8.* *verò non fiat vomitus. Deinde, quod Bulimon* [1] *li-*
pothymia comitetur, Canina verò appetentia sine ea
[2] *Galen. com. in 2. Aph. 1.* *fiat. Tertio,* [2] quod Bulimos magis specialis sit, Ca-
nina vero appetentia generalior. *Siquidem Bulimi*
una tantum caussa proditur, frigus nempe exter-
num: Canina verò appetentia, modo ab eadem, modo
[3] *annot. in Holler. 34.* *ab aliis quoque caussis. Duretus ita distinguit,* [3] ut
Bulimos Gallis sit *faim sans appetit, fames* sine ap-
petitu, Canina appetentia *appetit sans faim*, appeti-
[4] *de morbis ventric. 3.* tus sine fame: *quam distinctionem laudat* [4] *Varan-*
daus. Sennerto [5] Caninus appetitus est continua,
[5] *3. Pract. p. 1. s. 2. c. 2.* inordinata, & ferè inexplebilis fames: Bulimus au-
tem appetitus quidem magnus, sed non continuus;
imo verò qui sæpe in nauseam desinit, cum lipo-
thymia & virium defectione. *Imò nonnulli tantum*
abest ut Bulimon vehementem famem definiant, ut
contra velint in eo facultatem appetendi planè esse
[6] *Gal. com. in 2. Aph. 21.* *extinctam: idque auctoritate Galeni, qui scribit* [6] Bu-
limon incipere à fame, sed desinere in dejectionem
[7] *Plutarch. 6. Symp. 8.* facultatis appetentis. *Hinc* [7] Cleomenes negabat
Bulimum esse famis speciem, *& Herc. Saxonia ait,*
[8] *2. Tralect. 9.* [8] eos decipi, qui putant eum esse magnam famem.
Appellemus verò hunc affectum Bulimon cum Pau-
lo, Aëtio, Tralliano, aliis, antequam in totum lan-
guente nimium ventriculo, & pœnè extincto calore
Bulimi etymon. *aboletur fames; sed tum cum ægri adhuc vehemen-*
[9] *Athen. 10.* *ter appetunt. Et hoc significatum, ipsa nominis ratio*
[10] *Aristophanis Scholiastes.* *confirmat. Nam* βούλιμος, βουλιμία, βουλιμιάζεις,
nec non βούπεινα *dicuntur à* βου, *quæ particula auget,*
[11] *Vossius 2. Orator. Inst. 4. 7. 5.* *unde &* [9] κήϊξ sive larus dictus βουφάγος, *atque*
[10] Herculi dicatus est ob voracitatem: [11] & equus
Alexan-

Alexandri vocatus βȣκέφαλος, non à bubuli capitis similitudine, ut putavit Festus; & fortasse etiam Strabo (qui sic dictum ait à latitudine frontis:) sed, vel à capitis magnitudine, vel ab inusto bubuli capitis signo, quomodo κοππατίαι dicti, quibus inustum K. [1] Cæterum non solus Alexandri equus Bucephalus dictus ab inusta nota capitis, sed omnes equi sic vocabantur, qui eadem insignis origine notati fuerant. *Ita* [2] Græci Bulimon, magnam famem dicunt, assueti magnis & amplis rebus præponere Bu, à magnitudine scilicet bovis. Hinc est quod grandes pueros bupædas appellant, & mariscam ficum bisycon. [3] Videtur ergo Bulimus famem ingentem aut publicam notare: maximè apud eos, qui Æolica dialecto E pro B usurpant. non enim boulimon antiquitus, sed poulimon, quasi πολύλιμον appellant. *Affectus hic* βȣ́βρωσις *Plut. Hom.* φαγέδαινα, phagedæna *Aureliano*, Edacitas præter consuetudinem *Horatiano vocatur.* [4] Ego id πάθος invenio furcillam dictam à vetere collectore glossarum. Furcilla βȣ́λιμος, ὁ μέγας λιμός. *Nos vocare possumus* Honts-honger, Caninam appetentiam, *vel* VVolfs-honger, *sicut Hispani* Hambre de lobo, *famem lupi.*

[1] *Salmas. Plin. exerc. p. 892.*

[2] *Festus.*

[3] *Plutarch. 6. Symp. 8.*

[4] *Scaliger ad Fest. cit.*

Affectum hunc eleganter describit Callimachus: Symptomata.

[5] Αὐτίκα οἱ χαλεπόν τε καὶ ἄγριον ἔμβαλε λιμὸν,
Αἴθωνα, καρτερόν· μεγάλη δ' ἐστρεύγετο νούσῳ·
Σχέτλιος ὅσσα πάσαιτο, τόσων ἔχεν ἵμερος αὖτις.
[6] *His dictis, miserum pœna mulctavit acerba,*
Terribilemque famem tetros immisit in artus;
Flagrantem, immanem; tabes est tetra medullas.

[5] *Hymno in Cererem.*

[6] *Vulcanius vertit.*

Et fusius alterius βȣλιμιώττοντος, *sive famelici inexplebilem esuritionem Ovidius:*

[7] *— furit ardor edendi:*
Perque avidas fauces immensaq; viscera regnat.
Nec mora, quod potus, quod terra, quod educat aer,

[7] *8. Metam. in fine.*

Poscit; & appositis queritur jejunia mensis;
Inque epulis epulas quærit. quodque urbibus esse,
Quodque satis poterat populo; non sufficit uni.
Plusq; cupit, quo plura suam demittit in alvum.
Vtque fretum recipit de tota flumina terra;
Nec satiatur aquis; peregrinosque ebibit amnes;
Vtque rapax ignis non unquam alimenta recusat;
Innumerasque faces cremat; & quo copia major
Est data, plura cupit; turbaque voracior ipsa est:
Sic epulas omnes Erisichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul. cibus omnis in illo
Caussa cibi est: semperque locus fit inanis edendo.

[1] *Surius com. rerum in orbe gestarum.*

[1] Anno cIↃ IↃ XI. Maximilianus Cæsar comitia indixit apud Augustam, ubi illi oblatus est vir quidam prodigiosæ vastitatis & crassitudinis, atque incredibilis ingluviei, ita ut integrum vitulum crudum, vel ovem incoctam una vice devoraret, & tamen nec dum famem expletam diceret. Ferunt hominem Borealibus regionibus ortum fuisse, ubi ob locorum frigora, solent esse homines edaciores. quanquam hujus edacitas propemodum incredibilis videri possit.

Caussæ.

[2] *Agell. 16.3.*

[2] Erasistratus vim quandam famis non tolerabilem, quam Græci βούλιμον καὶ βούπεινα appellant, in diebus frigidissimis multò facilius accidere ait, quã cum serenum atque placidum est. Atque ejus rei caussas, cur is morbus in eo plerumque tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. *Sed eas affert Plutarchus, ubi refert* [3] Brutum ex labore & algore bulimia correptum. Quod mali, *addit*, apprehendit fere & pecudes & homines, quum per nivem lassescunt: vel quod calor ob corpus frigore astrictum, ubi coactus intro omnis est, alimentum statim consumat.

[3] *Plutarch. in vita.*

[4] *Idem 6. Symp. 8.*

Sic [4] docet Aristoteles, foris magno circumfuso & efficaci frigore, corporis interna vehementer incale-

calescere. *Vnde* [1] ventres hyeme & vere natura calidissimi. Quocirca iis temporibus alimenta copiosiora dari debent. Siquidem innatum calorem copiosiorem habent, pluribus igitur alimentis egent. Videtur igitur calor intro compulsus, & abundans, intus consumere alimentum, eoque deficiente ipse quoque ignis instar extingui. Itaque bulimo correpti cum vehementer esuriunt, tum admodum exiguo cibo sumpto reficiuntur: quod cibus ingestus quasi fomes est iterum exsuscitando calori.

[1] *Hippocr. 1. Aphor. 15.*

Vel apprehendit hæc fames, quod emissus halitus à nive fusa acris & tenuis penetret corpus, & calorem ex eo foras dispersum dissolvat. Quippe sudores efficere calor videtur occursu in superficie frigoris extinctus. [2] Etenim spiritus qui à nive defertur, est quasi æther istius concretæ substantiæ, & ramentum tenuissimarum partium, & vi præditum secandi dividendiq; non carnem modo, sed argentea etiam atque ærea vasa. videmus enim hæc nivem non continere: quippe exspirando ea consumitur, exterioremq; vasis superficiem humore opplet tenui ac glaciei simili, quem spiritus relinquit per meatus occulté exiens. Is ergo niveus spiritus per nivem ambulantibus acutus & flammæ in morem incidens, extrema urere videtur secando, & penetrare carnem ignis instar. Inde corpus majorem in modum rarescit, calorque foras fluens à frigore spiritus superficiem ambientis restinguitur. Itaq; roridum sudorem corpus evaporat ac tenuem, liquaturq;, & simul vires consumuntur. Quod si quis tum quiescat, non multum caloris è corpore dilabitur. Cum verò motus corporis nutrimentum celeriter calefacit, & calor foras se proripit, carne laxata: necesse est magnum virium fieri defectum. Cæterum frigus non densandi modo, sed etiam liquandi corpora vim habere, constat. Acribus etiam hye-

[2] *Idem 6. Symp. 8.*

mibus cotes plumbei loquantur. Et quod multis non eſurientibus accidit bulimia, oſtendit fluxum mãgis, quam denſationem corporis. Rareſcunt autem hyeme, ob quam diximus tenuitatem: alioqui etiam laſſitudine,& motu calorem in corpore ſitum acuente: qui attenuatus & fatigatus copiosè fluit & diſſeminatur per corpus. Mala denique & caricas probabile eſt, aliquid exhalare quo jumentorum (accidit bulimus equis & aſinis,cum caricas aut mala geſtant) attenuetur calor, & in partes minimas diſſipetur. alia enim aliis ut reficiuntur naturali ratione, ita etiam læduntur.

[1] *Agell. 16.3.*

[1] Quod Eraſiſtratus ſcriptum reliquit,inquit Phavorinus, propemodum verum eſt: Eſuritionem faciunt inanes patentesque inteſtinorum fibræ, & cava intus ventris, & ſtomachi vacua hiantia. quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur, & connivent: tunc loco, in quem cibus capitur, vel ſtipato vel adducto, voluntas quoque capiendi ejus deſiderandiq; reſtinguitur. Scythas quoque ait eundem Eraſiſtratum dicere, cum ſit uſus,ut famem longius tolerent, faſciis ventrem ſtrictiſſimè circumligare.

[2] *Plutarch. de fortuna.*

[2] Fit autem fames velut concuſſis alveis aſpera & turbulenta, attrahiturque vi alimentum, non citra dolorem, appetitusque excitatur non alimentum requirentis famis, ſitisve ſimilis,ſed inflammationi, quæ medicamentorum hauſtum applicationemve requirat.

Curatio.

[3] *Plutarch. 6. Symp. 8. & Bruto.*

[3] Brutus in diſcrimen vitæ adductus bulimo fuit, cum Dyrrhacio Apolloniam proficiſceretur per nivem copioſam, & eorum qui cibos geſtabant, nemo ipſum conſequeretur. ibi cum jam animo deficeret ac conſideret, coacti ſunt milites ad muros accurrere,& ab hoſtibus excubitoribus panem flagitare: quo ſtatim accepto, Brutum recreaverunt.

[3] In-

[1] Invenere herbas universæ gentes. Scythia eam, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam nascens, prædulcis. Aliam utilissimam ad ea, quæ spasmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiunt. Idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitique, [1] *Plin. 25.8.*

Tradunt etiam [2] glycirrhiza sitim famemque sedari. [2] *Idem 22.12.*

Picæ etymon & nomina.

Sed non tantum Appetitus imminuitur, aut augetur: sed etiam depravatur. quod malum Græcis κίττα, *Latinis eorum imitatione, sed nullo idoneo authore,* Pica, *& vulgò* Picatio *dicitur, sive quod pennarum aut vocis in hac ave sit varietas; sive* [3] quod ipsa sæpe hoc malo laboret, *ut putat Ægineta; sed unde illi notus picæ appetitus nescio; sive, quod ipsa subinde mutet loca, ut affectus appetentiam. Alii verò ab hedera, quæ Græcis* κίττος *dicitur,* [4] ita vocatam volunt, quod sicut hæc variis, prout occurrunt, plantis se implicare soleat; ita hoc affectu laborantes varia edulia appetant. *Dicitur etiam* μαλακία *Græcis, & Plinio* [5] gravidarum Malacia, *quod mollities quasi quædam & defectio sit, prægnantium inprimis, quæ languentes modo hoc, modo illud appetunt. Quanquam verò hæc cõmunis sit Medicorum sententia, nonnulli tamẽ Picam & Malaciam diversos affectus statuunt:* [6] Picam nempe esse appetitum corruptum, tam in viris, quam in mulieribus, in parvulis & adultis: Malaciam verò tantummodo in prægnantibus. *Ita quidem distinguit Saxonia. At magis differre vult Mercurialis, qui notat Altimarum,* [7] quod scripserit Picam appellari Græcis μαλακίαν, & Plinio malaciam, cum tamen, *inquit,* μαλακία mollitiem significet: atque mollities sto-

[3] *Paul. 1.1?*
[4] *Aëtius 4. Tetr. 4.11.*
[5] *23.6.*
[6] *Saxon. 2. Prælect. 10.*
[7] *3. de morb. 6.*

machi alius sit morbus à pica, languor nempe & laxitas, propter quam nec ventriculus appetit cibos, nec continere potest. Præterea Plinius, ad malaciam laudat malicorium. Sed malicorium est medicamentum adstringens, quod convenit in laxitate ventriculi, sed non in pica.

[1] *Plutarch. in quæst. nat.*

[1] Videntur corporum temperamenta animalibus adferre appetitiones quæ in morbis ingenerant diversas acrimonias, dulcedines, & alias qualitates insolentes atque absurdas:[2] quomodo gravidæ cum pica vexantur, lapides, & qui nauseant, salsuginem, aliosque id genus cibos appetunt, paullo post exputuri & aversaturi.

[2] *Idem in polit. præc.*

Curatio.
[3] *Plin. 23. 7.*

[3] Citreorum semen edendum præcipiunt in malacia prægnantibus: ipsa verò contra infirmitatem stomachi: Malicorium *quoque* expetitur gravidarum malaciæ, quoniam gustatu moveat infantem.

Sitis essentia.
[4] *Arist. 2. de Anim. 3.*

Porro ut [4] fames, cupiditas est calidi & sicci, *ita* sitis, frigidi & humidi.

[5] *Plato Philebo.*

[5] Sitis est concupiscentia potionis, seu potius repletionis potus. Vacuus enim & exhaustus contraria eorum, quæ patitur, appetit.

Sitis immodicæ caussa.

Hæc nulla prorsus est, quum os ventriculi humore dulci, frigido, multoque perfunditur: immoderata, quum id ipsum quasi humore prorsus exhaustum inaruit. Ita in æstu & potus penuria,

[6] *Lucan. 4.*

> [6] *— torrentur viscera flamma,*
> *Oraque sicca rigent squamosis aspera linguis.*
> *Iam marcent venæ, nulloque humore rigatus*
> *Aëris alternos angustat pulmo meatus,*
> *Rescissoque nocent suspiria dura palato,*
> *Pandunt ora siti, nocturnumque aëra captant.*

Sitim præterea inducunt omnia calida, salsa, acria; & quæ guttur gulamve exsiccant: inter quæ etiam vociferatio.

[7] *Cicero 5. Philip.*

[7] Ipse interea de me in Tyburtino Scipionis declamita-

clamitavit, sitim quærens: hæc enim ei caussa solet esse declamandi.

[1] *Nec tibi sunt fontes, laticis nisi pene marini:*
Qui potus dubium est sistat, alatne sitim. — [1] *Ovid. 3. de Ponto 1.*

Dipsadis morbus.

[2] A serpente, qui διψὰς dicitur, ictus, cognominem huic reptili affectũ patitur. Etenim inextincta siti cruciatur: & quod maxime est mirum, quo plus biberit, eo magis potum expetit, & multo plus bibendi cupiditas intenditur. — [2] *Lucian. de Dipsad.*

[3] *Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crescit.* — [3] *Ovid. 3. Met.*
Nec sitim unquam extinxeris, tametsi totum Nilum, Istrumve potandum præbueris, sed morbum irrigando incendes magis: quemadmodum si quis ignem oleo extinguere conetur. Dicunt Medici illam esse caussam: quod crassum cum sit venenum, quando postea potu madescit, celeriter movetur, humidius, ut verisimile est, redditum & latissimè diffusum.

[4] *Signiferum juvenẽ Tyrrheni sanguinis Aulum* — [4] *Lucan. 9.*
Torta caput retrò Dipsas calcata momordit.
Vix dolor, aut sensus dentis fuit: ipsaque leti
Frons caret invidia: nec quicquã plaga minatur.
Ecce subit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Cœpit. defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
Non decus imperii, non mœsti jura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin spargere signa
Auderet, totisque furens exquireret agris
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.
Ille vel in Tanain missus, Rhodanumq;, Padumq;,
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
Accessit morti Libye, fatique minorem
Famam Dipsas habet terris adiuta perustis.

Scrutatur venas penitus squalentis arenæ:
Æquoreusque placet, sed non & sufficit, humor.
Nec sentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat esse sitim: ferroque aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implere cruore.

Sitis major in jejunis quam fames.

[1] *Plutarch. 6. Symp. 1.*

Sed non alienum erit ab instituto nostro, duo huc afferre problemata. Ac primum; [1] Ob quam caussam jejuni magis sitiant, quam esuriant. Hoc enim præter rationem fieri videbatur, cum defectus sicci nutrimenti à jejunio suam videretur naturalem expletionem potius desiderare. Dico: Eorum, quæ in nobis sunt, aut solum aut maximè calorem nutrimento indigere. idque adeò nos in eo cernere, quod neque aër, neque aqua, neque terra nutrimentum requirunt, neque consumunt quod eis appropinquat: solus id ignis facit. Hinc etiam adolescentes senibus voraciores sunt ob calorem: & contra senes jejunium facillimè ferunt, quod obtusus eorum jam & exilis est calor: sicut & exanguium animalium, quæ ob inopiam caloris minimo indigent alimento. Quin & unumquemque exercitationes corporis, vociferationes, & quæ alia motu calorem augent, suavius alacriusque edere cogunt. Cæterum caloris nutrimentum, quod naturæ ejus primo conveniat, arbitror esse humorem. quod & auctæ oleo flammæ arguunt, & cinis omnium rerum siccissima, quod combusto humore terrestres partes exsuccæ relinquuntur. Ad hæc ignis divellit ac dissipat corpora, eximendo iis humore, quo glutinabantur & cohærebant. Ergo cum jejunamus, primum è reliquiis nutrimenti in corpore calor vi humorem eripit: deinde ipsum aggreditur nativum carnis humorem inflammatio, succum persequens. hinc siccitate tanquam in luto oborta, potum magis quam cibum corpus desiderat: donec bibendo refectus calor & confirmatus solidi alimenti appetitionem excitet.

[2] Cur

[1] Cur *autem* fames potu compeſcitur, ſitis contra cibo ſumpto fiat vehementior? Sitis edendo intenditur, cibo ſua ſiccitate humorem, qui ſparſim imbecillis in corpore eſt reliquus, contrahente & omnem humorem abſumente. ſicuti videmus terram & pulverem, & multò magis mixta humorem omnem in ſe recipere atque abolere. Contra famem neceſſario abolet potus. Humor enim ciborũ reliquias aridas & exiles rigans & infundens, ſucco ingenerato & exhalationibus eas effert in corpus, indigentibusque applicat partibus. Itaque non malè Eraſiſtratus humorẽ cibi vehiculum dixit. nam quæ ob ſiccitatem, aut aliam affectionem ignava ſunt, & gravia, admixtus attollit, ſurſumque evehit. Multi autem, etiam cum non bibiſſent, ſed tantum laviſſent, continente fame, acrique liberati ſunt. Quippe humor extrinſecus ſubiens, ſucculentiora facit, adq; nutriendum aptiora, quę ſunt intus: ita ut vehementia & ſævitia famis remittat & mitigetur. Ideò eorum quoque, qui inedia vitam finire volunt, multi diu durant, ſola aqua pota: quantiſper ſcilicet non omne id ſiccitas abſumpſit, quod apponi corpori idque alere poteſt.

Fames potu ſedatur.
Sitis cibo intenditur.
[1] *Plutarch. 6. Symp. 3.*
Famis remedium.

Quam intolerabile malum ſit immenſa ſitis, oſtendit imperator ille, qui ſe & exercitum hoſtibus præ ſiti dedidit.

Et [2] C. Marius, quum caſtra metatus eſſet adverſus Teutonas, in loco, qui minimum habebat aquæ, militibus dicentibus ſe ſitire, oſtendit illis flumen proximè hoſtium vallum labens: Illinc, inquit, vobis potus ſanguine venalis eſt. At illi juſſerunt, ut ſe quò vellet, duceret, donec liquidum haberent ſanguinem, nec totus adhuc præ ſiti diriguiſſet.

[2] *Plutarch. apophth. reg. & imp.*

[3] Socrates ſitim reprimebat, non permittens ſibi ipſi, uti à gymnaſio biberet antequam primam urnam hauſtam effudiſſet: [4] & voluntate ſcimus ſitim

[3] *Idem de garrul.*
[4] *Plin. 7. 18.*

victam, equitemque Romanum Julium Viatorem in pupillaribus annis subtercutem fusæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam fecisse consuetudine, atque in senectam caruisse potu.

Sitis remedia. [1] Plin. 11.54. [1] Quædam exiguo gustu famem ac sitim sedant, conservantque vires, ut butyrum, hippace, glycirrhizon. Perniciosissimum autem in omni quidem vita, quod nimium, præcipue tamen corpori: *& in vehementi siti*

[2] *Lucan.* 4. [2] *Continuus multis subitarum tractus aquarum*
Aëra non passus vacuis discurrere venis,
Arctavit, clausitque animam.

[3] Plin. 20.17. [4] Ibid. 20. [5] Id. 23.4. [6] Ibid. 7. [7] Ibid. 8. [8] Id. 26.7. [9] Id. 37.10. [3] Sitim cohibent anisum, [4] portulaca, [5] succus palmarum decoctarum, [6] ficus, [7] nuclei nucis pineæ, [8] halus, [9] coticulæ ex achate.

Ventriculus porro, ut cibi promptuarium est, & primæ coctionis officina, aliis rursum symptomatis premitur, ut cruditate, inflatione, singultu, nausea, vomitu, cholera, dolore.

Cruditatis ess. caussa. *Cruditas est, quando cibus non coquitur, sed crudus excernitur.*

[10] Senec. Ep. 24. [10] Epulæ cruditatem afferunt. *Sed* [11] non prodest cibus, qui statim emittitur.

[11] Id. Epist 2. Signa. [12] Columell. 7. R.R. [12] Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac ventris sonitus, fastidia cibi.

Curatio. [13] Plin. 20. 13. [13] Ruta cruditates discutit, mox inflationes, dolores stomachi veteres.

[14] Ibid. 20. [14] Portulaca *etiam, sed à diversa caussa*, cruditates sedat.

Singultus nomina, essentia, caussæ. *Singultus, Græcis* λύγξ, λυγγὸς, *&* λυγμὸς, *convulsivus est ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt, excutere conatur.*

[15] 6. Aph. 13. [15] Hunc perinde atque convulsionem vel ab inanitione vel à repletione fieri *censuit Hippocrates.*

Curatio. [16] Plato convivio. [16] Si vis aliquamdiu spiritum cohibere, singultus cessabit. Si minus id placet, saltem aqua multa intus

allue

allue fauces. Et ſi forte vehemens eſt, nares commodè ſtimula, ut ſternutatio irritetur. Nam ſi id ſemel, aut bis feceris, etiamſi vehementiſſimus ſit tolletur.

Hipp. quoque [1] ſingultum tolli *ſcripſit*, ſingultienti ſternutamenta ſi ſupervenerint. [1] *6. Aphor. 13.*

[2] Braſſicæ ſuccus contra ſingultus datur cum coriandro & anetho, & melle ac pipere ex aceto. [2] *Plin 20. 9.*

[3] Mentha ſingultus, & vomitiones ſiſtit, cum ſucco granati, ut Democritus monſtrat. [3] *Ibid. 14.*

[4] Aniſum præcipuum eſt ad ructus, ideò inflationibus ſtomachi medetur. ſingultus & olfactum & decoctum potumque inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates. [4] *Ibid. 17.*

[5] Singultus præterea cohibent anethi ſemen fervens olfactum, [6] juncus odoratus, [7] ſcandicis ſemen ex aceto, [8] acetum *ipſum*, [9] hemionium, item ariſtolochia, [10] rhacoma, [11] caſtorea ex aceto. [5] *Ibid. 18.* [6] *Idem 21. 20.* [7] *Id. 22. 22.* [8] *Id. 23. 1.* [9] *Id. 26. 7.* [10] *Id. 27. 12.* [11] *Id. 32. 3.*

Nauſea, quæ Græcis ναυσία, Ionicè ναυτία, & ναυτίωσις dicitur, [12] *eſt inane vomendi deſiderium, quo nihil ejicitur.* Nauſeæ nomina, eſſentia. [12] *Gal. 1. loc. aff. 6.*

Hinc Seneca nauſeabundus: [13] Nauſea me ſegnis hæc, & ſine exitu torquebat: quæ bilem movet, nec effundit. [13] *Epiſt. 53.*

Hoc affectu cum ſæpe infeſtentur navigantes, ei nominis dedere rationem. Namque [14] nauſeare dicti ſunt primum, quibus in navi ac inter navigandum ſtomachus langueret: deinde conſuetudo obtinuit, ut vox ea, quocunque modo ſic affectis tribueretur. Etymon. [14] *Plutarch. 6. Symp. 8.*

Vocatur quoque ὑπολαζμὸς, & ἀνατροπὴ τοῦ στομάχου, ſtomachi ſubverſio. *A plerisque tamen diſtinguuntur, ut nauſea fiat ante, ſubverſio poſt cibum.*

[15] Cur *autem* magis nauſeant, qui in mari navigant, quam qui in fluviis, etiam cœlo tranquillo? Senſuum maximè olfactus nauſeam movet, & animi de motibus metus. nam & tremunt & horrent, Cauſſæ. [15] *Plutarch. quæſt. nat.*

& alvi

& alvi humectantur iis, qui imaginando periculum concipiunt. Horum neutrum molestum est navigantibus in flumine. Nam odor omni dulci ac potabili aquæ familiaris est, navigatio sine periculo. In mari & odor insolens molestiam adfert, & metuunt sibi, præsenti de futuro fidem non habentes. Itaque tranquillitas foris nihil prodest, dum animus æstuans ac perturbatus, corpus quoque tumultu opplet.

Remedium. [1] Plin. 27. 7.

[1] Nauseas maris arcet in navigationibus potum absinthium.

Vomitionis essentia, curatio.

Solet ferè nausea, ut tussim ὁ κέγχνος, præcedere vomitionem. Hæc autem est, eorum, quæ in ventriculi sunt spatio, sursum facta rejectio.

[2] Plin. 20. 23.

[2] Vomitiones, singultus, tormina, stomachi dissolutiones cohibet sisymbrium sylvestre sive in cibo sumptum, sive succo potum.

[3] Ibid. 15. [4] Ibid. 20. [5] Ibid. 23. proœm. [6] Ibid. 1. [7] Id. 24. 19. [8] Id. 10. 14.

[3] Sistit & vomitionem nauseasque cuminum ex vino, quantum apprehenderint tres digiti; [4] portulaca, [5] claviculæ ipsæ quibus repunt vites, tritæ, & ex aqua potæ, [6] merum, [7] semen graminis, [8] pulegium cum aceto & polenta.

Choleræ essentia. Etymon. [9] Galen. 2. Meth. 2. [10] lib. 7. cap. 14.

Cholera est bilis tum supernè, tum infernè eruptio. [9] Nomen habet à caussa, nempe ἀπὸ τῆς χολῆς, à bile. *Quamvis Trallianus malit derivare* [10] ἀπὸ τῶν χολάδων, id est, intestinis, quod materia quæ sursum effertur, ex intestinis excerni videatur. *Hanc etymologiam priori præferunt Mercatus, & Duretus; sed illam meritò probarunt Celsus, Aurelianus, Pereda, Massarias, Varandæus, Sennertus, & alii.*

Caussa. Curatio. [11] Cicero 14. Ep. fam.

Hujus caussa bilis est: quæ evacuanda.

[11] Χολὴν ἄκρατον noctu ejeci. statim ita sum levatus, ut mihi Deus aliquis medicinam fecisse videatur.

Et si non sponte secedat,

[a] Πικρὸς

[1] Πικρῷ πικρὰν κλύζουσι φαρμάκῳ χολήν. [1] *Sophocl. in fragm.*
Amaram amaro remedio bilem lavant.

[2] Vidi Italos, siquando bilem vellent eximere, dies aliquot nihil sumere præter offulas pauculas ex aqua cum paullulo butyri recentis decocta. Quidam addunt herbarum ac radicum pauxillum. [2] *Erasmus 4. Adag. 6.73.*

[3] Scari *quoque* piscis, quia marinum leporem venatur, eoque pascitur, intestina Choleram morbum invehunt. [3] *Athenæus 8. 14.*

[4] Usu compertum est Choleras & distillationes stomachi ocimo inhiberi. [4] *Plin. 20.12.*

[5] In cholera quoque lactucas coctas patinis dederunt: ad quam utilissimæ quam maximi caulis & amaræ. Quidam lacte infundunt. Defervefacti hi caules & stomacho utilissimi traduntur, sicut somno sativa maximè lactuca, & amara lactensque, quam meconidem vocamus. [5] *Ibid. 7.*

[6] Cholericis prosunt cotonea cruda matura, [7] baccæ paliuri; [8] item polygoni succus. [6] *Idem 23.6.* [7] *Idem 24.13.* [8] *Idem 27.12.*

Quod ad diætam; Cholericorum diæta.

[9] Stomachus morbo vitiatus, & colligens bilem, quoscunque accepit cibos, mutat, & omne alimentum in caussam doloris trahit. *Hinc ex divini Hippocratis oraculo*, Impura corpora quo magis nutris, eo magis lædis. [9] *Seneca 5. de Benef. 12.*

CAP. X.

Iecoris & Lienis morbi, & symptomata, horumque caussa, signa, & curationes.

IEcur & Lien compluribus variisque patent affectibus. Inter morbos frequentissima obstructio.

[10] Lienis tumor, *quandoque morbus*, quandoque febris est accidens, qui sedatus, etiam febrim facit leviorem. Lienis tumor. [10] *Plutarch. de tranquill.*

Hujus symptomata expressit leno apud Comicum: Symptomata.

[1] Vale-

1 *Plautus Curcul.*

[1] *Valetudo decrescit, accrescit labor,*
Nam jam quasi zona, liene cinctus, ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.
Remedium additur;
—— ambula, id lieni optimum est.

Curatio.

2 *Plutarch. Demosthene.*

[2] Orchomenium Laomedontem ad repellendum Splenis vitium ajunt ex medicorum præceptis longis cursibus usum, atque ita corpore laboribus subacto, certaminibus sese dedisse sacris, & inter optimos evasisse cursores.

3 *Plin.* 11.37.

[3] Peculiare cursus impedimentum aliquando in liene: quamobrem inuritur cursorum laborantibus. Et per vulnus etiam exempto vivere animalia tradunt.

4 *Idem* 20.10.
5 *Id.* 23.7.
6 *Id.* 24.14.
7 *Ibid.* 15.
8 *Id.* 27.12.
9 *Id.* 28.9.
10 *Id.* 24.9.

[4] Datur Spleneticis succus brassicæ in vino albo per dies XL, scilla cocta, [5] mororum succus, [6] capparis thyrsus ex aceto conditus, [7] chamædrys, [8] pancration cum melle, [9] caprinum serum.

[10] Tamarice ad lienem præcipua est, si succus ejus expressus in vino bibatur. Adeoque mirabilem ejus antipathiam cõtra solum hoc viscerum faciunt, ut affirment, si ex ea alveis factis bibant sues, sine liene inveniri. Et ideò homini quoque splenetico cibum potumque dant in vasis ex ea factis. [11] Hederæ quoque ligni vase spleneticos bibentes sanari audio.

11 *Ibid.* 10.

12 *Ibid.* 19.

Exterius [12] spleni addito nitro fœnogræcum decoctum & impositum medetur. Item ex aceto. Sic & jocineri decoctum.

13 *Id.* 31.11.
14 *Id.* 7.2.

[13] Imponuntur etiam Spleneticis spõgiæ è posca.

[14] Quorundam corporis partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi pollex in dextro pede: cujus tactu lienosis medebatur. [15] nec cuiquam hoc auxilii genus, quanquam pauperrimo, denegavit.

15 *Plutarch. in vita.*

Ad

Ad Lienis morbos etiam referendus, quem hodie scorbutum vocamus, idem cum Stomacace & Scelotyrbe veterum. [1] In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderint, compagesque in genibus solverentur. Stomacacen medici vocabant & Scelotyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica, non nervis modo, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus ejus exprimitur & ex radice.

Scorbutus.
[1] *Plin.25.3.*
Stomacace.
Scelotyrbe.
Curatio.

Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio.

Græcis ἴκτερος *dicitur ab* [2] ave, quæ icteros vocatur à colore, quæ si spectetur, sanari id malum tradunt, & avem mori: *vel à milvo*, [3] quod hic morbus affectorum oculos faciat pallidos & nigros, ut τῶν ἰκτίνων, id est, milvorum: *vel* [4] à mustela sylvestri, quæ itidem oculos habet aureos, & [5] Græcis ἰκτὶς, *Latinis viverra nuncupatur. Iidem morbum hunc* [6] interdum Arquatum, *vel Arcuatum à similitudine iridis, vel arcus cœlestis, quod ad colorem,* interdum Regium nominant:

[7] *Molliter hic quoniam celsa curatur in aula.*

[8] Nam per omne tempus utendum est lecto, & conclavi cultiore, clauso loco, ut & ludis, lascivia, per quæ mens exhilaretur. [9] Varro regium morbum appellatum tradit, quoniam mulso curetur, *quod in regum erat deliciis. Glossæ* ἴκτερος aurigo, ἰκτερικὸς auriginosus, *ab auri scilicet colore; qua ratione etiam Gallis* Jaunisse, *& nobis* Geel-sucht, *appellatur. Vulgo* Icteritia *dici consuevit.*

Icteri essentia, etymon, nomina.
[2] *Plin. 30.11.*
[3] *Suidas.*
[4] *Aretaus 1. 15. Aët.10.17.*
[5] *Plin.29.4.*
[6] *Cels.3.24.*
[7] *Serenus.*
[8] *Cels.cit.*
[9] *Plin. 22.24.*

[10] Color autem eum morbum detegit, maximè oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum.

Signa.
[10] *Cels.cit.*

[x] *Lurida*

[1] Lucret. 4.

[1] Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt simulachris obvia rerum:
Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.

Curatio.
[2] Plin. 20. 9.

[2] Apollodorus ictericis radicis brassicæ crudæ succum gargarizandum bibendumque demonstrat.

[3] Plutarch. 5. Symp. 7.

[3] Regio qui laborant morbo, eos sæpenumerò cognovimus sanari, si in avem charadrium inspiciant. tali natura, ut apparet, prædito animali, ut morbum è corpore affecti elabentem ad se trahat, atque recipiat oculis tanquam defluentem quendam humorem.

Icterus niger.
[4] Plin. 11. 37.

Fit etiam Icterus niger, [4] cum fel nigrum toto corpore vagum, colorem oculis aufert; nigrescuntque contacto eo.

[5] Plautus Capt.

[5] Viden' tu illi maculari corpus maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

Et alibi de insano:

[6] Idem Menach.

[6] Viden' tu illi oculos virere? ut viridis exoritur (color
Ex temporibus atque fronte?

Corporis tumida moles.
[7] Cicer. 4. ad Heren.

[7] Corporis bonam habitudinem tumor sæpè imitatur.

[8] Iuven.

[8] Montani quoque venter adest abdomine tardus.

[9] Plin. 11. 37.

[9] Plerisque animalium est plenitudo sine sensu: quam ob caussam tradunt L. Apronii Consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere.

[10] Ælian. 9. var. hist. 13.

[10] Dionysium Heracleotam filium Clearchi tyranni, fama est ex quotidiana voracitate luxuque paullatim seipsum nimia carne ac pinguedine implevisse. Immensa igitur corporis crassitudo, & carnis incrementum, spirandi facultatem ei adimebant. Medici verò hoc ei remedium illius morbi præscripserunt, ut tenuissimis & oblongis acubus ad hunc usum paratis, latera transmitterentur, eæque per

per ventrem impellerentur, dormiente ipso profundius. Id negotium aliis datum est; & donec acus carnem agnatam, & quasi alienam transfoderet, ille non aliter jacebat, quam lapis. Cum verò transisset eò, ubi validum erat & genuinum corpus, neq; amplius ex nimia pinguedine ascititium, tum persentiscebat, & è somno excitabatur. Quod si quando negotia hominum audire, juraque dare vellet, cistam corpori prætēdebat (quidam verò non cistam, sed turriculam affirmant fuisse) ut reliquæ partes occulerentur, solaque facies supereminere: atque sic cum iis colloquebatur: pessimam mehercule vestem illam indutus, magisque belluæ vallum quoddam, quam hominis amictum.

[1] Erat Galeottus usque adeò tumenti abdomine, ut cum sub vasto obesi ventris pondere, vel prægrandia jumenta fatiscerent, rheda curuli veheretur: ac demum senex ad montem Annianum circa Ateste, arvina suffocatus interierit. [1] *Iovius in vita.*

[2] Sanctius eo nomine primus, rex Legionis, Crassus ab habitu corporis cognominatus, quum tantam saginæ molem vix ferret, ad eamque levandam nihil intentatum relinqueret, Cordubam Abderamari regiam, qui Saracenis imperabat, impetrata prius ab eo pace, profectus est. Ubi inter Medicorum experimenta, quorum magna turba apud Abderamarum, herbæ cujusdam vi ad maciem deductus, haud ita multo post excessit, non sine veneni dati suspicione. [2] *Fr. Tarapha de reg. Hisp.*

Meliori successu [3] Scipio Vitellius, *celebris in Belgica historia*, qui cum sub mediam fermè ætatem, increscente adeò corporis mole, ut fascia è collo demissa sustinendus venter esset, immodicè projectus, videret tardiorem quotidie reddi se ad belli munia, homo ad militiam cuncta referens, vino sua sibi sponte interdicto, acetum exinde bibere ad vitæ [3] *Strada 1. de bello Belg. 8.*

usque finem perseveravit: effecitque, ut detumescente abdomine, defluenteque ventris pelle, qua ipse se thoracis instar involvebat, octoginta septem librarum decrevisse pondo compertus sit.

Cachexiæ essentia.

Cachexia malus est, atque vitiosus corporis habitus. Sub hoc plena satis atque copiosa corporis moles est: at verò tum substantia & colore vitiosa: corpusque non promptum atque alacre, sed grave atque iners. nam [1] corpora non robore, sed valetudine inflantur.

[1] *Quintil. 2. Orat. Inst. 3.*
[2] *Polyb. 3. Hist.*

[2] Carthaginenses, quoniam sub dio in Gallia Cisalpina hibernantes, frigore, illuvie, ac squallore conflictati fuerant, deinde per paludes ingrediendo multa perpessi mala erant: omnes vero tum equi, tũ & viri cachexia, & λιμοψώρᾳ, quasi dicas, scabie & fame orta, laborabant. Hannibal modicis intervallis castra mutans, in regione ad mare Adriaticum moras trahebat, equos autem veteribus vinis, quorum ibi magna copia, diligenter lavans, cachexia & scabie omni eos liberavit, similiter & milites habitiores, (*malim* boni habitus, εὐέκτας) reddidit, & alacres paratosque ad certamina.

Caussa. Hydropis nomina. [3] *Cels. 3. 21.* Etymon. Caussæ internæ.

Huic proximi, [3] quos aqua inter cutem male habet. morbum ὕδρωπα Græci vocant. *Item* ὕδερος, ὑδεριάσις, παρέγχυσις. *Plinio quoque* Hydropisis, *unde Italorum* Hidropisia, *Hispanorum* Idropisia, *& contractum Anglorum* Dropsie. *Nobis eadem ratione, ab aqua,* VVater-sucht.

[4] *Serenus.*

[4] *Corrupti jecoris vitio, vel splenis, acerbus*
Crescit hydrops, aut cum siccatæ febre medullæ,
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem:
Tum lympha interius vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

Hydropis species. [5] *Cels. cit.*

[5] Ejus tres species sunt. Nam modo ventre vehementer intento, creber intus ex spiritu sonus est. Modo corpus inæquale est, tumoribus aliter aliterque

terq; per totum id orientibus. Modo intus in unum aqua contrahitur, & modo corpore ita movetur, ut impetus ejus conspici possit. Primum *τυμπανίτην & τυμπανίαν* Græci nominant. Secundum λευκοφλεγματίαν vel *ὑποσάρκα, item κατὰ σάρκα, σαρκίτην, ὑποσαρκίδιον, ἐπισαρκίδιον, & communiter ἀνασάρκα,* vel *τὸ ἀνὰ σάρκα, quod sub carne, per carnem, vel juxta carnem, vel supra vel infra carnem, humor contineatur.* Leucophlegmatiam *propterea vocant, quod turgidula cutis albescat à pituita.* [1] *Aretæus,* Leucophlegmatiam *ab* Anasarca *distinxit, quod probat* [2] *Vega,* & vix *dissentit Saxonia. Quod tamen video à* [3] *Galeno reprehensum.* Tertium *ἀσκίτην* Græci nominant, [4] quod in hoc affectu *ἀσκοῦ*, id est, utris in modum humor in peritonæo contineatur.

Tympanites.

Quod summus venter ungue percussus ut tympanum tinniat.

Anasarca.

[1] 2. *diuturn.* 1.

[2] 3. *de arte med.* 8. 10.

[3] 4. *Acut.* 3. Vide *Mercat.* 4. *de morb. int.* 6. *Riol. Sennert. &c.*

[4] *Gal.* 4. *Aph.* 11.

Communis tamen omnium est humoris nimia abundantia, ob quam ne ulcera quidem in his ægris facilè sanescunt.

Hæc abundantia sæpe contrahitur jecore aut liene ob pravam victus rationem vitiato.

Ascites.

Hydropis caussæ externæ.

[5] Heraclitus, cum vitam in montibus ducens, olera ac herbas comederet, ob eam caussam morbo aquæ intercutis abreptus interiit.

[5] *Laërtius in vita.*

De malvarum esu simile quid supra adduximus.

Inter symptomata sitis vehemens.

Symptoma.

[6] *— quibus intumuit suffusa venter ab unda,*
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

[6] *Ovidius* 1. *Trist.* 7.

[7] Nullus sufficit humor ad satiandum eum, cujus desiderium non ex inopia, sed ex æstu ardentium viscerum oritur, non enim sitis illa est, sed morbus: *quare non sedatur, nisi eo ablato.*

[7] *Seneca ad Alb.* 11.

[8] *Crescit indulgens sibi dirus hydrops,*
Nec sitim tollit, nisi caussa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

[8] *Horatius* 2. *Odar.* 7.

[9] Sæpe verò hoc malum per se incipit. Sæpè alteri

[9] *Cels.* 3. 21.

teri vetusto morbo, maximeque quartanæ superve-
nit, Facilius in servis, quam in liberis tollitur, quia
cum desideret famem, sitim, mille alia tædia, lon-
gamque patientiam, promptius his succurritur, qui
facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est.
Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi
temperare non possunt, ad salutem perducuntur.
Ideoque non ignobilis medicus, Chrysippi discipu-
lus, apud Antigonum regem, amicum quendam
ejus notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo
implicitum negavit posse sanari. Cumque alter me-
dicus Epirotes Philippus se sanaturum polliceretur,
respondit illum ad morbũ ægri respicere, se verò ad
animum. Neq; eum res fefellit. Ille enim cum sum-
ma diligentia non medici tantummodo, sed etiam
regis custodiretur, tamen malagmata sua devoran-
do, bibendoque suam urinam in exitium sese præ-
cipitavit. Inter initia tamen non difficillima cura-
tio est, si imperata sunt corpori, quies, sitis, inedia.
At si malum inveteraverit, non sine magna mole-
stia discutitur.

Prognostica.

Hydropis curatio.

[1] *Elleborum frustra, cum jam cutis ægra tumebit,*
Poscentes videas. venienti occurrite morbo.

[2] Adolescens quidam Assyrius in summis deliciis
vivere consuetus, cum in adversam valetudinẽ inci-
disset, ad Æsculapium venit, erat autem in potatio-
nibus & conviviis plurimum vivere, imò, ut verius
dicamus, mori consuetus. Laborabat autem aqua
intercute, & ebrietate gaudens, de exsiccatione
non curabat. propterea & à Deo negligebatur, ita
ut ne somnia quidem ulla illi mitteret. quibus de
caussis anxius adolescens graviter incusabat Æscu-
lapium, qui tandem in somnis illi superstans, si A-
pollonium, inquit, conveneris, melius tibi erit. Ac-
cedens igitur ad Apollonium adolescens, quid-
nam, inquit, ex tua sapientia possum acquirere? ju-
bet

[1] *Persius Sat. 3.*
[2] *Philostrat. 1. de vita Apollon. 6.*

bet enim me deus tecum loqui. Cui Apollonius, id, inquit, quod ſcio, juvare te plurimum in præſentia poteſt: quæris enim, ut opinor, ſanitatem. Certe, inquit ille; hanc promittit Æſculapius, ſed tamen non dat. Bona verba, inquit Apollonius; volentibus enim duntaxat illa tribuere ſolet: tu autem omnia facis, quæ morbo penitus adverſantur. Delitiis enim diffluens, abdomini indulges, & pene corruptis inteſtinis, & aqua nimia redundantibus, cibos quaſi lutum ſuperinfundis. Et hoc quidem manifeſtius dixit, quam Heraclitus: ille enim tali morbo laboranti opus eſſe dixit ex pluvia ſiccitatem inducere: non facilè intelligibilia, neque manifeſta dicens. Apollonius verò ſapienter dicta, apertè interpretatus eſt, & adoleſcentem ad ſanitatem redegit.

[1] Heraclitus hydrope correptus Medicos per ænigmata ſciſcitabatur an poſſent ex imbre ſiccitatem facere. Illis non intelligentibus, ſeipſum boum ſtabulo includens, & fimo bubulo obruens, eo calore arbitrabatur noxium ac exundantem humorem exhaurire poſſe. Hermippus autem refert illum Medicis dixiſſe, Num poſſit quiſquam preſſis inteſtinis humorem exhaurire? Negantibus autem, ſeipſum ſolis objeciſſe radiis, ac juſſiſſe pueris boum fimo ſe oblinere, eo calore maceratum, poſtridie obiiſſe diem. Neanthes verò ait, illum fimo bubulo quum ſe eximere non poſſet, ita perſtitiſſe, atque ob eam mutationem ignotum, à canibus diſcerptum eſſe.

[1] *Diog. Laërt. lib. 9.*

[2] Orodi morbo aquæ intercutis laboranti Phraa-tes filius aconitum miſcuit: quod vis morbi per alvum dejecit, adeò ut rex inde haberet ſe melius.

[2] *Appianus de bello Parthico.*

[3] Narrabat Gisbertus Horſtius Amſtelodamenſis, Romæ medicinam cum laude faciens, ibi hydropicum quendam diu decubuiſſe, cujus uxor tandem ſumptuum pertæſa, veneno eum tollere decreverat: quare bufonis in olla uſti pulverem ægroto

[3] *Wier. 3. de præſtig. dæmon. 35.*

propinat, unde ille copiosum reddit lotium: hinc denuo eundem pulverem exhibet, ut citius illi ærumnosam sumptuosamq; vitam cum præcipite commutaret morte, qui multo uberiore exonerata per vesicam saburra aquea, convaluit præter conjugis expectationem.

[1] Auson. Epigr. 10.

[1] *Quam pia fata deum! prodest crudelior uxor,*
Et cum fata volunt, bina venena juvant.

[2] Plin. 20.1. [3] Ibid. 4. [4] Ibid. 5. [5] Ibid. 6. [6] Ibid. 7. [7] Ibid. 9.

[2] Contra hydropises bibitur cucumis silvestris, [3] raphani ex aceto, aut sinapi, [4] cæparum succus cum succo fœniculi, [5] porri sectivi succus, [6] lactucæ caprinæ lac spissatum; mox in aceto pondere obolorum duum, adjecto aquæ cyatho, [7] scilla tosta, & in aqua cocta, *&c.*

[8] Idem 22.9.

Linguæ quoque recens subjecta præstat, ne hydropici sitim sentiant. [8] Glycyrrhiza diximus sitim famemque sedari. Ob id quidam adipson appellavere eam, & hydropicis dedere ne sitirent.

Præservatio.
[9] Plutarch. de his, qui serò &c.

Quia sæpè hæreditarius hic affectus, olim [9] intercute aqua extinctorum liberos, tantisper dum cadaver comburebatur, sedere jubebant pedibus in aquam demissis.

CAP. XI.

Intestinorum symptomata. horum caussæ, signa, curationes.

INtestina multis dirisque symptomatis torqueri solent, ut dolore, tarda dejectione, profluente alvo.

Diarrhœæ caussæ.
[10] Cic. 7. Ep. fam.
[11] Thuan. Hist. 48.

Diarrhœa sive alvi profluvium oritur ex immoderato olerum esu. Ita Cicero conqueritur, se [10] à beta & malva deceptum, & διαῤῥοίᾳ *correptum: & Senis in annona penuria plures obiisse narrat Thuanus,* [11] idque malvarum esui à medicis tributum fuisse, quæ alvum plus nimium solverent, & concoctionem impedirent.

Idem

Idem faciunt cibi insulsi.

[1] Milites vino, sale, aceto, oleo carentes; ac tritico, hordeo, cervorum, leporumque carnibus sine sale coctis vescentes, alvis dissiliebant, atque hoc mortis genere multi sunt absumpti.

[1] *Appian. de bello Hisp.*

Et post inopiam ex subita repletione.[2] Milites Antonii, quum transirent per agros fœlices, post longam inopiam implebant se affatim. unde hydropicis cœliacisque morbis laboratum est.

[2] *Idem de bello Parth.*

[3] Alvi fluxum etiam infert vini tenuis & acris plus æquo potus.

[3] *Lucian. de merc. cond.*

[4] Proxima huic inter intestinorum mala, tormina esse consueverunt. *Δυσεντερία* Græcè vocatur. *Qua voce etiam usus* [5] *Cicero. Vulgus medicorum* difficultatem intestinorum *exprimit; melius Scaliger in* [6] *Aristotele* cruentum alvi profluvium *vertit.* Nam *δύς* hic non significat difficultatem, sed malitiam morbi, [7] ut *δύσπνοιας*. *Ex hisce patet Dysenteriam esse cruentum alvi profluvium cum ventris torsione: nam à dolore hoc jam Tormina dixit Celsus.*

Dysenteriæ nomen. & etymon.
[4] *Cels. 4. 15.*
[5] *Cic. 7. Epist. fam. ad Gall.*
[6] *10. de hist. anim. 43.*
[7] *Scalig. com. in Hipp. de somn. 45.*

[8] Quando bilis per venas in ventrem inferiorem superioremve pellitur, sic effugit è corpore tanquam transfuga ex seditiosa civitate, Diarrhœas & Dysenterias, similesque morbos inducit.

Essentia.
Caussa interna.
[8] *Plato Timæo.*
Causs. externa.

[9] Xerxis milites ad Hellespontum euntes, quocunque veniebant, & ad quoscunque homines, eorum direptis fructibus vescebantur: ubi autem nihil fructuum reperiebant, ipsa herba, ut è solo germinabat: nonnulli delibatis corticibus, & strictis frondibus arborum tam agrestium quam mansuetarum, nihil omninò relinquentes. hoc autem præ fame facere cogebantur. Quos deinde pestilentia excipiente ac dysenteria, inter viam extinguebãtur.

[9] *Herodot. 8. Hist. 115.*

[10] Hellebori vi Cirrhæi expugnati fuerunt. Solon enim ejus radices quamplurimas in Plistum amnem conjiciendas curavit. Qui cum avidius de

[10] *Pausanias in Phocicis.*

aqua illa bibiſſent, alvi perpetuo profluvio laborantes, deſerere mœnium præſidium coacti ſunt, & Amphictyonibus obſidentibus urbem tradere.

Signa.
[1] Celſ. 4. 15.

[1] Ex his cruor, modo cum ſtercore aliquo ſemper liquido, modo cum quibuſdam quaſi mucoſis excernitur, interdum ſimul quædam carnoſa deſcendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano eſt.

Oportet in primis conquieſcere. ſiquidem omnis agitatio exulcerat.

Curatio.
[2] Plin. 12. 8.
[3] Idem 20. 4.
[4] Ibid. 5.
[5] Ibid. 7.
[6] Ibid. 9.

[2] Corticis macis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos utilis habetur: [3] Naporum *item* ſemen toſtum, tritumq; in aqua calida, è cyathis quatuor; [4] ſtaphylini radix ex aqua mulſa; [5] lactucæ, [6] bulbi in vino ex aqua cœleſti temperato, &c.

Hippocrates braſſicam dari jubet dyſentericis bis coctam cum ſale.

Hæmorrhoides.

Hæmorrhoidũ ſymptomata ſunt, immoderata ſanguinis profuſio, & ejus minimè conſueta ſuppreſſio.

Vbi hæc urget, applicanda

[7] Horat. de arte.

[7] *Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.*

Cauſſa.

Exugit enim doloris cauſſam,

Curatio.
[8] Theocrit. Idyll. 2.
[9] Plin. 20. 5.
[10] Iuvenal. Sat. 2.

[8] Μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα.

Nigrum ex corpore ſanguinem.

[9] Cæpæ homorrhoidas pellunt ſubditæ pro balanis, &c. *Quinetiam*

[10] *— Podice lævi*

Lumbrici.

Scinduntur tumidæ medico ridente mariſcæ.

Inteſtinorum dolor ſæpe à flatibus, colicus & iliacus: quandoque & à lumbricis, qui ex omnibus corporis partibus maxime inteſtina occupare ſolent.

[11] Plin. 27. 7.
Eorum remedium.

[11] Abſinthium ventris animalia pellit: *quod quia ingratum guſtui, in pueris, qui lumbricis frequenter laborant, grato ſapore adulterandum.*

[12] Lucret. 4.

Hinc igitur [12] pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,

Vt

Vt puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur.

[1] Quædam ignorantibus curanda sunt. [1] *Seneca de brev. vit. 18.*

[2] Hoc si via recta consequi non potero, decipere vos coner, veluti salutarem pueris daturus potionem absinthiati poculi. [2] *Senec. Suas. pro Cicer.*

CAP. XII.

Renum & Vesicæ symptomata, caussæ & curationes.

Renum constitutio.

HOminum [3] renes bubulis similes sunt, quippe qui velut compositi ex multis renibus cōstent. [4] Neque æquabiles sunt, quomodo renes ovium, cæterarumque quadrupedum habentur. Quo fit, ut morbus eorum difficile curari hominibus possit, etiamsi nuper ægrotare inceperint. Accidit enim, ut quasi multis renibus laborent, difficilius remedium adhibeatur, quam si uno infestarentur. [3] *Arist. 3. de part. an. 3. Plin. 11.37.* [4] *Arist. cit.*

Renum & Vesicæ calculi.

Nephritis dici quidem potest omnis affectus, quo οἱ νεφϱοὶ laborant: peculiariter tamen pro renum calculo sumi solet. Nam [5] aliquando inveniuntur in eis lapilli. Sed & in vesica quibusdam diro cruciatu nascentes calculi. [5] *Plin. 11.37.*

[6] Judicavere avi experimento, ex omnibus doloribus asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vesicæ. [6] *Idem 25.3.*

Curatio.

[7] Heliotropii decoctum pellit renum arenas: si cuminum adjiciatur, calculos frangit. [7] *Idem 22.21.*

[8] Græci Senecionis radicem cum vino renibus extrahere arenam dixere. [8] *Idem 25.13.*

[9] Simus lapides renum asphodeli radice in vino decocta atque pota eximit. [9] *Idem 22.22.*

[10] Sativi raphani decocti manè poti ad ternos cyathos, comminuunt & ejiciunt calculos. [10] *Ibid. 20.4.*

[1] Ibid. 10. [1] Aſparagorum radix plurimorum prædicatione trita, & ex vino albo pota, calculos quoque exturbat, lumborum & renum dolores ſedat. *[2] Ibid. 11.* [2] Idem præſtat hippoſelini radix in vino decocta; *& innumera alia apud Plinium.*

[3] Marineus 1. de reb. Hiſp. [3] Magnæ virtutis eſt fons egregius in Bætica provincia juxta oppidum Antiqueram. Nam ſi lotis fons Bœotius ſanguinis profluvium ſiſtit, potis Antiquarius calculum diſſolvit: ideoque à petra, quam extrahit per urinam, cognominatus eſt.

Sed his omnibus præferendus calculi excernendi modus, celer, tutus, & jucundus, qui ſequitur:

[4] Cicer. 2. de Divin. [4] Dicitur quidam cum in ſomnis complexu Venereo jungeretur, calculos ejeciſſe: video ſympathiam: viſum eſt enim tale objectũ dormienti, ut id quod evenit, naturæ vis, nõ opinio erroris effecerit.

Stranguriæ eſſentia. etymon. *Calculos ferè comitari ſolet* Stranguria, *id eſt, urinæ ſtillicidium,* [5] quum urina ſtillatim, guttatimque redditur, ut ipſum nomen indicat. *[5] Gal. 5. Aph. 48.* *Eſt enim compoſitum ex* στράγξ, *id eſt, gutta, ſtilla, &* οὖρον, *id eſt, urina. Cato* urinæ ſubſtillium *vocat.*

Cauſſa. *Infert Stranguriam inter alia Naſturtii eſus.*

[6] Ariſtoph. Theſmoph. [6] Πολύνγε χρόνον οὐρεῖς σύ. Μν. Νὴ Δί' ὦ μέλε.
Στραγγουριῶ γάρ. ἐχθὲς ἔφαγον κάρδαμα.
Diu quidem tu mingis. MN. *Ita res eſt, miſer,*
Naſturtii eſus mî attulit ſtranguriam.

[7] Plin. 26. 8. [7] Strangurias diſcuti dictamno certum eſt: *& pluribus, quæ apud Plinium videre eſt.*

CAP. XIII.

Scroti morbi, cauſſæ, curationes.

Scrotum, & qui in eo ſunt teſtes, tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro ſcirrhoſoque, omnibus herniæ ſpeciebus.

Herniæ eſſentia. etymon. *Hernia quibuſdam dicta videtur à duritie pellis,*

quæ

quæ fit descendentibus in scrotum intestinis. [1] Hernici dicti à saxis, quæ Marsi herna vocant. *Sed potius credam* [2] Herniæ nomen παρὰ τὸ ἔρνος formatum, ut & Ramicis. Utrumque enim, quod cum intestinum incipit in scrotum decidere, videtur ramum facere. *Ramices quidam pulmonis venas interpretantur, hoc loco:*

[1] *Festus.*

[2] *Scaliger. in Catalect.*

Ramex quid.

[3] *—— placidè volo acquiescere.*
Tui caussa rupi ramices, jam dudũ sputo sanguinẽ.

[3] *Plautus Mercat.*

[4] Scio, *inquit Mercurialis*, quid alii hic dicant. Ego verò, & omnes docti negant, sputum sanguinis scrotum sequi diruptum. Proinde ramices hoc loco explico venas pectoris latas; quas fortasse sic nominat, quod populari & rustico vocabulo, quæque venæ amplæ, ut varices nuncupatæ, etiam ramices vocarentur. *Verum spuendo sanguinem, & vehementius tussiendo facile potuit rumpi ramex, inprimis post incitatum cursum. Ita Græcis κήλη dicta videtur à κλάω, quasi rupturam dicas, ut Italis* rottura, *nobis* breuck, scheursel. [5] Ex omnibus Herniæ generibus, quam Græci κιρσοκήλην vocant, qua venæ intumescunt, & ramulos referunt, eam Latini ramicem appellarunt, teste Cornelio Celso lib. VII. Plinius non aliter hanc vocem usurpavit. Juvenalis etiam manifesto herniam intellexit hoc versu:

[4] *Var. Lect.* 20.

[5] *Salmasius Epist. ad Beverovicium.*

Iacet exiguus cum ramice nervus.

Lucillius apud Nonium his versibus de hernia planè exponendus;

Quod deformis senex arthriticus ac podagrosus,
Et quod mancus miserque exilis, ramice magno.

Varronis apud eum verba in eum significatum rapienda omninò sunt: Rapta à nescio quo mulione raptoris ramices rumpit. Notum enim herniosos non valde juvari, si in Venerea palæstra vehementius desudent. Facile illo opere rumpuntur ramices. Loquitur de rapta quadam formosula, quæ ra-

Herniæ caussæ.

ptoris sui ramices rumpebat. Nihil etiam magis nocet ramicibus, id est, herniis, quam spiritum ex alto collectum, cum vi & contentione emittere, ut faciunt tubicines tibicinesque. Hinc rarò hodie videre est tubicines, qui non sint herniosi. Idem fatum fuit & tibicinum olim. Quare & illa verba Varronis apud Nonium de herniis capienda: Priusquam in Orchestra pythaules inflet tibias, domi suæ ramices rumpit. Domi nempe meditatur tibicen, & idipsum domi canit, quod in Orchestra tibiis est incenturus. Ideò & domi suæ ramices rumpit, priusquam rumpat in theatro. Cum tot probati auctores, & antiqui non aliam ramicis notionem agnoverint, an credibile est Plautum aliter ea voce usum esse? Non fit mihi verisimile. Veterum auctor Glossarum semper ita exponit: ramex, ἐντεροκήλη. Nunquam in pulmonis significatione apud eum legitur. Alio loco: ἐντεροκήλη, ramis, ramix, & ἐντεροκηλήτης ramicosus. Arnobius etiam ita usurpavit. Aliæ Glossæ: ramex, κήλη. Sed Plauti locus contrarium innuere videtur. Immo idem, si rectè capiatur. Duo sunt, non unum, & rupit ramices, & sanguinem hic sputat. Quod utrumque ex acri, contenta & longa cursura evenire certum est. At quod sequitur,

Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvũ feceris, remedium est ad sanguinis rejectionem, non ad ruptos ramices aut herniam. Nam ad herniam nullum occurrebat præsens remedium, quod ipsi indicaret, ideo ad solam sanguinis sputationem monuit, ut eo remedio uteretur, quod facile erat atque in promptu. Vidi doctum hominem, qui inter ramicem ac ramices distingueret, & ramicem vellet esse herniam, ramices venas pectoris sive pulmonis. Frustra. Ramices venæ illæ sunt, quæ intumescunt in κιρσοκήλῃ. Nec aliter sumendum & altero Plauti loco, quem citavit Nonius è Pœnulo:

Neque

Neque nos quenquam flagitamus, neque nos quisquam flagitat.

Tua caussa, est nemo nostrum suos rupturus ramices.

Contentione enim vocis etiam hernia fit. Quod adeo verum est, ut sciam Chartusianos, qui stantes in Ecclesia diu & iteratis vicibus multis de die noctеq; canunt, isti morbo esse plurimum obnoxios. Quod ex nonnullis aliquando audivi.

Quamvis autem κήλη *apud Græcos significet tumorem cujuslibet partis, unde in gutture* βρογχοκήλη, *malum Alpes inhabitantibus etiam hodie, ut vidi, familiare,*

[1] *Quis tumidum guttur miratur in alpibus?* [1] *Iuvenal.*

tamen recentiores Medici illud vocabulum scroti modo tumoribus accommodarunt. Hæc virorum tantum est, & propriè à scroto ὀσχεοκήλη *vocatur. His verò & mulieribus communis,* [2] quæ in inguine prominet, βουβωνοκήλη, *& in umblico,* ὀμφαλοκήλη. *Ab eo vero quod incidit, ut est intestinum,* ἐντεροκήλη, *vel omentum,* ἐπιπλοκήλη. *Hinc ex ambobus plus æquo compositum nomen* ἐντεροεπιπλοκήλη, *recentioribus Medicis inventum. Quibus adde* πνευματοκήλην *à flatu,* [3] ὑδροκήλην, ab humore, qui vel inter tunicas increscit, vel in membranis, quæ ibi circa venas & arterias sunt. Rarò, sed aliquando caro quoque inter tunicas increscit; σαρκοκήλην Græci vocant. Præter hæc æquè integris tunicis ramex innascitur; κιρσοκήλην Græci appellant, cum venæ intumescunt: *quod* κιρσὸς, *sive varix dicitur.*

Herniæ species. [2] *Pollux* 4. 24. [3] *Cels.* 7. 18.

Curatio.

[4] Sylvestri ruta cum axungia veteri illitos ramices sanari produnt. [4] *Plin.* 20. 13.

[5] Paleam quoque tritici vel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti jubent, quaque decoctæ sunt aqua foveri. [5] *Id.* 22. 25.

[6] Cupressi folia trita, imponuntur ramici: qua de caussa & bibuntur. Testium quoq; tumori cum cera illinuntur. [6] *Id.* 24. 5.

[1] *Id.26.8.* [1] Xiphii radix superior enterocelicis datur ex aqua.

[2] *Id.31.15.* [2] Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex ovi albi succo illitus per dies triginta, medetur. *Quidam* ramici infantium lacerta mederi jubent.

CAP. XIV.

Partium procreationi dicatarum morbi & symptomata: eorum caussæ, & curationes.

Seminis natura. [3] *Arist.1. de gen. animal. 18.* Hystericæ suffocationis caussa. Curatio. [4] *Duret.enarrat.in Holler. 59.*

SEmen [3] excrementum est alimenti utilis atque ultimi, cui multum quoque & inutile alimentum permiscetur, ut vel morbi nonnullis contrahantur, cum non bene purgatio cessit. *Mulieribus nominatim hinc gravis ab utero strangulatus.* [4] Itaque virginibus suadendum est, ut nubant in Christo. Ego nuper vocatus sum nocte media ad curationem mulieris, quæ ab hysterica suffocatione laborabat, & conciderat quasi mortua: Eam inveni frigidiorem marmore, pulsus erat parvus, maritus de uxoris salute valde sollicitus. Bene est, dixi; jussi ut rem cum uxore sua haberet. rem habuit, indeque statim convaluit.

[5] *Martial.11. Epigr.72.*

[5] Hystericam vetulo se dixerat esse marito,
Et queritur futui Leda necesse sibi.
Sed flens, atque gemens tanti negat esse salutem,
Seque refert potius proposuisse mori.
Vir rogat, ut vivat, virides nec deserat annos,
Et fieri, quod jam non facit ipse, sinat.
Protinus accedunt Medici, medicæque recedunt,
Tolluntur que pedes. ô Medicina gravis!

Nomina. *Affectus hic Græcis* ὑστέρας καὶ ὑστερικὴ πνὶξ, *quibusdam* ἄπνοια ὑστερικὴ *dicitur; Latinis* uteri strangulatus, *Plinio* ab utero strangulatus, & vulvæ conversio, *aliis* uteri suffocatio, præfocatio, & spirationis

Symptomat. ob uterum privatio *nuncupatur. Namque altius in fauces*

fauces invadens, eas quasi vinculo constringere, aut manu præcludere videtur, prorsusque spiritus intercipere magno suffocationis metu.

Gonorrhœæ essentia. [1] *Cels.* 4.21.

[1] Est etiam circa naturalia vitium, nimia profusio seminis, quod sine venere, sine nocturnis imaginibus sic fertur, ut interposito spatio tabe hominem consumat.

Curatio.

In hoc affectu salutares sunt vehementes frictiones, perfusiones, natationesque quam frigidissimæ, neque cibi, nec potio, nisi frigida assumpta.

Pollutio nocturna.

In attenta rei Venereæ attentione, quod Horatius de se ipso narrat, vel per insomnia libidinis semen affatim procidit, non ut in vera gonorrhœa, crudum id & aquosum ac sine sensu, sed magna utique voluptate exit, in mulieribus cum partium obscœnarum odaxismo quodam, pruritu atque titillatione.

Byblis in exemplo est; placida resoluta quiete
Sæpe videt, quod amat. visa est quoque jungere amanti
Corpus; & erubuit, quamvis sopita jaceret.
Somnus abit: silet illa diu; repetitque quietis
Ipsa suæ speciem; dubiaque ita mente profatur:
Me miseram, tacitæ quid vult sibi mentis imago? *&c.*
Dummodo tale nihil vigilans committere tentem;
Sæpe licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno: nec abest imitata voluptas.
Pro Venus, & tenera volucer cum matre Cupido,
Gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
Contigit! ut jacui totis resoluta medullis!

Sterilitatis caussæ.

Quibus semen tenue, & aquosum languidumque, veluti impuberes & senio confecti, infœcundi & steriles sunt: ut & quibus nimis crassum.

[2] *Lucret.* 4.

[2] *Nam steriles nimium crasso sunt semine partim:*
Et liquido præter justum, tenuique vicissim.
Tenue, locis quia non potis est adfigere, adhæsum,

Liqui-

Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:
Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo mittitur ictu;
Aut penetrare locos æque nequit; aut penetratum
Ægrè admiscetur muliebri semine semen.

Infœcundos & ætas facit ingravescens.

[1] *Virgil. 3. Georg.*

[1] *Frigidus in Venerem senior; frustraque laborem*
Ingratũ trahit, & si quando ad prœlia ventũ est,
Incassum furit. ——

Nec juvat, sed nocet medicamento eos incitare.

[2] *Marineus de reb. Hisp. 21.*

[2] Ferdinandus Hispaniæ rex, Caroli V. avus in adversam valetudinem incidit, cum Germanam Fuxiam ante duxisset, adeò ut de ejus salute medici ferè omnes desperarent. Quam valetudinem viri quidam prudentes ex medicamentis quibusdam ei datis ad procreandum provenisse putavere.

Impotentes.
[3] *Terent. Eun.*

Infœcundi quoque necessariò, quicunque impotentes. ut Eunuchi, ([3] qui quidem amatores mulierum maximi, sed nihil possunt.) *& maleficiati.*

Maleficiati.
[4] *Marian. 6. rer. Hisp. 2.*

[4] Theodorico Burgundiæ regi, VVitterici Hispaniæ regis filia pacta in Galliamque principali apparatu missa, brevi ad patrem integra rediit. caussæ in incerto fuerunt. fama tenuit, Theodoricum, pellicum, quibus ad insaniam usque devinctus erat, arte & carminibus impeditum, ne regiæ virginis florem delibare posset.

Conceptum impedientia.
[5] *Plin. 7. 13.*

[5] Est *etiam* quædam privatim dissociatio corporum: & inter se steriles, ubi cum aliis junxêre, gignunt: sicut Augustus & Livia.

[6] *Lucret. 4.*

[6] *Nam multũ harmoniæ Veneris differre videntur:*
Atque alias alii complent magis, ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
Et multæ steriles hymenæis ante fuerunt
Pluribus; & nactæ post sunt tamen, unde puellos
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.
Et, quibus ante domi fecundæ sæpe nequissent

Vxores parere, inventa est illis quoque compar
Natura, ut possent natis munire senectam.
Vsque adeò magni id refert; ut semina possint
Seminibus commisceri genialiter apta,
Crassaque conveniant liquidis & liquida crassis.

Quinetiam diætæ pravitas conceptum impedire, & corrumpendo seminis materiam, id infœcundum reddere potest.

[1] *Atque adeò refert, quo victu vita colatur;*
Namque aliis rebus concrescunt semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.

[1] *Lucr. cit.*

Conceptum juvantia.

Sunt & inter veteres & recentiores Medicos, qui cēsent, [2] μίξιν τὴν ἐξόπισθεν πρὸς τὴν κύησιν συμφέρειν.

[2] *Paul. 3.74.*

[3] *— nam more ferarum,*
Quadrupedumque magis ritu plerumq; putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet se concipere, atq; repugnat,
Clunibus ipsa viri venerem si læta retractet;
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim sulci recta regione, viaque
Vomerem atque locis avertit seminis ictum.
Idque sua caussa consuerunt scorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent.

[3] *Lucr. cit.*

Conceptum impedentia.

[4] Cur mulier sæpius concumbens, non concipiat, Diocles caussam esse putat, quod vel omnino nullum, vel justo minus semen emittat, aut proli gignendæ non aptum ob calorem, aut frigus, aut humiditatem, aut siccitatem deficientem, aut ob resolutionem uteri. Stoici, obliquitatem veretri, quod non possit recta ejaculari semen: aut quia membra coëuntium non sint inter se legitima proportione condita ad matricis distantiam. Erasistratus, ubi vulva callos contraxerit: aut carnosior, rariorve, aut minor fuerit, quam natura exigat.

[4] *Plutarch. 5. de placit. Philos. 9.*

[1] Plin. 11.37. [1] Steriliora cuncta pinguia, & in maribus, & in fœminis. *In his caussa, quia* [2] omentum os uteri comprimit.

[2] Hippocr. 5. Aph.46.

[3] Arist. 2. de part. an. 6. [3] Quinetiam obesa omnia ea de caussa steriliora sunt, quod quantum ex sanguine proficisci ad geniturain & semen genitale debeat, hoc in adipem aut sevum sumptitatur.

Sterilitatis curatio.

[4] Plin. 28.8. [4] Sterilitatem mulierum ajunt emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu.

Abortus etymon.

[5] Festus. [5] Abortum gravidæ mulieris dicitur, quod non sit tempestive ortum.

Caussæ.

[6] Plin. 2.7. [6] Miseret atque etiam pudet æstimantem, quam sit frivola animalium superbissimi origo, cum plerumque abortus caussa fiat odor à lucernarum extinctu.

[7] Idem 15.18. [7] Sunt & in vino prodigia. Dicitur in Arcadia fieri, quod fœcunditatem fœminis importet, viris rabiem. At in Achaia maximè circa Caryniam abigi partum vino, atque etiam si uvam edant gravidæ, cum differentia in gustatu non sit.

[8] Idem 20.2. [9] Ibid. 21. [10] Id. 21.18. [11] Id. 24.16. [12] Id. 25.9. [13] Id. 24.5.

Præterea [8] gravidis abortum facit elaterium, [9] radix altheæ cum adipe anseris, [10] cypiros, [11] dracunculi semen olfactum, [12] cyclaminon, si prægnans radicem transgrediatur.

[13] Portentum est quod tradunt, abortivum fieri in Venere, ante perfusa virilitate cedri succo.

[14] Id. 27.12. [14] Prægnans si edat onosmam, aut supergrediatur, abortum facere dicitur.

[15] Idem 28.7. [15] Abortum facit menstruus illitus, aut si omnino prægnans supergrediatur: *vel* [16] si transcenderit viperam: item amphisbænam, mortuam duntaxat.

[16] Id. 30.14.

[17] Id. 32.1. [17] Mira sunt, quæ de lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiam visus. Siquidem gravidæ si omnino aspexerint, fœminam ex eo genere duntaxat, statim nau-

sea &

sea & redundatione stomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas, ob id induratus sale, ut in brachialibus habeant.

[1] Si castoreum fibrumve supergrediatur gravida, abortum facere dicitur, & periclitari partus, si superferatur.

[1] *Ibidem* 10.

[2] Inter evidentes caussas maximè idoneus est terror omnis ad partum ante diem promovendum.

[2] *Philostr.* 1. *de vita Apollon.* 4.

Curatio profluvii.

[3] Porrum sectivum ex abortu profluvia sistit; poto succo cum lacte mulierum.

[3] *Plin.* 20.6.

[4] Baccharis radices tres quatuorve decoquuntur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat.

[4] *Idem* 22. 19.

Sunt alia, quæ fœtum enecando abortum faciunt; ut quæ vel suffitu, vel odore, vel substantia venenata sunt.

[5] Mentastrum potum fœminas purgat à partu, sed partus necat.

[5] *Plin.* 20.14.

[6] Thlaspes semen menses ciet, & partus necat.

[6] *Idem* 27.13.

Partus naturalis in caput.

Neque verò ad naturalem partum modò requiritur, ut legitimo tempore, sed etiam ut ea figura in lucem prodeat, quæ secundum naturam est, nempe, ut Hippocrates primus scripsit, [7] si in caput feratur. *Rationem affert*, quia puelli graviores partes sunt superiores, ex umbilico appensæ tanquam in statera quadam. *Et ex eo, ut solet, Philosophus:* [8] Partus pronis in caput conversis fit per naturam animalibus omnibus, propterea quod partem ab umbilico majorem habeant, quam inferiorem. Majora autem plus ponderis continent. Itaque veluti in statera dependentes eò vergunt, quo trahuntur.

[7] *de nat. puer. de octim. part.*

[8] *Arist.* 4. *de gen. animal.* 9.

Partus non naturalis in pedes.

[9] Quorum in nascendo non caput, sed pedes primi extiterant (qui partus difficillimus, ægerrimusque habetur) Agrippæ appellati: vocabulo, ab ægritudine, & pedibus. Confixos esse autem pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos, sursum pedibus

[9] *Agell.* 16. 16. *Vide Cæl. Rhod.* 15. *Ant. L.* 22.

Agrippæ unde dicti.

dibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes, cruraque, arboris appellat ramos: caput stirpem, atque caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam forte conversi in pedes, brachiis plerumque diductis retineri solent, ægriusque tunc mulieres enituntur. Hujus periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Postverta nominata est, Prosa altera: à recti, perversique partus & potestate & nomine.

[1] *Plin.* 7.8.

[1] In pedes *igitur* procedere nascentem, contra naturam est: quo argumento eos appellavere Agrippas, ut ægrè partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum unico prope felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque adversa pedum valetudine, *(convenit etymo Gelliano)* misera juventa, exercito ævo inter arma mortesq;, ad noxia successu, infelici terris stirpe omni, sed per utrasque Agrippinas maxime, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea brevitate ævi, quinquagesimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum conjugis, socerique prægravi servitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur. Neronem quoque principem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens ejus scribit Agrippina: [2] quæ commentariis vitam suam casusque suorum posteris memoravit. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri. *Eò respexit poëta:*

[2] *Tacitus* 4. *Annal.*

[3] *Persius Satyr.* 3.

[3] —tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit.

Partus difficilis caussa.

[4] *Arist.* 4. *de gen. anim.* 6.

[4] In ferendo etiam utero homines cum cæteris animalibus dissident. Cum enim cætera plurimum temporis valeant corpore, cum uterum ferunt, mu-

lieres

lieres magna ex parte ægræ degunt. Cujus rei caussa aliqua vel ad vitam referri potest. Cum enim mulieres vitam otiosam, & sellulariam quandam degant, plus contrahunt sibi excrementi. Nam quibus gentibus solitum est, ut mulieres labores suscipiant, iis nec uterus tam difficulter gestatur, & partus facilis est. Denique quibusvis locis mulieres, quæ laborare cõsueverunt, facilius pariunt. Labor enim excrementa consumit, quæ in mulieribus otiosis augentur. Cumque parturigo laboriosa sit, labor & exercitatio actæ vitæ facit, ut spiritum possint retinere: in qua re partus facilitas conciliatur.

Partum facilitantia.

[1] Dalion herbarius parturientibus ex semine anisi cataplasma imposuit cum apio: deditque bibendum cum anetho parturientibus.

[1] *Plin.* 20.17.

[2] Constat parturientes foliis altheæ substratis celerius solvi. protinus à partu revocandum, ne vulva sequatur.

[2] *Ibid.* 21.

[3] Sunt qui celeritati partus multum conferre putent lauri radicem, acetabuli mensura in aqua potam, efficacius recentem, quam aridam.

[3] *Idem* 23.8.

Partus quoque celeres facit laurus Alexandrina sive Idæa, radice pota trium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tribus, &c.

[4] Mulier quæ septies [*inepte interpres, hîc, abortivum fœtum, de suo addit*] cum difficultate pepererat, rogante marito, hoc modo sanata est. Jusserunt sapientes mulieris ejus virum, cum pariendi tempus adesset, vivum leporem in sinu occultatum, eò deferre ubi paritura mulier esset: inde cum sæpius circa mulierem deambulasset, repente leporem è sinu demittere: fore enim dicebant, ut simul fœtum vulva dimitteret, nisi lepus repente extra fores aufugisset.

[4] *Philostr.* 3. *de vita Apollon.* 12.

Molæ essentia.

[5] De eo quod Mola vocatur, videndum est. *Nam sæpe veram graviditatem ementitur*. Accidit hoc

[5] *Aristot.* 4. *de gen. animal.* 7.

vitium mulieribus nonnullis gravidis, quanquam raro; pariunt enim, quod molam vocant. Jam accidit enim mulieri cuidam, ut cum concubuisset, & se concepisse putasset; primum ventris moles augeretur, & reliqua ex ratione venirent. Sed cum tempus pariendi jam esset, nec pareret, neque moles minueretur, sed annos tres aut quatuor ita perseveraret, quoad dysenteriæ implicata, demum peperit carnem, quam molam vocant. Quin & tota vita edurat hoc vitium, ut & consenescat, & commoriatur. Quæ autem prodierit, adeò obdurescit, ut vix ferro transigi possit.

[1] *Plin. 7. 15.*

Quia [1] solum animal menstruale mulier est: inde unius utero, quas appellarunt molas. Ea est caro informis, inanima, ferri ictum & aciem respuens. Movetur, sistitque menses.

Etymon. Nomina.

[2] *Scaliger comm. in Arist. 10. hist. anim. 43.*

[3] *Festus.*

[2] Molæ autem nomen ab informi carnis specie. Itaq; Latini etiam molem ab eâdem origine: quam Græci μύλην. [3] Afranius poëta, quoniam Græci quoq; μολυκρὸν appellant, molucri meminit, in fabula, quam Virginem inscripsit: Fermè virgini, *inquit*, tanquam gravidæ mulieri, crescit uterus; molucrum vocant. transit sine doloribus.

[4] *7. Pathol. 1. & 6.*

Hinc Iulius Scaliger in virginibus absque coitu molas generari existimat, & Fernelius, [4] sicut ova subventanea gallinas, sic mulieres quandoque nullo viri concubitu molas concipere.

[5] *in præcept. conjug.*

[5] Equidem, *inquit Plutarchus*, nunquam auditum est mulierem absque viri consuetudine prolem edidisse: at verò informes fœtus ac carnis moles, quæ ex corruptis humoribus in uteris coëunt, molas vocant.

[6] *Plinius 10. 64.*

Præter hos, ejusdem sententiæ sunt, nempe, [6] Molas gigni, ubi mulier non ex mare, verum ex semetipsa tantum conceperit: ideò nec animari, quia non sit ex duobus: altricemque habere per se vitam illam,

illam, quæ satis arboribusque contingat, *medici, Aëtius, Avicenna, Gordonius, Valescus, Albertus Magnus, Nic. Rochæus, Paschalius, Sylvius, Marc. Donatus, Lemnius, alii. Verum hanc opinionem, tanquam sui oblitus, damnat alio loco Fernelius, ubi dicit,* [1] Molæ caussam efficientem non esse solum sanguinem menstruum, neq; hanc (ut ova, quæ appellantur subventanea) efficere posse solum muliebre semen, quum nusquam visa sit mulier molam sine mare concepisse. *Damnat idem Galenus* [2] *(cui itaque imponit Varandæus,* [3] *istam opinionem ipsi adscribens) sequutus veritatem, & authoritatem* [4] *Medicinæ &* [5] *Philosophiæ principum.*

Quare molæ caussa statuatur viri semen, idque aut corruptum aut quovis modo invalidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare potest. Quam caussam, ut veriorem agnoscunt & confirmant [6] *multi & doctissimi medici.*

[7] Molas uteri rumpere putant ovorum perdicis putaminum cinerem.

CAP. XV.

Arthritidis species, caussæ, & curationes.

QVæ *Græcis* Ἀρθρῖτις *dicitur, & Herodiano* ἀρθρίτιδος νόσος, Articulorum dolor *appellatur Ciceroni*, Articulorum morbus *Scribonio*, Articularis *seu* Articularius morbus *Plinio. Et qui eo laborant* Ἀρθριτικοὶ *Græcis, & eodem vocabulo à Cicerone* Arthritici *vocantur, & à Plauto* Articularii. *Barbaris hic affectus* Gutta *nuncupatur, quod sit defluxio guttatim facta, voce in hac significatione parum Latina.*

Arthritis articulorum est dolor ex intervallis fere invadens. Sed quemadmodum omnes oculorum affectus ὀφθαλμίας *nomine non continentur, neque renum* νεφρίτιδος, *nec omnis lateris dolor* πλευρῖτις *dicitur,*

[1] *6. Pathol. 15.*
[2] *4. de usu part. 3.*
[3] *2. de morb. mul. 3.*
[4] *Hipp. 1. de morb. & de steril.*
[5] *Arist. 4. de gen. anim. 7.*
[6] *Holler. 1. de morb. 61. Duretus in annot. Massar. 4. Prax. 8. Gorræus def. Med. Mercat. 3. de. morb. mul. 8. Pereda 1. de morb. 58. Akakia 2. de morb. mul. 4. Hucherus 3. de Steril. Laurẽt. 8. Anat. q. 13. Saxon. 4. Panth. 30. Plater. 3. Prax. 1. 3. Castro 3. de morb. mul. 7. Varand. 2. de m. mul. 3. Riolan. 2. de morb. 2. 9. Corbeus 2. de mul. aff. 3. Ruffius 5 de muliebr. 1.*
[7] *Plin. 31. 14.*

dicitur, nec omne delirium φρενῖτις, cum tamen hæ voces generalem significationem obtinere videantur à parte læsa: ita nec omnis dolor articulorum Arthritis, sed is solum, qui symptomatum vehementia, perenni affluxu materiæ, cruditate humoris, & synathrœsmo est acerbissimus: idque κατ' ἐξοχὴν, sive per ἀντονομασίαν partis affectæ. quæ est τὸ ἄρθρον, sive articulus.

Arthritidis nomina. Essentia. Etymon. Differentiæ.

Statuuntur autem Arthritidis differentiæ ex articulorum numero: sed tribus duntaxat usus nomina indidit. hæ sunt chiragra, ischias, & podagra. Primæ & ultimæ meminit Martialis:

[1] 1. Epigr. 99.

[1] *Litigat, & podagra Diodorus Flacce laborat,*
Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra est.

Symptomata.

[2] *Sueton. in vita.*

Vtraque vexavit imp. Galbam, *qui*[2] fuit manibus pedibusque distortissimis: ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere, aut tenere omnino valeret.

Augustus coxendice, femore, & crure sinistro non perinde valebat, ut sæpe etiam inde claudicaret; *ab arthritide scilicet.*

[3] *Philostr. 1. de vitis Sophist.*

[3] De hac ægritudine cum scriberet Herodes, hanc misit epistolam: Cum esse oportet, manus non habeo. Oportet progredi, non sunt mihi pedes. Oportet dolere, tum & pedes mihi sunt & manus.

[4] *Lucian. Tragopod.*

[4] Γόνυ. κοτύλην. ἀστραγάλους. ἰσχία. μηρούς.
Χεῖρας. ὠμοπλάτας. βραχίονας. κόρωνα. καρπούς.
Ἐσθίει. νέμεται. φλέγει. κρατεῖ. πυροῖ. μαλάσσει.
Pedem, genu, cavosque nodos ossium,
Talosque, coxas, crura, scapulas, & manus
Brachiaque, carposque, artuum & cavernulas,
Depascitur, vorat, urit, inflammat, tenet.

Ischiadis locus aff.

Ischias, *quæ Barbaris* Schiatica, *omnium vehementissima, sedem habet non in eo articulo,*

[5] *Hom. Iliad. 5.*

[5] —ἔνθα τε μηρὸς
Ἰσχίῳ ἐνστρέφεται. κοτύλην δέ τέ μιν καλέουσι.

—ubi

— ubi femur
In coxa vertitur. acetabulum autem vocant;
ſed altius ad ſummam natem, qua nervi à lumbis
& ab oſſe ſacro emergentes feruntur in crura.

Arthritidis proxima & interna cauſſa ſeroſus humor articulis incidens & inſidens: externa, quæcunque eum generare aut movere poteſt. Arthritidis cauſſæ.

[1] Epulæ cruditates afferunt, ebrietates nervorum torporem tremoremque; libidines pedum, manuum, articulorum omnium depravationes. [1] *Senec. Epiſt.* 24.

[2] Λυσιμελοῦς Βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς Ποδάγρα. [2] *Incertus* 1. *Anthol.*

[3] *E Baccho marcente, atque è marcente Dione,*
Naſcitur & marcens progenies podagra. [3] *Roverius vertit.*

[4] Pythermus memoriæ tradidit, ævo ſuo moros annis viginti fructum non edidiſſe, & popularem morbum podagram ita fuiſſe graſſatam, ut non ſolum viros, ſed etiam pueros, eunuchos, virgines, mulieres is morbus corripuerit, quin & eam ægritudinem tam vehementer ſæviiſſe in greges, ut ovium partes duas ille morbus afflixerit. [4] *Athenæus* 2. *Deipn.* 12. Mororum facult.

[5] An id evenerit, quia mororum fructus podagram arcere queant, in controverſiam venire poteſt. Ego ſanè apud Hipp. ac Gal. legi, mora, quæ ſatis maturuerint, ventrem ſubducere, ſtomachumque ſqualidum ac æſtuoſum conſolari, præſertim ſi frigida, nec cum cæteris cibis, ſed paulò ante ſumantur, moxque per pavimentum deambuletur. Ea verò privata ulla facultate podagricis auxiliari, quo minus infeſtentur illi, apud neminem adhuc obſervavi. Fieri tamen potuiſſe crederem, ut mora frequenter Pythermi ætate ab omnibus ferè eſitata, ſtomachis recreatis alvisque liquatis eorum humorum proventum interciperent, qui in articulos decumbentes podagram gignere conſueverunt: eo magis, quod Gal. ſcribit, alvos aſtrictas habentes [5] *Mercurial.* 1. *Var. Lect.* 24.

podagris esse obnoxios. Sed consideranti mihi capras, quæ mororum fructus non attingunt, ab ea lue non fuisse immunes; potius aëris inclementiam, quæ moris inimica extitit, etiam pedum morbos produxisse existimo; quando variis aëris constitutionibus varias ægritudines pervagasse non raro à majoribus nostris observatum fuit. Cum enim morus, ut docet Theophrastus, idcirco sit prudentissima vocata, quod novissima omnium germinet: ea si quando pruina lædatur, quemadmodum lædi proditum est Psal. LXX. & apud Plin. lib. XVI. cap. XXVI. jam cœli intemperiem maximã esse constat, quam etiam ad pedes deducere defluxiones, non est à ratione alienum.

[1] *6. Aph. 28. & 29.* [1] Eunuchos, & mulieres podagra, non laborare
[2] *Gal. in com.* *scripsit Hippocrates.* [2] cujus tempore verum id erat, nunc verò propter nimium tum otium, tum vitæ intemperantiam non ita habetur verum.

[3] *Senec. Ep. 95.* [3] Mulieres cum virorum licentiam æquarint, corporum quoq; virilium vitia æquarunt. neque enim minus pervigilant, non minus potant, & oleo ac mero viros provocant: atque invitis ingesta visceribus per os reddunt; vinumque omni vomitu rejiciunt: atque nivem rodunt, solatium stomachi æstuantis. Libidine vero neque maribus quidem cedunt: pati natæ. Quid ergo mirandum est, maximum medicorum ac naturæ peritissimum in mendacio prehendi; cum tot fœminæ podagricæ sint? Beneficium sexus suis vitiis perdiderunt: & quia fœminam exuerunt, damnatæ sunt morbis virilibus.

Arthritis morbus divitum. *Quoniam igitur hic affectus ex otio, luxu, atque libidine generatur, raro pauperum tabernas frequentare solet.*

[4] *1. Anthol.* [4] Μισόπτωχε θεὰ, μούνη πλούτου δαμάτειρα,
Ἡ τὸ καλῶς ζῆσαι πάντοτ' ἐπισταμένη.
Εἰ δὲ καὶ ἀλλοτρίοις ἐπιΐζομένη ποσὶ χαίρεις,

Ὁπλο-

Ὁπλοφορεῖν οἶδας, καὶ μύρα σοι μέλεται·
Τέρπει καὶ στέφανός σε, καὶ αὐσονίου πόμα βάκχου·
Ταῦτα παρὰ πτωχοῖς γίγνεται οὐδέποτε.
Τοὔνεκα καὶ φεύγεις πενίης τὸν χάλκεον οὐδόν·
Τέρπῃ δ' εἰς πλούτου πρὸς πόδας ἐρχομένη.

[1] *Diva beatorum domitrix, inopesque perosa,*
Quæ laute vitam ducere ubique soles:
Et gaudes residens alienis invida plantis,
Stant unguenta tuis sertaque texta comis.
Et larga Ausonii te oblectant pocula Bacchi,
Quorum pauperibus copia nulla domi est.
Ergo inopum merito scrupos, loca & aspera vitas:
Divitis in pedibus sed bene culta sedes.

[1] *Alciatus vertit.*

Curatio.

[2] Legimus quosdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proscriptione bonorum ad simplicem mensam & pauperes cibos redactos, convaluisse. Caruerunt enim sollicitudine dispensandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt & animam.

[2] *Hieronym. adv. Iovin.*

[3] Ex senatu Romano Plotinum philosophũ Platonicum sedulò audiebat Rogatianus. Qui usque adeò ab hac vita animum segregavit, ut & bonorum suorum curam neglexerit, & servos omnes expulerit, respueritque dignitates. Jam verò Prætor proditurus lictoribus jam astantibus, neque lares proprios habitabat, sed quosdam amicorum familiariumque conveniens, apud eosdem cœnabat & dormiebat, cibumque indies unicum assumebat. Qua quidem negligentia vitæ, extremaque incuria factum est, ut quum acriter podagris antea vexaretur, neque progredi posset, nisi vectus sella, robur tandem inde resumserit; idem cum manus ante extendere non valeret, tamen adeò convaluerit, ut his expeditius uteretur, quam qui artificia manibus quotidie tractant.

[3] *Porphyr. in vita Plotini.*

[4] Podagra, & chiragra, & omnis vertebrarum dolor,

[4] *Seneca Ep. 78.*

lor, nervorumque interquiescit, cum illa, quæ torquebat, hebetavit: omnium istorum prima verminatio vexat, impetus mora extinguitur, & finis dolendi est, obtorpuisse.

[x] Lucian. Tragopodagr.

[x] Πολλαὶ μορφαὶ τῶν ἀτυχούντων.
Μελέτη δὲ πόνων, καὶ τὸ σύνηθες
Τοὺς ποδαγρῶντας παραμυθείσθω.
Multæ sunt formæ miserorum:
Sed podagricos morbi soletur
Exercitium, & consuetudo.

Licet enim quamplurima afferantur hujus morbi remedia; tamen plerumque

[z] Ovid. 1. de Ponto 4.

[z] *Solvere nodosam nescit medicina podagram.*
Hinc ipsa cũ suis sibi remediis inducitur à Luciano:
Τίς τὴν ἀνίκητόν με δεσπότιν πόνων,
Οὐκ οἶδε ποδάγραν τῶν ἐπὶ χθονὸς βροτῶν;
Ἣν οὔτε λιβάνων ἀτμὶς ἐξιλάσκεται,
Οὔτε χυθὲν αἷμα βωμίοις παρ' ἐμπύροις,
Οὐ ναὸς ὄλβου περικρεμὴς ἀγάλμασιν.
Ἣν οὔτε Παιὰν φαρμάκοις νικᾶν σθένει,
Πάντων ἰατρὸς τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν.
Οὐ παῖς ὁ Φοίβου πολυμαθὴς Ἀσκληπιός.
Ἐξ οὗ γὰρ ἔφυν πρῶτον ἀνθρώποις γένος,
Τολμῶσι πάντες τοὐμὸν ἐκβαλεῖν σθένος,
Κυκῶντες ἀεὶ φαρμάκων τεχνήματα.
Ἄλλος γὰρ ἄλλην ἐπ' ἐμὲ πειράζει τέχνην.
Τρίβουσιν ἀρνόγλωσσα, καὶ σέλινά μοι.
Καὶ φύλλα θριδάκων, καὶ νομαίαν ἀνδράχνην.
Ἄλλοι, πράσιον. οἱ δὲ ποταμογείτονα.
Ἄλλοι, κνίδας τρίβουσιν. ἄλλοι, σύμφυτον.
Ἄλλοι, φακοὺς φέρουσι τοὺς ἐκ τελμάτων,
Σταφυλῖνον ἑφθόν. οἱ δὲ, φύλλα περσικῶν.
Ὑοσκύαμον. μήκωνα. βολβούς. σίδια.
Ψύλλιον. λίβανον. ῥίζαν ἐλλεβόρου. νίτρον.
Τῆλιν μετ' οἴνου. γυρίνην. κολλάμφακον.
Κυπαρισσίνην κικῖδα. γύρην κριθίνην.

Κράμβης

Κράμβης ἀπέφθου φύλλα. γύψον ἐκ γάρου.
Σπυράθους ὀρείας αἰγός. ἀνθρώπου κόπρον.
Ἄλευρα κυάμων. ἄνθος ἀσίου λίθου.
Ἕψουσι φρύνους. μυγάλας. σαύρας. γαλᾶς.
Βατράχους. ὑαίνας. τραγελάφους. ἀλώπεκας.
Ποῖον μέταλλον οὐ πεπείραται βροτοῖς;
Τίς οὐχὶ χυμός; ποῖον οὐ δένδρου δάκρυ;
Ζώων ἁπάντων ὀστᾶ. νεῦρα. δέρματα.
Στέαρ. αἷμα. μυελός. οὖρον. ἀπόπατος. γάλα.
Πίνουσιν οἱ μὲν, τὸ διὰ τεσσάρων ἄκος.
Οἱ δὲ, τὸ δι' ὀκτώ. τὸ δὲ δι' ἑπτά, πλείονες.
Ἄλλος δὲ πίνων τὴν ἱεράν, καθαίρεται.
Ἄλλος ἐπ' ἀοιδαῖς ἐπιθέτων, ἐμπαίζεται.
Ἰουδαῖος ἕτερον μωρὸν ἐξάδει λαβών.
Ὁ δὲ, θεραπείαν ἔλαβε παρὰ τῆς κρήνης.
Ἐγὼ δὲ, τούτοις πᾶσιν οἰμώζειν λέγω.
Καὶ τοῖς ποιοῦσι ταῦτα, καὶ πειρῶσί με,
Εἴωθ' ἁπάντων μᾶλλον ὀργιλωτέρα.
Τοῖς δὲ φρονοῦσι μηδὲν ἀντίξουν ἐμοὶ
Ἤπιον ἔχω νοῦν, εὐμενής τε γίγνομαι.
Ὁ γὰρ μεταλαβὼν τῶν ἐμῶν μυστηρίων,
Πρῶτον μὲν εὐθὺς εὐστομεῖν διδάσκεται,
Τέρπων ἅπαντας, εὐτραπέλους λέγων λόγους.
Πᾶσιν δ' ὁρᾶται μετὰ γέλωτος, καὶ κρότου,
Ὅτε ἐπὶ λουτρὰ φερόμενος βαστάζεται.
Ἄτην γάρ, ἣν εἶπεν Ὅμηρος, ἥδ' εἰμ' ἐγώ,
Βαίνουσ' ἐπ' ἀνδρῶν κράατα, καὶ βάσεις ποδῶν
Ἁπαλὰς ἔχουσα. παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς βροτῶν
Ποδάγρα καλοῦμαι, γιγνομένη ποδῶν ἄγρα.

Quis est hominum, cui non ego insuperabilis
Regina morborum Podagra nota sim?
Quam nulla placant thura fumigantia,
Affusus aris nec cruor ardentibus,
Suspensa templis divitum aut donaria.
Nec ipse Pæon omnium cœlestium
Medicus deorum vincere pharmacis potest,

Phœbive

Phœbive doctus filius Æsculapius.
Mortalium siquidem ex quo fuit genus,
Omnes meas vires retundere gestiunt,
Omnemque turbant pharmacorum industriam.
Plantaginem terunt, apiique semina,
Foliaque lactucarum, & agreste peplion,
Et marrubium amnicolamque potamogeitona:
Alii cnidas terunt, alii symphyton,
Lentes palustres, pastinacamque illinunt
Coctam, foliaque Persica, atque hyoscyamum,
Bulbos, papaver, malicorium, psyllium,
Thus, atque radicem ellebori, nitrum, merum
Cum fœnograeco, gyrinen, collamphacon,
Gallam cupressi, pollinem hordeaceum,
Crudaeque crambes folia, gypsumque ex garo,
Capraeque fimum monticolae, stercus viri,
Fabasque molitas, asii florem lapidis.
Alii rubetas, quosque araneos vocant.
Mures, lacertas, atque mustelas coquunt;
Ranas, hyaenas, tragelaphos, vulpeculas.
Cujus metalli haud facta sunt pericula?
Quis non probatus succus, & lacryma arboris?
Animalium omnium ossa, nervi, tergora,
Adeps, cruor, medulla, lotium, merda, lac.
Alii remedium quatuor ex rebus bibunt,
Alii quidem ex octo, exque septem plurimi:
Alius bibens sacram, repurgari studet,
Aut carminibus animum adhibens illuditur;
Iudaeus excantat, fatuum adhibens alium.
Rursus alius à fonte remedium petit.
Omnes sed illos jubeo plorare: atque sic
Tentantibus me, occurrere iracundior
Soleo; sed in me excogitantibus nihil,
Mitem & benignam praesto me: nam qui meis
Communicat mysteriis, primum statim
Loqui docetur suaviter, dehinc jocis

Oble-

Oblectat omnes: cumque risu cernitur,
Plausuque cunctis, fertur is ut in balneum.
Quam dixit Aten ille Homerus, illa sum:
Caput virorum calco, plantas occupo
Pedum tenellas: cumque sim ποδῶν ἄγρα,
Vulgo Podagra dicor.

Quidam maluerunt pedum usum amittere, quam Podogræ doloribus cruciari.

[1] Non est prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa supremis suis annis conflictatus gravi morbo pedum, cum dolorem eum perpeti nequiret, unius Medicorum portentosa scientia, ignorante Divo Augusto, tanti putavit usu pedum sensuque carere, dummodo & dolore illo careret, demersis in acetum calidum cruribus, in acerrimo impetu morbi. [2] traditque M. Varro, Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni æquè quam dolore in ea parte corporis.

[3] Metus repentinus animum in alienam curam avertendo dolore podagricos aliquando liberavit, *ut de* Meleniano *supra diximus.*

[4] Morbis auxiliari Musicam Theophrastus scripsit, & ἰσχιακοὺς eo cruciatu liberari, si quis, dum urget dolor, tybiis Phrygiam modorũ harmoniam canat.

[5] Asininum lac bibendo qui liberati sint podagra chiragrave, inter exempla sunt. Serum etiam asinini lactis efficacissimè heminis per intervalla singulis diebus quinis, articularibus morbis bibitur.

[6] Sextus Pompeius, prætorii viri pater, Hispaniæ citerioris princeps, cum horreis suis ventilandis præsideret, correptus dolore podagræ, mersit in triticum sese super genua: levatusque siccatis pedibus, mirabilem in modum, hoc postea remedio usus est. Vis tanta est, ut cados plenos siccet.

[1] *Plin.* 23. 1.
[2] *Idem* 25.3. *Sueton. de ill. Grammat.*
[3] *Senec.* 6. *de Benef.* 8.
[4] *Athenæus* 14. *Deipn.* 5.
[5] *Plin.* 28. 9.
[6] *Idem* 22. 25.

Plura

Plura remedia apud Celsum & Plinium legere est.

[1] Agenti Athenis Syllæ dolor cum gravedine torpidus decubuit in pedes, quem Strabo ait esse podagræ balbutiem. Quare aquis calidis usus est. *Vbi quidam ποδάγρας ψελλισμὸν, non podagræ balbutiem, sed quasi catenam & compedes exponunt, ut sit à ψέλλιον, quod nonnunquam pro annulo & catena ponitur.*

[1] Plutarch. in vita.

LIB. V.

DE PARTIVM MORBIS EXTERNIS.

Chirurgiæ antiquitas, nomen, opera.

PRÆFATIO.

IN [2] tres olim partes Medicina deducta est, ut una esset, quæ victu, altera quæ medicamentis, tertia quæ manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, secundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominaverunt. *De prioribus actum, restat posterior, quam priscos inprimis exercuisse constat. Nam* Podalirium & Machaonem Homerus non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit. Ex quo apparet, has partes Medicinæ solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas.

[2] Cels. præf.

Chirurgiæ vox Græcis in genere omnem manuariam operam significat: sed κατ' ἐξοχὴν de ea Medicinæ parte dicitur, quæ artificiosa manuum opera externis corporum affectibus medetur. Quanquam verò Chirurgi medicamenta applicent: id tamen non ut Chirurgi, sed ut Medici, medicamentis instructi præstant. Et Medici nomen sæpissime pro Chirurgis usurpatur apud [3] *Iurisconsultos.*

[3] Paulus 3. Sentent. & 5. tit. 23. Vlpianus in l. 4. D. ad l. Cornel. de sicariis. & in l. qua actione 7. §. ult. D. ad leg. Aquil.

CAP.

CAP. I.

Tumores, Tubercula, Pustulæ. eorum nomina, essentiæ, caussæ, signa, curationes.

Morbi, qui in externis partibus ex humoris vitio succrescunt, vel in cute prominent, vel *eam excavant, vel commaculant. Prominent tumor, tuberculum, pustula.*

[1] Guttur homini tantum & suibus intumescit, aquarum quæ potantur, plerumque vitio. [2] Præsertim apud Aquicolas Italiæ, & Medullos Alpinos.

Bronchoceles essentia.
[1] *Plinius* 11. 37.
[2] *Vitruvius.*
[3] *Iuvenal. Sat.* 13.

[3] *Quis tumidum guttur miratur in alpibus?*

Hunc affectum, qui Græcis βρογχοκήλη, *Latinis* Hernia gutturis, *ex potu aquæ ex liquefactis nivibus, quæ Alpinis aliisque montanis in usu est, provenire negant* [4] *Fernelius &* [5] *Platerus. Et hic* quod popularis sit quibusdam regionibus, id potius dispositioni cuidam naturali istorum hominum *attribuendum putat.*

Caussa.
[4] 7. *Path.* 3.
[5] 3. *Prax.*

Caussa verò materialis, crassa lentaque pituita, eò ex capite devoluta.

Tumores med. methodus.
[6] *Plin.* 22. 17.

[6] Succus Helxines cum psimmythio sanat tumores, collectionesque, & guttura incipientia turgescere.

[7] Peritissimi Medici confertim ingruentibus vitiosorum humorum fluxionibus, non statim medicamentia purgantia applicant, sed tumorem inde ortum patiuntur foris illitis remediis ipsum ultro concoctione quadam emolliri.

[7] *Plutarch. Consol. ad Apollon.*

Tumores qui Græcis χοιράδες, *Latinis Strumæ forte à* στερεὸν *durum, vel quasi ruma. Certe nostrum* krop, *est ruma, rumea & struma. Arabibus sunt* scrophulæ, *vel propter similitudinem, quam habent cum scrophis; id est, porcis; vel quia scrophulæ, maximè patiuntur hoc malum ob gulositatem, quâ de*

Strumæ nomina.

causâ & pueri iis infestantur: vel ita dicuntur, quia multiplicant sobolem, ut scrophæ.

Curatio.

[1] Plin. 20.14. [2] Ibid. 6. [3] Ibid. 9. [4] Ibid. 13. [5] Ibid. 15. [6] Ibid. 17.

[1] Strumis illinitur succus mentastri, [2] allium in oleo & pulte, [3] brassica sylvestris in aqua contrita, [4] nasturtium cum lomento, opertumque brassica. [5] Sic & strumas discutit capparis radix cocta in aqua, [6] heraclium cum oleo, & aceto & farina hordeacea.

[7] Idem 25.13.

[7] Nostri herbarii strumeam vocant, ranunculi genus, quoniam medetur strumis & panis, parte in fumo suspensa.

Carbunculi nomina.

Carbunculus, *vel* carbo, *Græcis* ἄνθραξ, *Avicennæ* pruna, *&* ignis Persicus *dicitur: vel quod urat, ut pruna, vel quod colorem ejus referat.*

[8] Plin. 25.1.

[8] L. Paulo, Q. Marcio Censoribus, primum in Italiam carbunculum venisse, Annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis provinciæ malum: quo duo Consulares obiere eodem anno, Julius Rufus, & Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscitia sectus, hic verò pollice lævæ manus evulso acu ab semetipso, tam parvo vulnere, ut vix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporis partibus, & plerumque sub lingua, duritia rubens varicis modo, sed nigricans capite, alias livida, corpus intendens atque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quo gravatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circaque pustulas parvas, rarius febrem, stomachum faucesque cum invasit, ocissimè exanimans.

Sed pleraque Cancro potius conveniunt, quam Carbunculo.

Canceris nomen.

[9] 2. ad Glauc. 10.

Cancer, *καρκίνωμα, &* καρκῖνος *dicitur Galeno,* [9] *ob similitudinem, quam habet hic tumor cum cancro aquatili. Sicut enim hoc animal habet corpus rotundum, & pedes hinc inde expansos, colore livente ac cinereo, & quæ chelis arripit, firmiter stringit: ita*

Cancer est tumor rotundus figurâ, colore lividus, partemque cui insidet ita stringit, ut ceu clavo quodam firmata esse videatur; tandem in circuitu habet venas turgidas, hinc inde protensas, quæ non male referunt cancri pedes. Essentia.

[1] *— malum solet immedicabile cancer* [1] *Ovid. 2. Met.*
Serpere, & illæsas vitiatis addere partes.

Et tum exesa cute fit cancer exulceratus, qui asperis remediis irritatur.

[2] *Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,* [2] *Idem 2. de Ponto 2.*
Non contrectari, tutius esse puto.

Varix immodica est venæ dilatatio, tumorem referens. Glossæ: κιρσὸς, varex, varica. κιρσώδης varicosus. *Caussa est multus crassusque sanguis, ob cujus gravitatem varix in cruribus, quam in cæteris partibus frequentior. Hinc diu stando, dum exta consulit, facile* Varicis nomina. Caussa.

[3] *— varicosus fiet haruspex.* [3] *Iuvenal. Sat. 6.*

Præsenti certè animo fuit [4] ille, qui dum varices exsecandos præberet, legere librum perseveravit. Curatio. [4] *Seneca Epist. 79.*

[5] C. Marius varices in utroque crure cum haberet, secandas eas medico præbuit: alteriusque sectionem absque ullo gemitu, & ne contractis quidem superciliis sustinuit, ad alterum transeuntem inhibuit, non esse inquiens remedium isto dignum dolore. [5] *Plutarch. Apophth.*

[6] Varicum dolores sedat tribuli semen adalligatum, [7] succus cotoneorum, [8] sideritis adalligata, [9] fimi vitulini cinis, cum lilii bulbis decoctus, addito melle modico. [6] *Plin. 22. 10.* [7] *Idem 23. 6.* [8] *Idem 26. 10.* [9] *Idem 28. 16.*

[10] Erysipelas dicitur παρὰ τὸ ἐρύεσθαι ἐπὶ τὸ πέλας, καὶ ἐπιῤῥεῖν τοῖς πλησίον ἐπινεμόμενον. *Latinis* Ignis sacer *dicitur.* Erysipelatis etymon. [10] *Etymologus.*

[11] *Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere* Nomina. [11] *Lucr. 6.*
Corpus; ut est per membra sacer cum diditur ignis.

[12] Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ me- Zoster. [12] *Plin. 26. 11.*

dium hominem ambiens, qui zoster, (zona *Scribo-nio Largo, nobis* Om-loop) appellatur, & enecat, si cinxerit.

Plurima ignis sacri remedia, quæ à Plinio & aliis recensentur, brevitatis caussa hic omittimus.

Pustulæ. [1] *Cels. 5.28.*

[1] Pustulæ maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera sunt. nam modo circa totum corpus partemve aspredo quædam fit, similis his pustulis, quæ ex urtica, vel ex sudore nascuntur. ἐξανθήματα Græci vocant. eaque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnunquam plures similes varis oriuntur, nonnunquam majores pustulæ lividæ, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato, subestque his humor. Ubi hæ ruptæ sunt, infra quasi exulcerata caro apparet, ἑλκῶδες Græcè nominatur.

Scabiei essentia. [2] *Cels. cit.*

[2] Scabies est durities cutis rubicunda, ex qua pustulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam sicciores. Exit in quibusdam sanies, fitque ex his continuata exulceratio pruriens, serpitque in quibusdam citò. Atque in aliis quidem ex toto desinit, in aliis verò certo tempore anni revertitur.

Caussa. [3] *Persius Sat. 2.* [4] *Curtius 8. Hist.*

Oritur ex salso & acri humore,

[3] *— namque est scabiosus, & acri*
Bile tumet. —

[4] Adversum flumen subiit classis, & altero die appulsa est haud procul lacu salso, cujus ignota natura plerosque decepit ingressos aquam. quippe scabies corpora invasit, & contagium morbi etiam in alios vulgatum est. Oleum remedio fuit.

Contagium. [5] *Iuvenal. Sat. 2.* [6] *Horatius de arte.* [7] *Iuvenal. Sat. 8.* [8] *Columel. 11.2* [9] *Virgil. 3. Georg.*

[5] *Solet contagio inficere.* Sic

[6] *Totus grex unius porci scabie cadit.*

Nam & bestias [7] mala scabies urget: *ita*
Vetusta scabie lævis canis.

[8] Boves *quoque* scabiosi fiunt, *&*

[9] *Turpis ovis tentat scabies, ubi frigidus imber*

Altius

Altius ad vivum persedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cum tonsis illotus adhæsit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus iccirco fluviis pecus omne magistri Curatio.
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, vivaque sulphura,
Idæasque pices, & pingues unguine ceras,
Scillamq; elleborosq; graves, nigrumq; bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborũ est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os.

[1] Scabiem hominis, asininæ medullæ maximè abolent: urinæ ejusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam, quod in jumentis proficit, cum resina calida, glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: fel caprinum, cum aluminis cinere: boas fimum bubulum: unde & nomen traxere. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: iterumque cum inarescat, illito, & postero die abluto cinere lixivo.

[1] *Plin.* 28.18.

A scabie distat impetigo; quod sicca sit & omnis humoris sanieique expers. Ex siccis enim pustulis fit, scabies verò ex humidis.

Impetiginis essentia.

Impetigo cum impetu celeriter, & latè procedit, & petit, seu impetit cutis unam partem post aliam,
[2] *— vitium est, quod ducit ab impete nomen.*

[2] *Serenus.*

Glossæ: Impetigo, λειχήν.

Nomina.

[3] Sensit & facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam universæ prope Europæ, morbos. Gravissimum ex his Lichenas appellavere Græco nomine, Latinè, quoniam à mento fere oriebatur, joculari primum lascivia (ut est procax natura multorum in alienis miseriis) mox & usurpato vocabulo mentagram,

[3] *Plin.* 26.1.
Lichen.

occupantem in multis totos utique vultus, ocul[illegible] tantum immunibus, descendentem verò & in coll[illegible] pectusque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fue[illegible] rat hæc lues apud majores patresque nostros. Et pr[illegible] mum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio i[illegible] repsit in Italiam, quodam Perusino Equite Roman[illegible] Quæstorio scriba, cum Asia apparuisset, inde con[illegible] tagionem ejus importante. Nec sensere id malum[illegible] fœminæ, aut servitia, plebesque humilis, aut media[illegible] sed proceres veloci transitu, osculi maxime, fœdior[illegible] multorum, qui perpeti medicinam toleraverant[illegible]

Curatio. cicatrice, quam morbo. Causticis namque curaban[illegible] tur, ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellan- te tædio. Adveneruntque ex Ægypto genitrice ta- lium vitiorum medici, hanc solam operam afferen- tes, magna sua præda. Siquidem certum est, Mani- lium Cornutum H-SCC. elocasse in eo morbo cu- randum sese.

De hoc affectu scripsisse videtur Martialis:

[1] 1. Epigr. 39. [1] *Indignas premeret pestis cum tabida fauces,*
Inque ipsos vultus serperet atra lues.

[2] Plin. 20. 1. [2] Cucumeris sylvestris radix arida cum resina im- petiginem & scabiem, psoram, & lichenas sanat. *Alia apud Plinium videre est.*

Species.

[3] Cels. 5. 28. [3] Impetiginis verò species sunt quatuor. *E quibus deterrima, quæ Græcis Lepra nominatur. Ea cutem vehementer rodit, altè depascit, atque findit: ex qua non solum furfures, sed & squamulæ decidunt.*

Lepræ essentia.

[4] Herodot. 1. Hist. 138. [4] Apud Persas si quis è civibus lepra aut vitiligine infectus sit, huic in civitatem venire non conceditur, neque cum aliis Persis consuetudinem habere. Dicunt enim hos morbos illis immissos, quod in solem peccaverunt. Externum verò, qui iisdem correptus fuerit, è regione sua exigunt: atque ob eandem caussam albas columbas in regionem illam afferunt.

[1] Si

[1] Si quis crebrò per roscidas arbores transeat, membra materiam tangentia lepra corripiuntur. Aut, ut Laitus dicebat, quia roris humor ob tenuitatem de cute aliquid stringit. Aut sicut rubigo humectatis seminibus incidit, ita à rore viridibus ac tenuibus, quæ in superficie sunt morsis & colliquatis, aspergo quædam noxia defertur, & affusa corporis partibus, quæ maximè sunt exsangues, earum superficiem mordet atque lancinat. Nam rori naturæ inesse quandam rodendi vim, satis ex eo liquet, quod potus graciliores facit: & pingues mulieres tenuibus vestimentis aut lanis rorem excipientes, videntur eo nimias carnes consumere. Caussa. [1] Plutarch. quæst. nat.

Nascitur alias ex bile atra, cui etiam crassæ lentæque pituitæ salsæ quiddam sit admistum.

Ab hac plane diversa est Lepra Arabum, sive Elephantiasis, [2] quam *tamen* scabiei vehementiam esse censebat Diogenianus. *Sed de hac supra.* [2] Plutarch. 8. Probl. 9.

[3] Allium lepras, lichenas, lentigines exulcerat, sanatque cum origano, vel cinis ejus ex oleo & garo illitus. [3] Plin. 20. 7.

[4] Lepras *præterea* sanat brassicæ succus cum alumine rotundo ex aceto: *aliaque, quæ à Plinio referuntur.* [4] Ibid. 9.

CAP. II.

Maculæ. earumque caussa, & curationes.

CUtis etiam vitia quædam nihil prominent, sed æqualia manent nulla asperitate: hujusmodi sunt maculæ, quæcunque alieno colore hanc fœdant: ut vitiliginis species, lenticulæ, sugillata, stigmata, vibices. Vitiliginis etymon.

[5] Vitiligo in corpore hominis macula alba, quam Græci ἀλφὸν vocant, à quo nos album; sive à vitio dicta, etiamsi non lædit; sive à vitulo, propter ejus [5] Festus.

membranæ candorem, qua naſcitur involutus. Lucilius;

Hæc odioſa mihi vitiligo eſt, non dolet, inquit.

Cauſſa. [1] Celſ. 5.28.

[1] Quamvis *autem non dolet, & per* ſe nullum periculum adfert Vitiligo, tamen fœda eſt, & ex malo corporis habitu fit.

[2] Plato Timæo.

[2] Alba pituita propter ampullarum ſpiritum intus incluſa difficilis ad exteriorem cutem delapſa, corpus variis ſordibus aſpergit, albisque inficit maculis, leucis, alphisque, atque morbos alios ejuſmodi generat.

Species. [3] Celſ. cit.

[3] Vitiliginis tres ſpecies ſunt. Ἀλφὸς vocatur, ubi color albus eſt, ferè ſubaſper, & non continuus, ut quædam quaſi guttæ diſperſæ eſſe videantur. Interdum etiam latius, & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit. Μέλας colore ab hoc differt, quia niger eſt, & umbræ ſimilis. Cætera eadem ſunt. Λευκὴ habet quiddam ſimile alpho, ſed magis albida eſt: altius deſcendit, in eaque pili ſunt, & lanugini ſimiles. Omnia hæc ſerpunt, ſed in aliis celerius, in aliis tardius.

Prognoſticum. [4] Celſ. cit. Curatio.

[4] Utrum autem aliquid horum ſanabile ſit, an non ſit, experimento facili colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi. Si ſanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus eſt: ſi humor albidus, ſanari non poteſt: itaque ab hoc quidem abſtinendum eſt. Super id verò, quod curationem recipit, imponenda lenticula miſta cum ſulphure & thure, ſic ut ea contrita ex aceto ſit.

[5] Plin. 20.13.

[5] Radix rutæ toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat.

[6] Ibid. 15.

[6] Vitiligines albas tollit radix capparis ſi trita in ſole fricentur. *Reliqua apud Celſum, & Plinium videre eſt.*

Lentigo. Varus.

Lentigo & varus *in facie potiſſimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitu-*

gnitudine, unde φακὸς *&* lenticula *quoque dicitur.*

[1] Pœne ineptiæ ſunt curare varos & lenticulas: ſed eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt. [1] *Celſ. 6. 5.* Curatio.

Vari commodiſſimè tolluntur impoſita reſina, cui non minus, quam ipſa eſt, aluminis ſciſſilis, & paulum mellis adjectum eſt.

Lenticulam tollunt galbanum & nitrum, cum pares portiones habent, contritaque ex aceto ſunt, donec ad mellis craſſitudinem venerint.

CAP. III.

Vulnerum eſſentia, & curatio.

CVm unitas alicujus partis ſolvitur, Hippocrati ἕλκος*, Latinis aut ulcus eſt, aut vulnus. Quæcunque interiorem, & ex corporis vitio originem habet, aut quæ pus, putredinemque contraxit, Vlcus appellatur. Quæ verò extrinſecus orta, Vulnus.* Vlcus. Vulnus.

Magna, quod ad partes, in curandis vulneribus differentia. Curatio.

[2] Veſica membrana conſtat, quæ vulnerata, cicatrice non ſolideſcit: neque qua cerebrum, aut cor involvitur. *ipſumque* [2] *Plin.* 11. 37. *Hippocr.* 6. *Aph.* 18. Veſicæ, Meningum, Pericardii, Cordis vulnera.

[3] *— parvo cor vulnere læſum*
Corpore cum toto poſt tela educta refrixit. [3] *Ovidius* 12. *Met.*

Quare fruſtra in vulnerato corde de remediis laboramus.

[4] *Afferat ipſe licet ſacras Epidaurius herbas,*
Sanabit nullâ vulnera cordis ope. [4] *Idem* 1. *de Ponto* 4.

Sic & vulnus illatum hepati, qua diaphragmati adjacet, & ubi truncus eſt vena inſignis, quam vocat Hippocrates ἡπατῖτιν*, profuſione ſanguinis implacabili, eſt maximè præceps ad mortem. Quæ ratio ſapientem eò movebat Vlyſſem, ut ea parte Cyclopi necando telum acutum conderet,* Hepatis vulnera.

[5] — ὅθι φρένες ἧπαρ ἔχουσι. [5] *Homer. Odyſſ.* 9.

- Ubi diaphragma hepar complectitur.

Atque hæc citæ mortis ratio, primum Iudæis cognita, & scripta in sacris libris, cognitionem eam comparavit Homero. (Qualia innumeris locis in suo Homero annotavit harum literarum dictator Dan. Heinsius, equestris & eruditi ordinis immortale decus.) Sic enim legimus [1] Abnerum Azaëli, & Joabum Abnero vitam continuò ademisse, ferro ad viscus vitale immisso & abdito: *quod sapientes viri de jecore scriptum existimant.*

[1] *2. Regum 2. & 3.*

Supercilii, Cartilaginis, Ossium vulnera.

[2] *Plin. cit.*

[2] Supercilium vulnere aliquo diductum non coalescit, ut in paucis corporis humani membris. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt. Neque nervi solidantur incisi: mirumque, vulneratis summus dolor, perfectis nullus.

[3] *Plato Timæo.*

Carnis vulnera.

Et quemadmodum partes spermaticæ non regenerantur, ita [3] caro facile restauratur. Quando igitur caro quælibet circumciditur, ejusque radix permanet, dimidia quædã est calamitatis potentia. Quando verò quod carnes ossibus alligat, ægrotat, & sanguis ex illis ac nervis defluens haud amplius nutrit ossa, carnemque revincit, sed ex pingui & glutinoso asper, salsus, siccus, & squalidus iniquitate victus est factus, tunc certè quod omnia ista perpetitur, abscissum ab ossibus sub carne nervisque riget. Caro etiam à radicibus decidens nudos relinquit nervos, & salso obductos humore, & in fluenta sanguinis permanans, morbos multos efficit.

Prognosticũ.

[4] *Seneca 1. ad Marciam.*

[4] Vulnerum sanitas facilis est, dum à sanguine recentia sunt: tunc & uruntur, & in altum revocantur, & digitos scrutantium recipiunt. ubi corrupta in malum ulcus verterunt, difficilius curantur.

[5] *Ovid. 1. de rem. amor.*

[5] *Vidi ego, quod fuerat primo sanabile vulnus,*
Dilatum longæ damna tulisse moræ.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
Et vetus in capto pectore sedit amor,

Majus

Majus opus superest: sed non, quia serior ægro
Advocor, ille mihi destituendus erit.
Qua læsus fuerat, partem Pæantius heros
Debuerat celeri præsecuisse manu.
Post tamen hic multos sanatus creditur annos,
Supremam bellus imposuisse manum.

Tandem enim

[1] *Tarda Philoctetæ sanavit crura Machaon:* [1] *Propert. 2. Eleg. 1.*

Sed potius

Curatio.

[2] *Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi.* [2] *Ovid. cit.*

[3] *— decet tunc ire recentes*
Detersum maculas. veteri post obruta morbo
Corpora, Pœonias nequidquã admoveris herbas. [3] *Claudian. in Eutr. 1.*

[4] Leviore medicina est oriens adhuc restinguenda mali vis; vehementius contra inveterata pugnandum est. [4] *Senec. cit.*

[5] *Vlcera possessis altè suffusa medullis,*
Non leviore malo, ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix:
Ad vivum penetrant flãmæ, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis. [5] *Claudian. cit.*

Ne igitur

[6] *Vt corpus redimas, ferrum patiaris, & ignes:* [6] *Ovid. cit.*

manus statim admovenda, & [7] ut erit vulnus, ita vel curandum protinus: vel si curatio differri potest, deligandum. *Ita Autolyci filii,* [7] *Quintil. 3. Orat. 2.*

[8] Ὠτειλὴν Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο
Δῆσαν ἐπισταμένως.
Vulnus Vlyssis irreprehensibilis divini
Ligaverunt scienter. [8] *Homer. Odyss. 19.*

Si autem pars teli, vel aliud quid inhæreat, protinus extrahendum; ut fecit in vulnerato Sarpedone Pelagon.

[9] Ἐκ δ' ἄρα οἱ μηροῦ δόρυ μείλινον ὦσε θύραζε
Ἴφθιμος Πελάγων. [9] *Idem Iliad. 5.*

Ex ipſius femore lãceam fraxineam extraxit foras
Fortis Pelagon.

Et Machaon ad vulneratum Menelaum vocatus

1 *Idem Iliad. 4.* [1] Αὐτίκα δ' ἐκ ζωστῆρος ἀρηρότος εἷλκεν ὀϊστόν.
Statim ex baltheo bene aptato traxit ſagittam.

2 *Plin. 20.20.* [2] Tradunt portulaca plagis impoſita ſagittas extrahi.

3 *Idem 25.8.* [3] Dictamnum oſtendere cervæ vulneratæ, paſtu ſtatim decidentibus telis.

4 *Cicero 2. de nat. Deor.* [4] Auditum *quoque* eſt capras in Creta feras, cum eſſent confixæ venenatis ſagittis, herbam quærere, quæ Dictamnus vocaretur: quam cum guſtaviſſent, ſagittas excidere dicunt è corpore.

Hinc Ænea vulnerato

5 *Virgil. 12. Æn.* [5] *Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,*
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo; non illa feris incognita capris
Gramina, cum ferro volucres hæſere ſagittæ.

Non ſemper autem extrahi poſſunt, ſed quandoq; exſcindendæ. Ita Patroclus Eurypylo ſagittam è femore excidit cultro, quod per totum femur ictus penetraſſet.

6 *Hom. Iliad. 11.* [6] —θεράπων ὑπέχευε βοείας·
Ἔνθα μιν ἐκτανύσας, ἐκ μηροῦ τάμνε μαχαίρῃ
Ὀξὺ βέλος.

—famulus ſubſtravit pelles bovinas.
Ibi ipſo extenſō, è femore excidit cultro
Acutum telum.

7 *Euſtath. in Comm.* [7] Curat autem hoc Eurypyli vulnus Patroclus extendens ipſum in pellibus bubulis ſubſtratis. Ajunt enim veteres, ut teli extractio commodius peragatur, ſaucium in eadem corporis figura poſitum eſſe oportere, in qua erat, dum vulnus acciperet. Itaque fertur de medico quodam, quod renitente extractioni ſagitta ſaucium interrogarit, in qua corporis figura vulnus accepiſſet, & intellecto inter equitandum

dum id accidisse, collocato illi ad equitantis figuram, telum eduxisse.

[1] Ἕλκος δ' ἰητὴρ ἐπιμάσσεται. [1] *Hom.Iliad. 4.*

Vulnus quoque Medicus [2] spongia deterget, vel contrectando curabit, vel exuget, ἐκμυζήσει. [2] *Eustath. in Comm.*

Sic Machaon viso Menelai vulnere

[3] Αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἄρ ἤπια φάρμακα εἰδὼς [3] *Hom.ibid.*
Πάσσε, τά οἱ ποτὲ πατρὶ φίλα φρονέων πόρε Χείρων.
Sanguinẽ exsugens(vel *exprimẽs*) *lenia pharmaca*
Inspersit, quæ patri ejus aliquando benevolus donaverat Chiron.

[4] Exprimebant autem sanguinem, ne in vulnere putrescens in pus abiret, & ne in cicatricem coiret, impedimento esset. Nostro etiam tempore multi, præsertim ex barbaris, si cui vulnus inflictum fuerit, ore exugunt inde sanguinem, tanquam & hoc ad ejus curationem conferat. [4] *Eustath. in Comm.*

Plerumq; verò sagittæ excisionem sequi solet sanguinis fluxus, indeque oriri deliquium animi. Exemplum habemus in Alexandro Magno:

[5] Rege in tabernaculum relato Medici lignum hastæ corpori infixum, ita, ne spiculum moveretur, abscindunt. Corpore deinde nudato, animadvertunt hamos inesse telo, nec aliter id sine pernicie corporis extrahi posse, quam ut secando vulnus augerent. Cæterum, ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur: quippe ingens telum adactum erat, & penetrasse in viscera videbatur. Igitur patefacto latius vulnere, & spiculo evulso, ingens vis sanguinis manare cœpit, linquique animo rex, & caligine oculis offusa, veluti moribundus extendi. Cumque profluvium medicamentis inhiberent, tandem constitit sanguis, paullatimque animum recepit. [5] *Curtius 9. Hist.*

Protinus igitur sanguis sistendus. Ita idem [6] Alexander sagitta ictus supprimi sanguinem, & vulnus [6] *Idem 4.Hist.*

obli-

obligari jussit, &c. Tum suppressus paullo ante sanguis medicamento, quo retentus erat, manare latius cœpit, & vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. *Auspicatò. Nam,* [1] Si magnis & pravis existentibus vulneribus tumor non conspiciatur, ingens malum.

[1] *Hipp. 5. Aph. 66.*

Incantatione, ut ad alia, ita etiam ad profluvium sanguinis inhibendum, olim usi. Sic vulnus Vlyssis

[2] Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπ' ἀοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν
Ἔσχεθον.
Involvunt pannis, mox ater carmine sanguis
Comprimitur.

[2] *Homer. Odyss. 19.*

Ad extrahendas item sagittas.

[3] —— *ungere vulnus*
Herbarum hic succis, ferrumque è corpore cantu
Exigere.

[3] *Silius 5.*

Patroclus porrò educta è vulnere sagitta,

[4] —— ἀπ' αὐτοῦ δ' αἷμα κελαινὸν
Νίψ' ὕδατι λιαρῷ,
—— *ab ipso sanguinem atrum*
Abluit aqua tepida.

[4] *Hom. Iliad. 11.*

Optimè. Nam licet [5] calida dolores mitigat, [6] sanguinem tamen prolicit: [7] frigida *quamvis* sanguinem sistit, [8] horrorem excitat, & ulceribus mordax est.

[5] *Hipp. 5. Aph. 22.*
[6] *Ibid. 19.*
[7] *Athen. 2. 4.*
[8] *Hipp 5. Aph. 10.*

Deinde

—— ἐπὶ δὲ ῥίζαν βάλε πικρὴν,
Χερσὶ διατρίψας, ὀδυνήφατον, ἥ οἱ ἁπάσας
Ἔσχ' ὀδύνας. τὸ μὲν ἕλκος ἐτέρσετο, παύσατο δ' αἷμα.
Contritam manibus radicem injecit amaram.
Omnes hæc pepulit de corpore quippe dolores,
Substitit & sicco contentus vulnere sanguis.

[9] Amaror *siquidem* vim exsiccandi humoremque consumendi habet. Etenim gustatu omnium saporum jucundissimus est amarus, qui venulas linguæ (ut Plato ait) molliores ac rariores contra naturam con-

[9] *Plutarch. 1. Symp. 6.*

constringit. Sic & vulnera ut coëant, efficitur injectis amaris, quæ siccitate sua humorem consumant.

Et superfluo humore consumpto, [1] caro facilè restauratur. [1] *Plato Timæo.*

Quare siccandi vim habent, quæ vulnera conglutinant. Hinc Apollo vulneratum

[2] *— modo refovet, modo tristia vulnera siccat.* [2] *Ovidius 10. Met.*

Et ita

[3] *Sæva Machaonio coierunt vulnera succo.* [3] *Statius 1. Sylv.*

[4] Nulla *autem* remedia, quæ vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quæ sunt salutaria. [4] *Cicer. 3. ad Q. fratr.*

Et hæc [5] remedia non prosunt, nisi immorentur. [5] *Seneca Epist. 40.*

[6] Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebra medicamenta tentantur. [6] *Idem Ep. 2.*

[7] Gramen Parnassi succo, vel decocto ad vulnera cõglutinanda utile, quod & ipsa herba tusa præstat. [7] *Plin. 24. 19.*

Plura ejusmodi apud Plinium reperire est.

Novum non est, vulnera curare incantatione.

[8] *— abruptis etiamnum flebile venis*
Vulnus hiat, magnæque patet via lubrica plagæ. [7] *Statius 2. Sylv.*
Cũ jã egomet cantus, & verba medentia Confero.

Verum

[9] — οὐ πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ
Θροεῖν ἐπωδὰς πρὸς τομῶν τι πήματι. [9] *Sophocles Aiace.*

— medicus haud recte sapit,
Ad vulnerum vim sola qui adhibet carmina.

Vana enim plerumque,

[10] *— neque eum juvere in vulnera Cantus.* [10] *Virgil. 7. Æneid.*

Quoniam verò solent quidam

[11] *Vngere tela manu, ferrumque armare veneno,* [11] *Idem 9. Æn.*
hinc lethalia reddunt vulnera.

[12] Barbari veneno tinxerant gladios. Itaque saucii subinde expirabant. Nec caussa tam strenuæ mortis excogitari poterat à medicis, cum etiam leves plagæ insanabiles essent. [12] *Curtius 9. Hist.*

[1] Non

[1] Virgil. 12. Æn.

[1] *Non secus ac vento per nubem impulsa sagitta,*
Armatam sævi Parthus quam felle veneni
Parthus sive Lydon telum immedicabile torsit.

Aliis prӕterea nationibus hæc sagittas inficiendi consuetudo.

[2] lib. 9. cap. 15.
[3] Nicander Alexiph.
[4] Diosc. 6. 20.
[5] Plin. 12. 53.
[6] Paul. 6. 88.
[7] Thuanus Hist. 48.

Theophrastus scribit [2] apud Æthiopes radicem letiferam esse, qua sagittas ungunt. *Idem facere* [3] Gerrheos, [4] Barbaros, [5] Scythas, [6] Dacos, & Dalmatas, *atque alios complures alii testantur.*

[7] Moris erat Hispanis, cum ante scloppetorum usum, tanquam potioribus armis ballistis uterentur, sagittas inficere præparato ad id veneno. Orospeda & Dubeda Castellæ montes id toxicum sumministrant, in quibus helleborus niger frequens, qui coctus ac dissolutus, dein ad solem densatur, colore obscuro ac subrubido, odore acri & tamen suavi. Reperitur & in nivoso monte juxta Granatam, Reialgar Mauri vocant, herba ballistaria proprie dicta, quæ quod lupos enecare creditur, lycoctonos Græcis dicitur, & aconitum esse putatur. color ei niger, & odor suavior; utrique idem effectus; rigor & torpor, caligo oculorum, ventriculi subversio, labra spumantia, & virium prostratio, ita ut ea peste affecti omninò concidant. hoc venenum sanguineam massam præcipue corrumpit, & licet extracta sagitta, per venas cor pervadit; suctu plagam, si citò id fiat, curari, sicut Psyllos olim in Ægypto in serpentum morsibus adhibitos, vulgo persuasum est. nunc adversus pestiferum malum utuntur succo cotonei mali & genistæ, cujus foliis masticatis tanta vis inest, ut venenum intus conceptum per plagam foras educant.

His finitima, quæ venenatarum bestiarum morsu infliguntur,

[8] Ovid. 5. Trist. 2.

[8] *Pœne decem totis aluit Pæantius annis*
Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.

[1] Cum vulnus ſanatum, etiam cicatrix manet. *Vnde ſequitur.* [2] Quoniam cicatrix eſt, fuit vulnus. *Sed* [1] *Senec. 1. de ira 16.* [2] *Cicer. de invent.*

[3] *Vulnus in antiquum rediit malè firma cicatrix.* [3] *Ovid. 2. de remed.*

Quod ad diætã; Vinum vulneratis vix bibendum.

[4] Fingit Homerus, Neſtorem ſapientiſſimum Machaoni medico, accepto vulnere in humero dextro, cubanti vinum porrigere, inflammationibus adverſiſſimum, & id quidem Pramnium, quod eſſe cra..um ...non ignoramus, ac multum alere, non lenien..æ ſitis gratia, ſed ut corpus nutriret. [4] *Athenæus 1. Deipn. 8.*

Ita ipſi [5] Æſculapii filii poculum Patrocli juſſu à muliere o..latum ſaucio Eurypylo non improbarunt, cu.. tamen in eo mixta eſſet Pramnio vino farina, & inſuper attritus caſeus, quæ pituitam augent. Profecto abſurdum id poculum, minimeque ita affecto conveniens, &c. Ac Menelao Pandari manibus vulnerato cruorem vulneris abſterſerunt, & unguentis mitigantibus perunxêre: legem verò certam circa cibos ac potus nihilo magis, quam Eurypylo pr..ſcripſerunt, quaſi pharmaca ad curandos ſufficerent homines, qui ante accepta vulnera & firmi corporis habitu & victu moderati fuiſſent, quamvis eo ipſo temporis momento bibiſſent. [5] *Plato 3. de rep.*

Quies vulneratis neceſſaria.

[6] *—— tunc ægra reponit* [6] *Silius 6.*
Membra toro, nec ferre rudis medicamina (quippe
Callebat bellis) nunc purgat vulnera lympha,
Nunc mulcet ſuccis, ligat inde. ac vellere molli
Circumdat tactu, & torpentes mitigat artus.

CAP. IV.

Phthiriasis caussa, & curatio.

Phthiriasis.

[1] *Plin. 27.13.*

IN *fœdis impurisque ulceribus, quandoque pediculi generantur.* Φθειρίασιν *vocant id vitium:* [1] nascunturque in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus.

[2] *Arist. 5. de hist. an. 31.*

[2] Illorum autem generatio talis est. Pediculi gignuntur ex carne: quibus futuris, emergunt ceu pustulæ quædam sine pure exiguæ: quas si pungas, pediculi exeunt. Accidit morbus hic nonnullis hominibus præ nimio corporis humore. Et quidem aliquos ea fœditate obiisse proditum est, ut Alcmanem poëtam, Pherecydem Syrium, [3] Acastum Peliæ, & Olynthium Callisthenem, dum in vinculis fuit, Mutium præterea jurisconsultum, & [4] Platonem Philosophum. Quod si istos quoque, qui nulla quidem virtute, nobilitati sunt tamen, commemorare oportet: fama est eum, qui bellum servile movit in Sicilia, fugitivum, Eunum nomine, postquam attractus Romam captivus est, morbo pediculari absumptum.

[3] *Plutarch. in Sylla.*

[4] *Laërt. 3.*

[5] *Arist. cit.*

[5] Quibusdam item morborum generibus nascitur copia pediculorum.

[6] *Plut. cit.*

[6] Scyllæ putrefactum corpus, & in pediculos totum versum, ut quum multi interdiu & noctu tollerent eos, nulla parte potuerit tamen, quod rejiciebatur, æquare illud, quod succedebat, verum omnes vestes, balneum, pollubrum, cibus, illo repleretur fluxu & tabe: adeò suppullulabat. Ideo sæpius die ingrediebatur balneum, abluens & abstergens corpus. Cæterum nihil proficiebatur. Vincebat enim celeritate conversio, superabatque copia omnem purgationem.

Curatio.

[7] *Plin. 20. 1.*

[7] Contra phthiriasin bibitur cucumis sylvestris,

semine

semine & elaterio. Modus portione virium ab dimidio obolo ad solidum.

[1] Phthiriases & porrigines allium potum, tusum item cum aceto & nitro compescit. [1] *Ibid. 6.*

[2] Rhaphaninũ phthiriases longa valetudine contractas tollit, scabritiasque cutis in facie emendat. [2] *Idem 23.4.*

Phthiriasi prosunt [3] sinapi, [4] tamaricis decoctum, [5] succus baccarum lauri, [6] cedri, [7] ligustri acini, [8] elleborus, [9] hyssopum in oleo tritum. [3] *Id. 20.22.* [4] *Id. 24.9.* [5] *Id. 23.8.* [6] *Id. 24.5.* [7] *Ibid. 10.* [8] *Id. 25.5.* [9] *Ibid. 11.*

[10] Phthiriasi *quoque* resistitur uvæ taminiæ succo, aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam vestes eo tædio liberat. [10] *Id. 27.15.*

Cap. V.

Gangrænæ, & sphaceli essentia, caussæ, & curatio.

His, quos enarravimus affectibus, non rarò succedere solet Gangræna, incipiens partis corruptio: quæ quum jam eò processit, ut pars corruptione extincta & emortua sit, Sphacelus & Sideratio nuncupatur. Oritur autem, quum pars affecta vitali calore ac spiritu destituitur: quod fit tum aliis de caussis, tum sæpenumero cum eam Gangræna, Sphacelus, & Sideratio.

[11] *—penetrabile frigus adurit.* [11] *Virgil. 1. Æn.*

[12] Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat, ita prærigiusse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. [12] *Tacitus 13. Annal.*

Curatio.

[13] Remedii caussa, quibusdam raduntur ossa, læduntur & extrahuntur venæ, & quædam amputantur membra, quæ sine totius pernicie corporis hærere non poterant. [13] *Senec. de provid. 3.*

Sed [14] ad urendum & secandum rarò invitiq; veniamus, [14] *Cicer. 1. de Divin.*

niamus, nec unquam nisi necessario, si nulla reperietur alia medicina.

[1] Cels. 7. 33. [1] Nam sæpe in ipso opere, vel profusione sanguinis, vel animæ defectione moriuntur.

[2] Iustin. 11. Hist. *Ita sæpè* [2] curatio vulneris, gravior ipso vulnere fuit.

[3] Dion. Halic. 6. Rom. Ant. *Vnde manifestum est*, [3] neque semper partem, quæ in humano corpore laborat, resecandam esse. Ita enim reliquum corpus aspectu turpe esset, nec ipsa natura diutius duraret.

[4] Plin. 20. 22. [5] Id. 22. 25. [6] Idem 23. 1. [7] Ibid. 7. [8] Ibid. 8. [9] Id. 26. 14. [10] Id. 27. 9. [11] Id. 28. 18. [12] Id. 34. 13.

[4] Ad gangrænas efficacissima sunt arida marrubii farina, [5] ærina farina, lens cum punici tegmine, ciceris & cicerculæ farina cum melle, [6] uvæ passæ in oleo coctæ cum cortice raphani & melle, [7] cinis ficus è foliis, [8] nuces perveteres, tamarices folia adjecto melle, [9] tithymalus characias succo, [10] galeopsis cum sale, [11] ursinum fel penna illitum, [12] spodos leni vino lota.

Prognosticū. [13] Senec. Ep. 89. [13] Tunc *autem* incipit medicina proficere, ubi in corpore abalienato dolorem tactus expressit.

Itaque

[14] Ovid. 1. Met.

[14] Cuncta prius tētanda; sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

[15] Claudian. 2. in Eutr.

[15] Vlcera possessis altè suffusa medullis
Non leviore malo, ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix.
Ad vivum penetrant flāmæ, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ille mali: truncantur & artus,
Vt liceat reliquis securum vivere membris.

[16] Cicer. 3. de divin. *Et tum demum* [16] membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine & tanquam spiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis.

[17] Varro περὶ ἐξαγωγῆς. [18] Amm. Marcell. 17. Hist. *Quare* [17] sciamus digitum præcidi oportere, si ob eam rem gangræna non sit ad brachium ventura: & [18] prudenter medelarum artifices urere nonnunquam,

nunquam, & secare, & partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris.

[1] Igitur inter sanam vitiatamque partem incidenda scalpello caro. *namque* [2] non est medicina, cum sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atque integræ: carnificina est ista atque crudelitas.

Ipsa etiam partis affectæ natura consideranda.

[3] Cautius ingentes morbos, & proxima cordi
Vulnera Pæoniæ tractat sollertia curæ,
Parcendoque secat, ferro ne longius acto
Irrevocandus eat sectis vitalibus error.

[1] Cels. 7. 33.
[2] Cicero pro Sestio.
[3] Claudian. de bello Getico.

CAP. VI.

Ossium fractura, luxatio, aliaque vitia.

SUperest [4] ea pars, quæ ad ossa pertinet. [5] Omne autem os, ubi injuria accessit, aut vitiatur, aut finditur, aut frangitur, aut foratur, aut colliditur, aut loco movetur.

[6] Artus etiam leviter loco moti, perdunt, quo viguerunt, usum.

[7] Medici ajunt ictus sinistrorum in dextris partibus sentiri.

Ita [8] in capite os sub vulnere frangitur loco alio, quam qua vulnus est, osque nudatum fuit Quod infortunium ubi accidit, nullus ei remediis succurras.

Nec minus periculosum, quando vertebræ in spina dorsi franguntur, aut loco moventur.

[9] —— Telesinus ad ossa
Illiso saxo, qua spina interstruit undis,
Occumbit. ——

[10] Fregit aliquis crus, aut extorsit articulum? non vehiculum, navemque conscendit, sed advocat medicum, ut fracta pars inungatur, ut luxata in locum reponatur.

[11] Ossibus fractis medentur pistolochia.

[4] Cels. 8. 1.
[5] Ibid. 2.
[6] Quintil. 7. Orat. præf.
[7] Plutarch. præc. conjug.
[8] Hipp. de vuln. cap.
[9] Silius 10.
[10] Senec. Ep. 104.
[11] Plin. 20. 4.

[1] Idem 27.8.

[1] Peculiaris eſt Alpinis maximè fluminibus conſerva, appellata à conferruminando, ſpongia aquarum dulcium verius, quam muſcus aut herba, villoſæ denſitatis atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oſſibus confractis, prolapſum ex arbore alta putatorem circumdata univerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus, quoties inareſceret, raroque nec niſi deficientem herbam mutationis cauſſa reſolventibus, convaluiſſe vix credibili celeritate.

[2] Idem 7.18.

[2] Concretis quoſdam oſſibus, ac ſine medullis vivere accipimus. Signum eorum eſſe, nec ſitim ſentire, nec ſudorem emittere.

INDEX AVTHORVM.

Paulus

Recentiorum.

INDEX RERVM.

B.

C.

H.

I.

L.

R.

S.

T.

V.

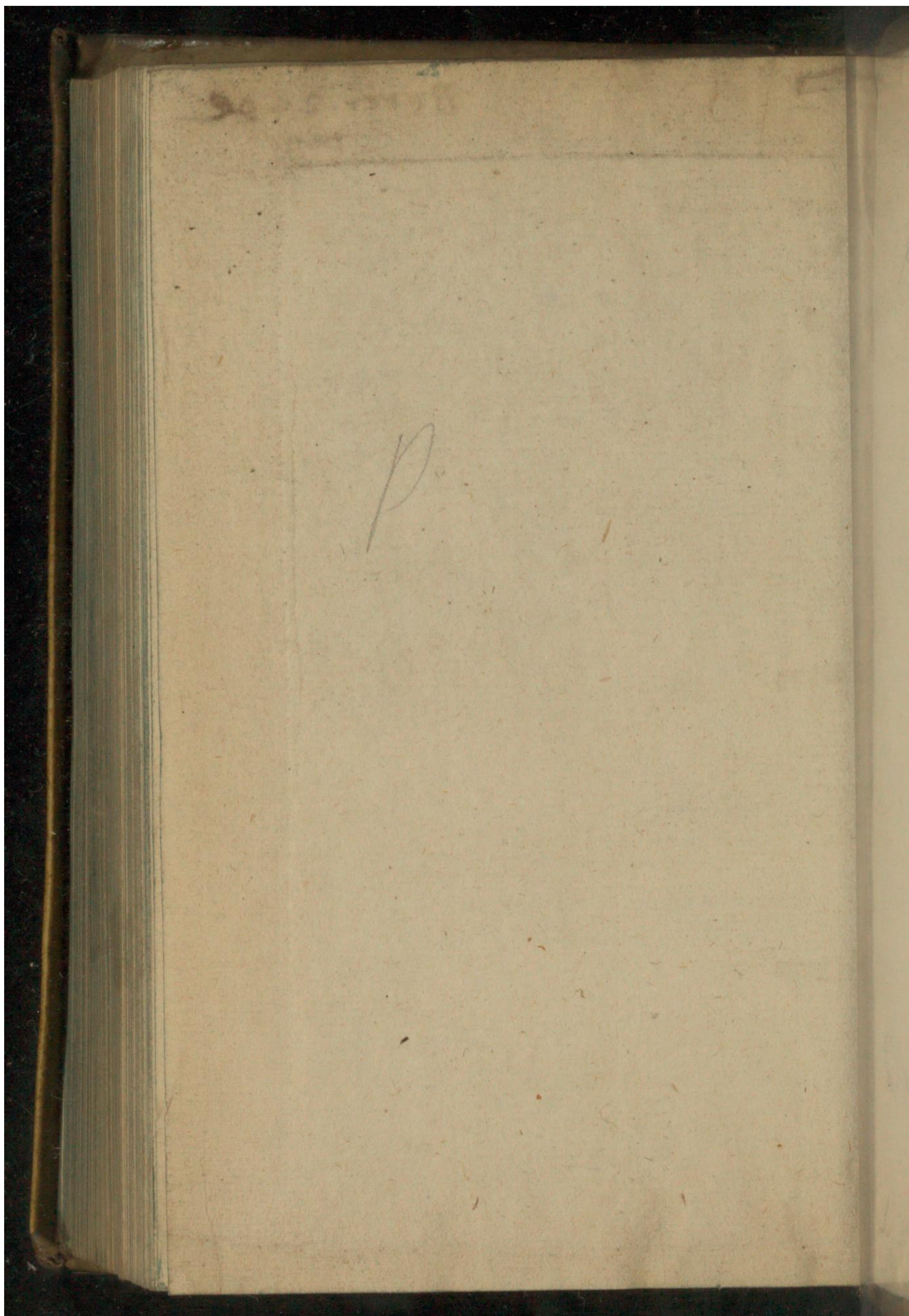
Va-

DE ERRATIS.

Errata, si quæ per absentiam autoris commissa sunt, facile, ut speramus, ipse Lector emendabit.

FINIS.

Bever. 24 de tag

p 25 . note 1
27 5

Physiol Gen Hist
Med Theol
Med Dialect